

Coperta: Augustin Ioan
Redactor: Micaela Ghițescu
Redactor artistic: Vasile Socoliuc

**Prezentul volum a fost tradus cu sprijinul
Direcției Generale a Cărții, Arhivelor și Bibliotecilor
a Ministerului Educației și Culturii din Spania.**

JAVIER MARÍAS
Todas las almas
© Editorial ANAGRAMA S.A. 1989

**Toate drepturile asupra acestei versiuni
aparțin Editurii UNIVERS
79739 București, Piața Presei Libere nr. 1.**

JAVIER MARÍAS

Romanul Oxfordului

Traducere de TUDORA ȘANDRU MEHEDINȚI

editura **univers**
București, 1999

*Lui Eric Southworth
predecesorilor mei Vicente și Félix
și Elidei*

Doi din cei trei au murit de cînd am plecat de la Oxford, și asta mă face să mă gîndesc, în chip superstițios, că poate m-au așteptat să sosesc acolo și să-mi petrec timpul pe care-l aveam de stat ca să-mi dea prilejul să-i cunosc și pentru ca acum să pot vorbi despre ei. Se poate, deci, ca – tot în chip superstițios – să fiu obligat să vorbesc despre ei. N-au murit pînă cînd eu n-am încetat să-i mai văd. Dacă m-aș mai fi aflat în viața lor și la Oxford (dacă m-aș mai fi aflat în viața lor, de zi cu zi), poate că ar mai fi trăit încă. Gîndul acesta nu e numai superstițios, ci și vanitos. Însă pentru a vorbi despre ei trebuie să vorbesc și despre mine, și despre șederea mea la Oxford. Cu toate că cel care vorbește nu este același om care a fost acolo. Pare a fi, dar nu e același. Dacă mie însumi îmi spun *eu*, sau dacă folosesc un nume care m-a însoțit de cînd m-am născut și cu care unii își vor aminti de mine, sau dacă povestesc fapte ce coincid cu cele pe care alții mi le-ar atribui, sau dacă numesc *casa mea* casa ocupată înainte și după mine de către alții, dar unde eu am locuit vreme de doi ani, este numai fiindcă prefer să vorbesc la persoana întîi, și nu pentru că aș crede că facultatea memoriei e suficientă pentru ca cineva să fie mai departe același în epoci diferite și în spații diferite. Cel care povestește aici ce a văzut și ce i s-a întîmplat nu este același om care a văzut și căruia i s-a întîmplat, și nici nu este o prelungire a sa, ori umbra sa, nici moștenitorul, nici uzurpatorul său.

Casa mea avea trei etaje și era în formă de piramidă, și în ea îmi petreceam multă vreme, dat fiind că obligațiile mele la Oxford erau practic nule sau inexistente. În realitate Oxfordul este, fără îndoială, unul dintre orașele din lume unde se muncește cel mai puțin și unde e mult mai important faptul de a te afla acolo decît acela de a face sau a acționa. A te afla acolo impune atîta concentrare, atîta răbdare și atîta efort de a lupta

împotriva letargiei firești a spiritului, încât ar fi o exigență necumpătată să mai și pretinzi ca locuitorii lui să se arate activi, mai cu seamă în public, deși unii colegi se deplasau îndeobște tot într-o goană, spre a lăsa impresia unei agitații permanente și a unei activități intense în pauzele dintre cursuri, care de fapt decuseseră sau aveau să decurgă în cea mai perfectă liniște și nepăsare, ca aparținând ideii de a te afla acolo, și nu de a face sau măcar a acționa. Așa proceda Cromer-Blake, și tot așa Inchizitorul, zis și Măcelarul și Spintecătorul, și al cărui nume adevărat era Alec Dewar.

Însă cel care refuza orice simulacru de agitație și întruchipa nemișcarea sau stabilitatea locului era Will, bătrînul portar al facultății (*Institutio Tayloriana*, numită pompos în latină) unde eu lucram de obicei în liniște și nepăsare. N-am văzut niciodată o privire atît de limpede (de bună seamă nu în orașul meu, Madrid, unde *nu există* priviri limpezi) ca a celui bărbat de aproape nouăzeci de ani, îmbrăcat veșnic într-un fel de salopetă albastră, căruia i se îngăduia să rămînă în multe dimineți în ghereta lui de sticlă și să salute profesorii în timp ce intrau. Will nu știa literalmente în ce zi trăia, și așa, fără ca nimeni să poată prezice data alegerii făcute de el, și cu atît mai puțin să știe ce anume o determina, petrecea fiecare dimineată într-un an diferit, călătorind prin timp înainte și înapoi după voia lui, sau, mai bine zis, probabil fără voia lui. Erau zile în care nu doar credea că se află, ci într-adevăr se afla în 1947, sau în 1914, sau în 1935, sau în 1960, sau în 1926, sau în oricare din anii extrem de îndelungatei sale vieți. Uneori se putea ghici dacă Will se afla într-un an nefast după ușoara expresie de teamă (era o ființă prea pură pentru a simți vreo îngrijorare, căci era cu desăvîrșire lipsit de viziunea viitorului ce stîmbește întotdeauna acest sentiment), care nu ajungea totuși să întunece vreodată privirea-i încrezătoare și mîndră. Puteai bănuî că o dimineată din 1940 era pentru el cotropită de groaza bombardamentelor din noaptea trecută sau din cea care avea să vină, și că o dimineată din 1916 îl putea găsi puțin abătut de veștile proaste despre ofensiva de pe Somme, și că într-una din 1930 se trezise fără nici un ban în buzunar și cu ochii iscoditori și sfioși ai omului care e nevoit să ceară un împrumut și încă nu s-a hotărît de la cine. În alte zile, abia simțita atingere a zîmbetului său extrem de deschis, ori a strălucirii privirii atît de afectuoase, era

cu totul indescifrabilă – nici măcar ceva ce se putea imagina – pentru că se datora, fără îndoială, necazurilor și neplăcerilor vieții lui personale, care nu interesase niciodată pe vreun student sau profesor. În această călătorie veșnică de-a lungul existenței sale, aproape totul era de nepătruns pentru ceilalți (așa cum sînt portretele din secolele trecute sau o fotografie făcută alaltăieri). Cum oare puteam ști în ce zi tristă a nenumăraților săi ani se afla Will, cînd îl vedeam salutînd doar cu un zîmbet pe jumătate în locul expresiei pline de entuziasm a zilelor de bucurie sau chiar a celor neutre? Cum oare să știm ce porțiune melancolică din nesfîrșitul său drum străbătea atunci cînd nu-și ridica mîna cu un gest copilăresc în vreme ce saluta? Mîna aceea ridicată vertical care te făcea să nutrești convingerea că în orașul acela neprimitor cineva se bucura cu adevărat cînd te vedea, chiar dacă nu prea știa cine erai de fapt, sau, mai bine zis, în fiecare dimineață te vedea ca pe cineva diferit de cel din ziua precedentă... Numai într-un rînd am aflat, grație lui Cromer-Blake, în ce moment exact al vieții lui fără spaime, petrecută ceasuri în șir în spatele geamurilor gheretei, se afla Will. Cromer-Blake mă aștepta să sosesc la intrarea clădirii și mă preveni:

— Spune-i ceva lui Will, niște cuvinte de consolare. Se pare că astăzi trăiește ziua din 1962 cînd i-a murit nevasta, și l-ar dura grozav ca vreunul din noi să se facă a nu fi la curent cînd trece pe lângă el. E tare abătut, dar buna dispoziție firească îi îngăduie să se bucure de celebritatea-i de azi tocmai atît, cît îi trebuie ca să nu-și piardă de tot zîmbetul. Așa încît, într-un anume fel este chiar încîntat. — Și, fără să se mai uite la mine, netezindu-și părul încărunțit înainte de vreme, Cromer-Blake adăugă: — Să sperăm că n-o să i se năzare să rămînă veșnic la ziua asta; am fi nevoiți să trecem în fiecare zi pragul cu condoleanțe pe buze.

Will purta cravată neagră la cămașa albă de sub salopeta albastră, și ochii lui foarte deschiși la culoare păreau încă și mai transparenti și apoși ca de obicei, poate ca urmare a unei nopți petrecute printre lacrimi și văzînd cum se moare. M-am apropiat de ușa gheretei, care era deschisă, și i-am pus mîna pe umăr. I-am simțit oasele. Nu prea știam ce să spun.

— Bună ziua, Will, deși pentru dumneavoastră nu-i deloc bună. Tocmai am aflat, îmi pare teribil de rău, ce pot să vă spun?

Will zîmbi cu blîndete și din nou i se lumină chipul trandafiriu, atît de trandafiriu că părea neted. Își puse mîna peste a mea și-mi dădu fără vlagă niște lovituri ușoare, de parcă el mă consola pe mine. Cromer-Blake, cu toga pe umăr, ne cerceta (Cromer-Blake își ținea veșnic toga pe umăr și veșnic cerceta).

— Mulțumesc, Mr. Trevor. E adevărat ce-ați spus, nu poate fi o zi mai proastă pentru mine. A murit azi noapte, știți?, în zori. De la o vreme era cam bolnavă, dar nu foarte tare. Dis-dimineată m-am trezit și trăgea să moară. Și-a dat sufletul imediat, pe nepregătite, dintr-o dată, poate nu voia să mă trezească. I-am spus să aștepte, dar n-a putut. Nici măcar n-am avut timp să mă scol. — Will se opri un moment și întrebă: Cum îmi vine cravata, Mr. Trevor? De obicei nu port. — Apoi zîmbi și adăugă: Dar a avut o viață frumoasă, ori așa cred eu, și nici n-a fost scurtă. Trebuie să știți că ea era cu cinci ani mai mare ca mine. Cinci ani, n-are nici o importanță acum. Acum eu o să fiu mai bătrîn, poate. O să tot împlinesc la ani și poate o să ajung mai bătrîn decît a fost ea vreodată. — Își pipăi cravata cu nesiguranță. — Și, în afară de asta, chiar dacă ziua nu-i bună pentru mine, n-am de ce să nu vă dorese ca dumneavoastră să aveți o zi bună. Bună ziua, Mr. Trevor.

Mîna nu i se ridică dintr-a mea — din propriul lui umăr — atît de aeriană ca în alte rînduri, dar se înălță, cu salutu-i vertical.

În dimineata aceea ne aflam în 1962, și din pricina asta eu eram Mr. Trevor. Dacă Will s-ar fi aflat în anii treizeci, aș fi fost doctorul Nott, iar dacă erau anii cincizeci, m-ar fi luat drept Mr. Renner. În timpul războiului din '14 mă transformam în doctorul Ashmore-Jones, în anii douăzeci eram Mr. Brome, în patruzeci doctorul Myer, iar în anii șaptezeci și optzeci doctorul Magill, acesta fiind singurul mod de a afla spre ce decadă înclinase Will, călătorul în timp, în fiecare dimineată. Pentru el eu eram zi de zi un membru al facultății aparținînd trecutului, deși întotdeauna același în fiecare perioadă aleasă zilnic de spiritul său pentru a viețui în ea. Și nu se înșela niciodată. În mine, și în ochii lui limpezi și atemporal, își re trăiau propriul trecut rutinar acei Dr. Magill și Dr. Myer, și Mr. Brome și Dr. Ashmore-Jones, și Mr. Renner, și Dr. Nott, și Mr. Trevor, unii morți acum, alții ieșiți la pensie, iar alții pur și simplu transferați sau dispăruți fără a mai lăsa vreo amintire în afara numelui, sau poate dați afară din universitate datorită unei

abateri grave despre care bietul Will, în eterna-i gheretă, n-avuse nicidecum cea mai mică idee.

Și în chip ciudat a mai trăit în mine, în unele dimineți, un oarecare Mr. Branshaw de care nu-și aducea nimeni aminte și nu se știa nimic, ceea ce – în toate diminețile când auzeam spunându-mi-se astfel: Bună ziua, Mr. Branshaw – mă făcea să mă gândesc, dacă nu cumva capacitatea lui Will de a se deplasa în timp nu s-ar extinde și asupra viitorului (poate a celui imediat, care ar cuprinde ce-i mai rămăsese din viață) și dacă, stabilit la nouăzeci de ani, nu ar saluta pe cineva care încă nu sosise la Oxford și care, poate, oriunde s-ar afla, încă nu știa că îi va fi dat să trăiască în orașul neospitalier și conservat parcă în sirop, după cum l-a caracterizat mai demult unul dintre predecesorii mei. Cineva care n-avea să fie recunoscut nici de Will, cu ochii săi visători și diafani, și căruia îi va da poate numele meu, nerostit niciodată când mi se adresa mie, în vreme ce îl va saluta cu mâna ceremonios la intrarea în Tayloriana.

Așa cum am spus, obligațiile mele la Oxford erau minime, ceea ce mă făcea să mă simt adesea ca un personaj decorativ. Fiind conștient totuși de faptul că simpla mea prezență cu greu putea servi spre a decora ceva, binevoiam din când în când să-mi pun toga negară (devenită acum obligatorie doar în foarte puține ocazii), cu scopul principal de a le face pe plac nenumăraților turiști care îmi ieșeau de obicei în cale, mergând de la casa mea în formă de piramidă pînă la Tayloriana, și cu cel secundar de a mă simți travestit și ceva mai justificat în calitatea mea ornamentală. Astfel travestit, ajungeam uneori la aula unde îmi țineam puținele mele cursuri sau conferințe în fața diferitelor grupe de studenți, cu toții arătându-mi un respect excesiv și o indiferență încă și mai mare. Prin vîrstă eram mai aproape de ei decît majoritatea membrilor congregației (cum se numește ansamblul alcătuit din acei *dons* sau profesori de la universitate, urmînd puternica tradiție clericală din partea locului), dar era de-ajuns să mă aflu cățarat cu nervozitate pe un podium, în puținele ore în care stabileam un contact vizual cu ei, pentru ca distanțarea dintre mine și studenți să fie aproape suverană. Eu stăteam sus și ei jos, eu aveam în față o

catedră impunătoare iar ei pupitre ordinare pline de creștături, cu purtam toga mea neagră lungă (cu însemnele de la Cambridge, nu de la Oxford, bineînțeles, spre a fi cât se poate de circumspect) și ei nu purtau așa ceva, și acesta era un motiv suficient pentru ca nu numai să nu-mi discute afirmațiile tendențioase, dar nici măcar să nu-mi pună vreo întrebare când peroram despre sumbra literatură spaniolă de după război o oră întreagă, ce mi se părea la fel de nesfârșită cum însăși perioada de după război trebuie să le fi părut literaților ei (celor împotriva regimului, foarte puțini).

Studentii puneau în schimb întrebări la orele de traduceri pe care le țineam asistat alternativ de colegii mei englezi. Textele pe care aceștia din urmă le alegeau pentru respectivele ore (cu un nume atît de extravagant încît prefer să-l trec deocamdată sub tăcere pentru a nu crea o enigmă gratuită și de bună seamă nesemnificativă) erau atît de afectate, sau descriau atît de exagerat moravuri, încît adeseori trebuia să improvizez definiții inexistente pentru cuvinte învechite sau ermetice, pe care nu le văzusem și nici auzisem în viața mea, și pe care desigur studenții nu le vor mai vedea și nici auzi în viața lor. Cuvinte pretențioase și memorabile (concepute fără îndoială de minți bolnave), dintre care îmi amintesc cu deosebit entuziasm de *praseodim*, *catamaran*, *saftian* și *proxenet* (n-am izbutit să uit nici cuvîntul *funie*, într-un pasaj vinicol cum nu se poate mai elegant). Chiar cu riscul de a face figură proastă acum cînd le-am tradus în engleză și știu perfect ce înseamnă, mărturisesc că atunci n-aveam habar de existența lor. Și astăzi mă uimește existența lor. Rolul meu la orele acelea era mai hazardat decît la prelegeri, întrucît trebuia să fiu o gramatică și un dicționar vorbitoare, cu uzura corespunzătoare pentru reflexele mele. Consultațiile cele mai dificile erau cele etimologice, dar în scurtă vreme, și împins de nerăbdare și de dorința de a le fi pe plac, nu m-am jenat să tot inventez etimologii abracadabrante la moment și ca să scap din încurcătură, cu convingerea că nici un student și nici colegul care mă asista prin rotație nu vor avea în veci curiozitatea necesară pentru a verifica mai tîrziu veridicitatea răspunsurilor mele. (Și în cazul în care ar avea-o, eram incredințat și că vor avea înțelegerea necesară ca să nu-mi trîntească a doua zi în față prostia spusă de mine). Astfel, la întrebările care-mi păreau nemaipomenit de absurde și cu rea

intenție cum ar fi: ce origine are cuvîntul *papirotazo*, adică „bobîrnac”, nu ezitam să dau răspunsuri încă și mai absurde și mai rău intenționate.

— *Papirotazo*, așadar. Acest gen de lovitură dată cu degetul arătător se numește așa, fiindcă în felul acesta se încercau papirusurile găsite în Egipt la începuturile secolului al XIX-lea, pentru a se cerceta rezistența și a stabili vechimea lor.

Și, văzînd că nimeni nu reacționa violent și că nimănui nu-i trecea prin cap să argumenteze că un simplu bobîrnac ar fi prefăcut în confeti orice papirus dinastic, ei dimpotrivă că studenții își luau notițe iar colegul englez – zăpăcit desigur de sonoritatea grosolană a cuvîntului și poate amețit de imaginea neașteptată a unui Egipt napoleonean – îmi aproba explicația („Auziți? *Papirotazo* vine de la cuvîntul *papirus*: *pa-pi-rus*, *pa-pi-ro-ta-zo*”), încă mai găseam curaj ca să insist și să completez falsul cu o notă erudită:

— Este prin urmare un cuvînt destul de recent, care a fost asimilat cu mai vechiul *capirotazo*, cum se mai numește lovitura aceasta dureroasă și umilitoare – și făceam o pauză ca să ilustrez cuvîntul cu un bobîrnac în aer –, la fel cu cea dată de obicei în timpul procesiunilor din Săptămîna Mare penitenților cu *capirote*, adică tichie în formă de cornet, în vîrfurile acestor corne, ca să-i umilească.

Și colegul aproba întruna („Auziți? *Ca-pi-ro-te*, *ca-pi-ro-ta-zo*”). Nu puteam să nu fiu impresionat de delectarea cu care unii dintre profesorii britanici preferau cuvinte aiurite în spaniolă, și cele care le produceau mai mare satisfacție erau cele cu patru sau mai multe silabe. Mi-aduc aminte că Măcelarul era atît de încîntat încît uita de cuviință și, ridicînd un picior – cu pulpa extrem de albă dezvelită din vina unor șosete prea scurte și a unor pantaloni hulpavi –, și-l sprijinea cu dezinvoltură și nu lipsit de grație pe un pupitru gol, făcîndu-l să se balanseze în ritmul silabisirii lui euforice („Locuri pră-păs-ti-oa-se, pră-păs-ti-oa-se. Bu-că-la-te, bu-că-la-te”). În realitate, a trebuit să recunosc mai tîrziu că aprecierea de care se bucurau etimologiile pe care le născoceam în ochii colegilor mei erau urmarea educației lor fără cusur, spiritului de solidaritate și simțului umorului. La Oxford nimeni nu spune niciodată nimic pe șleau (franchețea ar fi cea mai de neiertat dintre greșeli, și totodată cea mai descumpănitoare), dar așa am înțeles că stau

lucrurile atunci cînd, luîndu-mi rămas bun de la Inchizitor după cei doi ani de şedere acolo, mi-a spus printre alte fraze pompoase:

— O să-mi fie dor de fantasticele tale cunoştinţe etimologice. Întotdeauna mă surprindeau extraordinar. Îmi amintesc şi acum uimirea care m-a cuprins cînd ai explicat cum cuvîntul *papirotazo* vine de la *papo* „guşă”, fiindcă desemnează o lovitură ce se dădea în gîtul adversarului: am rămas cu gura căscată. — Se opri o clipă ca să-mi cerceteze satisfăcut nedumerirea. Plescăi cu limba în cerul gurii şi adăugă: — Etimologia e o ştiinţă pasionantă, păcat că studenţii, sărmani copii fără discernămint, uită nouăzeci şi cinci la sută din minunile pe care le află de la noi şi că descoperirile noastre strălucite îi uimesc doar cîteva minute, cam spre sfîrşitul orei. Însă eu o să ţin minte: *pa-po*, *pa-pi-ro-ta-zo* — şi-şi îndoi puţin un picior. Cine ar fi crezut! Fantastic.

Cred că m-am înroşit ca focul, şi, îndată ce am putut, am dat fuga la bibliotecă pentru a consulta dicţionarul şi a descoperi că, într-adevăr, faimosul cuvînt *papirotazo* provenea din *papo* căci odinioară acolo se primea mîrşava lovitură. M-am simţit mai impostor ca oricînd, dar şi cu conştiinţa în parte mai liniştită, fiindcă am considerat că etimologiile mele demente nu erau cu mult mai trăznite şi mai puţin verosimile decît cele adevărate. Cel puţin aceasta mi se părea aproape la fel de aiurită ca cea improvizată de mine. Şi, în orice caz, după cum remarcase Spintecătorul, acest gen de cunoştinţe ornamentale durau doar cîteva minute, indiferent dacă erau greşite, autentice sau semi-adevărate. Uneori, adevărata ştiinţă este indiferentă, şi atunci se poate inventa.

Am bătut la nesfîrşit întregul Oxford şi îi cunosc aproape toate colţurile, precum şi zonele limitrofe cu nume accentuate pe antepenultima silabă: Headington, Kidlington, Wolvercote, Littlemore (Abingdon, Cuddesdon, puţin mai departe). Am ajuns să şi cunosc aproape toate chipurile de acum trei şi doi ani, oricît de greu ar fi să le mai reîntîlnesc. De cele mai multe ori mergeam fără ţel, aiurea, chiar dacă mi-aduc bine aminte că vreme de vreo zece zile, în cel de al doilea trimestru petrecut de

mine acolo (care se numește Hilary și cuprinde opt săptămîni, din ianuarie pînă în martie), m-am plimbat cu un scop cam neclar și pe atunci – cît a durat – nemărturisit nici măcar mie însumi. A fost cu puțin înainte de a-i cunoaște pe Clare și Edward Bayes, și, de fapt, întreruperea sau abandonarea obiceiului (da, a fost o abandonare) au fost pricinuite de bună seamă și de cunoștința cu Clare Bayes și cu soțul ei, nu numai de faptul că scopul mi se împlinise și în același timp eșuase într-o seară cu mult vînt pe Broad Street, cam tot atunci.

Înainte cu vreo zece zile ca Clare și Edward Bayes să-mi fie prezentați și să încep să mă văd cu ei, mă întorceam de la Londra – într-o vineri – cu ultimul tren de noapte, care pleca din gara Paddington pe la douăsprezece. Era trenul pe care-l luam de obicei în fiecare vineri sau sîmbătă la întoarcerea din capitală, unde nu aveam un loc de dormit, decît pe la vreun hotel, și asta puteam să mi-o permit numai din cînd în cînd. Preferam firește să mă întorc acasă și, eventual, să mă duc iar la Londra a doua zi – era mai puțin de un ceas cu un tren expres – dacă ceva sau cineva mă determina s-o fac. Ultimul tren de la Londra la Oxford nu era, totuși, expres. Neplăcerea de a-l lua era compensată de faptul că dispuneam, în schimb, de încă o oră în compania lui Guillermo și Miriam, o pereche de prieteni care locuiau la South Kensington și îmi ofereau ospitalitate, stînd de vorbă, ca etapă finală a zilelor mele londoneze de hoinăreală. Acest ultim tren de la miezul nopții presupunea o schimbare obligatorie în localitatea Didcot, din care n-am apucat să văd niciodată mai mult decît gara posomorită, și întotdeauna după asfințit. Uneori cel de al doilea tren, care ne ducea de acolo la Oxford cu o prudență de neînțeles, nu se afla pe linie cînd ajungeam noi, cei șase sau șapte pasageri de la Londra care așteptam legătura (societatea British Rail considera pesemne că noi, călătorii din trenul acesta întîrziat, eram noctambuli fără leac și că puteam foarte bine să ne culcăm încă și mai tîrziu), și prin urmare, trebuia să așteptăm în gara tăcută și pustie și care, după cît i se putea desluși conturul în întuneric, părea ruptă de localitatea din care făcea parte, aflîndu-se în plin cîmp, ca o haltă ieșită din uz.

În Anglia necunoșcîții nu obișnuiesc să intre în vorbă, nici măcar în tren ori în cursul așteptărilor îndelungate, iar liniștea nocturnă din gara Didcot este una dintre cele mai depline pe

care le-am cunoscut. Liniștea e și mai deplină atunci cînd e străbătută de glasuri sau zgomote răzlete, ca scîrțitul unui vagon care brusc se deplasează enigmatic cîțiva metri și se oprește, sau strigătul de neînțeles al unui hamal pe care frigul îl trezește din ațipeala-i scurtă, scutindu-l de un vis urît, sau zgomotul sec și îndepărtat al unor lăzi pe care niște mîini invizibile hotărâse să le mute din loc fără nici un rost cînd nu-i nici o urgență și totul poate fi lăsat pe mai tîrziu, ori sunetul metalic al unei cutii de bere strivită și aruncată într-un coș de gunoi, sau zborul modest al unei foi desprinse de ziar, sau propriii mei pași care amăgesc așteptarea apropiindu-se zădărnice de marginea platformei, cum este numit peronul în Anglia. Abia cîteva felinare, despărțite de zeci de metri spre a evita astfel risipa, luminează temător aceste peroane încă nemăturate care seamănă cu locul rămas după o petrecere sărmană în plină stradă. (Nu vor fi măturate decît mîine de niște femei care acum visează în neștiutul Didcot.) Se deslușesc cu greu scurte porțiuni de zid și de șine pe care fiecare felinar le luminează pîlpîind, și unul din ele îmi luminează și chipul, care se ivește dintr-un pardesiu bleumarin cu gulerul ridicat, și, de asemenea, niște pantofi și glezne de femeie a căror posesoare rămîne în umbră. Îi văd doar silueta în trenchi, așezată, și jarul țigărilor pe care ea, ca și mine, le fumează treptat în timpul așteptării, mai lungă în noaptea asta decît de obicei. Pantofii băteau ușor tactul pe pardoseală ca și cum persoana care îi purta ar mai avea încă în urechi melodia după care poate o fi dansat toată seara, și erau pantofi de adolescentă sau de balerină ingenuă, cu cataramă și toc foarte jos și vîrfurile rotunjite. Pantofi englezești fără nici o îndoială, care mi-au ținut privirea întoarsă în dreapta mea și au făcut ca ora încremenită din gara Didcot să fie mai suportabilă. Respectivetele noastre țigări se adunau pe jos, ajunse chiștoace, ale mele lansate printr-un adevărat bobîrnac la marginea peronului de unde nu alunecau întotdeauna, ale ei, în aceeași direcție, cu o mișcare a brațului ca și cînd ar arunca o minge cam fără vlagă. Și făcînd această mișcare mîna intra în fascicoul de lumină, iar eu puteam vedea o brățară preț de cîteva zecimi de zecimi de secundă. Mă ridicam din cînd în cînd, pe de o parte pentru a scruta bezna liniilor în depărtare, pe de alta spre a încerca s-o văd puțin mai bine pe femeia care fuma și bătea un tact necunoscut – stînd în lumină, cînd picior

peste picior, cînd nu. Făceam doi, trei pași prin dreptul ei și mă întorceam la locul meu, dar tot ce izbuteam era să-i văd din față pantofii englezești și gleznele desăvîrșite de penumbră. Pînă cînd, în sfîrșit, doar cu cîteva minute înainte de a-și face apariția, șovăielnic și leneș, trenul întîrziat, ea s-a ridicat și a început să meargă de-a lungul peronului, în timp ce vocea tulbure și amplificată a unui feroviar indian, cu un accent atît de pronunțat, încît un străin abia ar putea să deducă ce spunea, anunța sosirea trenului în Didcot și restul gărilor unde avea să oprească: Banbury, Leamington, Warwick, Birmingham (sau era oare Swindon, Chippenham, Bath, Bristol? Nu vreau să mă uit pe hartă; în amintirea mea se regăsesse ambele serii, poate amestecate). Ea rămase acum în picioare, cu o geantă mică de voiaj în mînă, tot legănînd-o în vreme ce aștepta. Eu i-am deschis portiera.

I-am uitat cu desăvîrșire chipul, dar nu și culorile (galben, albastru, trandafiriu, alb, roșu), însă știu că este femeia care, atunci cînd am văzut-o prima oară, m-a impresionat cel mai mult în toată tinerețea mea, deși nu-mi scapă faptul că acest comentariu nu se poate referi, după tradiția literaturii și a realității, decît la acele femei pe care bărbații tineri nu ajung să le cunoască. Nu-mi aduc aminte nici cum s-a întîmplat cînd i-am adresat primele cuvinte, nici despre ce am vorbit în jumătatea de oră cît durează drumul de la Didcot la Oxford sau gările sale. Poate că nici n-am prea legat o conversație, ci am schimbat doar trei sau patru fraze răzlețe. Mi-amintesc în schimb că, deși nu destul ca să poată fi studentă, era foarte tînără și prin urmare nu foarte elegantă, și că gulerul de la trenchi îi era desfăcut, atît cît să lase să i se vadă colierul de perle (false sau adevărate, n-am idee) pe care, după moda de cîteva ani încoace, fetele englezoaice mai dichisite binevoiau să le poarte, chiar dacă în rest erau îmbrăcate cît se poate de neprotocolar sau în aparență neglijent (ca era doar îngrijită, nu elegantă). Mi-aduc aminte și că fata aceea, datorită pieptănăturii cu părul scurt și trăsăturilor astăzi uitate, mi s-a părut parcă desprinsă din anii treizeci. Poate că Will, portarul, le vedea astfel pe toate femeile în zilele în care re trăia deceniul acela. Oricum, ceea ce am vorbit atunci n-a fost destul de personal pentru a putea ajunge să aflu ceva despre ea. E cu puțință ca ochii ei deschiși la culoare să se fi închis de oboseală, iar eu să nu fi îndrăznit s-o

împiedic s-o facă. Poate că în acea jumătate de oră de mers întârziat dorința mea de a o privi să fi fost mult mai puternică decât curiozitatea și capacitatea de a raționa. Sau poate că am vorbit numai despre Didcot, de gara-i tenebroasă și rece rămasă în urmă și unde amîndoi aveam să ne întoarcem. Ea coborî la Oxford, însă eu n-am știut să-mi pregătesc terenul: nici măcar nu m-am oferit s-o conduc cu taxiul.

Începînd de atunci și vreme de vreo zece zile, am bătut tot Oxfordul cu scopul sau speranța înconștientă de a o întîlni iar, ceea ce nu era chiar improbabil dacă ea n-ar fi venit aici în vizită, ci chiar ar fi locuit. M-am plimbat pe străzi și mai mult ca de obicei, și pe zi ce trecea chipul ei mi se ștergea ușor sau se confunda cu altele, cum se întîmplă îndeobște cu ceea ce vrei să-ți amintești și te străduiești să păstrezi în minte, cu toate imaginile acelea față de care memoria nu se arată respectuoasă (adică pasivă). Nu-i de mirare deci că astăzi nu-i mai văd nici o trăsătură – e un tablou neterminat, cu volume trasate dar nu și pictate, culori tari însă doar ca niște pete – chiar dacă am văzut-o cu siguranță și a doua oară și cred că și a treia sau poate și a patra oară. Dar de data care a fost sigură – după zece zile – totul s-a petrecut foarte rapid și pe deasupra mai era și vînt. Eu ieșeam din librăria Blackwell's, avînd la diposiție mai puțin timp decît îmi trebuia ca să ajung la fix la una din orele mele de traduceri cu exigentul Dewar. Am grăbit pasul uitîndu-mă drept în față în toiul unei furtuni care se dezlănțuise pe cînd stăteam și mă uitam la cărți la Blackwell's. Am făcut vreo douăzeci de pași și prin dreptul lui Trinity College mi-au ieșit în cale două subiecte feminine care mergeau și ele grăbite, cu capetele plecate ca să se ferească de vînt. Numai cînd am mai făcut încă patru sau cinci pași (întorcîndu-i spatele) am recunoscut-o și m-am întors. M-a surprins că și ea cu prietena ei, care la rîndul lor făcuseră patru sau cinci pași de la locul unde drumul ni se întretăia, se opriseră și se întoarseră. La distanța aceea de opt sau zece pași ne-am văzut cu adevărat. Ea zîmbi și strigă, mai curînd pentru a fi recunoscută decît fiindcă m-ar fi recunoscut: „În tren! La Didcot!” Eu am șovăit o secundă dacă să mă apropii sau nu, și, pe cînd stăteam nehotărît, prietena o trase de mîneacă și o îndemnă să-și vadă de drum. Vîntul îi flutura fusta și părul scurt. Îmi amintesc deoarece în clipele acelea fulgerătoare cînd s-a oprit pe Broad Street și a

strigat „În tren! La Didcot!“ avea o mână în păr, dându-și-l la o parte de pe frunte, și cealaltă pe fustă, ținându-și-o să nu i-o ridice vîntul. „În tren! La Didcot!“, am repetat, confirmîndu-i că am recunoscut-o (poalele pardesiului meu albastru izbindu-mi-se de picioare); dar pe atunci nesuferita și vehementa prietenă a cărei față n-am văzut-o o împingea deja în direcția opusă celei pe care eu aveam s-o iau imediat, spre Dewar și Tayloriana. N-am mai revăzut-o, cu siguranță, în tot restul anului și nici în următorul, la sfîrșitul căruia am plecat de la Oxford, dar nu pentru a mă întoarce – nu încă definitiv – la Madrid, cum am făcut-o acum cu certitudine. Cel mai tare regret că nu putusem să mă uit, în acea a doua oară sigură, la pantofii ei englezești și nici la glezne, care mi s-ar fi părut de bună seamă fragile din pricina vîntului. Eram prea atent la filsierea circumspectă a fustei sale.

Pantofii pe care îi purta Clare Bayes nu erau niciodată englezești, ci meru italienești, și nu s-a văzut vreodată să aibă tocul jos, nici cataramă, nici vîrf rotunjit. Cînd venea la mine (nu prea des), ori reușeam să ajungem la ea acasă împreună (încă și mai rar), sau ne întîlneam în vreun hotel la Londra sau Reading sau chiar la Brighton (o singură dată la Brighton), primul lucru pe care obișnuia să-l facă era să scape de ei, folosind-se de călcîie, și să-i arunce cu două lovituri de picior pe pereți, cum face cineva care are nenumărate perechi și nu-i pasă defel că se strică. Eu îi luam imediat de pe jos și-i puneam undeva mai departe, să nu-i putem vedea: vederea unor pantofi neîncălțați mă face să-mi imaginez deasupra lor persoana care i-a purtat sau i-ar putea purta, și a o vedea de fapt lîngă mine – *în afara* pantofilor – sau a nu o vedea deloc mă deprimă îngrozitor (din pricina asta pentru mine ideea de a privi vitrina unei pantofării tradiționale presupune în mod automat să-mi închipui o mulțime incomodă și înghesuită). Clare Bayes avea acest obicei – se pare căpătat în anii copilăriei petrecuți la Delhi și Cairo – de a merge desculță pe orice fel de podea (dar în Anglia aproape totul este acoperit cu mochetă), și de asta amintirea predominantă pe care o păstrez picioarelor ei nu este – cum va fi poate pentru mulți alții – cea a unor picioare puțin mus-

culoase și drepte, cum i se vedeau cînd purta pantofi cu tocuri înalte, ci, mai curînd, a unor picioare zvelte și aproape copilărești în mișcări, cum i se vedeau cînd era desculță. Fuma și vorbea ore în șir, trîntită pe patul meu sau pe al ei sau pe cel de la vreun hotel, întotdeauna cu fusta pe ea, și deci întotdeauna ridicată, lăsîndu-i la vedere coapsele și partea cea mai închisă la culoare a dresului, sau doar coapsele fără nimic altceva. Își agăța adesea ciorapii, căci nu era atentă la mișcările pe care le făcea, și uneori le descoperea cîte o arsură datorată atingerii fulgerătoare și pe nesimțite cu țigara, pe care o ținea gesticulînd într-un fel neobișnuit în Anglia (învățat poate în țările meridionale ale copilăriei sale), însoțit de clinchetul corespunzător al mai multor brățări ce îi împodobeau antebrățele și pe care nu totdeauna și le scotea. (Nu era ciudat că împrăstia o mulțime de scînteii cînd fuma.) Totul la ea era expansiv, excesiv, o ființă nervoasă, una dintre acele ființe pentru care timpul nu există, pentru care însăși noțiunea de timp și de trecere este o ofensă, căci simt nevoia unor crîmpeie de eternitate pentru orice, sau, cu alte cuvinte, a unor conținuturi eterne pentru a umple și a face să se reverse timpul. Nu doar o dată din această pricină, din această eternizare a ceea ce se înfiripase între noi, am riscat ca Edward Bayes, soțul ei, să fie silit să vadă cu propriii lui ochi reversul sau urma a ceea ce cu siguranță știa și încerca neîncetat să alunge sau poate să uite. Eu eram, prin urmare, cel care trebuia să întrerup întotdeauna divagațiile interminabile ale lui Clare Bayes, conținutul său eternizat al oricărui timp, comentariile sau vorbăria ei infinită pe cînd stătea tolănită pe pat, fumînd, gesticulînd, decretînd, încrucișîndu-și picioarele, desfăcîndu-le, strîngîndu-și-le, ridicînd în slăvi sau vorbindu-și de rău trecutul și prezentul, sărînd de la o idee la alta în legătură cu viitorul apropiat, fără să-și ducă vreodată gîndul pînă la capăt. Eu eram cel care trebuia să pun deșteptătorul sau să mă uit la ceasul de pe noptieră și să hotărăsc cînd se cuvenea să ne despărțim, sau să fiu atent (la Oxford) la obsesivele dangăte, care marchează orele și jumătățile și sferturile și răsună năvalnic în faptul serii; și s-o grăbesc, să-i caut pantofii ascunși la sosire, să-i netezesc fusta și să i-o îndrept, s-o rog să nu uite umbrela, nici broșa înfiptă în covor, nici inelul lăsat pe marginea chiuvelei, nici punga cu cumpărături neobișnuite pe care o avea veșnic cu ea, oriunde ne-am fi întîlnit și chiar dacă

era duminică (la ea acasă trebuia să arunc mucerile de țigară și s-o ajut să schimbe cearșafurile și să deschid fereastra și să-mi spăl paharul). Clare Bayes venea cu fel de fel de lucruri puse pe ea, și-și scotea totul de cum sosea, de parcă avea să rămână acolo viața întreagă, când de fapt nu dispuneam uneori nici de un ceas, între un curs al meu și unul al ei. (Pînă la urmă am rămas cu o pereche de cercei de-ai ei, pe care n-a reușit în veci să-i mai ia de la mine de acasă.) Din fericire – prin educație – era incapabilă să plece fără să se fardeze, iar coafura ei consta din plete lungi răscolite artificial, pe care mîngîierile mele sau statul îndelungat cu capul pe pernă nu reușeau să le strice prea tare. Nu era nevoie s-o pieptăn înainte de a ne despărți, dar trebuia să verific dacă ciudata ei eternitate instaurată și menținută în răstimpul petrecut cu mine i-a dispărut de pe chip, să verific dacă n-avea obraji în flăcări ori machiajul de la ochi șters. Să văd dacă i s-a risipit mulțumirea (distanțele la Oxford sînt foarte scurte și cît le străbați n-ai timp nici să-ți schimbi expresia). Pentru a reuși să fac toate astea n-aveam decît să practic scurtă vreme cu ea exercițiul intelectual pe care-l determină adulterul: să o ajut să inventeze pretexte fără greș pentru Edward Bayes, și să mă îngrijesc să nu ajungă să se contrazică atunci când le înșiră, deși ea considera că acest exercițiu nu era necesar și o plictisea (expresia i se adumbrea veșnic la despărțire din pricina insistenței mele). Ea era neglijentă și dezinvoltă și veselă și uitucă, și dacă eu aș fi fost Edward Bayes – mă gîndeam pe atunci – n-aș fi avut nevoie de prea multă istețime și nici strădanie spre a-i verifica toate gîndurile și toți pașii pe care îi făcea. Însă eu nu eram Edward Bayes, și poate că, de-aș fi fost, activitățile și intențiile lui Clare Bayes mi-ar fi părut cu desăvîrșire de nepătruns. Poate nici n-aș fi vrut să le știu, sau m-aș fi mulțumit să mi le imaginez. În orice caz, eu eram cel care trebuia să pună totul la loc după trecerea ei năvalnică, și s-o scot aproape împingînd-o din casa mea în formă de piramidă (etajele erau tot mai mici) sau din hotelul la care ne duseserăm, ori să mă feresc de efemera-i efuziune din ultimele clipe (regretul că timpul trece) și să-i neutralizez gesturile temerare, când mă încumetam să vin la ea acasă în absența lui Edward Bayes. (Adulterul dă mult de furcă.)

Clare Bayes aproape că nu avea scrupule, dar cine o cunoștea nici n-ar fi putut să-i pretindă așa ceva, căci în mare măsură farmecul ei consta tocmai în lipsa de considerație față de ceilalți și față de sine însăși. Clare Bayes mă făcea să rîd adesea, ceea ce-mi place la nebunie, însă știu că n-am avut niciodată pentru ea – și, cred, nici ea pentru mine – o slăbiciune destul de îndelungată sau tiranică încît să mă pască vreo primejdie (dacă nu eram Edward Bayes, nici n-am riscat vreodată să-i țin locul). Întotdeauna mi s-a părut o naivitate exagerată să mă gîndesc că cineva – pentru că ne iubește, adică pentru că *singur* a hotărît să ne iubească în treacăt și *apoi* ne-a *adus la cunoștință* acest lucru – se va comporta cu noi într-un fel deosebit față de cum o face cu ceilalți, de parcă noi n-am fi meniți să fim ceilalți imediat după hotărîrea solitară și anunțarea celuiilalt, de parcă în realitate n-am fi totdeauna și ceilalți în afară de noi înșine. Tot ce mi-aș fi dorit mai puțin pe lumea asta – măcar în zilele perisabile pe care le-am petrecut la Oxford, cu o identitate neguroasă – ar fi fost să mă fi văzut tratat de Clare Bayes așa cum se vedea tratat Edward Bayes, sau tatăl ei, sau chiar ironicul Cromer-Blake, care era în același timp patern și filial cu ea, în vreme ce tatăl ei era numai patern iar bărbatul ei numai conjugal cu ea. Presupun că eu am fost prin excelență fratern, cum am avut de obicei tendința să fiu cu femeile pe care le-am cunoscut bine, fără îndoială pentru că nu am avut surori și le-am dus dorul. Cert este că Clare Bayes a fost o ființă pe care o vedeam doar la răstimpuri, dar am cercetat-o îndeaproape, și chiar dacă nu vreau s-o vorbesc de rău sau – să zicem – să spun lucruri care ar putea părea negative pentru cei care le-ar afla de la mine, m-am pus de multe ori în locul celorlalți – al tatălui ei, al lui Edward Bayes, chiar al ironicului Cromer-Blake – pentru a ști precis că nu menaja pe nimeni. Mă puneam mai cu seamă în locul lui Bayes, și îmi aduc aminte că odată, pe 5 noiembrie, la nouă luni după ce am făcut cunoștință – mi-amintesc data fiindcă atunci e ziua lui Guy Fawkes în Anglia, și de la fereastra biroului lui Clare Bayes, de la All Souls, pe Catte Street, în dreptul vechii biblioteci Bodleiana și al clădirii Radcliffe Camera; vedeam copiii englezi cerînd bănuți pentru paiața, pe care în ziua aceea o fac din cîrpe, sfori și haine vechi, reprezentîndu-l pe conspiratorul Guy Fawkes, ajuns la ștreang și pe care seara o ard pe rug:

această amintire e rezultatul a ceva real –, Clare Bayes m-a confundat cu bărbatul ei, într-atît ajunsesem să mă pun în locul lui (în locul lui atribuit, poate niciodată ocupat).

Stabiliserăm să ne vedem acolo noi patru, Bayes, Cromer-Blake, ea și cu mine, pentru a merge să luăm prînzul, și eu sosisem primul la întîlnirea de pe Catte Street, cu o deliberată anticipație de douăzeci de minute. Cu o seară în urmă, Clare Bayes și cu mine fuseserăm la un hotel din Reading unde stătuserăm pînă destul de tîrziu, așa încît, contrar obiceiului cînd ne duceam în orașul învecinat, ne întorseserăm cu același tren (numai cînd Edward Bayes era plecat luam mașina lui Clare, iar cînd nu era, mergeam totdeauna cu trenuri diferite, la dus și la întors, la Londra sau la Reading). Ajunseserăm așadar împreună la gara din Oxford și merseserăm împreună sub o lună plină și mișcătoare, cu vîntul în față, pînă ne-am despărțit la o răsîpîntie încă destul de departe de casele noastre. Cît a durat drumul cu trenul stătuserăm tot împreună deoarece, fiind prieteni în ochii lumii, ar fi fost și mai ciudat dacă n-am fi procedat așa pentru cei care ne-ar fi putut vedea. Ne văzuse cu siguranță un coleg de la departamentul de rusă pe nume Rook. Mergea, dormitînd și întins comod, singur în compartimentul de clasa întîi unde ne urcaserăm, crezînd că era gol. Ne-a văzut și l-am văzut cînd înaintam deja pe culoar, printre rîsete compromițătoare sau prea sincere pentru Anglia, iar el, cu o probabilă înclinare a capului căzut, spuse „Mrs. Bayes” mai întîi, către Clare, și apoi – de bună seamă, fiindcă nu știa să-mi pronunțe numele, sau îi venea greu să-l țină minte – „Bună seara” și atît, către mine. Am continuat să mergem pînă la locul cel mai îndepărtat de cel ocupat de Rook, dar nu ne-am încumetat să ne mai spunem decît cîteva fraze scurte și neutre și în șoaptă. Apoi, pe cînd mergeam pentru prima oară singuri pe străzile din Oxford, sub luna plină și mișcătoare și cu vîntul în față, i-am auzit pașii la mică distanță, în spate, răsunînd în același ritm ca al nostru, sau așa am crezut – am crezut că erau ai lui, și nu ecoul. Nu ne-am întors și nici nu ne-am vorbit pînă la despărțire, și atunci nu ne-am spus decît „La revedere”, fără să ne oprim și fără să ne privim (tristetea a ceea ce este secret). Eu n-am mai auzit alți pași decît cei ai lui Clare Bayes preț de o secundă, îndepărtîndu-se grăbiți, ea nu mi-a auzit pesemne pașii obosiți.

Acest Rook era notoriu, fiindcă de doisprezece ani tot lucra la o nouă traducere a *Annei Karenina* și pentru că îl cunoscuse și discutasese cu Nabokov în timpul unui curs pe care l-a urmat în America. Traducerea lui avea să fie – nimeni nu văzuse încă nici un rînd, nici măcar editorul – în conformitate cu toate regulile și incomparabilă, începînd cu inovația fundamentală din titlu, căci potrivit era, după Rook și după Nabokov – la care se referea invariabil spunîndu-i „Vladimir Vladimirovici“, pentru a afișa familiaritatea cu acesta și cu formele de adresare rusești – *Karenin* și nu *Karenina*, întrucît Ana nu era dansatoare, nici cîntăreață, nici actriță, singurele femei în cazul cărora, chiar dacă erau rusoaice, era permis într-un text în engleză sau în oricare altă limbă occidentală să se folosească femininul numelui de familie. El și cu mine ne întîlniserăm nu odată în Senior Common Room sau cancelaria profesorilor de la Tayloriana, în vreme ce leneveam, prefăcîndu-ne că punem la punct ultimele preparative al respectivelor noastre cursuri cu ajutorul unor cești de cafea și al vreunei priviri fără nici o tragere de inimă sau pline de ură aruncate spre conținutul doct al servietelor noastre. Rook – un bărbat cu capul mare și trupul firav, într-un cuvînt un căpățînos – era veșnic dispus să povestească despre Nabokov sau să mă instruiască în legătură cu Lermontov sau Gogol, dar viața lui personală era un mister pentru restul membrilor breslei. Din pricina asta i se putea atribui liber orice obicei sau caracteristică, și avea faimă de mare intrigant. O asemenea faimă la Oxford nu înseamnă nimic în realitate, căci extraordinar ar fi să n-o ai: cine nu e bîrfitor sau cel puțin malițios duce acolo o existență la fel de marginală și compromisă ca cel care ar proveni de la altă universitate în afară de Cambridge și de Oxford. Și nu se va adapta în veci, fiindcă nu va fi acceptat niciodată. Tot ce interesează cu adevărat în orașul Oxford sînt banii, urmînd la o anumită distanță informația, care întotdeauna poate fi un mijloc de a face bani. Nu contează că informația este importantă sau inutilă, folosi-toare sau de doi bani, politică sau economică, diplomatică sau epistemologică, psihologică sau genealogică, privitoare la familie sau la slugi, istorică sau sexuală, socială sau profesională, antropologică sau metodologică, fenomenologică, tehnologică sau pur și simplu falică; dar cine vrea să supraviețuiască acolo trebuie să posede (sau să obțină imediat) o informație transmi-

sibilă de orice natură. A transmite informație despre ceva este, pe deasupra, unicul mod de a nu fi nevoit s-o transmiți pe cea despre tine însuți, și așa, cu cît este mai mizantrop, mai independent, solitar sau misterios un locuitor din Oxford, cu atît mai multe informații despre ceilalți este de presupus că ar furniza chiar acestora, pentru a face să-i fie iertată reținerea și a-și cîștiga dreptul de a păstra tăcerea asupra vieții sale intime. Cu cît ai ști și ai povesti mai multe despre ceilalți, cu atît ai fi scutit să povestești despre tine însuți. Întregul Oxford, prin urmare, se străduiește din plin și neîncetat să ascundă și să răstălmăcească, și în același timp să verifice cît mai multe date cu putință despre ceilalți, și de aici provine tradiția – certă – și legenda – certă – a deosebitei calități, eficacități și virtuozități a respectivilor *dons* sau profesori de la Oxford și Cambridge în afacerile de spionaj cele mai murdare, și permanenta și controversata lor folosire de către guvernul britanic și cel sovietic ca prestigioși agenți simpli, dubli sau tripli (cei din Oxford au auzul mai fin, cei din Cambridge sînt mai fără scrupule). Totuși, această situație face ca pomenitul privilegiu de a păstra tăcerea asupra propriei vieți intime să se reducă literalmente la asta, adică la a fi scutit de umilința și rușinea de a fi obligat s-o dezvălui și s-o vînturi tu însuți, întrucît, tocmai datorită nevoii simțite de toată lumea de a da informații despre ceilalți pentru a nu trebui să le dai despre tine, aceste informații, pe care fiecare se ferește să le dea, sînt rîvnite, pîndite, urmărite, obținute și furnizate pînă la urmă de ceilalți (o mulțime de oameni), pentru a evita la rîndul lor să le comunice pe cele despre ei înșiși. Cîțiva mai slabi de înger (puțini) consideră lupta pierdută de la bun început și-și destăinuie, fără rezerve, toate problemele lăuntrice, cu o condamabilă lipsă de rezistență și pudoare. Asta nu se prea vede cu ochi buni, presupune atitudine deschisă și dezinvoltă și eterodoxie, dar se admite, întrucît înseamnă predare necondiționată și supunere abjectă. În schimb unii virtuozii izbutesc, cu toate acestea, să păstreze secretul asupra obiceiurilor, viciilor, gusturilor și practicilor lor (poate cu prețul de a renunța la orice obicei, orice viciu, orice gust și orice practică), ceea ce nu împiedică să li se inventeze și atribuie cele mai felurite; dar chiar varietatea, și contradicția care reiese din raporturile incoerente și pestrice, te face să n-ai încredere în autenticitatea acestora, și uneori virtuozii (dar trebuie să fii *foarte* virtuoz) o

țin una și bună și nimeni nu știe nimic despre ei în mod sigur. Rook era fără îndoială un virtuoz eminent (un maestru, de parcă ar fi avut și un antrenament sovietic): în afară de dăruirea sa totală față de traducerea gigantică și de relațiile din trecut cu Vladimir Vladimirovici în fostele colonii, nu se știa nimic despre el (viața lui personală era un spațiu alb) și, prin urmare, nu se punea la îndoială că, în schimb, tot ce știa el ajungea să facă parte din cunoașterea științifico-populară de îndată ce îi ajungea la urechi.

A doua zi după ce îl văzuserăm prăvălit pe banchetă, moțând în trenul de Londra, și după ce crezuserăm că i-am auzit pașii în urma noastră pe străzile bătute de vânt ale orașului pustiu, Clare Bayes stătea și citea în liniște ziarul când am ajuns în biroul ei de pe Catte Street cu douăzeci de minute mai devreme. (Mi-a deschis ușa cu degetul vîrît între două pagini. Nu m-a sărutat.) Părea să fi dormit destul de mult, iar eu aproape că nu închisesem ochii, fapt pentru care mi-a fost imposibil să fac vreo introducere înainte de a-i pune întrebarea pe care mi-o pusesem de nenumărate ori în timpul nopții fără somn („I-a spus oare sau nu i-a spus lui Ted că aseară a fost la Reading?“).

— Bineînțeles că nu, nici el nu m-a întrebat.

— Ești nebună. E mai rău așa. Dacă n-a aflat deja, o să afle imediat de la Rook.

— Direct de la Rook nu. Abia dacă se cunosc.

— Aici cu toții abia dacă se cunosc, dar asta nu-i împiedică să-și adreseze cuvîntul în orice moment și să dea de înțeles primul lucru care le trece prin cap. Ar fi de-ajuns ca Rook să fi dat nas în nas pe vreun culoar sau pe stradă cu Ted. Ah, spuneți-i soției dumneavoastră că aveam intenția s-o conduc aseară cu taxiul de la gară. Am venit cu același tren de la Reading, dar a plecat atît de repede încît n-am avut timp s-o invit. Presupun că a însoțit-o cavalerul spaniol, în orice caz. Foarte bine educat, domnul acela spaniol, am schimbat cîteva cuvinte cu el. Ar fi de-ajuns doar atît și te-ai pomeni cu o listă de întrebări la care nu știu cum ai răspunde.

— Ce întrebări? Ted nu prea pune întrebări. Așteaptă să i se povestească. Nu trebuie să ne facem atîtea griji.

Eu eram veșnic cel care îmi făceam griji pentru ea. Îmi jucam rolul și uneori îl jucam și pe al lui Edward Bayes, sau cel pe care nu-l juca Edward Bayes, după părerea ei.

— Ce întrebări? Ce făceai aseară la Reading cu cavalerul nostru spaniol? De unde veneați? De ce ați plecat în mare grabă de la gară? V-a văzut Rook. De ce nu mi-ai spus că aveai de gând să te duci la Reading? De ce nu mi-ai spus că ai fost la Reading? Rook te-a văzut. Rook. Reading.

— M-aș descurca eu.

— Fă-o acum. Spune-mi cum ai răspunde la întrebările astea? Sînt întrebări concrete, simple, obișnuite între soți.

Clare Bayes era, ca întotdeauna, desculță. Se așezase în spatele biroului ei cu ziarul în mînă (degetul îi era încă vîrît între pagini: m-am întrebat ce o fi citind oare de nu voia să renunțe?), iar eu stăteam în picioare, cu coatele sprijinite de fereastra din fața ei. De acolo îi vedeam bine vîrfurile degetelor întunecate de culoarea mai închisă a ciorapilor negri. lăseau de sub masă, pe mocheta. Aveam chef să-i ating picioarele întunecate, dar Edward Bayes sau Cromer-Blake puteau sosi dintr-un moment într-altul. Clare Bayes mă vedea cu fața în lumină. Cu cealaltă mînă își ținea țigara. Avea scrumiera plină.

— Ted poate sosi în orice moment, am spus, și dacă s-a întîlnit cu Rook de dimineată ne poate pune întrebările astea la amîndoi, îndată ce apare pe ușă. Mai bine să ne gîndim la ceva imediat, eu mi-am petrecut noaptea imaginîndu-mi răspunsuri. Te-ai întîlnit cu mine la Reading? În gară la Reading? De ce te-ai întors atît de tîrziu? Ce ai căutat acolo? Nu te-ai dus după cumpărături, ce oare se poate cumpăra la Reading?

— Ești un prost, îmi zise Clare Bayes. Din fericire nu ești bărbatul meu. Ești un prost cu minte de detectiv, și cu genul ăsta de proști nu te poți căsători. De asta tu n-ai să te însori niciodată. Un prost în stil detectiv e un prost istet, un prost logic, cei mai răi dintre toți, fiindcă logica bărbaților, în loc să le echilibreze prostia, le-o dublează sau triplează și o face jignitoare. Prostia lui Ted nu e jignitoare, și asta mă lasă și mă face să-mi placă să trăiesc cu el. El și-a asumat-o, tu încă nu. Ești atît de prost că încă mai crezi în posibilitatea de a nu fi. Încă te mai străduiești. El nu.

— Toți bărbații sîntem niște proști.

— Toată lumea e proastă. Și eu. — Cu degetul arătător își scutură scrumul de la țigară, dar calculă prost și nimeri pe mocheta, lîngă picioarele ei desculte. Eu mă uitam la picioarele dorite și întunecate și mă uitam la scrum, așteptînd momentul

în care acestea aveau să-l calce și să se păteze în cenușiu. — Dacă tu ai fi Ted nu mi-ai pune întrebările astea, deoarece ai ști că eu aș putea să-ți răspund sau să nu-ți răspund la ele, și că mai devreme sau mai târziu ar fi același lucru, cauți să ai liniște cu persoana cu care trăiești atîta vreme cît împarți cu ea viața de zi cu zi. Dacă ți-aș răspunde la întrebări aș putea să te mint (și-ar trebui să accepți minciuna drept adevăr) sau să-ți spun adevărul (și n-ai fi prea sigur că vrei adevărul). Dacă nu ți-aș răspunde ai putea insista și eu m-aș putea supăra și certa cu tine, sau aș putea să-ți fac reproșuri și să nu-ți mai răspund, sau să te privesc descumpănită și să nu mai scot o vorbă zile în sir, tot fără să răspund, pînă cînd te-ai sătura de privirea mea și de faptul că nu-mi auzi vocea. Ne condamnăm veșnic prin ce spunem, nu prin ce facem. Prin ce spunem sau prin ce spunem că facem, nu prin ce spun ceilalți, nici prin ce am făcut. Nu poți obliga pe nimeni să răspundă la nimic, și dacă tu ai fi Ted și ai fi căsătorit ai ști-o prea bine. Lumea e plină de bastarzi necunoscuți care moștenesc averile sau mizeria celor care nu i-au zămislit. Nici un bărbat n-a știut vreodată dacă e tatăl copiilor lui, în ciuda asemănării. Nici unul dintre soți nu răspunde la ceea ce nu vrea, și din pricina asta ajung pînă la urmă să întrebe puțin. Unii nici nu-și vorbesc, nu-i ceva neobișnuit să-i înlînești.

— Și dacă lui Ted i se năzare să fie astăzi ca mine și totuși va pune întrebări? Ce i-ai spune dacă, intrînd pe ușa de colo, te-ar supune la un interogatoriu? Ce făceați aseară împreună la Reading? De unde veneați? Ați făcut dragoste? Sînteți amanți? Vă culcați împreună? De cînd?

— Ești un prost, asta i-aș spune, la fel ca ție.

Lăsa ziarul și se ridică și călcă scrumul pe care continua să-l arunce, fără să-și dea seama, la picioarele ei. Se apropie de mine și atunci m-am întors și amîndoi privirăm în tăcere pe fereastră: era soare și se vedeau nori; pieptul ei îmi atîngea spina; copiii englezi cereau bănuți pentru pîiața lor spînzurată pe scările de la Radcliffe Camera. Am deschis fereastra și am aruncat o monedă al cărei clinchet pe pavaj îi făcu pe patru dintre ei să întoarcă brusc capul spre locul unde ne aflam noi; dar eu închisesem deja fereastra și ne-ar fi putut doar ghici în spatele geamului. Clare Bayes îmi mîngîie ceafa cu o mînă și

pantoful cu unul din picioarele desculțe. Mi-a trecut prin cap că se gîndește poate la fiul ei. Pantoful mi s-a murdărit de cenușiu.

Asta a scris Cromer-Bloke în jurnalul său în acel 5 noiembrie, iar eu traduc și reproduc astăzi:

„Mă surprinde cel mai mult că boala nu mă împiedică deocamdată să mă interesez de ce li se întîmplă celorlalți. Am hotărît să mă port ca și cum n-aș fi pătît nimic și să nu spun nimănui în afară de B, și lui B numai dacă se confirmă tot ce-i mai rău. Nu pare a fi prea greu, o dată ce-am luat hotărîrea. Dar ciudat nu e că știu să mă port în secret și cum se cuvine, cu propriul meu interes neschimbat pentru tot ce mă înconjoară. Totul mă interesează, totul mă afectează. În realitate nu trebuie să disimulez, fiindcă nu reușesc să mă conving că asta se poate sau o să mi se întîmple mie. Nu reușesc să mă obișnuiesc cu gîndul că, în funcție de cum merg lucrurile, aș putea pîna la urmă să mor, și că de s-ar întîmpla așa (bat în lemn) aș înceta să mai aflu ce li se întîmplă de atunci înainte celorlalți. Ca și cum mi s-ar lua din mîină o carte pe care o citesc cu infinită curiozitate. E de neconceput. Deși de-ar fi numai asta n-ar fi prea grav, partea proastă e că n-ar mai exista și alte cărți, viața ca un codice unic.

Viața este încă medievală.

Mie, de bună seamă, nu mi s-ar mai întîmpla nimic, mi s-ar întîmpla doar să mor, și asta-i destul de mult. Nu reușesc să mă obișnuiesc cu gîndul, și de asta nu vreau să mă duc iar la doctor și nici să mă vadă Dayanand, care cu ochiul lui clinic teribil trebuie să bănuiască deja cîte ceva despre starea sănătății mele. Și de asta mă interesează atît de mult ceea ce atunci n-o să mă mai intereseze, ce se va întîmpla cu B (nu-mi pot imagina că n-o să mai particip la viața lui, moartea nu ne răpește numai propria noastră viață, ci și viețile celorlalți), și chiar cu Dayanand, și cu Roger, și cu Ted, și cu Clare, și cu dragul nostru spaniol. Azi i-am văzut, erau împreună, tocmai se îmbrățișaseră, lîngă fereastră, mai curînd amuzați decît îndrăgostiți, și puțin melancolici, ca și cum le-ar părea rău că nu se pot iubi mai mult. A fost un noroc că am sosit eu primul, și nu Ted. Nu știu ce urmăresc, sau ce urmărește Clare, nici de ce m-au făcut

confidentul lor și într-un fel tănuitorul lor, aş prefera să nu ştiu nimic, ca Ted. Ieri Clare a venit la mine în birou în pauza dintre două cursuri, mai nervoasă ca de obicei şi grăbită foc să vorbească. I-am acordat numai trei minute care s-au făcut şase (tânărul Bottomley stătea şi aştepta nerăbător de partea cealaltă a uşii, cu o expresie arogantă şi dezaprobatoare), răstimp în care n-a spus nimic foarte concret sau coerent, dar a vorbit întruna despre Ted, părea că e singurul lucru de pe lume care o interesează. Nu m-a mai sunat apoi ca să mai stăm de vorbă, nimic, tăcere. Iar azi, în schimb, în cursul prînzului, am simţit pe neaşteptate un picior, piciorul ei, pe pulpa mea dreaptă pe sub masă, spre marea mea uimire. Piciorul lui Clare mîngîindu-mi pulpa. Din fericire ne aflam la Halifax, unde fetele de masă sînt lungi. Am înţeles imediat că ce căuta ea era piciorul stîng al spaniolului nostru, care stătea lîngă mine, aşa că, privind-o cu ochii mari şi o umbră de reproş, i-am luat pe ascuns piciorul şi l-am dus la adevărata şi dorita lui destinaţie, genunchiul străin. Apoi, bineînţeles, m-am făcut că nu ştiu ce se petrece în subteran, de fapt am căutat repede un nou subiect de conversaţie cu Ted, temîndu-mă ca nu cumva să-şi dea seama de ce se petrecea pe dedesubt. A fost ceva nemaipomenit de intens şi în acelaşi timp amuzant, ceea ce mă face să mă simt vinovat. Îmi fac griji pentru ei, pentru toţi trei, şi mă întreb cum se va termina povestea asta. Mai avem încă luni de zile, sîntem acum doar la jumătatea lui Michaelmas. Însă nu mă pot abţine să nu văd latura comică, în ciuda prieteniei mele vechi cu Ted, a grijilor pe care mi le fac, în general, pentru Clare şi a bolii mele. Totuşi, primul lucru pe care i l-am povestit astă-seară lui B a fost neînţelegerea privitoare la picioarele de sub masă, ca fiind marele eveniment al zilei sau cel care-i putea abate cel mai mult gîndul de la insatisfacţiile lui. Eu sînt la fel ca totdeauna, oscilînd între furia şi rîsul pe care mi le stînesc lucrurile, fără o cale de mijloc, sînt cele două moduri complementare ale mele de a fi în legătură cu lumea şi de a trăi în sînul ei. Fie mă cuprinde furia, fie rîd, sau amîndouă odată, şi amîndouă înlăuntrul meu. Nu mă schimb. Boala ar trebui să mă facă să mă schimb, să fiu mai chibzuit şi mai nepăsător. Boala totuşi nu mă înfurie şi nici nu mă face să rîd. Dacă progresează, dacă se confirmă (bat iarăşi în lemn), o să mă observ. Sînt speriat.“

Cromer-Blake mi-a fost călăuză și protector la Oxford, și el mi-a făcut cunoștință cu Clare Bayes, după patru luni de la sosirea mea, cu nouă înainte de acel 5 noiembrie, la una din fastuoasele cine cunoscute acolo cu numele de *high tables*. Aceste cine au loc în uriașele săli de mese ale diferitelor *colleges*, și fiecare *college* și-o ține pe a sa o dată pe săptămână. Dacă se numesc literalmente *mese înalte* aceasta se datorește mai ales faptului că masa la care se așază amfitrionii cu invitații respectivi stă pe o platformă, fiind mai sus decât celelalte (la care studenții mănincă de seară cu o iuteală hătătoare la ochi și pleacă în fugă îndată ce sfîrșesc, lăsîndu-i tot mai singuri pe comesenii de la masa înaltă și pierzînd astfel spectacolul pe care aceștia tocmai îl dau), și nu calității felurilor de mîncare sau a conversațiilor, care nu-i chiar înaltă. Sînt cine de protocol (à la Oxford), și pentru membrii breslei este obligatoriu să ia parte îmbrăcați în togă. În principiu sînt și foarte ceremonioase, dar durata lor extrem de îndelungată permite apariția și extinderea unei grave deteriorări în conduită, vocabular, dicție, fluiditate a expunerii, cumpătare, sobrietate, vestimentație, curtoazie și în comportarea generală a comesenilor, care sînt de obicei cam douăzeci. La început totul este solemn și totul este pus la punct pînă în cele mai mici detalii. Comesenii – dintre care jumătate sînt membri ai respectivului *college* care organizează cina, iar cealaltă jumătate membri ai altor *colleges* (plus vreun profesor care nu e din partea locului sau vreun străin în trecere), pe care primii i-au invitat cu speranța de a fi ulterior și ei invitați de către cei din urmă la corespunzătoarele lor *colleges* (astfel încît alcătuirea diferitelor *high tables* abia dacă variază puțin și comesenii sînt aproape mereu aceiași, atît doar că uneori iau masa într-un *college* și alteori în altul, și unii ajung să ia masa împreună de zece sau douăsprezece ori de-a lungul anului universitar și ajung prin urmare să se deteste sau să nu se sufere) – trebuie să se adune mai întîi într-un elegant salonaș alăturat unde savurează un cherry rapid, și numai cînd au venit toți se trece dincolo în sala de mese (niciodată la șapte fix, cum este stabilit), în rînd cîte doi (fiecare amfitrion cu invitatul lui) și în ordinea strict ierarhică avută în *college*. Să-ți amintești într-o clipă vechimea și gradele a zece sau douăsprezece persoane emerite și extrem de susceptibile nu-i ușor deloc, drept care, încă înainte de a intra,

se iscă de obicei cîte o discuție sau disensiune, cîte un brînci sau niște coate, din vina membrilor, adică a acelor *fellows* ambițioși și uituci care, ca să spunem așa, încearcă să saboteze protocolul și să se strecoare un rînd mai în față pentru a cîștiga prestigiu. Studenții, care așteaptă (flămînzii) așezați deja în sala de mese, se ridică ipocrit și exagerat de respectuos cînd îi văd defilînd în sfîrșit pe acei *dons* îmbrăcați cu togă și pe ocazionali și descumpăniții lor însoțitori de prin alte părți, și cu toții își pun mîinile cu sfințenie pe speteaza scaunelor care le-au fost destinate anticipat. Directorul sau administratorul respectivului *college*, așa numitul *warden* (adesea un membru al aristocrației căscînd la tot pasul), stă în capul mesei înalte, care la rîndul ei este așezată în fața celorlalte mese, și, prin urmare, se află de două ori în frunte, și încă înainte de a ne așeza dă curs momentului celui mai sensibil al dublei lui prezidări, adică nelipsitului șir de lovituri de ciocan și pomelnicului de expresii latinești care se va prelungi, spre spaima noastră și groaza străinilor, pe tot timpul cinei. Căci pomenitul *warden* are pregătit lîngă el un ciocan (cu un fel de suport de lemn rezemat de masă pentru a bate în el cu ciocanul, asemănător cu cel al judecătorilor) care îi slujește pentru a declara începutul cinei, a hotări și a anunța numeroasele schimbări de vinuri și feluri de mîncare și a se juca distrat și în chip primejdios cu el cînd îl plictisește atmosfera din jur (mai întotdeauna). O dată ce a rostit prima frază într-o latină englezită, cu întreaga asistență din sala de mese ridicată în picioare și în mijlocul unei tăceri ca în biserică, zgomotul sec al primei lovituri și corespunzătoarea vibrație a paharelor de cristal fin fac loc larmei stîrnite de nesățioșii *dons* și încă și mai nesățioșii studenți, primii așezîndu-se pe scaunele lor, vociferînd, încercînd să-i facă pe chelneri să-i favorizeze și năpustindu-se cu lingura zdravăn apucată asupra supei sau consommé-ului și cu mîinile lor cărămizii asupra paharelor de vin roșu. Este prevăzut ca fiecare comesean (de la mesele înalte) să vorbească timp de șapte minute cu persoana pe care o are la dreapta sau la stînga, depinzînd de felul cum se formează primele perechi, pentru a dedica apoi cinci minute celei din partea cealaltă, și tot așa într-o alternanță bine calculată de-a lungul celor două ore cît durează cea dintîi fază a unei *high table*. Este strict interzis, în schimb, să te adresezi celui care stă în față, în afară de cazul cînd și unul și celălalt dintre comeseeni

au fost în același timp victime ale unei greșeli de cronometraj săvârșite de vecinii lor și au rămas momentan fără interlocutor, ceea ce constituie la Oxford o situație foarte jenantă, dacă nu chiar o insultă. Profesorii de la Oxford sînt, din această pricină, experți în vorbit, mîncat, băut și numărat minutele simultan, primele trei acțiuni în mare viteză și a patra cu o extraordinară precizie, căci la un ordin sub formă de cuvinte latinești și lovitură de ciocan al capriciosului *warden*, chelnerii vor începe să strîngă cu îndemînare farfuriile și paharele de vin ale tuturor celor de la masă, fără să le pese dacă acestea sînt goale, pe jumătate pline sau încă neatinse. La primele mele *high tables* abia dacă am apucat să iau o îmbucătură, preocupat cum eram să tot socotesc minutele scurse și să ofer un simulacru de conversație la dreapta și la stînga cu imperfectă paritate duodecimală. Chelnerii îmi luau cu hotărîre din față, una după alta, farfuriile intacte, și tot așa și paharele, acestea e drept că goale și încă la repezeală, deoarece cu disperarea mea stîrnită de cronologie și de dialog tot ce izbuteam să fac între o frază și un calcul era să mă dedau neîncetat la băutură.

Clare Bayes, în acea a doua *high table* la care participam, mă observa cu coada ochiului de pe partea cealaltă a mesei, aproape în dreptul meu, pe jumătate amuzată, pe jumătate înduioșată de gesturile mele de descurajare cînd vedeam dispărîndu-mi din față suculente feluri de mîncare pe care n-am avut timp nici să le cercetez, în ciuda ameteții și foamei care erau tot mai mari (mi-aduc aminte de mine, e drept, cu furculița și cuțitul nemișcate permanent în mîini și gata de orice, dar de fiecare dată cînd voiam să tai sau să apuc o bucățică din ceva îmi aminteam că trebuie să mă uit la ceas și observam cum comeseanul din dreapta mea începea să mormăie cuvinte de neînțeles – blesteme și înjurături de bună seamă – sau să facă prea mult zgomot mîncînd – cîte o dată mi s-a părut că aud ceva ca o gargară – pentru a mă avertiza în acest mod că mă aștepta cu nerăbdare, odată sfîrșită repriza cu anteriorul interlocutor). Felurile principale care alcătuiau prima fază a cinei erau trei sau patru sau cinci (după bogăția sau zgîrcenia fiecărui *college*), și consumarea lor lua, mai mult decît orice datorită pauzelor lungi dintre ele (în cursul cărora rămîneam cu desăvîrșire singuri cu paharul de vin), în jur de două ceasuri, cum am spus. Astfel, în timpul acestor prime două ceasuri, erai condamnat să vorbești numai

cu două persoane, dintre care una era mereu colegul care te invitase – la stînga ta – și cealaltă o hotăra hazardul sau, mai bine zis, reaua-voință veșnică a marelui *warden*, responsabil cu împărțirea locurilor. La cina aceea amfitrionul meu era Cromer-Blake, și mi-a atras atenția că la dreapta voi avea un tînăr și promițător economist al cărui unic cusur (la o *high table*) era că binevoia să lege o conversație numai despre subiectul pe care îl tratase în încă recenta lui teză de doctorat.

— Și care-i subiectul ăsta? l-am întrebat în vreme ce ne căutam printre ghionturi locul în rîndul de cîte doi, la intrarea în sala de mese.

Cromer-Blake își netezi părul cărunt, cum făcea de obicei înainte de a răspunde la orice întrebare, sau de a-și da cu părerea sau a povesti o anecdotă, și-mi răspunse zîmbind:

— Mă rog, să zicem că e un subiect dintre cele mai neobișnuite. Dar sînt convins să o să ai timp din plin ca să afli.

Acel tînăr economist, pe nume Halliwell, era obez și roșu la față, și purta o mustăcioară militară, dar nu prea deasă – cam rahitică sau lăsată de curînd – și nu avea, într-adevăr, nici cea mai mică curiozitatea să afle ceva despre mine sau despre țara mea (în general o temă potrivită, țara mea, pentru conversațiile înalte), drept care am fost obligat să încep cu un interogatoriu de politete care, după abia patru întrebări, ajunse, cum era de prevăzut, la extrem de originalul subiect al tezei sale de doctorat, adică: un anume și se pare cu totul special impozit pe cidru care existase în Anglia între 1760 și 1767.

— Numai pe cidru?

— Numai pe cidru, răspundea tînărul economist Halliwell satisfăcut.

— Ah, foarte interesant, cine ar fi crezut? spuneam eu. Și cum se face că era numai pe cidru?

— Sînteți surprins, nu-i așa? spunea tînărul economist Halliwell cu încîntare, și începea să-mi explice amănunțit cauzele și caracteristicile acelu neobișnuit impozit care pentru mine era tot ce poate fi mai puțin interesant.

— Mă pasionează, spuneți mai departe, ziceam eu.

Din fericire este ușor, într-o limbă care nu e a ta, să te prefaci că asculți și să aprobi sau să aduci elogii sau să deschizi gura (servil) din cînd în cînd prin intuiție, și asta a fost tot ce am făcut cu ocazia aceea în cursul nesfîrșitelor reprize de șapte

minute care, după cele de cinci minute cu Cromer-Blake, îmi reveneau cu tînărul Halliwell. În vreme ce acest promițător economist perora nestăvilit despre cidru și n-avea amabilitatea să-mi pună nici măcar o întrebare, eu m-am putut dedica, în ciuda ebrietății mele progresive (dar am norocul că nimic din comportamentul și nici din aspectul meu exterior nu reflectă procesul la care mă supun cînd mă îmbăt), cercetării celorlalți de la masă, cărora îmi era interzis să mă adresez pînă la desert, și, în timpul reprizelor de conversație cu Cromer-Blake, îl întrebam pe el despre ei și mă mai răzbunam puțin înjurîndu-l pe tînărul economist Halliwell (înjurăturile în spaniolă). Trebuie să spun că, tot așa cum Clare Bayes mă cerceta cu coada ochiului, cu un amestec de ironie și înduioșare, o cercetam și eu pe ea cu mare plăcere și, mai tîrziu, cînd deteriorarea generală a atmosferei de la masă a cîștigat teren, cu fățișă admirație sexuală. Era una dintre cele cinci femei prezente la cină, și una dintre cele două de o vîrstă sub cincizeci de ani. Era totodată și singura care lăsa la vedere de sub toga neagră un decolteu de un gust excelent și în principiu n-o să mai spun nimic căci, dat fiind că i-am fost amant o vreme, mi s-ar părea că prea mă laud dacă aș înșira acum farmecele ei. Restul mesei era ocupat de gentlemen îmbrăcați cu togă, în afară de unul, iar *warden* era lordul Rymer, membru al Camerei Lorzilor și cel mai mare intrigant din Londra, Oxford, Bruxelles, Strasbourg și Geneva. Între el și mine erau doi comeseni, iar Clare Bayes, de partea cealaltă, era despărțită de capul mesei de o singură persoană.

În Anglia, după cum se știe, lumea abia dacă se privește, sau se privește pe furis și fără nici o intenție, încît veșnic te poți îndoi dacă cineva vede, într-adevăr, ceea ce pare că privește, atît de opaci știu să-i devină ochii în menirea lor firească. De aceea o privire a cuiva de pe continent (de pildă a mea) poate stîrni tulburarea persoanei privite, chiar dacă, dintre toate privirile posibile ale unui spaniol sau ale unui om de pe continent, privirea în cauză trebuie să fie calificată drept neutră, nepăsătoare sau chiar respectuoasă. Tot de aceea, cînd o privire insulară sau britanică își leapadă trecător vâlul care o acoperă de obicei, rezultatul este scandalos, și ar putea fi motiv de ceartă și de discuție dacă nu s-ar întîmpla ca înseși privirile ce ar putea vedea această privire despuiată de vâl să și-l păstreze totuși pe al lor, și prin urmare nu ajung să vadă nici să privească ceea ce

pentru alți ochi neacoperiți (bunăoară cei continentali) ar fi evident și poate insultător. Cu toate că de-a lungul a doi ani am învățat puțin să privesc opac – când am chef s-o fac –, privirea mea nu numai că nu era pe atunci în stare să se cenzureze, ci, așa cum am dat de înțeles, la cinele acelea de neuitat, singurul meu remediu împotriva foamei și plictiselii era descori – lăsând la o parte vinul roșu, cel rozé și cel alb – să-mi ascut privirea și să mă pun pe observat. Ei bine, dacă privirea mea (chiar cu îmi dădeam seama) a fost de la un anumit moment plină de admirație sexuală față de Clare Bayes, cea a lordului Rymer pe post de *warden* a fost, de la lovitura de ciocan și cuvintele latinești inițiale, plină de lascivitate feroce și nedisimulată tot față de Clare Bayes. Dar, așa precum nerușinarea privirii mele era desființată de pudoarea privirilor celorlalți când se uitau la mine (inclusiv cea a lordului Rymer, care și-o acoperea cu obișnuitul vâl insular îndată ce-și lua ochii de la decolteul sau de la chipul lui Clare Bayes), luxuria ofensivă a aceluia *warden* era evidentă pentru privirea mea care, în schimb, îndată ce se îndepărta la rîndul ei de pe decolteul sau chipul lui Clare Bayes, devenea de-a dreptul agonică (din vina plictiselii pe care mi-o stîrnea Halliwell) și fioroasă (din vina desfrîului animalic pe care mi-era dat să-l citească în ochii lordului Rymer). Problema principală totuși era că însăși privirea lui Clare Bayes nu era cu desăvîrșire britanică, din pricina (cum am aflat mai tîrziu) anilor copilăriei petrecuți la Delhi și Cairo, unde nu se privește ca în insule și nici ca pe continentul nostru; așa încît ea era în măsură să capteze nu numai privirile îngrozitor de nerușinate venite dinspre *warden*, ci și pe ale mele, sexual admirative. Cea de a doua problemă (minoră) era că pe aceeași parte a mesei cu mine, dar lingă celălalt cap, ocupat de o faimoasă personalitate literară aproape de pensie pe care am îndrăgit-o mult și de care voi vorbi mai tîrziu, se afla Edward Bayes, membru ca și Cromer-Blake al *college*-ului amfitrion; și, chiar dacă privirea lui a fost totdeauna pur insulară, e posibil ca singurele două priviri ncînvăluite de la masă care se îndreptau spre nevasta lui să-l oblige ca, la rîndul lui, să-și dea la o parte vâlul obișnuit pentru a putea fi la curent cu dorințele, sălbatice sau nu, ale celorlalți. Însă nu-i așa, căci datorită așezării lui la masă, pe aceeași parte cu mine, Edward Bayes nu putea vedea în nici un fel privirea mea, dar putea vedea foarte bine privirea lui Clare

precum și pe cea a lordului Rymer, fără impedimente de perspectivă. A văzut cu siguranță că nevasta lui era la un moment dat aprinsă la față, dar de bună seamă a atribuit acest lucru vinurilor sau atitudinii libidinoase și josnice afișate de *warden*, bărbat uriaș și cu pielea foarte întinsă – cred că era spîn –, ametit într-un hal fără de hal. Și, dacă Edward Bayes a văzut privirea nevestei îndreptîndu-se la răstimpuri către mine, trebuie să li crezut că cel la care se uita de fapt, în căutare de sprijin sau cel puțin de complicitate, era prietenul său Cromer-Blake, așezat chiar la stînga mea, cum am mai arătat. Dar în afară de acestea mai era o a patra privire – poate o a cincea, dacă cea a lui Edward Bayes își lepădase într-adevăr vălul englez – care n-avea de ce să fie neapărat voalată, și aceasta era a lui Dayanand, medicul de obîrșie indiană, prieten cu Cromer-Blake, care era așezat la stînga lui Clare Bayes și prin urmare exact în fața mea. Deși trăia de zeci de ani la Oxford, ochii lui mai păstrau luminozitatea și gingășia meleagurilor de unde provenea, și în atmosfera acelei cine păreau înflăcărați. Tot la cinci sau șase minute, pe cînd trecea liniștit de la conversația cu Clare Bayes la laconismul pe care-l manifesta față de singurul invitat care nu era îmbrăcat cu togă (un profesor de mineralogie de la universitatea din Leyden, urît ca dracu, a cărui privire, cu toate că era a unui străin, părea și ea voalată de niște cumplite lupe dreptunghiulare pe care le purta în chip de ochelari), își ațintea asupra-mi o clipă ochii negri și puțin apoși, și mă cerceta de sus pînă jos cu o expresie de farmacist, de parcă felul meu de a privi deschis în dreapta și în stînga, dar mai ales spre Clare Bayes, ar vădi că sufeream de o afecțiune cunoscută și ușor de lecuit, dar eradicată în țara aceea. Privirea lui Dayanand era de nesuștinut, și ori de cîte ori ochii mei o prindeau eram nevoit să mi-i întorc spre Halliwell și să mă prefac că mă las antrenat și mai mult de flecăreala lui impusă. În schimb, ochii lui Dayanand deveneau arzători cînd și-i îndrepta spre Clare Bayes și spre capul mesei, și în cîmpul lui vizual intra lordul Rymer, căruia nu-i venea totuși prea greu să-i susțină privirea, fiindcă pesemne – se simțea nepedepsit – nici măcar n-o zărea: *warden*-ul, obligat să vorbească doar cu vecinii de lîngă el care îl plictiseau vădit (la dreapta lui o harpie, *warden* la un *college* de fete; la stînga, o disprețuitoare și plină de suficiență somitate în științele sociale pe nume Atwater), începu să nu mai ia în seamă protocolul și să

intervină cu precizări nepotrivite în conversațiile lui Clare Bayes și respectiv Cromer-Blake, care veneau la rînd pe o parte și cealaltă a mesei. Însă dat fiind că nici unul dintre ei nu prea era dispus să-l lase să se amestece de-a binelea, se apucă să simuleze că ascultă cînd harpia, cînd somitatea, și să se joace lovind cu ciocănelul în pedestal, cum se întîmplă deseori cu plictisiții sau ametiții *wardens* de la mesele înalte. Și astfel, cherschelit și supărat cum era, nu-și dădu nici o clipă seama că indolenta-î percuție inițială pe pedestalul rezervat (făcea să izbească leneș ciocănelul) se prefăcea într-un șir de lovituri tot mai violente (prinzînd acum ciocănelul cu hotărîre) dar îndeajuns de răzlețe pentru a stîmni – pe lingă uimire – o enormă harababură, căci auzindu-le unii chelneri se apucau să strîngă farfuriile pe care tocmai le serviseră, în vreme ce alții, mai la curent și mai obișnuiți cu faptul că loviturile acelea aprige nu făceau parte din ceremonie, încercau să le ia cu forța farfuriile pentru a le înapoia destinatarilor, care în unele cazuri nici nu avuseseră ocazia să le adulmece. După asurzitoarea cădere pe jos a vreo două dintre ele ca urmare a acestor opinteli, surveni un moment cînd cei cinci chelneri care serveau la masă încetară s-o mai facă și se adunară conspirativ într-un colț al sălii de mese, acuzîndu-se între ei de incompetență, în timp ce începeau să se audă proteste (deși printre dinți) din partea comesenilor, care se pomeneau cu tacîmuri de pește ca să atace mușchiul de vită, platouri cu resturi reci lăsate în mijlocul mesei (ceea ce nu se mai văzuse niciodată la o *high table*), farfurii începute sau abia atinse de alții așezate în dreptul lor și (tot ce era mai grav) paharele goale sau cu vinurile amestecate. Lordul Rymer nu-și dădea seama de nimic, și la fiecare lovitură distrată de ciocănel pe pedestal sau pe masă (căci nu nimerea întotdeauna), cu respectivul zgomot și așchii sărite din lemnul fin, cu împrăștierea boabelor de mazăre și a ciupercilor și rostogolirea cîtorva pahare, eu nu puteam să nu încerc să calculez direcția pe care, în funcție de poziția sau mai curînd de înclinarea sa (fiindcă necumpătatul *warden* se prăbușea încet-încet pe masă), ar putea-o lua ciocănelul dacă i-ar scăpa din mînă și ar zbura cît colo. M-am tras puțin pe spate în speranța nu numai de a mă feri, ci și de a spori șansele să se izbească de fruntea tînărului economist Halliwell lăsîndu-l lat, pentru că tînărul economist Halliwell, indiferent la toate, mă stropsea mai departe cu cidru învechit sau spumos după fiecare

conversație cu Cromer-Blake care îmi permitea să-mi mai trag sufletul, și nimic nu mi-ar fi făcut o plăcere mai mare decât să-l văd fără simțire.

— Uimitoare, povestea dumneavoastră cu cidrul, spuneam eu. Și impozitul acesta special era numai în Anglia?

— Numai în Anglia, răspundea Halliwell entuziasmat.

Am observat că Clare Bayes îmi urmărea mișcările (deci îmi dădea oarecare atenție, în împrejurarea de față) și se trăgea și ea spre spate, deși nu știu dacă tot cu gândul ca vreunul din vecinii ei să se poată procopsi cu o lovitură sau cu acela de a face să dispară din câmpul de vedere al lordului Rymer decolteul și chipul ei, și să vadă dacă în felul acesta *warden*-ul reușea să iasă din starea de stupefacție și să-și vină în fire. Însă intrigantul lord Rymer, la rîndul său, își împingea mai în față uriașul tors (cu cotul stîng măturînd masa, cu partea din față de la togă tîrîndu-se peste mușchiul intact din farfurie și dînd jos de pe el boabe de mazăre) și nu se resemna defel să piardă din vedere ceea ce-i plăcea atît de mult, înverșunîndu-se să poată privi mai departe. La un moment dat lordul Rymer, cu ochii veșnic rătăciți în decolteul și pe chipul lui Clare Bayes, încetă de-a binelea să mai fie prezent, și ceea ce pînă atunci fuseseră – cum am spus – lovituri răzlețe, la voia întîmplării și fără nici un ritm, se prefăcu într-o ciocănire continuă și automată, de care nu era conștient nici pe departe. Efectul loviturilor de ciocan devenea prea evident pe masă, unde se îngrămădiseră resturile din mai multe farfurii și peste care săreau nu numai firmituri, boabe de mazăre și ciuperci (care, oricum sîr foarte lesne), ci și bucățele de cartofi fierti, șira spinării de la pești, pete mari din sosuri dense, ochelarii profesorului pocit de la Leyden (parcă și mai urît fără ei) și mult vin de diverse culori. (Din fericire togile îndeplinesc, pe lîngă meniri tainice de natură estetică, și pe aceea de a feri elegantele haine de gală, cu care se participă la mesele înalte, de murdăria infinită și de neînțeleas care rămîne uneori după acestea.) Cei cinci chelneri, ajunși la o înțelegere, aveau totuși cele zece mîini ocupate cu ținerea mesei din capul opus – ciufulind somitatea literară care stătea acolo – pentru ca vibrațiile și greutatea trupului uriaș al lordului Rymer, tot mai încovoiat pe locul său, să nu facă un prăpăd și mai mare. Încetul cu încetul (dar totul a fost o chestiune de secundă) s-a făcut liniște în sala de mese, chiar dacă nu desăvîrșită,

fiindcă atît înflăcăratul Halliwell, cît și antipaticul Atwater nu erau în stare să-și țină gura nici măcar o clipă, și în timp ce primul continua să mă sufoce („Chiar și viconte Pitt a fost nevoit să intervină în treaba cu cidrul! Sterne a menționat impozitul în una din predicile sale!“, exclama exaltat), al doilea, cu degetele mari ascunse în cutele togii în dreptul pieptului, îi adresa mai departe un discurs de preamărire *warden*-ului cu credința că acesta îl privea țintă pe el cu ochii săi animalici, nu decolteul și chipul lui Clare Bayes la care rîvnea amarnic. Deși ciocănitul n-a apucat să dureze mai mult de un minut chiar în faza lui cea mai sălbatică, situația a devenit insuportabilă (în minutul acela). Cum însă singurii comeseni care n-aveam nici un vâl pe ochi nu eram în stare să luăm vreo măsură datorită gradului nostru ierarhic modest, iar restul privirilor cu mai multă autoritate erau adumbrite de pomenitul vâl, neputînd deci să vadă că lordul Rymer se pierduse cu firea și că se cuvenea să i se atragă atenția sau pur și simplu să fie înlocuit din capul mesei (însă lordul Rymer, pe lângă *warden*, mai era și un influent om politic cunoscut pentru răzbunările sale pe viață), liniștea se făcu tot mai adîncă, întreruptă numai – în afară de ciocan – de șoaptele imperturbabile ale lui Halliwell și ale somitășii care era Atwater și de chițcăitul zgripturoaicei așezate lângă *warden* în dreapta și care, deși lingușitoare cum nu se poate mai evident și, prin urmare, incapabilă să-l aducă la realitate pe lordul Rymer cu riscul de a-l supăra, nu se putea abține să nu tresară și să se tragă mai pe spate la fiecare bubuitură de ciocan, căci bustul ei proeminent și de bună seamă injectat cu silicon era extrem de aproape de pedestalul lovit cu îndîrjire.

În cursul aceluși minut nesfîrșit am avut ocazia să-i cercetez pe toți comesenii din raza mea de vedere: somitatea literară din capul celălalt al mesei se ferea dînd din mîini de chelnerii care, în strădania lor de a păstra echilibrul mesei, îl sufocau, ciufulindu-l mai departe și lovindu-i urechile cu coatele celor zece brațe încordate; în dreapta sa, doamna doctor Wetenhall avea nevoie de mai multe mîini în tripla-i încercare de a-și astupa urechile, de a opri două sticle care începuseră să se rostogolească (pe jumătate pline) înspre *warden* și de a-și ține o precară perucă din meșe (se pare că nouă) care începea să i se desfacă, pe cînd celălalt vecin, șeful departamentului meu (profesorul Kavanagh, un irlandez dezinvolt, pe care-l interesau în

primul rînd romanele de groază și de succes pe care le scria cu pseudonim, un om văzut cu ochi răi de către colegi și subalterni tocmai din pricină că era irlandez, scria romane și era dezinvolt) părea amuzat și de fapt contribuia ironic la zgomotul făcut de *warden*, ciocnindu-și cu o linguriță paharul de vin în același ritm, cum se obișnuiește încă și azi la desert, pentru a anunța un discurs; în dreapta lui stăteau doi membri ai respectivului *college* (Brownjohn și Willis erau numele lor, oameni de știință între două vîrste și, prin urmare, cu reflexele cam tocite) care se încumetau să-l privească numai cu coada ochiului pe lordul Rymer și încercau să pescuiască ochelarii rătăciți ai oaspetelui olandez care, deși așezat și sigur pe locul lui, își întinsese brațele datorită acestei pierderi (răsturnînd cu ele puținele obiecte care scăpaseră neatinse din zona lui), de parcă s-ar fi temut să nu se împiedice în orice moment, așa cum fac orbii cînd se pomenesc fără baston; Dayanand, și el membru al aceluși *college* și om de caracter, era unul dintre puținii care ar fi putut întrerupe bubuiturile iscate de *warden*, dar în realitate, deși promitea mult prin postura afișată, nu făcea altceva decît să-i arunce priviri ucigătoare și să-și închidă și deschidă pumnii pe masă („Medicul ăsta indian o să-l facă să-i plătească scump, chiar dacă va trebui să aștepte zece ani“, mi-am zis; „medicul ăsta indian e de temut“); somitatea Atwater și economistul Halliwell încetaseră în sfîrșit cu vorbăria, și simplul fapt că tăceau părea să-i descumpănească mai tare decît loviturile date de *warden*, de care probabil nici nu-și dăduseră seama pînă în minutul acela de larmă și apoi de liniște; am vorbit deja de zgripturoaica fricoasă, cît despre Cromer-Blake, chipul îi era o adevărată enigmă: mîngîindu-și bărbuța de ceară, părea că așteaptă cu un zîmbet ca o părere (zîmbetul unui om gata să izbucnească în hohote sau poate al unuia care stă și adună în el furie), ca și cum, bun cunoscător al obiceiurilor *warden*-ului, ar ști prea bine că minutul avea să dureze chiar un minut. Ceilalți patru comeseni, printre care și Edward Bayes în stînga celui alt capăt al mesei, rămîneau în afara razei mele vizuale. Dar din această trecere în revistă, pe care privirea mea a făcut-o în șaiszeci de secunde și o face și acum, după atîta vreme și mult mai pe îndelete și în acest oraș care este Madridul unde m-am întors, am sărit-o pe Claire Bayes în mod cît se poate de conștient.

În realitate se poate spune că în cursul aceluia minut nimeni nu l-a observat cu adevărat pe lordul Rymer, adică nu și-a atins privirea asupra lui: o parte dintre cei de la masă se uitau la el pe furiș și cu teamă, dar nu ajungeau să-l vadă, cum am mai explicat; cealaltă parte era prea ocupată, străduindu-se să nu-și piardă cumpătul și să nu lase să cadă pe jos sticlele, ochelarii și paharele care se rostogoleau din pricina loviturilor de ciocan; iar o a treia parte a profitat ca să schimbe între ei priviri sau, ceea ce e de fapt același lucru, să se uite unii la alții deschis și fără nici un fel de vâl. Printre cei dinții se aflau zgripturoaica, autorul de romane de groază Kavanagh, somitatea în științe sociale Atwater și economistul specialist în cidru Halliwell, ultimii doi, ca membri din *college*, poate șovăind (deși foarte puțin) dacă să intervină și să-i ia instrumentul lordului Rymer sau să stea mai departe cu brațele încrucișate, așteptând ca alții să-și asume riscul de a fi loviți în tentativa lor îndrăzneată, ori – mai târziu – să suporte represalii din cauza ei; printre cei din al doilea grup erau somitatea literară, adică profesorul emerit Toby Rylands, oamenii de știință Brownjohn și Willis, doamna doctor Wetenhall, cea cu peruca, și mineralogul cel pocit, pierdut în beznă; printre cei din al treilea grup ne aflam, după cum am putut vedea în ultimele secunde ale aceluia minut, Dayanand și Cromer-Blake, Clare Bayes și cu mine, și poate și bărbatul ei: cu siguranță și el. Privirea pe care, atenuată (numai suspicioasă ori severă), mi-o adresase Dayanand la răstimpuri de-a lungul cinei și pe care acum și-o îndrepta cu toată stăruința spre lordul Rymer, se mută pe neașteptate atinsându-se asupra prietenului său Cromer-Blake: adică Dayanand îi aruncă o privire pe care înainte am numit-o uci-gătoare, pe când continua să-și desfacă și să-și închidă mâinile sau pumnii pe masă, cu gestul tipic al omului indignat care se străduiește din răputeri să se stăpânească; iar Cromer-Blake, la rîndul său, simțind asupra-i ochii medicului indian ca niște flăcări, își ridică privirea și, cu toate că nu i-am putut vedea bine ochii, care mi se arătau numai din profil și, prin urmare, numai dreptul în realitate, am observat că zîmbetul pe care începea să-l schițeze se prefăcea în linia aceea extrem de dură pe care știau s-o exprime uneori buzele-i subțiri ce păreau fără un strop de sînge.

Atunci m-am uitat deschis la chipul lui Clare Bayes și, fără s-o cunosc, am văzut-o ca pe cineva care făcea deja parte din trecutul meu. Vreau să spun, ca pe cineva care nu mai ținea acum de prezentul meu, cineva care ne-a interesat cîndva enorm și a încetat să ne mai intereseze sau care a murit, cineva care *a existat* sau pe care într-o zi rămasă în urmă l-am condamnat *să fi existat*, poate pentru că acest cineva ne condamnase pe noi să nu mai existăm, cu mult înainte. Rochia aceea decoltată care se vedea de sub togă și care indirect crease atîtea probleme era din alte timpuri, cum sînt adesea hainele de gală în Anglia. Și, chiar chipul lui Clare Bayes era puțin demodat, cu buzele prea groase și pomeții pronunțați. Dar nu era vorba de asta, ci de faptul că și ea mă privea, și mă privea de parcă m-ar cunoaște de demult, ca și cum ar fi una din figurile acelea pline de devotament și secundare care ne stau în preajmă în copilărie și care nu sînt în stare, mai tîrziu, să ne vadă ca pe niște adulți detestabili așa cum sîntem, ci, spre norocul nostru, se vor uita mai departe la noi de parcă am fi veșnic copii, cu ochiul lor inert deformat de amintire. Această incapacitate binecuvîntată este proprie mai curînd femeilor decît bărbaților, în măsura în care, pentru bărbați copiii sînt niște schițe enervante de viitori domni, în vreme ce pentru femei sînt ființe desăvîrșite menite să se distrugă și să se abrutizeze, și din pricina asta retina lor se străduiește să păstreze imaginea zeității tranzitorii hărăzite să dispară, și, dacă această retină n-a ajuns s-o cunoască, atunci tot efortul de imaginație pe care-l presupune mereu faptul de a fi în raporturi cu cineva îl concentrează în plăsmuirea copilului pe care l-au cunoscut probabil numai din fotografii sau din înfățișarea amorfă a celui care a crescut de mult, poate a și îmbătrînit, sau din mărturisirile molcome pe care uzurpatorul s-o fi hazardat să i le facă în pat, singurul loc unde bărbații se arată dispuși să-și aducă aminte cu voce tare de lucruri trecute. În felul acesta mă privea Clare Bayes, ca și cînd mi-ar fi cunoscut copilăria petrecută la Madrid și ar fi fost de față, înțelegîndu-mi limba maternă, la jocurile cu frații mei și la spaimele mele nocturne, și la bătăile care se încingeau îndată ce ieșeam de la școală. Și felul acesta al ei de a mă vedea m-a făcut s-o văd și eu tot așa. Am știut apoi – cînd am cunoscut-o – că în secunde acelea de la sfîrșitul unui minut care există doar acum, întrezărisem crîmpeie din copilăria ei în India, expresia

gînditoare a fetei care nu prea avea ce face în orașele acelea meridionale și care se ducea să vadă cum curge fluviul, păzită de vocile întunecate ale unor slugi zîmbitoare. Nu știam că îl vedea (și, prin urmare, poate mă înșel sau mint și de fapt *nu-l* vedea și *nu* trebuie să spun așa ceva), dar nu pot să nu spun că prin ochii ei întunecați și albaștri curgea fluviul acela strălucitor și limpede în noapte, fluviul Yamuna sau Jumna care traversează Delhi, împeștriat cu șleuri rudimentare ce transportă cereale, humbac, lemn și piatră, legănat de pe maluri cu cîntece înginate, cu apa sărind cînd cad bolovanii de pe margini, îndată ce lasă în urmă orașul, tot așa precum în ochii mei se înfiripau poate imagini madrilene de pe strada Génova și de pe Covarrubias și Miguel Ángel, locuri pe unde ea n-a călcat și pe care nu le-a văzut niciodată: poate chiar siluetele a patru copii mergînd pe străzile acelea însoțiți de o servitoare bătrînă. Și cu siguranță mai era acolo și uriașul pod de cale ferată care trece peste fluviul Yamuna în dreptul orașului, privit întotdeauna din depărtare și de pe care, după cum îi povestea dădaca alene și cu glas misterios cînd erau singure, se aruncaseră nenumărate perechi de îndrăgostiți nefericiți: fluviul larg cu apele albastre, străbătut de lungul pod cu drugii de fier încrucișați în diagonală, în cea mai mare parte a timpului pustiu, în beznă, leneș și estompat, întocmai ca una dintre figurile acelea pline de devotament și secundare din copilărie, care mai tîrziu se șterg din memorie pentru a ieși iar la lumină după un răstimp, doar o clipă, cînd sînt chemate stăruitor, și se pierd din nou imediat în întunericul existențelor lor ignorate și ușor de înlocuit după ce au făcut micul serviciu sau au dezvăluit secretul care li se cere pe neașteptate. Și astfel există numai pentru a însoți, ori de cîte ori e nevoie, copilul. Fetița din Anglia privește acum podul negru de fier, așteptînd să treacă pe acolo vreun tren, ca să-l vadă strălucind și reflectîndu-se în apă, unul din trenurile acelea în culori vii, pline de lumină și cu zgomot de neauzit, ce traversează fluviul Yamuna din cînd în cînd, fluviul Jumna la care ea se uită răbdătoare de acasă, ridicîndu-și privirea, în vreme ce dădaca îi șoptește ceva, sau tatăl diplomat o contemplă de la marginea grădinii, pe inserat, îmbrăcat în smocking pentru cină și cu un pahar în mînă. Se apropie ora ca fetița să meargă la culcare, dar înainte vrea să mai treacă un tren, încă unul, fiindcă imaginea recentă a trenului în goană și a fluviului

licărind la lumina din ferestrele lui (oamenii de pe șleपुरi se clatină pe picioare, uitându-se în sus) o ajută să i se facă somn și să se împace cu ideea zilei următoare într-un oraș căruia nu îi aparține și pe care îl va socoti al ei numai după ce va fi plecat de acolo și nu va mai avea alt prilej să-l evoce cu glas tare decât cu băiatul ei sau cu vreun amant. Stau și așteaptă toți trei, fetița, dădaca și melancolicul părinte, pînă cînd trenul poștal care vine de la Moradabad și sosește veșnic cu o întîrziere imposibil de prevăzut străbate în mare viteză podul de fier, ocupîndu-l în întregime, dintr-un capăt în celălalt, cu vagoanele-i instabile și pestrițe care ajung să se deslușească în noapte în razele lunii ca o seceră; iar atunci Clare Bayes, după ce a pierdut din vedere farul oscilant al ultimului vagon spre care a făcut cu mîna un semn de despărțire ce n-a fost schițat niciodată spre a avea parte de un răspuns, se ridică în picioare și se încalță și-și sărută, înălțîndu-se pe vîrfuri, părintele tăcut care miroase a tutun și a lichior și a mentă, și dispăre, în sfîrșit, în casă prinsă de mîna dădacei care poate îi fredonează, înainte ca ea să adoarmă, vreun cîntec oarecare. În acest fel mă privea Clare Bayes și eu o priveam pe ea, de parcă am fi fost ochii vigilenți și îngăduitori ai unuia față de celălalt, ochi ce provin din trecut și care acum nu mai contează căci știu cum sînt obligați să ne vadă, de multă vreme: ne priveam poate ca și cum fiecare am fi fratele sau sora mai mare. Și, cu toate că n-o cunoșteam încă, am avut convingerea că aveam s-o cunosc și că o să ajung să-i povestesc, stînd pe un pat, fleacurile pe care i le-am mărturisit – despre strada Génova, și Covarrubias, și Miguel Ángel – de-a lungul atîtor luni de întîlniri hazardate și necontenite în casa mea în formă de piramidă de la Oxford, dar și la ea acasă, și prin hotelurile monotone de la Londra și Reading, și într-unul din Brighton.

Își îndreptă privirea în altă parte. Pe neașteptate lordul Rymer în calitate de *warden* păru că se trezește din lăscivă-i adîncire în gînduri; apucă energic ciocanul și, simțind de jur-împrejur o liniște nemaipomenit de adîncă (nu se mai auzeau nici șoaapte, și toți studenții își mîntuiseră cina mizeră și fugiseră de mult de la mesele de jos, șterpelind vreun cuțit ca să se răzbune), făcu un gest disprețuitor și confuz, arătîndu-ne cu coada ciocanului, și zise:

— Ce-ai pătit? N-aveți nimic să vă mai spuneți, sau ați rămas fără grai? — Și, ridicându-se în picioare, își împinse cu soldul (un brînci în silă) farfuria cu mușchiul de vită intact și garnisit cu mazăre, slobozi o expresie vulgară pe latinește, fără să se mai străduiască cîtuși de puțin s-o pronunțe cum se cuvine, dădu o ultimă și înverșunată lovitură pe pedestalul nenorocit și strigă plin de euforie: — Desertul!

Acesta este un moment de mare solemnitate și frumusețe (plastică) al cinelor înalte, fiindcă indică semnalul de a se scula cu toții de la masă și, din nou așezați în rînd (deși acum tare anapoda, șovăind și în chip anarhic), de a trece într-un salon, mai intim și primitiv decît sala de mese, în care preț de o oră și jumătate se mănîncă încet și cumpătat fructe de sezon, fructe tropicale, fructe uscate, înghețată, prăjituri, tarte, feluri de șerbet, trufe de ciocolată, fursecuri, napolitane și bomboane cu lichior și mentă, în timp ce își trec mereu în sensul acelor de ceasornic și extrem de rapid mai multe sticle sau mai curînd carafe cu diferite soiuri de vin de porto excepționale care nu se găsesc pe piață. În această a doua fază a cinei, mai prosperă, mai degrabă medievală decît de secol al optsprezecelea, și cunoscută prin partea locului ca *înghițire de banane la lumina lunii*, se face, în sfîrșit, schimb de interlocutori, nu mai e nici o limită de timp să stai cu ei la taifas și, pe măsură ce vinul de porto întetește dorința de a te lăsa dus de val și întregește nesiguranța verbală stîmțită de feluriile de vin din prima fază, conversația devine treptat generală, disprețuind orice ierarhie, năvalnică, și, uneori, chiar haotică sau indecentă. Pe deasupra se deslușește și incerta posibilitate ca *warden-ul* (depinde, ca toate celelalte, de bunul său plac) să se hotărăscă la un moment dat să închine un toast în cinstea Reginei, ceea ce înseamnă că în sfîrșit se poate fuma. Dar momentul de mare solemnitate și frumusețe (plastică) survine la ieșirea din sala de mese, căci comensalii trebuie să-și păstreze în mînă șervetul pe care l-au folosit pînă atunci, oricît de pătat și motolit ar fi; iar goana minusculei bucățele de pînză albă (puțin cam marțială, ca întotdeauna cînd se merge în șir indian) contrastează sublim cu fluturarea domoală și extrem de amplă a togilor negre ce nu se mai sfîrșesc. Clare Bayes și-a îngăduit capriciul ironic de a-și pune șervetul ca o havetică, acoperindu-și decolteul în timpul procesiunii. Izbucni în rîs și cred că rîsul îmi era adresat. Apoi,

așezată mai departe în timpul cît s-a servit desertul, lîngă eminența numită Toby Rylands și aproape de bărbatul ei, nu se mai uită la mine tot restul serii. De la un moment dat am fumat fără încetare, grație toleranței surprinzătoare sau devoțiunii monarhiste a lordului Rymer ca *warden*.

În seara aceea mi-am dat seama că șederea mea la Oxford avea să fie cu siguranță, cînd se va încheia, povestea unei tulburări de spirit; și că tot ce ar începe ori s-ar întîmpla acolo avea să fie atins sau afectat de această tulburare globală și condamnat, prin urmare, să nu fie nimic în ansamblul vieții mele, care *nu* suferă vreo tulburare: sortit să dispară și să fie dat uitării așa cum se povestește prin romane sau ca în aproape toate visele. Din pricina asta mă străduiesc acum să-mi aduc aminte și să scriu, altminteri știu că pînă la urmă totul ar dispărea în neant. Inclusiv cei morți, care alcătuiesc jumătatea vieților noastre, partea pe care viața o alătură celor care trăiesc, fără ca să poți ști în realitate ce-i desparte și deosebește pe unii de alții; vreau să spun, pe cei care trăiesc de cei morți pe care i-am cunoscut cît erau în viață. Și pînă la urmă aș face să dispară morții de la Oxford. Morții mei. Exemplul meu.

Faptul că șederea mea în acest oraș ar însemna o tulburare nu avea, într-un anume sens, nimic deosebit, în măsura în care toți cei care locuiesc acolo suferă ei înșiși o tulburare sau sînt cam nebuni. Căci *nu trăiesc parcă pe lume*, și asta-i de-ajuns pentru ca, atunci cînd intră în ea (de pildă, ducîndu-se la Londra), să se sufocă, să le țiue urechile, să-și piardă simțul echilibrului, să se poticnească la tot pasul și să fie nevoiți să se întoarcă în mare grabă în orașul care le îngăduie să trăiască: acolo nici măcar nu sînt în vremea noastră. Însă eu obișnuiam să trăiesc în vremea noastră și pe lumea asta (la Madrid, bunăoară) și în consecință tulburarea mea, după cum am descoperit în seara aceea, trebuia să fie de altă natură, poate tocmai invers decît cea care era normală. Trăind întotdeauna pe lumea asta (petrecîndu-mi viața pe lumea asta), mă vedeam pe neașteptate *în afara lumii*, de parcă aș fi fost dus într-alt element, în apă. Poate faptul că eram pe deplin conștient de condiția mea tulburată provenea de la surprinzătoarea apariție a copilăriei

mele în privirea lui Clare Bayes, căci în timpul copilăriei te simți mai bine ancorat pe lumea asta, sau, ca să-i spun mai copilărește, ți se pare că lumea e mai lume și timpul e mai dens, iar cei morți nu s-au prefăcut încă într-o jumătate de viață.

După cină am urcat pentru câteva clipe în apartamentul lui Cromer-Blake din *college*, să beau un ultim pahar înainte de a mă duce să mă culc, și pe cînd el pregătea paharele și desfăcea o sticlă cu mișcări metodice și sigure, încă îmbrăcat cu toga, m-am gîndit: „Aici nu sînt doar un străin despre care nimeni nu știe nimic și de care nu-i pasă nimănui, despre a cărui biografie nu se cunoaște nimic important, și care nu va rămîne aici pentru totdeauna, ci – ce-i mai grav și hotărîtor – aici nu există nici un suflet care să mă fi cunoscut în tinerețe sau în copilărie. Asta mi se pare cu adevărat tulburător, să nu mai fii pe lume și să nu te fi aflat înainte pe lumea *asta*. Să nu existe nici un martor al continuității mele, să nu mă fi aflat veșnic în apă. Cromer-Blake știe cîte ceva despre mine, de o bucată de timp, de pe la predecesorii mei din Madrid și Barcelona. Însă asta e tot, date aflate cînd eu n-aveam încă chip, doar nume. Totuși acesta e un motiv suficient – prietenia prin mijlocirea altora – pentru ca lui să-i fie dat să devină cea mai puternică legătură a mea cu orașul acesta, persoana căreia îi voi pune întrebările necesare și la care voi apela întotdeauna aici dacă se ivește vreo problemă, vreo boală, vreo nenorocire sau vreun necaz serios. Este omul pe care-l voi întreba chiar acum despre femeia de la cină, Clare Bayes, îndată ce va termina de servit băuturile și se va așeza, îl voi întreba despre ea și bărbatul ei. Cromer-Blake, cu părul lui cărunt și fața palidă, cu mustața aceea pe care șovăie veșnic dacă să și-o lase să crească, răzîndu-și-o după câteva săptămîni, cu inimitabila-i dicție englezească ce sună, după cum spun studenții lui plini de admirație, ca BBC-ul „de odinioară“, cu incisivitatea și extraordinarele sale interpretări în legătură cu Valle-Inclán, cu înfățișarea aceea de preot răspopit și inexistentul său spirit de familie, este sortit să fie personajul patern dar și cel matern în acest oraș, chiar dacă nu m-a cunoscut – în nici un fel – în cursul copilăriei mele și nici al tinereții (am peste treizeci de ani, nu m-a cunoscut în tinerețe). Nici femeia de la cină nu m-a cunoscut, dar, nu știu cum, *mi-a văzut* copilăria și mi-a îngăduit să i-o văd pe a ei, să o văd copilă. Totuși știu că nu mă voi putea bizui pe ea pentru a încarna în acest

oraș personajul patern și nici măcar pe cel matern, care trebuie să existe pentru toți în orice timp și în orice loc, indiferent de anii pe care îi avem și de capacitatea de a ne descurca singuri. Chiar și oamenii cei mai în vîrstă și mai puternici au nevoie, pînă la sfîrșitul vieții, de aceste personaje, și greutatea sau incapacitatea de a le proiecta asupra cuiva nu le desminte nevoia de ele și nici nu-i ferește de fanteziile de care dau dovadă căutîndu-le, și nici de sentimentul că le lipsesc: au nevoie de ele, le așteaptă și adesea și le imaginează.

Cromer-Blake, scuizîndu-se, mi-a servit un pahar de porto de calitate inferioară celui băut la desertul de la mesele înalte și s-a așezat într-un fotoliu. Eu stăteam deja jos, în fața lui, pe o canapea, tot cu toga ceremonială pe mine. Eram destul de amețiți amîndoi, dar pe el aceasta nu l-a împiedicat niciodată să susțină o conversație. Uneori vorbeam englezește, uneori în spaniolă; alteori fiecare vorbea pe limba lui.

— Noroc, zise, și sorbi exact o picătură de vin. N-a fost așa de greu, nu? În afară de botezul cu cidru de care, consolează-te, nimeni din acest *college* n-a scăpat pînă acum. Să nu crezi c-a fost cu intenție rea, erai aproape singurul de la masă care nu fusese botezat, de asta ai fost așezat lîngă el. Halliwell e nou aici, și aceasta e cartea de vizită cu care se prezintă, teribil de lungă. Partea proastă e că nu trece de obicei la altceva, nimeni nu-i dă bietului de el o a doua șansă.

— Totuși, n-a fost chiar tot ce poate fi mai rău, am început să spun; însă Cromer-Blake, căruia îi era limpede că farmecul acelor cine înalte consta în mare măsură în comentariile ce urmau mesei propriu-zise, nu m-a lăsat să spun ce mi s-a părut că fusese partea cea mai proastă.

— Tot ce-a fost mai rău a fost Dayanand, afirmă.

Eu aveam de gînd să mă refer la comportarea aiurită și desfrînată a *warden*-ului și să profit pentru a-l întreba pe Cromer-Blake de Clare și Edward Bayes, dar de bună seamă pentru el toate astea nu erau nici o noutate și n-aveau nici un interes. L-am privit pe cînd își sorbea vinul de porto cu înghițituri mici, picior peste picior, cu poalele togii revărsîndu-se în cascadă peste picioarele-i lungi, cu silueta neagră încununată de alb, profilîndu-se pe rafturile pline de cărți spaniole și englezești, ca și cum propria-i atitudine, înfățișarea, postura și ambianța alcătuiau o travestire estetică. Nu era ridicol, și mi-am

zis: „Femeile și toate cele legate de ele sînt lipsite de importanță pentru Cromer-Blake, chiar dacă pot ajunge să fie personaje maternelne sau chiar paternale și pînă și filiale pentru el. Dar, deși personajele acestea sînt neapărat necesare de-a lungul întregii vieți, nu pot provoca totuși conflicte sau neazuri grave și, drept urmare, nu sînt vrednice de a fi comentate după cină. Clare Bayes poate fi un astfel de personaj pentru Cromer-Blake, în vreme ce pentru mine nu putea fi, sau în orice caz doar cu totul întîmplător, ori abia în măsura în care într-o zi s-ar vedea definitiv văduvită de celălalt rol, indiferent care ar fi – stîmînd conflicte sau neajunsuri – și pe care eu i l-aș fi atribuit. Pe care eu i-l voi atribui. În schimb, dușmanii merită toate comentariile exhaustive și obsesive de după cină. Nu există dușmani mai mari decît cei care ne sînt și prieteni. Dayanand, doctorul indian, mi-a fost prezentat tot de Cromer-Blake drept un bun prieten, ceea ce îl autorizează – și el face acest lucru desăvîrșit – să fie un dușman înverșunat. Cît despre *warden*, Cromer-Blake se va fi obișnuit deja.

— N-am avut ocazia să vorbesc cu el.

— Ferice de tine. N-ai văzut cum ne privea cît a durat cina?

— Da, am băgat de seamă. I-am prins și momentul acela de supărare, bănuiesc că îi pica tare prost că o admiram și eu, fără să mă ascund, pe prietena noastră Clare.

— Nu cred că era asta. În felul acela furios s-a uitat la *warden*, la tine și la mine. Dar crezi că îi pasă de ce face Rymer în timpul meselor? În alte rînduri a fost mult mai rău: odată, la desert, s-a încăpățînat să facă un colier din feliuțe de mandarină pe pieptul nevestei decanului de la York. Era în văzul tuturor, nu știam unde să ne vîrîm, dar nimeni n-a făcut și n-a spus nimic care să arate că noi toți cei de față eram conștienți de brusca pasiune pe care *warden*-ul nostru plin de imaginație o făcuse pentru podoabele din fructe. Trebuie spus că decanul a dat dovadă de un sînge rece desăvîrșit, de tărie de caracter și probabil de chibzuință, observînd scena din celălalt capăt al mesei cu o atenție imparțială, aproape ca și cum ar vedea numai aspectul pozitiv al problemei, ca și cum i s-ar ușura o sarcină iminentă sau i s-ar da o idee bună. Dayanand rîdea în hohote a doua zi amintindu-și de infinita stăpînire de sine a decanului de la York și de cea încă și mai meritorie a decanei, o femeie expansivă care s-a lăsat împodobită cu un zîmbet rușinos

și proteste abia simțite. Și crezi oare că Clare nu știa ce face punându-și rochia aceea? A-l stimula pe *warden* e una din distracțiile noastre cele mai vechi. Nu, Dayanand ți-a aruncat privirea aceea furioasă pentru că tu ești invitatul *meu* de astă seară, și lordului Rymer fiindcă știe că în momentele astea îi fac niște servicii, sau, mai bine zis, ne facem servicii reciproce. În ultima vreme ne potrivim de minune. Toate privirile lui Dayanand erau îndreptate către mine, sînt absolut sigur. Mai întâi prin persoane interpuse, apoi m-a răstignit cu cuie înroșite în foc. Cum de îndrăznește?

Întrebarea finală a lui Cromer-Blake se adresa lui însuși.

— Credeam că sînteți prieteni la cataramă.

— Oh, da, sîntem. Și pe deasupra e doctorul meu și e un medic minunat pe care n-aș vrea să-l pierd. De cum mă doare puțin în gît m-am și dus la el în cameră să-mi pună lingura pe limbă și să-mi dea niște pastile. Îi sînt veșnic îndatorat, dar nici chiar atît cît să fiu nevoit să suport priviri înnebunite peste masă, cu douăzeci de persoane drept martori.

În alte împrejurări l-aș fi întrebat imediat care-i pricina acestor priviri care-l indignaseră și ofensaseră atît de grozav pe Cromer-Blake, și pe care totuși părea că le înțelege foarte bine, dar eu mă grăbeam să aflu cîte ceva despre Clare Bayes și tot ce așteptam era doar vreo mică pauză în conversație care să-mi îngăduie să vorbesc iar de ea. Întrucît n-am avut parte de așa ceva am tăcut, iar Cromer-Blake adoptă, cum făcea uneori, un aer grav ce nu părea să aibă vreo legătură cu ce era în jur și nici cu ce spunea interlocutorul său: era o gravitate născută din el însuși, ca o impostură, de același fel ca cea care la teatru precedă și învăluie monologurile. Și pe măsură ce vorbea, o făcea mai ales pentru sine, iar bărbia i se tot înclina:

— Eu nu-mi pot adapta gusturile și dorința după ale lui, vreau să spun că mă feresc să coincid cu ale lui, dacă n-aș face-o mi-aș petrece viața cu mîinile legate și veșnic frustrat, cerîndu-i voie pentru orice distracție sau pentru orice pasiune înainte de a lua o inițiativă în orașul acesta; respingînd cele mai ispititoare oferte, lăsînd în suspensie cele mai grozave procese de seducție ca să mă duc la el și să-l întreb, înainte de toate, dacă n-are nimic împotrivă să-mi duc la bun sfîrșit scopurile iminente, dacă n-are nimic de obiectat, dacă actele mele sexuale sau doar sentimentele mele de afecțiune nu se izbesc de viața

lui din trecut sau cu planurile lui de viitor, dacă nu cumva îl rănesc retrospectiv sau cu anticipație, dacă a observat sau are de gând să observe un oarecare chip frumos sau un trup athletic care în momentele acelea se află la mine în alcov și la dispoziția mea. Ar fi de-a dreptul caraghios: te deranjează, Dayanand, dacă mă culc cu cineva care mă așteaptă gol la mine în cameră? Uită-te bine la el ca să fii sigur, nu cumva să-ți schimbi apoi gândurile. Ar fi ridicol. Dar va trebui să fac ceva, i-a căzut teribil de prost. Cine se crede de se poartă astfel? Cine se crede de-mi pune întrebări directe despre problemele mele intime? Cine se crede pentru a-mi vorbi pe tonul ăsta disperat? Eu *nu pot* fi cauza disperării lui, nu sînt. Cine se crede pentru a-mi cere socoteală? La sfîrșitul mesei, de necrezut. Să vorbească și cu Jack. – Cromer-Blake făcu o pauză, de parcă numele pe care-l rostise ar fi fost semnalul ascuns ca să-și termine monologul și să-și îmblînzească expresia gravă; își trecu mîna prin părul ca bumbacul, dădu pe gît paharul și, pe cînd și-l mai umplea iar cu mîna nesigură, adăugă: E nebun de gelozie, e un fanatic.

Băutura mă face laconic, chiar dacă, de ascultat, ascult fără probleme. Pe Cromer-Blake nu-l împiedica să vorbească fără cea mai mică ezitare, dar îl făcea să uite, pentru moment, cu cine anume discuta și să abordeze subiecte pe care nu le ținea în secret față de mine (cu siguranță pentru că eu n-aveam să rămîn acolo pentru totdeauna), dar în legătură cu care nu s-ar fi manifestat poate atît de fățiș dacă n-ar fi fost amețit. De-aș fi fost o ființă rău-voitoare (nu sînt deloc), aș fi făcut dinadins comentariile potrivite pentru ca el să fie mai departe furios și să-mi povestească și cele mai mici amănunte ale acelei neînțelegeri provocate de o rivalitate sentimentală sau sexuală. Însă în seara aceea nu mă interesau deloc asemenea detalii, cu toate că mai tîrziu aș fi vrut să le aflu în mai multe rînduri, nu doar din curiozitate, ci chiar din dorința adevărată de a ști. Am vrut să știu cine era persoana („Jack”) pe care Dayanand și Cromer-Blake și-o disputau în acele zile, sau poate, mai bine zis, pe care se străduiau s-o păstreze; am vrut să știu cine a fost legătura atît de importantă care i-a unit, căci pare cu putință să fi fost tocmai acea persoană față de care n-am simțit mai deloc curiozitate în seara aceea de iarnă, cea care i-a unit întru viață

sau moarte veșnică, deși unul mai e încă printre cei vii iar celălalt a trecut în lumea morților.

— Și cu Edward Bayes ce e? E și el un fanatic? Sau mai curînd e ca decanul de la York?

Cromer-Blake izbucni într-un rîs placid și scurt, și pe neașteptate reveni la jovialitatea de la începutul conversației.

— Toți putem fi uneori ca decanul de la York. Te gîndești serios la Clare.

— De fapt nu-i chiar așa. Cred că mă mai gîndesc încă la o fată pe care am zărit-o acum cîteva zile în trenul de Londra și pe care ieri am revăzut-o pe Broad Street. Dar cum nu știu cine este și se prea poate să n-o mai văd în veci, cred că aș putea să încep să mă gîndesc și la prietena ta Clare. — „Prost mai sînt“, mi-am zis, „de ce nu mă pot gîndi la alte lucruri mai profitabile și mai interesante? Legăturile, în afara celor de sînge, nu sînt niciodată adevărate legături, posibila varietate a comportamentelor e minimă, surprizele sînt false, pașii sînt formalități, totul pare infantil: apropierea, împlinirea, depărtarea; plenitudinea, lupta, îndoielile; certitudinile, gelozia, abandonul, rîsul; totul te plictisește înainte de a începe. Mă simt tulburat de absența mea din lume și nu mai știu să deosebesc ceea ce merită să-mi ocupe gîndurile și ceea ce nu merită, fiind o pierdere deplorabilă de timp și de atenție. Sînt descumpănit, nu trebuie să mă gîndesc la fata aceea și nici la Clare Bayes. Trebuie să fac orice în afară de a mă gîndi la ele. Sînt amețit și tulburat, am timp berechet, încetul cu încetul ajung să mă prostesc în orașul acesta nemișcat unde am aterizat.“ I-am rezumat gîndurile mele cu voce tare lui Cromer-Blake: — N-ar trebui să mă gîndesc la asemenea lucruri, ar trebui să mă gîndesc la ceva mai interesant. Mai ales să vorbesc de lucruri mai interesante. Iartă-mă.

— Crezi că există așa ceva? Cromer-Blake și-a luat iar un aer grav, deși mai puțin ca înainte, fără să-și piardă amabilitatea și nici buna dispoziție. Erau doar comentariile de după cină. Scoase o țigară din pachetul pe care-l aveam pe masă și și-o aprinse prost cu bricheta mea. N-avea niciodată țigări și nici brichetă. Își ținea țigara de parc-ar fi fost un creion. Nu trăgea în piept. Nu știa să fumeze.

— Mă rog, am spus, și mi-am dat pe gît paharul cu vin, căutînd răspunsuri; Cromer-Blake mi-l umplu din nou. Mîna începea să-i fie mai sigură. I-am aprins țigara ca lumea.

— Mulțumesc. Uită-te la mine, uită-te la Dayanand, uită-te la Rymer; uită-te la Kavanagh, chiar și la Toby sau la Spintecător, care datorită vârstei și felului de a fi duc cu siguranță o viață castă. Uită-te, bineînțeles, la Ted. Mă rog, nu-i cunoști încă, dar cu îi cunosc. Îi cunosc foarte bine. Nimeni nu se gîndește decît la femei și la bărbați, ziua întreagă nu fac altceva decît să se gîndească la asta, scopul cu care își termină munca sau studiul nu-i altul decît să *apuce să se gîndească* iar la asta, chiar și cînd sîntem cu ei tot la asta ne gîndim, cel puțin eu fac așa. Parantezele nu sînt ei, ci cursurile și orele de studiu, de lectură sau de scris, conferințele și întîlnirile protocolare, mesele și reuniunile, finanțele și politicianismul, toate cîte sînt considerate aici activități. Activitatea productivă, cea care produce bani și siguranță și respect și ne permite să trăim, cea care face ca un oraș sau o țară să funcționeze și să se organizeze. Cea care ne permite, apoi, să ne putem gîndi stăruitor la ei. Chiar și în țara asta lucrurile stau astfel, cu toate pretențiile și faima pe care o avem, spre deosebire de ceea ce ne place să credem. Asta-i paranteza, și nu invers. Tot ce se face, tot ce se gîndește, tot restul lucrurilor la care te gîndești și pe care le pui la calc constituie un *mijloc* pentru a te gîndi la ei. Chiar și războaiele se duc pentru a putea *să te gîndești* iar, pentru a reînnoi această idee fixă la bărbații noștri și la femeile noastre, la cei care au fost deja ai noștri sau ar putea să fie, la cei pe care-i cunoaștem și la cei pe care nu-i vom cunoaște în veci, la cei care au fost tineri și la cei care vor fi tineri, la cei care s-au aflat în paturile noastre și la cei care nu vor ajunge niciodată acolo.

— E o plăcută exagerare.

— Se prea poate, dar asta-i ceea ce văd în mine însumi și jur-împrejurul meu. O văd chiar și în orașul acesta în care studiul, se presupune, nu lasă loc și nici timp pentru nimic altceva. Și va fi tot așa în vecii vecilor. Știu că atunci cînd voi îmbătrîni, cînd mă voi pensiona și nu voi mai putea face altceva decît să primesc onoruri nesincere și să mă ocup de grădina mea, mă voi gîndi mai departe la ei și mă voi opri în plină stradă să admir niște oameni care nici nu s-au născut încă. E singurul lucru care nu se va schimba, sînt sigur. Și de asta mă gîndesc acum atît de intens. Plăsmuiesc și adun viitoare amintiri, pregătindu-mi puțină varietate pentru bătrînețe. Bătrîneța

mea va fi solitară, ca și cea a lui Toby. Ar trebui să te împrietenеști cu el.

— Trebuie să-i dau atenție și lui Clare Bayes? La cine se gîndește ea?

— Oh, nu știu, eu vorbeam de gîndurile bărbaților, singurii pe care îi cunosc bine, singurii de care sînt sigur că știu cum sînt, cu puține variații fără importanță. Presupun că Clare se va fi gîndind la bărbatul ei, și la băiatul ei, precis că și la tatăl ei cu care are o legătură strînsă și ambiguă, din cîte știu: resentiment și permanență, speranță și revoltă, ceva în genul ăsta. Cred că pentru ea nu există decît bărbați, ca și pentru mine. Și-a petrecut copilăria înconjurată de femei în Egipt și în India, dar în schimb a dus lipsa mamei, femeia cea mai importantă. Nu vorbește niciodată, n-a povestit niciodată de maică-sa; cred că a murit cînd ea era foarte mică, mă întreb dacă nu cumva chiar la naștere, nu știu, n-a pomenit-o vreodată în fața mea. Pe tatăl ei, care era diplomat, îl vedea foarte puțin. Din ce povestește, în copilărie a fost mereu însoțită de o dădacă brunetă cu rochie pînă la pămînt: privirea i se îmblînzește cînd vede pe stradă vreo imigrantă care n-a renunțat încă la îmbrăcăminte frumoașă de pe meleagurile de unde a venit. Viața ei a fost ciudată, ca cea a atîtor englezi pentru care țara lor a fost doar un nume pînă cînd s-au întors în ea ajunși oameni în toată firea sau au venit pentru prima oară. Acum aproape că nu mai există astfel de persoane, e un soi pe cale de dispariție. Ea a venit să învețe aici și a ajuns să predea. Nu se întîmplă de obicei. Majoritatea studenților noștri reușesc să se plaseze acolo unde se cîștigă bani nu glumă, în domeniul bancar sau administrativ, chiar dacă cel mai bine se pricep la Góngora sau la Cervantes. Este privilegiul de a-și face studiile aici, se presupune că, după ce îndură metodele și hărțuiala noastră, tot mai puțin intensă, sînt pregătiți pentru orice carieră, chiar dacă s-au mărginit să scandeze sonete și să bîguie pe la examenele orale aiureli despre Calderón sau Montaigne. Doar cei mai sîngaci în ce privește viața mondenă, ca mine, ajungem să ne întoarcem cu toga pe umeri. — Cromer-Blake și-o scoase, în sfîrșit, pe a lui în vreme ce spunea cuvintele astea, moment de care am profitat ca să mi-o lepăd și eu pe a mea, cu care n-am reușit să mă obișnuiesc niciodată în viața particulară, văzîndu-i uneori — cînd o aveam pe mine — o îndoielnică și neplăcută asemănare

cu ridicola și din fericire dispăruta capă tipică din țara mea Cromer-Blake a atînat cu grijă veșmintele negre în spatele ușii și s-a așezat iar. Continua să bea porto și legă prima țigară de la mine de a doua, pe care a fost gata s-o aprindă pe la jumătate. Umplea încăperea de fum nefiltrat prin plămîni, mult mai spectaculos și dens decît cel exalat la răstimpuri de mine (filtrat). Cromer-Blake era beat, probabil mult mai tare ca mine, dar vorbea mai departe cu tot atîta fermitate și dezinvoltură, ca atunci cînd voia să-l distrugă pe vreunul dintre colegii de la altă universitate invitat la seminariile care aveau loc săptămînal, în biblioteca de la Tayloriana (era necruțător cu biografiile care îl preamăreau pe García Lorca, pe care îl considera un naiv, un surogat: se dădea în vînt să folosească un argou învechit în limba mea). – Cazul lui Clare e diferit, ea știe să se descurce bine în societate și ar fi putut face perfect carieră diplomatică, așa ca tatăl ei, care ar fi ajutat-o. Nu știu de ce pînă la urmă a ajuns aici, poate datorită lui Ted, căci nu mi se pare să aibă chiar o pasiune pentru profesorat. În ciuda prieteniei noastre de mulți ani, în ciuda faptului că ne înțelegem de minune și avem o sumă de afinități, cred că nu o cunosc foarte bine. E ceva ciudat la ea, ceva opac și tulbure, ca și cum trecutul ei în străinătate te-ar face să nu poți avea o viziune globală despre ea, devenind pînă la urmă de neînțeles. Despre majoritatea oamenilor se știe sau se intuiește, de la o anumită vîrstă, ce doresc sau ce urmăresc, ce-i interesează cu adevărat sau cel puțin cum le-ar plăcea să-și petreacă timpul. Despre ea nu știu prea bine, nu cu siguranță. Recunosc că mi-e gîndul numai la tinerii mei, din trecut, prezent și viitor. În realitate, numai la asta, deși grație activității și profesiei mele se pare că mă interesează și literatura spaniolă (care nu mă interesează absolut deloc, sau nu mai mult ca cea din orice altă țară, de fapt mai puțin ca cea din anumite țări) și ascensiunea în ierarhia universitară (care mă interesează doar pe jumătate, nu din ambiție, ci pentru a mă feri de riscuri și a-mi putea vedea de treabă cît mai comod) și intrigile care se urzesc neîncetat în orașul ăsta. Mă interesează intrigile astea, mărturisesc, dar nu le dedic toată energia, cum fac alții. În definitiv, obiectivul ultim al tuturor intrigilor e pecuniar, este vorba numai de bani, iar sumele importante de care dispun aceste *colleges* au mereu caracter instituțional, nimeni nu poate pune mîna pe ele și nici

nu poate avea vreun profit de pe urma lor: eu însumi dispun de mulți bani, manevrez mari cantități sub formă de burse de studiu, de cercetare și de călătorii, dar sînt numai un uzufructuar, la fel ca trezorierul și *warden*-ul. Au existat trezoreri prin mîinile și decizia cărora au trecut milioane de lire sterline, iar pe deasupra ei au mai și avut gentilețea să le înmulțească în timpul cît au îndeplinit funcția asta; mai tîrziu, ca să li se plătească înmormîntarea, a fost nevoie să se facă tot felul de colecte. Imediat ce unul se pensionează, sau moare, banii pe care îi administrează și împarte, distribuie și alocă, și pe care îi vede și manevrează și-i face să sporască, dispar fără urmă de beneficiu personal, trec la alt uzufructuar. Aici contează doar instituțiile, și poți ajunge să ai multă putere în calitate de membru sau reprezentant al unei instituții, dar nu poți face nimic fără ele sau în afara lor. Iată motivul pentru care se cuvine să fii în termeni buni cu cel care este *warden*, ca să nu mai vorbim de trezorier. Tot ce avem, toate de cîte ne bucurăm, inclusiv influențele londoneze, politice și financiare, durează atît cît funcția, activitatea sau viața noastră, nu mai mult. Unul din regretele cele mai mari ale lui Toby este că abia mai e chemat la Londra să fie consultat în vreo privință. Este posibil să fii destituit, dar nu să fii moștenitor. Aceasta e, cred, una din rațiunile pentru care există aici atîția burlaci. Nu te încumeți să întemeiezi o familie întrucît știi că, după o viață de disciplină și dăruire, dar și de autoritate și bogăție, nu poți lăsa alor tăi decît o pensie mizerabilă de obscur profesor universitar. Eu nădăjduesc totuși să ajung într-o zi trezorierul acestui *college*. Știu că nu voi regreta prea mult să renunț la bani cînd va sosi ceasul s-o fac. Știu mai cu seamă că n-o să existe nici un fiu prost crescut sau egoist care să mi-o reproșeze, vreau să spun sărăcia lucie care ne așteaptă după anii fericiți. Nu-i nici o primejdie că mi-aș întemeia o familie.

Bursar, acesta era cuvîntul foarte tipic pentru Oxford folosit de Cromer-Blake spre a denumi ceea ce voia să ajungă să fie. „Cromer-Blake nu vrea să-mi vorbească și să povestească nimic de Clare Bayes”, m-am gîndit. „E în stare să peroreze ceasuri întregi despre orice subiect, lăsînd impresia că vorbește de Clare Bayes, dar nu mi-a spus încă nimic din ceea ce mă interesează să aflu; e capabil să-mi dezvăluie dorințele lui cele mai intime și ambițiile cele mai adevărate, să-mi facă tot felul

confidențe pe care nu i le cer, numai ca să nu-mi spună nimic hotărîtor despre prietena sa Clare Bayes. Dacă ceea ce vrea e să-mi abată atenția, să-mi schimbe gîndul și s-o ferească de orice tentativă de seducere din partea mea, greșește metoda. Cu cît evită sau tergiversează să-mi spună ceea ce mă interesează, cu atît îmi sporește acest interes, îl face mai presant, mai exclusiv, mai cuprinzător. Am ajuns chiar s-o uit pe fața din tren, prea nesigură, prea tînără, prea liberă, prea inconștientă de propria-i prezență. Clare Bayes nu-i așa. Clare Bayes știe mai multe despre sine, și aceasta e cunoașterea care face pe cineva mai atrăgător, sau care-i dă valoare: faptul de a se putea conduce, de a-și putea pregăti și dirija actele. Impresionant este să faci aceasta știind că ceea ce faci nu are greutate și semnificație. Hazardul nu impresionează, și inocența nu oferă altă promisiune decît felul în care va înceta să mai fie. Clare Bayes are probabil amanți, chiar dacă Cromer-Blake nu vrea să-mi spună, desigur din prietenie și respect pentru bărbatul ei, mai curînd decît din discreție (Cromer-Blake, prin tot ce a povestit, are nevoie de indiscreție și o apreciază, depinde de ea). Ce-mi pasă mie de bărbatul ei, pe care nu-l cunosc și nici – dacă voi putea evita – n-am de gînd să-l cunosc vreodată? Ce-mi pasă de legăturile stabilite în acest oraș căruia nu îi aparțin și unde n-o să rămîn veșnic? Ce influență sau ce legătură au cele întîmplate înaintea venirii mele, înainte de mine? Aici nu mă copleșește responsabilitatea de a fi fost prezent, n-am fost prezent la nimic. Locul acesta încremenit a început să se miște în ziua cînd am pășit pentru prima oară pe pămîntul lui, numai că eu n-am știut-o pînă în seara asta tulburătoare. Și, după ce voi fi plecat de aici, ce importanță va avea tot ce se întîmplă acum? N-o să las nici o urmă. Pentru mine e un teritoriu de trecere, dar e vorba de o trecere suficient de îndelungată pentru a trebui să-mi scoată în cale o așa-numită iubire în cursul șederii mele aici. Nu-mi pot permite să dispun de tot timpul meu fără a avea la *cine* să mă gîndesc, căci dacă fac așa ceva, dacă nu mă gîndesc la cineva ci doar la *treburile* mele, dacă nu-mi petrec vremea și viața în conflict cu cineva, sau prevăzîndu-i și anticipîndu-i prezența în existența mea, voi ajunge să nu mă gîndesc la nimic, dezinteresîndu-mă de tot ce mă înconjoară și, de asemenea, de tot ce aș putea face eu. Poate că are dreptate Cromer-Blake, cel puțin într-o anumită măsură:

poate că tot ce e mai primejdios, și pe deasupra imposibil, e să nu te gîndești la femei – sau în cazul lui la bărbați –, la o femeie, ca și cum o parte din creierul nostru s-ar putea ocupa numai de asemenea gînduri, pe care celelalte părți le resping și poate chiar le disprețuiesc, dar fără de care nici ele n-ar putea funcționa cu succes, cum se cuvine. De parcă a nu te gîndi la nimeni (chiar dacă acest nimeni ar fi de fapt mulți) te-ar împiedica să te gîndești la ceva. Cel puțin așa se întîmplă cu oamenii neserioși. Eu nu sînt serios, în realitate nu pot fi luat în serios, gîndirea mea e rătăcitoare, sînt slab din fire, dar puțini o știu, și, mai ales, nimeni de aici n-o știe, precis că nimeni nu și-a pus problema. Așa încît o să-l întreb de-a dreptul pe Cromer-Blake, profitînd de faptul că sîntem beți și că întrebările bețivilor capătă întotdeauna răspuns, o să-l întreb imediat dacă Clare Bayes are sau a avut amanți, dacă e îndrăgostită de bărbatul ei, dacă crede că am vreo șansă dacă încerc s-o transform în ființa la care să mă gîndesc în cei doi ani (sau mai puțin, acum ceva mai puțin) pe care îi voi petrece aici. Acești doi ani care vor fi o schimbare. Dar fiindcă e menit să fie pentru mine și personajul patern și cel matern, îi voi cere sfatul lui Cromer-Blake și-l voi întreba dacă pot fi uzufructuarul lui Clare Bayes în tot acest timp, doar uzufructuarul, fără urmă de beneficiu personal. Îl voi întreba chiar acum, fără s-o iau pe ocolite și să îndrept iar conversația pe făgașul acesta, ci dintr-o dată, cum nu se întrebă niciodată nimic în Anglia, dar cum se obișnuiește la Madrid, chiar dacă Cromer-Blake o să tot repete cuvîntul *bursar* și o să pară străin și foarte departe de ceea ce mă interesează să aflu. Îl voi întreba pe nepregătite și îmi va răspunde, nu va avea încotro, afirmativ sau negativ. El știe precis, deși poate răspunde pur și simplu și că n-are idee.”

— Clare Bayes are amanți? am spus, și cert este că întrebînd așa ceva nu mă pregătisem suficient s-o fac, mi-a scăpat fără să vreau.

— Ce? zise Cromer-Blake. Da. Nu. N-am idee.

Cînd ești singur, cînd trăiești singur și pe deasupra în străinătate, observi cu luare aminte coșul de gunoi, fiindcă poate ajunge singurul lucru cu care păstrezi o legătură constantă,

sau chiar mai multe, o legătură de continuitate. Fiecare pungă neagră de plastic, nouă, lucioasă, netedă, gata să fie pusă în el, produce un efect de curătenie absolută și de posibilități infinite. Când o pui, seara, parcă e începutul sau făgăduința zilei ce urmează: totul e gata să se întâmple. Punga aceasta, coșul acesta sînt uneori singurii martori a ceea ce se petrece în timpul zilei unui om singur, și acolo se aruncă treptat resturile, urmele lăsate de acest om de-a lungul zilei, jumătatea lui exclusă, ceea ce a hotărît să nu fie și nici să rețină pentru sine, negativul a tot ce a mîncat, a tot ce a făcut, a fumat, a folosit, a cumpărat, a produs și, de asemenea, a tot ce a primit. La sfîrșitul acelei zile punga, coșul sînt pline și confuze, dar omul le-a văzut crescînd, transformîndu-se, contopindu-se într-un amestec fără discriminare despre care omul știe totuși nu numai explicația și ordinea, ci și faptul că respectivul amestec fără discriminare este chiar ordinea și explicația date de el. Punga și coșul sînt dovada că ziua aceea a existat și s-a adăugat celorlalte, fiind puțin diferită de cea anterioară și de cea care va urma, chiar dacă este totodată uniformă, constituind legătura vizibilă dintre amîndouă. Este singura înregistrare, singura mărturie a trecerii aceluia om, singura *lucrare* pe care omul a dus-o cu adevărat la bun sfîrșit. Este firul vieții, dar și ceasul ei. Ori de cîte ori se apropie de coș și aruncă ceva înăuntru, el vede din nou și intră iar în legătură cu cele aruncate cu cîteva ore înainte, și aceasta îi dă un sentiment de continuitate: ziua îi este marcată de mersul la coșul de gunoi, și vede acolo recipientul de iaurt cu fructe mîncat la micul dejun, și pachetul de țigări din care, la începutul dimineții, nu mai rămăseseră decît două, și plicurile acum goale și rupte sosite cu poșta, cutiile de Coca-cola și resturile unui creion pe care l-a ascuțit înainte de a începe să lucreze (chiar dacă avea să scrie cu stiloul), colile pe care le-a socotit imperfecte sau greșite, celofanul în care au fost învelite trei sandvișuri, chiștocurile aruncate de nenumărate ori deșertînd scrumierele, bucățile de vată îmbibate cu colonie cu care și-a răcorit fruntea, grăsimea de la mezeluri pe care a fost gata s-o mănince distrat, ca să nu-și întrerupă lucrul, referatele inutile adunate la facultate, o frunză de pătrunjel, una de busuioc, poleială, fărimituri, unghiile pe care și le-a tăiat, coaja înnegrită de la o pară, cutia de carton unde fusese laptele, tubul de doctorii golit, pungile englezești din hîrtie groasă de ambalaj în

care anticarii își împachetează cărțile. Toate se îngrămădesc și se adună, se acoperă și se amestecă, și astfel se prefac în urma perceptibilă – materială și solidă – a desenului trasat de zilele vieții unui om. A închide și a lega punga și a o scoate din casă înseamnă a încheia ziua, care a fost poate jalonată numai de aceste acte, de actul de a arunca deșeurile și cojile, de actul de a scăpa de ceva, de actul de a face o selecție, de actul de a distinge ce e nefolositor. Rezultatul distingerii este această *lucrare* ce-și impune propriul sfârșit: când coșul e plin ea s-a încheiat, și atunci, dar numai atunci, conținutul lui ajunge cu adevărat resturi.

Eu am început să observ în fiecare zi coșul de gunoi și procesul metamorfozelor lui cam la un an după seara pe care am evocat-o, când, din diverse pricini despre care voi vorbi cu alt prilej, o vedeam pe Clare Bayes mai puțin decît doream (și nu o înlocuisem), iar activitatea mea la Oxford devenise și mai anemică, dacă e cu putință așa ceva (sau poate era vorba de faptul că pe zi ce trecea o desfășuram tot mai automat). Eram mai singur și mai puțin ocupat, iar faza descoperirii se terminase de mult. Dar încă înainte de asta, de la început, observam cu luare aminte coșul de gunoi la orice sfârșit de săptămînă, pentru că, într-adevăr, duminicile în Anglia nu sînt simple duminici palide pe care, ca pretutindeni, trebuie să le petreci mergînd pe vîrfuri, fără să le atragi atenția și fără să le dai cea mai mică importanță, ci duminici desprinse din infinit, cum mi se pare că a spus Baudelaire. În restul săptămînii, și în ciuda puținelor mele obligații, aveam mai multe distracții, și una care nu lipsește niciodată din orașul acesta (poate deveni principală pentru cine ajunge s-o îndrăgească) este să cauți cărți epuizate, vechi, rare, ale unor colecționari împătimiți sau aiuriți. Anticariatele, pentru amatori, sînt paradisul prăfuit și ascuns al Angliei, frecventat pe deasupra de seniorii cei mai distinși din regat. Varietatea și mulțimea lor, ineputabila bogăție a fondurilor, rapiditatea cu care și le reînnoiau, imposibilitatea de a le cerceta vreodată temeinic, comerțul redus dar prosper pe care îl reprezintă, le prefac într-un teritoriu veșnic surprinzător și rentabil. În timpul celor doi ani de iscodire și vînătoare cu mîinile acoperite de mănuși, am descoperit minuni de negăsit în alte părți, la prețuri ridicole, cum sînt cele șaptesprezece tomuri ale primei și unicei ediții complete din *O mie și una de nopți*, de

Sir Richard Francis Burton (mai cunoscut de anticari drept Captain Burton), care s-au publicat acum mai bine de un veac într-un tiraj limitat la o mie de exemplare numerotate ale fiecărui volum, numai pentru abonații de la Burton Club și cu angajamentul (îndeplinit) de a nu mări niciodată tirajul și de a nu reedita lucrarea: într-adevăr, acest exuberant text victorian nu s-a mai tipărit în veci; au mai apărut doar câteva selecțiuni sau ediții ilegale care, pretinzându-se complete, au fost de fapt epurate de tot ceea ce pe vremea aceea s-a considerat (sau a considerat nevasta lui Burton) a fi obscenitate. Vînătorul de cărți e condamnat să se specializeze în privința principalelor sale prăzi, pe care le adulmecă și mai vîrtos, și în același timp el devine, iremediabil, tot mai generos și profitor în interesele sale, pe măsură ce i se inoculează virusul de nestăvilit al pasiunii de colecționar. Așa s-au petrecut lucrurile cu mine, și în timp ce curiozitatea îmi sporea și se diversifica, m-am hotărît să transform cinci sau șase autori în obiectivul sistematic și primordial al căutărilor mele, fără ca, în alegerea lor, dorința de a citi și a avea aceste cărți să precumpănească asupra dificultății în sine de a le găsi. Autori de mîna a doua, ciudați, sortiți eșecului, uitați sau care n-au fost apreciați niciodată, cunoscuți de puțini și care nu sînt reeditați nici măcar în țările lor de origine, dintre care cel mai faimos și mai puțin de mîna a doua (însă mult mai faimos în țara mea decît în a lui) era galezul Arthur Machen, scriitorul acela curios cu stilul rafinat și plin de subtile lucruri oribile care, într-o anchetă făcută printre cincizeci de oameni de litere britanici în timpul Războiului nostru Civil, a fost singurul – poate pentru a nu-și dezminți afinitățile cu cea mai pură teroare – care și-a manifestat public preferințele pentru gruparea lui Franco. În ciuda faimei lui, cărțile pe care le-a scris nu sînt ușor de găsit în versiunea lor originală în engleză, și cu atît mai puțin în ediții vechi, foarte apreciate de colecționari, astfel că, de la un moment dat, și avînd în vedere că mi-era greu să găsesc multe din titlurile care îmi lipseau, i-am anunțat pe cîțiva anticari să mi le pună deoparte dacă dădeau cumva peste ele, sau chiar să mi le procure.

Anticarii englezi călătoresc încă prin țară, cercetînd librării vetuste de prin orașe îndepărtate și localități uitate, ducîndu-se pe la moșiile unde a trăit vreun mort instruit ai cărui urmași sînt

inculți, oferind sume avantajoase pe la licitații locale sărăcicioase, fără să piardă nici un tîrg de carte din provincie, improvizat sau spontan (ținute adesea în locuri cum sînt parcul de mașini ale pompierilor, holul vreunui hotel fără clienți sau galeria cu arcade a vreunei biserici). Călătorește și cercetează și adulmecă neîncetat, și din pricina asta are rost să le spui ce anume vrei, fiind foarte probabil că vor reuși să-ți obțină. Printre anticarii aceștia cu care eram în legături atît de strînse se afla o pereche pe nume Alabaster și care a contribuit substanțial la extravagantele bibliotecii mele. Magazinul lor era micuț, confortabil și întunecos, ingenuu și insalubru, un amestec de loc primitiv și spațiu care îți făcea frică, plin de rafturi frumoase din lemn prețios curbate complet și abia vizibile datorită greutateii și dezordinii de neimaginat a miilor de cărți aflate acolo, care literalmente le apăsau și îngropau. Cîștigau pesemne destul de bine, căci în localul acela demodat, prăfuit și întunecos, luminat numai de două lămpi cu abajur de sticlă chiar și în toiul zilei, strălucea și lumina unui televizor care, în circuit închis, le permitea să vadă subsolul magazinului și tot ce se petrecea în el sub unicul bec ce pîlpîia, fără a fi nevoiți să coboare și să urce scările, ori de cîte ori un posibil cumpărător se încumeta să-l exploreze. Perechea aceea părea – ca și cum ar vrea să se bucure de modernitatea de care distona într-atît marfa lor – că își petrece toată ziua urmărind la televizor (în alb-negru) ceea ce aveau la abia cîțiva metri sub picioarele lor (în culori). Doamna Alabaster era surîzătoare și autoritară, cu unul din zîmbetele acelea englezești pe care le tot afișează prin filme faimoșii sugrumători de această naționalitate, în clipa cînd își aleg noua victimă. Între două vîrste, cu părul cărunț, privirea vehementă și dinți falși, purta veșnic un șal de lînă roz și, așezată la o masă, scria mereu într-un registru de contabilitate de dimensiuni uriașe. Judecînd după activitatea-i constantă, întreruptă doar (adesea) spre a cerceta cu atenție și interes prin monitor subsolul anticariatului (mai totdeauna pus-tiu, fără să se întîmple niciodată nimic), sumele de bani încasate de familia Alabaster trebuiau să fie imense și înregistrarea lor tare complicată. Domnul Alabaster, soțul și posesorul originar al numelui, era și el zîmbitor, dar zîmbetul lui se potrivea mai degrabă cu cel al victimei anonime a sugrumătorului chiar cu o clipă înainte de a-și da seama de ce o să se întîmple.

Era un bărbat bine îmbrăcat (sport) și chipeș, cu părul cenușiu intact și pieptănat cu grijă și un aer ușor de crai bătrîn virtual (dintre aceia cărora proveniența socială sau o căsătorie timpurie și ca o închisoare nu le-a permis să-și pună la încercare farmecul), pe care nu l-au părăsit nici cochetăria și nici parfumul de colonie din anii săi mai puțin ipotetici. Dar, în ciuda faptului că și el stătea veșnic acolo, nu-mi amintesc să-mi fi răspuns nici măcar o dată la vreo întrebare. Zîmbea și saluta ca un bărbat energic și spiritual (întreaga lui atitudine era întreprinzătoare), dar transfera orice problemă sau răspuns, oricît de neînsemnate, asupra cunoștințelor mai vaste și autorității soției. Se întorcea spre ea și repeta cu însufletire – însușindu-și-o de parcă el ar fi fost cel interesat să-i afle răspunsul – întrebarea care tocmai i se punea, cu exactitate („Ne-a venit ceva de Vernon Lee, draga mea?“), mărgininu-se să adauge la sfîrșit cuvîntul *darling*. În timp ce ea beneficia de masă și de un fotoliu comod, el trebuia să se mulțumească să șadă pe una din treptele scării cu balustradă, de unde chiar eu, simțindu-mă puțin cam vinovat, îl făceam să se dea la o parte adesea ca să cercetez rafturile cele mai uitate și de neatins. Rămînea în picioare pînă cînd eu terminam cu rafturile de sus, și atunci, după ce ștergea cu o cîrpă numai treapta pe care se așeza, își relua răbdător locul. Ori de cîte ori intram în magazin îi găseam așa, în aceeași poziție și așezare niciodată schimbate, ea făcînd socoteli în registrul uriaș sau urmărind ecranul televizorului cu ochi iscoditori, el stînd incomod pe scara cu balustradă, cu brațele în sîn (nu l-am văzut vreodată citind una dintre cărțile lor și nici răsfoind un ziar, și cu atît mai puțin discutînd cu doamna Alabaster) și pîrînd că așteaptă ceva, uitîndu-se și el la încăperea de jos (mai pieziș) în momentele de maximă activitate posibilă. Veselia și amabilitatea cu care domnul Alabaster saluta pe toți clienții care intrau, fără deosebire, dovedea că, în pasivitatea-i subalternă, simpla apariție a cuiva în pragul magazinului era probabil pentru el evenimentul zilei, iar salutul plin de efuziune cu care îl întîmpina pe cel care intra, momentul cel mai important și mai monden. Deoarece precis că apoi, cum am mai spus, era incapabil să răspundă la o simplă întrebare sau să arate cu degetul („Avem un compartiment de călătorii, draga mea?“) spre raftul potrivit pentru ce căuta cumpărătorul. Am ajuns astfel să mă întreb dacă soții

Alabaster, adînciți în cercetarea prin televizor a subsolului, n-ar fi capabili să vadă ceva ce pentru ceilalți muritori ar rămîne invizibil. Nu doar o dată, inspectînd subsolul, am scotocit mai mult prin unghere și pe jos decît printre cărți, cu speranța de a descoperi vreun animal minuscul pe care-l țin probabil acolo sau să aud suflarea abia simțită a unei stafii. Niciodată n-am văzut și n-am auzit nimic, astfel încît atunci cînd coboram în încăperea aceea plină de pînze de păianjen, spre a căuta în penumbră, presimțeam că soții Alabaster sînt numai ochi și urechi, ținîndu-și respirația la apariția siluetei mele – pe care o vedeau stînd sus – pe ecranul plicticos, și în multe rînduri am fost ispitit să fac vreo nebunie sau să fur vreun tom ca să le ofer prilejul să se distreze puțin sau să se alarmeze. N-am ajuns pînă acolo, dar încercam să stau cît mai mult la subsol, și să schițez mișcări grațioase, să mă deplasez prin încăpere iute și fără rost, să-mi scot și să-mi pun întruna mănușile, să-mi deschei și să-mi închei pardesiul, să-mi netezesc părul, să fac mult zgomot scuturînd praful de pe volume, să le răsfoiesc spectaculos sau încetîșor, să-mi însemn cîte ceva în agendă, să calc apăsător pe călcîie, prefăcîndu-mă nerăbdător sau nehotărît, să tușesc, să oftez, să mormăi, să scot exclamații în spaniolă și să le ofer cea mai mare varietate cu putință în acel spectacol minor pe care-l dădeam cu siguranță pentru cele două perechi de ochi (una ingenuă, cealaltă bolnăvicioasă) care mă scrutau în vreme ce căutam cărți.

Putîn după ce le spuseseam că mă interesează orice titlul de Machen pe care l-ar găsi (deși adevărul e că amîndoi păreau că nu s-ar îndepărta nici o milă englezească de Oxford), am observat, în cursul mai multor zile de cutreierat anticariatele, un individ care părea că străbate, cu o ușoară întîrziere, aceleași itinerarii ca mine, pas cu pas. L-am văzut scotocind prin uriașul anticariat Waterfield, prin misteriosul etaj de sus al magazinului cu gravuri Sanders, la Swift și la Titles, vecini pe Turl Street, în departamentul de cărți la mîna a doua al monumentalului Blackwell's, totdeauna extem de complet, prin cele trei niveluri de la Thornton's, pe la îndepărtata Artemis și chiar la micuțul Classic Bookshop, specializat în texte grecești și latinești. Nu mă consider prost observator, dar a-l recunoaște pe bărbatul acela nu constituia nici un merit: el însuși era destul de singular, dar ce atrăgea în cea mai mare măsură atenția era cîinele

care îl însoțea veșnic, rămânând afară să aștepte la ușa anticariatelor. Era un terier frumos de culoarea mahonului și cu fața isteată, căruia îi lipsea o labă – cea stîngă din spate –, amputată cu o tăietură sigură. Din pricina asta aștepta mereu stînd întins, dar se scula imediat în picioare îndată ce simțea că iese cineva din magazinul la ușa căruia rămăsese legat, sperînd, cred, că e stăpînul său bibliofil. Fiindcă cu ajungeam de obicei înaintea lui în anticariate, plecam de asemenea mai devreme, și de fiecare dată terierul se afla acolo, ridicîndu-se și lăsînd la vedere micul ciot lustruit, ca o aripioară atrofiată. Eu îl mîngîiam pe cap și cîinele se lungea iar. Nu l-am auzit niciodată lătrînd sau mîrîind, chiar dacă ploua sau bătea vîntul, niciodată nu l-am văzut făcînd ceva ce nu se cuvine. Bărbatului cu care era, un om cam de vîrsta mea, nu-i lipsea un picior, dar ilustra ideea că stăpînii trebuie să prezinte o anumită asemănare cu animalele lor printr-un șchiopătat pronunțat, tot cu piciorul stîng. Cu toate că în cursul celor două sau trei zile n-am ajuns să-i văd împreună (bărbatul veșnic înăuntru și animalul afară), asocierea era ușor de făcut, și repetarea celor două prezențe o făcea inechivocă. Bărbatul era bine îmbrăcat, deși cu haine cam uzate, purta cu dezinvoltură pălărie, iar culoarea pielii și a părului păreau irlandeze. Mă uitasem la el – nu mult, dar inevitabil – înăuntru anticariatelor, căci pînă și în cele mai mari și mai labirintice dădusem peste el în vreun moment, cercetînd amîndoi aceleași rafturi. Schimbaserăm doar rapide priviri neutre, e drept că pe furiș. În nici o clipă nu mi-a trecut prin minte că insul acela ar avea vreo legătură cu pașii mei imprevizibili, și cu atît mai puțin că mi i-ar urmări, deși era ciudat că, fiind atît de ușor de recunoscut, nu-l văzusem niciodată înainte de zilele acelea, nici măcar plimbîndu-se prin oraș, și în schimb îl întîlneam acum destul de des pentru ca silueta lui șchiopătîndă și a cîinelui tot așa, deși fără să bată la ochi, să mă tulbure ușor și vremelnic. Poate va fi fiind din alt oraș, în trecere pe aici, un anticar din Londra venit la vînătoare de cărți la Oxford.

Într-una din duminicile acelea desprinse din infinit stăteam și lucram dimineața în casa mea în formă de piramidă și nu prea primitoare, și la răstimpuri ridicam privirea de pe hîrtii ca să mă uit pe fereastră, cum făceam de obicei în acea zi a săptămîinii, la o tînră și atrăgătoare florăreasă țigancă, purtînd

cizme înalte, blugi și o jachetă de piele, care se așeza totdeauna pe trotuarul din față în zilele nelucrătoare – chiar dacă ploua torențial sau ninge – și de la care cumpăram uneori un buchet pentru a schimba câteva vorbe în exilul în care trăiam. Ridicându-mi privirea pentru a mia oară într-o scurtă pauză, i-am văzut venind pe strada numită St. Gile's pe bărbatul și cîinele care șchiopătau, punîndu-și vizibil în evidență, primul defectul, iar al doilea lipsa. Mergeau pe trotuarul celălalt, și am putut vedea un răstimp destul de lung cum se apropiau șontic-șontic pînă în dreptul tarabei florăresei, unde se opriră. „Bărbatul iese duminicile“, m-am gîndit, „cînd toate anticariatele sînt închise“. L-am văzut cum își scoate pălăria pentru a cumpăra sau mai curînd a sta de vorbă cu fata și mi-am întors privirea la plicticoasa mea îndeletnicire universitară. După câteva secunde s-a auzit soneria, și m-am gîndit că poate o fi florăreasa să-mi ceară un pahar cu apă, cum făcea uneori primind în loc o Coca-cola sau o bere, dar ridicându-mi privirea înainte de a coborî am văzut că stătea mai departe la locul ei în stradă. Am coborît și am deschis, iar bărbatul cu cîinele care n-avea laba stîngă din spate îmi zîmbi sfios, în fața treptelor de la intrare, cu pălăria maro ținută în dreptul pieptului.

— Bună ziua, spuse. Numele meu e Alan Marriott. Ar fi trebuit să telefonez. Dar nu vă știu numărul. Numai adresa. Și nici n-am telefon. Mi-ar plăcea să stau puțin de vorbă cu dumneavoastră. Dacă nu sînteți prea ocupat. Am așteptat duminica. E ziua în care lumea e mai puțin ocupată. În general. Putem intra? – Vorbea accentuînd fiecare propoziție și folosind cu zgîrcenie conjuncțiile, de parcă și felul lui de a vorbi șchiopăta. N-avea cravată, dar dădea impresia că are, poate din pricina pălăriei, poate a cămășii albastru închis încheiată pînă în gît. Nu părea în nici un caz profesor la universitate, dar nici un om sărman sau un șomer. Purta două inele – de prost gust – în mîna cu care își ținea pălăria. Era în el ceva vrednic de milă, poate doar ca efect al șchiopătăturii.

— Dacă nu vă supărați, puteți să-mi spuneți despre ce e vorba? Dacă e ceva religios, n-am timp.

— Oh, nu. Nu-i deloc religios. Cel puțin în măsura în care nu se consideră astfel literatura. Nu cred. E literar.

— Ce-a pățit cîinele?

— A fost o încăierare.

— Bine. Intrați și povestiți-mi.

Le-am făcut loc și i-am condus spre scara în spirală, dar înainte de a începe să urce, ca și cum ar cunoaște sau și-ar imagina casa, bărbatul schiop făcu un pas spre bucătărie și mă întrebă politicos:

— Las câinele în bucătărie?

M-am uitat la bietul animal în trei picioare, atât de ascultător și liniștit.

— Nu, lăsați-l să urce, merită să-i dăm atenție. O să se simtă mai bine cu noi.

La etajul de sus, al doilea, unde aveam camera care îmi servea uneori drept sufragerie, alteori drept birou, bărbatul nu se putu abține să nu-i fugă ochii imediat spre puținele cărți pe care le aveam de obicei la Oxford (la un anume răstimp, trimiteam la Madrid pachete voluminoase cu ceea ce achiziționasem) și care abia ocupau două rafturi. L-am întrebat, cu ospitalitatea latină de care n-am reușit niciodată să mă dezbar, dacă dorea ceva de băut, iar el îmi răspunse că nu, mai curînd datorită surprizei acestei oferte decît fiindcă, într-adevăr, n-ar fi vrut. Era limpede că se simțea ca un intrus. M-am așezat pe scaunul de la masa de lucru și i-am lăsat canapeaua. Nu-și scoase pardesiul cînd luă loc, îl avea deja șifonat. Câinele i se întinse la picioare.

— Cum s-a întîmplat?

— Niște golani în gara Didcot. S-au luat de mine. Câinele a sărit să mă apere. L-a mușcat pe unul din ei. Rău de tot, pînă la os. Atunci l-au prins toți și l-au pus pe șină pe unde trebuia să vină trenul pe care îl așteptam. Dincolo de peron. Mă țineau imobilizat și pe mine. Îmi astupau și gura. Era noaptea tîrziu. Voiau ca trenul să-l taie în două jumătăți. De-a lungul. Dar cînd a venit trenul n-au avut curajul să stea pînă la sfîrșit cu mîinile atît de aproape de șină. Trenul acela nu părea că încetinește. Nu s-a oprit. Nu era al nostru. El s-a zbătut și a pierdut doar laba. N-aveți idee cum mai sîngera. Au luat-o la fugă speriați, pe cîmp. Eu m-am ales doar cu niște lovituri de baston. Treaba de la picior o am de la o poliomieliță. Cînd eram copil.

— Nu știam că gara Didcot e atît de primejdioasă.

— Numai în zilele cînd e vreun meci. Mă rog, asta s-a petrecut cînd Oxford United a ajuns în prima divizie. Nu se va întîmpla de multe ori așa ceva.

Nu m-am putut abține și i-am mîngîiat spinarea cîinelui, care primi dovada aceasta cu o indiferență suverană.

— Era cîine de vînătoare?

— Da. Acum nu mai vînează.

— Poate doar cărți, am spus fără să știu dacă se cuvenea s-o spun.

Bărbatul zîmbi ușor. Avea un chip afabil, cu ochii albaștri foarte deschiși la culoare, mari și puțin sașii. Era greu să te uiți la ei și să-ți dai seama unde priveau, mai curînd datorită transparenței irisului decît strabismului.

— Da. Iertați-mă. Doamna Alabaster mi-a vorbit de dumneavoastră. Ea mi-a spus și adresa.

— Doamna Alabaster? Ah, da, i-am lăsat-o ca să mă anunțe dacă găsește niște cărți. Nu știu dacă ar fi trebuit să v-o dea și dumneavoastră.

— Da. Știu. Nu vă supărați. Trebuie s-o scuzați. Ea mă cunoaște bine. Mi-a vorbit de dumneavoastră și am fost foarte interesat să vă cunosc. Am insistat mult. Zilele acestea v-am tot urmărit prin anticariate. N-am vrut să vă abordez pe stradă. V-ați dat probabil seama.

— M-ați urmărit. De ce?

— Să văd ce cumpărați și cum cumpărați. Cît timp petreceați cercetînd rafturile și cît cheltuiati. Pe ce anume cheltuiati. Dumneavoastră sînteți spaniol, nu-i așa?

— Da, din Madrid.

— E cunoscut acolo Arthur Machen?

— S-a tradus cîte ceva din lucrările lui. Borges a scris despre el, elogiîndu-l cu convingere.

— Nu știu cine e Borges. Ar trebui să-mi dați referința aceasta. Din cauza lui Machen am venit să vă văd. Doamna Alabaster mi-a spus că dumneavoastră căutați cărți de-ale lui.

— E adevărat. Puteți să-mi faceți rost de vreuna? N-am prea găsit mare lucru pînă acum. Dumneavoastră sînteți anticar.

— Nu. Dar am fost vreme de cîțiva ani. Nu-i ușor să găsești în ziua de azi lucrări ale lui Machen. Eu le am aproape pe toate. Nu chiar toate. Dar dacă găsiți vreun titlu care nu vă interesează sau pe care îl aveți deja, cumpărați-l oricum pentru mine. Dacă nu e scump. Totdeauna le găsesc amatori. N-am văzut apoi niciodată *Bridles and Spurs*. Sînt eseuri. S-au publicat în America. — Alan Marriott tăcu, și cum eu n-am spus ni-

mic, păru dintr-o dată descumpănit. Începu să-și învîrtească pălăria maro cu amîndouă mîinile. Privea în pămînt, apoi spre fereastră. M-am întrebat dacă o putea vedea pe florăreasă din locul unde stătea. Dar n-o putea vedea. Își netezi pardesiul. Cîinele căscă. În sfîrșit, Marriott întrebă: Ați auzit de Machen Company?

— Nu, ce este?

— Nu pot să vă spun încă. Voiam să știu mai întîi dacă v-ar putea interesa să faceți parte din ea. N-avem pe nimeni în Spania. Nici în America de Sud. Dumneavoastră vă veți întoarce în Spania, nu?

— Da, peste un an și ceva, nu la sfîrșitul acestui an universitar, ci al următorului.

— Nu-i nici o grabă.

— Mă întorc și acum din cînd în cînd, în vacanțe. Sînt profesor aici la universitate. Ascultați, e cam greu să știu dacă vreau să fac parte din ceva despre care n-am nici o idee.

— Da, vă înțeleg. Dar lucrurile stau așa. Ceea ce contează e numele. Reacția la acest nume. Omul reacționează întotdeauna la nume. Numele spun multe.

— Puteți să-mi ziceți măcar ce-ar trebui să fac?

— Oh, în principiu numai să plătiți o cotizație modestă, zece lire trimestrial. Atunci ați fi considerat membru. Sîntem aproape cinci sute în Anglia. Plus în Țara Galilor. Sînt personalități eminente.

— Cinci sute de specialiști în opera lui Machen? Și ce beneficii aș avea?

— Depinde. De la an la an. Deocamdată ați primi informații. Și publicații. Nu periodice. Cîteva dintre acestea se plătesc separat. Dar costă puțin, se face o reducere și le puteți cumpăra sau nu. Eu sînt membru de doisprezece ani.

— Vă felicit. Și de atunci nu vi s-a întîmplat nimic, în afară de povestea cu cîinele la Didcot. Numai niște lovituri de baston, nu?

— Ce vreți să spuneți?

— Nimic rău, vreau să spun nimic altceva.

— Oh, nu, deloc. Nu veți fi expus la nici un fel de pericol, dacă asta vreți să lăsați să se înțeleagă. Asta n-are nici o influență asupra vieții. Sînt personalități eminente.

— Nimic de groază? Nici un fel de teroare? Machen Company?

Marriott izbucni în râs.

— Acum aş bea o bere, dacă nu-i un deranj prea mare. — Avea dinţii cu strungăreaţă. Îşi scoase din buzunarul jachetei o batistă *kleenex* şi-şi şterse lacrimile care, în chip ciudat, îi săriseră din ochii de culoare deschisă când hohotise. I-am adus berea pe care o bău aproape dintr-o sorbitură, toată numai spumă. Apoi vorbi mai fluent: Groaza la Machen este foarte subtilă. Depinde în mare măsură de asocierea de idei. De conjuncturi de idei. De capacitatea de a le îmbina. Dumnezeuastră puteţi să nu asociaţi niciodată două idei în aşa fel încît să producă groază fiecare dintre ele, şi astfel să nu simţiţi groaza toată viaţa. Dar puteţi şi trăi în miezul groazei dacă aveţi ghinionul să asociaţi neîncetat ideile potrivite. De pildă, fata aceea care vinde flori în dreptul casei dumneavoastră. Nu-i nimic îngrozitor în persoana ei, prin ea însăşi nu poate inspira groază. Dimpotrivă. E foarte atrăgătoare. E simpatcă şi amabilă. A mîngîiat cîinele. Am cumpărat la ea garoafele astea. — Şi spunînd asta scoase două garoafe din buzunarul de la pardesiu, îndoite şi pe jumătate strivite, de parcă le-ar fi cumpărat numai ca pretext să stea de vorbă cu florăreasa. — Dar fata aceea poate inspira groază. Ideea reprezentată de fata aceea asociată unei alte idei poate inspira groază. Nu credeţi? Nu ştiu încă ce idee lipseşte, ideea potrivită ca să ne-o inspire. Perechea sa înspăimîntătoare. Dar e sigur că există. Trebuie să existe. Totul e să apară. Se prea poate însă şi să nu apară în veci. Ar putea fi, cine ştie, cîinele meu. Fata şi cîinele meu. Fata cu pletele-i lungi castanii şi cizmele înalte şi lungile-i picioare întregi şi cîinele meu fără laba stîngă. — Alan Marriott îşi privi cîinele, care dormita; privi ciotul cîinelui. Îl atinse o clipă. — Faptul că acest cîine merge cu mine e normal. E necesar. E ciudat, dacă vreţi. Vreau să spun, amîndoi împreună. Dar nu-i nimic îngrozitor în asta. Dacă însă cîinele ar merge cu ea ar fi mai şocant. Ar fi poate îngrozitor. Cîinele *n-are* o labă. De-ar fi fost al ei, precis că nu şi-ar fi pierdut-o într-o încăierare stupidă în urma unui meci. Asta a fost un accident. Riscurile meseriei de cîine al unui om şchiop. Dar dacă era al ei şi-ar fi putut-o pierde din altă cauză. Cîinele *n-are o labă*. Cu atît mai justificat. Cu atît mai grav. Nu datorită unui accident. E greu să ți-o imaginezi pe fata asta într-o încăierare. Poate şi-ar fi pierdut laba din cauza *ei*. Poate că, pentru ca acest cîine să-şi fi

pierdut laba fiind al fetei, ar fi trebuit să i-o fi amputat chiar ea. Cum altfel își poate pierde laba un câine bine îngrijit, ocrotit și iubit de o fată atât de atrăgătoare și simpatice precum cea care vinde flori? Ideea aceasta e oribilă. E oribilă imaginea acelei fete tăindu-i laba câinelui meu chiar cu mâinile ei, e oribil să vezi cu ochii tăi; să fii de față la așa ceva. – Ultimele fraze ale lui Alan Marriott răsunară pe un ton ușor indignat; indignat în ce o privește pe florăreasă. Se întrerupse. Părea că s-a înspăimântat singur. – S-o lăsăm baltă.

— Nu, continuăți, sînteți pe punctul să inventați o poveste.

— Nu. S-o lăsăm baltă. Nu-i un exemplu bun.

— Cum doriți.

Alan Marriott își băgă mâinile în buzunarele pardesiului, parcă anunțînd că avea să se sprijine în ele spre a se scula.

— Atunci?

— Atunci ce?

— V-ar putea interesa să faceți parte?

Mi-am trecut un deget între nas și buza de sus, cum fac de obicei cînd am îndoieli. Am răspuns:

— M-ar putea interesa. Uitați ce este, să facem așa dacă credeți că e bine. Vă dau acum cele zece lire pentru primul trimestru, și devin astfel membru, alături de personalitățile eminente. Mai tîrziu o să vă spun dacă mă interesează.

— Cînd? Să nu credeți că sînt numai personalități eminente.

— În scurt timp. Cel mult, să spunem, după cele trei luni pentru care plătesc acum cotizația.

Alan Marriott se uită țintă la cele două hîrtii de cinci lire pe care le scosesem dintr-un sertar și le pusesem pe măsuta scundă în timp ce spusese vorbele astea. Cred că s-a uitat țintă la ele, ochii lui translucizi ca sticla erau înșelători.

— Nu se obișnuiește. Dar dumneavoastră sînteți străin. N-avem pe nimeni în Spania. Nici în America de Sud. O să vă dau adresa mea. Pentru cazul în care găsiți ceva de Machen în dublu exemplar. Sau *Bridles and Spurs*. Sau introducerea lui la *Above the River*, de John Gawsworth. Foarte greu de găsit orice carte de Gawsworth. Vă notez toate astea. O să vi le plătesc. Dacă nu sînt foarte scumpe. Pînă în douăzeci și cinci de lire. Prime ediții. Nu locuiesc departe. – Scrise repede pe o hîrtie șifonată, mi-o întinse, luă banii și îi puse în pardesiu. Profită de

faptul că avea iar mîinile în buzunare pentru a se sprijini cu nădejde în ele și a se ridica. – Vreți o chitanță pentru cotizație?

— Nu, nu cred că e necesar. Sînt acum membru, nu?

— Sînteți membru. Mulțumesc. Sper să fiți și mai departe. Nu vă mai rețin. Și iertați-mă că nu v-am telefonat mai întîi. N-am numărul dumneavoastră. Și nici n-am telefon acasă. Cred că o să îmi pun. Curînd. Haide, îi spuse cîinelui, care se ridică iar pe cele trei labe și-și alungă somnul. Marriott își luă pălăria.

Nu i-am dat telefonul meu. Amîndoi au coborît și i-am însoțit pînă la ușă. Eu, care n-am fost niciodată membru al nici unei societăți la Madrid, devenisem în numai cîteva luni membru al breslei oxfordiene în virtutea postului meu, membru la St. Antony's College, unde fusesem înscris de la Tayloriana, în virtutea statutului meu de străin, membru la Wadham College, unde mă înscrisese din capriciu Aidan Kavanagh, șeful departamentului meu, și membru la Machen Company, unde mă înscrisesem cu însumi fără să știu în ce scop și fără să am nici o idee despre ea. I-am văzut îndepărtîndu-se pe trotuarul meu, luînd-o iar spre St. Giles, poticnindu-se ca doi bețivi pe strada aceea monumentală și largă, la rîndul ei desprinsă din infinit. Se apropia ora prînzului. Înainte de a închide ușa, am salutat-o fluturînd mîna pe florăreasă, care înfuleca deja un sandviș. Nu era atît de atrăgătoare cum spusese Marriott. Avea dinții mari, zîmbetul uriaș, se vedea de la distanță amestecat cu frunza de salată. Eu mi-o puteam imagina foarte bine într-o încăierare în gara Didcot sau în oricare alt loc, cu haina ei neagră de piele și pletele încrețite, dînd șuturi cu cizmele-i înalte, mușcînd – precum cîinele – cu dinții aceia mari. Se numea Jane, era proastă și fermecătoare, iar eu știam că era măritată, la nouăsprezece ani cîți avea, cu un bărbat – invizibil pentru mine: nu cobora niciodată s-o ajute – care în toate duminicile și zilele de sărbătoare o aducea și o lua din fața casei mele, cu marfa, cu o furgonetă curată și modernă. Bărbatul ci ar fi fost în stare să-i reteze laba cîinelui.

Întors la etajul de sus, am strîns de pe canapeaua unde stătuse Marriott cutia de bere, șervețelul *kleenex* stropit de lacrimi și cele două garoafe strivite, prinse încă în hîrtia poleită, pe care le scosese, uitînd apoi de ele. M-am uitat cu luare aminte la toate acestea pe cînd cădeau în coșul de gunoi, în acea duminică de martie din primul meu an la Oxford.

Acum nu mă mai uit cu atîta luare aminte, petrec săptămîni și chiar luni folosind coșul de gunoi fără să-l iau în seamă, e posibil să ajung să nu mă mai uit deloc sau doar la răstimpuri, o secundă, ca atunci cînd îți vine în minte ceva atît de neplăcut sau de șters încît îi alungi imediat amintirea ca să nu se mai poată adevăra și să pară că nici n-a existat. Că nici nu s-a petrecut. În scurtul răstimp scurs de cînd am părăsit orașul Oxford prea multe lucruri s-au schimbat ori au început să se schimbe sau au dispărut.

Acum nu mai trăiesc singur și nici în străinătate, fiindcă m-am căsătorit și stau iar la Madrid. Am un copil. Fiul meu e încă mic, nu vorbește și nici nu merge, și bineînțeles n-are memorie, încă nu-l înțeleg, nu știu cum s-a întîmplat de a apărut, mi se pare ceva nepotrivit pentru mine, ciudat și străin, deși stă cu noi zi și noapte, n-a lipsit nici un minut de cînd s-a născut și pentru el n-o să existe termen de expirare, cum poate exista pentru maică-sa ori pentru mine, cum a existat pentru Clare Bayes sau pentru mine însumi (poate) acum doi ani și jumătate, cînd s-a încheiat șederea mea la Oxford. În schimb pentru el nu există termen. Cu puțin timp înainte *nu exista*. Acum e un copil etern. Uneori mă uit la copilul acesta de cîteva luni și-mi aduc aminte de cuvintele lui Alan Marriott, mă întreb de ce anume ar avea nevoie copilul acesta ca să stîrnească groază, sau pe cine ar trebui să însotească spre a stîrni groază acest *cineva*, mă neliniștește să-mi închipui că aș putea fi eu însumi – tatăl lui – întocmai ideea, ideea exactă pentru a stîrni împreună groază. Sau să întruchipeze el ideea exactă pentru ca eu să stînesc groază. Îl privesc dormind. E un copil absolut normal pînă acum. El, prin el însuși, nu poate inspira groază, dimpotrivă, și maică-sa și eu, și toți cei care ne înconjoară și ne vizitează aici la Madrid, simțim față de el dorința de a-l ocroti, așa cum se întîmplă de obicei față de toți copilașii cînd sînt mici de tot. Par fragili. Și nu ocrotești pe cineva care inspiră groază, deși mă întreb dacă nu cumva oroarea n-ar fi ocrotită de ceea ce Alan Marriott a numit perechea ei înspăimîntătoare, acel *cineva* sau ceva care stîrnește groaza prin asociație, prin alăturare. Așa cum cîinele ar fi ocrotit-o pe florăreasă și florăreasa ar fi ocrotit cîinele din exemplul dat de Alan Marriott.

Copilul acesta e foarte iubit de maică-sa și de mine, cred (pentru maică-sa este pesemne o zeitățe vremelnică sortită să înceteze a mai fi), dar e o adevărată obsesie, cum presupun că sînt toți pruncii în primele luni, și uneori ai dori nu să dispară – în nici un caz așa ceva, în ruptul capului, am înnebuni – ci să revii la starea de *a nu avea copii*, de a fi un bărbat fără prelungire, de a putea întruchipa întotdeauna și fără amestec personajul filial sau fratern, cele adevărate, singurele cu care sîntem obișnuiți, singurele în care ne regăsim sau putem să ne regăsim firesc de la început. Exercițierea rolului personajului patern sau matern este o atribuție temporală, neîndoios o datorie temporală. Cere adaptare, concentrare, este ceva care *survine*. Încă nu pricep că acest copil se află aici și că va fi permanent aici, vestindu-și dăinuirea incredibilă și supraviețuindu-ne, și nici că eu sînt tatăl lui. Astăzi am plecat în oraș pentru niște întrevederi și niște afaceri (niște afaceri foarte bănoase: și aspectul acesta s-a schimbat, acum cîștig și-mi trec prin mînă mulți bani, deși nu chiar ca unui *bursar*), și în toiul uneia din întrevederi am uitat cu desăvîrșire de existența copilului. Vreau să spun că am uitat că se născuse, i-am uitat numele, chipul, scutul său trecut la care am asistat, și că am această responsabilitate, n-a fost vorba doar că m-am gîndit la altceva un răstimp, ceea ce e nu numai firesc, ci și folositor pentru amîndoi. Copilul – despre asta e vorba – nu conta. N-am uitat, în schimb, de nevastă-mea, pentru care, de asemenea, n-a existat niciodată și nu există termen de expirare prevăzut, cum a fost în cazul lui Clare Bayes din prima secundă în care mi-am ațintit ochii (cu admirație sexuală, cum simt și față de Luisa) pe frumosu-i chip sculptat parcă în lemn, puțin pătrat, și pe decolteul rochiei sale de seară de un bun gust desăvîrșit. (Totuși, pe nevastă-mea n-o cunosc de chiar atît de multă vreme, aș fi putut să uit de ea, dar nu am făcut-o.) Astfel, azi dimineață, pe cînd vorbeam cu un specialist în finanțe pe nume Estévez, de vreo cincizeci de ani și extrovertit (*întreprinzător*, a spus despre sine cu plăcere de trei sau patru ori), copilul a părut ceva ce n-a existat, mai curînd decît ceva care a încetat să mai fie. Preț de nu mai puțin de patruzeci și cinci de minute, și în vreme ce întreprinzătorul Estévez îmi desfăta auzul făcîndu-mi propuneri magnifice, am crezut că n-aveam nici un copil, și am făcut în minte tot felul de planuri cu nevastă-mea (mai ales călătorii), ca și cum nici n-ar exista acest copil care încă nu știe să meargă și

nici să vorbească. Viața lui mi-a fost literalmente ștearsă din cap preț de nu mai puțin de patruzeci și cinci de minute. A dispărut, a fost desființată. Mai târziu, fără ca ceva special sau concret să mi-l aducă în memorie, mi l-am amintit „Copilul”, mi-a venit în mine. Nu m-a deranjat că mi-am adus aminte de el – m-am bucurat –, și nici că am renunțat imediat la planurile pe care mi le făcusem iute în timp ce vorbeam cu întreprinzătorul Estévez, un tip foarte încurajator și entuziast. Nu m-a deranjat absolut deloc. Dar m-a îngrijorat și m-am simțit vinovat fiindcă uitasem de el, și asta m-a făcut să mă întreb și azi, ca în alte rînduri cînd îl privesc dormind, dacă nu voi fi fiind eu perechea lui înspăimîntătoare, dacă nu sînt oare eu hărăzit să o fiu, deoarece am fost în stare să uit cu desăvîrșire de existența lui la abia cîteva luni de cînd s-a născut. Asta nu trebuie să fie neapărat un indiciu, i se poate întîmpla oricui, dar uitarea stîrnește ranchiună și ranchiuna spaimă. El mă va uita, fiindcă nu m-a cunoscut pe vremea copilăriei sau a tinereții mele. Acum cîteva clipe am întrebat-o pe nevastă-mea, care e destul de obiectivă și senină în situația ei de mamă, dacă crede că acest copil va sta mereu împreună cu noi, cît timp va fi copil sau foarte tînăr. Tocmai se dezbrăca pentru culcare, își descoperise deja torsul cu sînii măriți din pricina maternității.

— Bineînțeles, ce prostii sînt astea? îmi răspunse, cu cine dacă nu cu noi? – Și adăugă fără să se oprească, scoțîndu-și acum dresul închis la culoare: Dacă nu pățim nimic.

— Ce vrei să spui?

Era aproape goală. Într-o mîină își ținea încă ciorapii, în cealaltă cămașa de noapte. Era aproape goală.

— Nu vreau să spun nimic rău.

Băiatul lui Clare Bayes nu locuia cu ea și cu bărbatul ei. Sau, mai bine zis, nu stătea de obicei cu ei la Oxford decît pe timpul vacanțelor, cînd venea de la colegiul din Bristol. Învăța acolo fiindcă era stabilit ca de la treisprezece ani să urmeze cursurile faimosului colegiu Clifton, extrem de scump, aflat pe malul rîului Avon, la marginea orașului Bristol, unde învățase tatăl lui și pentru ca, încă de la acea vîrstă fragedă, să se poată obișnui cu locul și cu depărtarea de căminul familial. Vacanțele lui, mult mai scurte decît ale mele și ale părinților lui (la Oxford se țin cursurile în trei perioade de opt săptămîni în cap – Michaelmas, Hilary, Trinity – iar restul timpului e liber pentru cei care nu mai au și funcții administrative și nici

examene, ca mine), mă prindeau de obicei plecat din oraș, acasă la Madrid sau călătorind prin Franța, Țara Galilor, Scoția, Irlanda ori chiar Anglia. Niciodată n-am rămas la Oxford fără să fiu obligat s-o fac. Mă rog, o singură dată, la sfârșit de tot. Cu băiatul lui Clare Bayes nu coincideam, prin urmare, niciodată, ceea ce era pentru mine cel mai comod, și pentru adulterul nostru, presupun, cel mai potrivit. Nu se cuvine să fie amestecați copiii. Sînt prea iscoditori și din cale-afară de sensibili. Sînt temători și fac din orice o dramă. Nu suportă penumbra, nici ambiguitatea. Văd primejdii pretutindeni, chiar și acolo unde nu există, și din pricina asta nu le scapă niciodată o situație într-adevăr primejdioasă și nici măcar o situație doar tulbure sau ieșită din comun. A trecut mai bine de un secol de cînd nu mai sînt educați să devină adulți. Tocmai dimpotrivă, iar rezultatul e că adulții din vremea noastră sînt educați – sîntem educați – pentru a fi tot copii. Pentru a fi emoționați de întrecerea sportivă și geloși din orice. Pentru a trăi veșnic în alarmă și a vrea totul. Pentru a ne teme și a ne înfuria. Pentru a ne pierde curajul. Pentru a ne supraveghea. Dintre țările noastre, Anglia a fost cea care a urmat cel mai puțin această tendință modernă, și pînă de foarte curînd încă își mai bătea cu plăcere și asprime vlăstarii cei mai fragezi, cu devierile corespunzătoare cunoscute de toată lumea (sexuale) descoperite la cetățenii cei mai respectabili. La colegiul din Bristol totuși, și după cum îmi povestea Clare Bayes, nu se mai folosea bătaia, iar eu bănuiam că băiatul ei Eric nu numai că nu suferea deloc în viața lui de elev, ca predecesorii lui reali, sau închipuți, ci chiar că se bucura acasă de privilegiile rezervate copiilor care își petrec la internat cea mai mare parte a anului. În ciuda lipsei ei de menajamente și a firii expansive, Clare Bayes avea bunul simț să nu vorbească prea mult de el, cel puțin nu cu mine, care, fără să-l cunosc, nu puteam să-l văd decît ca o consecință sau un martor viu al iubirii ei trecute. Iubirile trecute jignesc întotdeauna amantii noi, oricît ar fi de fapt vorba de iubiri moarte.¹ Mult mai tare decît lipsa de afecțiune, chiar dacă aceasta e foarte prezentă și vie, fiind o complicație neplăcută în planul practic. Dar cu mine cel puțin Clare Bayes vorbea de fiul ei Eric numai cînd o întrebam eu ceva.

În timpul celui de al doilea – și ultimul – an petrecut la Oxford, la începutul falsului trimestru numit Trinity și ale cărui opt săptămîni în cap se împart între aprilie, mai și iunie, băiatul

lui Clare Bayes s-a îmbolnăvit la colegiul din Bristol și Clare și Edward Bayes au fost nevoiți să se ducă să-l ia. A stat la Oxford pînă s-a făcut bine vreo patru săptămîni, și în timpul acelei perioade de convalescență și refacere am încetat aproape de tot s-o mai văd pe Clare Bayes. Așa cum am mai spus și cu alt prilej, nu ne-am văzut niciodată foarte des și cu excesivă continuitate, e drept însă și faptul că – exceptînd vacanțele – de cînd ne-am cunoscut n-au trecut vreodată mai mult de șapte zile fără să ne vedem măcar o dată, chiar dacă numai pentru o jumătate de oră năvalnică și rapidă între două cursuri. Săptămînile acelea patru (și poate că nici următoarele n-au fost mai bune) au constituit perioada cea mai neagră din toate șederea mea la Oxford. Am fost nu doar mai singur și mai puțin ocupat (în cursul ultimul trimestru multe ore au o prezență foarte slabă sau sînt pînă la urmă suspendate pentru ca studenții să se poată dedica pregătirii examenelor, iar așa-numiții *dons* – pregătirii întrebărilor celor mai mortale), ci am mai și descoperit cu mare neplăcere că anemica și sporadica gelozie care mă încerca foarte rar din pricina lui Edward Bayes (sau pentru iubirea trecută, care nu a reînviat o dată cu mine sau îndreptîndu-se spre mine) se întetea din pricina băiatului ei Eric și a îngrijirii pe care mama lui i-o dădea atunci în detrimentul meu. Ei i-a aparținut hotărîrea de a nu mă mai vedea cîtă vreme Eric rămînea în oraș și, cu toate că boala lui nu era gravă ci numai lentă (începînd cu săptămîna a doua a putut ieși din casă, cu prudență), Clare Bayes a decis să-l răsplătească pentru lunile multe din an pe care le petrecea departe de ea. Profitînd de boala lui, a vrut să-l educe puțin și să-l facă mai copil. Să-i hrănească retina, acumulînd imagini. Așa bănuiam eu.

Îi telefonam la birou tot la două sau trei zile (singurul lucru pe care mi-l îngăduia), cu pretextul de a afla ce mai face copilul și cu intenția de a-i smulge o întîlnire rapidă – un iureș – în orice clipă ar vrea. N-am fost niciodată mai disponibil și mai dornic, niciodată nu i-am făcut atîtea propuneri, care au fost toate – una după alta, zi de zi – respinse. Și nici n-am fost vreodată mai înflăcărat (însă doar prin cuvinte). Clare Bayes nu dorea distracții și nici interferențe adulte cîtă vreme copilul Eric stătea acasă. Era dispusă să-mi răspundă la telefon, chiar și să mă sune ca să-mi dea raportul, crezînd sau prefăcîndu-se a crede că eram într-adevăr îngrijorat din cauza procesului infecțios sau osului rupt (nici măcar nu-mi mai amintesc ce

anume pățise copilul, atît de neatenți eram la explicații) ce trebuiau tratate și vindecate în trupul celui copil care era pentru mine doar un necunoscut intrus. Dar nu accepta să mă vadă, și cînd ne întâlneau pe stradă sau pe culoarele cu ecou de la Tayloriana, mă saluta cu și mai multă rezervă decît – din precauție, deși nepremeditat – îmi arăta în mod normal în public. Și mergea mai departe. Cu un gest excesiv de meridional eu mă întorceam să-i văd picioarele puțin musculoase și drepte pe tocurele înalte. Acum nu mai păreau zvelte și aproape ca de copil în mișcările pe care le făceau: nu o vedeam desculță. N-o puteam prinde de un braț și obliga să se oprească, nu mă puteam apuca să-i fac reproșuri cum am văzut că fac amanții sperați prin filme, fiindcă pe străzile din Oxford (ca să nu mai vorbim de culoarele cu ecou de la Tayloriana) dai în orice moment de o mulțime de *dons* sau de colegi (orașul întreg e doar al lor) care, cu pretextul că se duc de la un *college* la altul sau de la o ședință dintr-o clădire la alta din altă parte, își pierd vremea în fața vitrinelor magazinelor sau a afișelor de teatru sau cinema (puține, dar suficiente), ori se dedau la schimburi nu tocmai scurte de saluturi și de impresii (universitare). (Poate stau și spionează.) Iar în Tayloriana se aude veșnic, ca un zvon metalic, undeva departe, sunetul vocii exaltate și aproape colerice a profesorului Jolyon care își ține cursurile magistrale în ostracizarea (pioasă) a ultimului etaj. Pe de altă parte, nu mă simțeam chiar disperat. Clare Bayes îmi interzisese să mă înființez în biroul ei de pe Catte Street cît avea să dureze starea aceea, și bineînțeles îmi interzisese să-i telefonez acasă, chiar și în orele cînd absența lui Edward era garantată. Acum nu mai conta dacă bărbatul ei era acasă sau nu, fiind sigur că Eric era mereu acolo. Nu puteam să nutresc o antipatie mai mare (în mod anticipat) față de copilul Eric care mă lipsea brusc de singura afecțiune – trecătoare, precară, fără viitor, dar singura evidentă – de care mă bucurasem în orașul acela încremenit și conservat parcă în sirop. Dar nu ajungeam să mă simt disperat (în adevăratul sens al cuvîntului).

În cursul acelor patru săptămîni interminabile de primăvară mi-am întetit hoinăreala prin oraș în căutare de cărți rare, și această întetire nedorită, artificială și pînă la urmă bolnăvicioasă a avut drept consecință sporirea descumpănirii și a identității mele cețoase.

Orașul Oxford, mai cu seamă cînd începe ceea ce locuitorii lui sînt nevoiți să considere a fi timpul frumos, adică în Trinity, este populat, mai mult, este înțesat de cerșetori. Toată primăvara și o parte din vară orașul, care în celelalte anotimpuri are și așa destul de multă populație cerșetoare, și-o vede sporind într-un chip demential și peste măsură. Lasă impresia că cerșetorii sînt tot atîți cît studenții. Aceștia din urmă sînt motivul principal al proliferării celor dintîi, care alcătuiesc o adevărată armată de ocupație (nedisciplinată). Dacă cerșetorii englezi, galezi, scoțieni și chiar irlandezi își părăsesc respectivele lor refugii sau cartiere de iarnă și-si încep cu toții marșul asupra orașului Oxford cînd vine primăvara (de obicei hoardele lor sînt vestitorii), e din pricină că acest oraș are mulți bani – este foarte bogat –, fiindcă aici există două case de binefacere sau aziluri unde li se dă o masă pe zi și uneori un pat celor mai puțin noctambuli, dar, mai ales, fiindcă marea majoritate a locuitorilor lui au inima tînără și novice. Acești cerșetori britanici care invadează orașele din sud ce devin mai prospere cînd clima începe să le prefacă pavajul sau asfaltul într-un pat acceptabil (ori mai curînd băncile), n-au nimic a face cu cerșetorii din țările noastre meridionale, care au veșnic sentimentul (o părere) că, oricît ar considera că banii *li se cuvin*, totuși îi *cerșesc*. Cerșetorii aceștia britanici și irlandezi sînt ursuzi și firoși și extrem de bețivi. Nu i-am văzut niciodată cerînd ceva. Pur și simplu nu vorbesc, nu spun nimic, nu acționează după cele prestabilite de veacuri, nu fac referire la îndeletnicirea și nici la rostul lor, ci presupun că atitudinea și aspectul lor (de bună seamă nevoiaș) țin locul mîinii întinse și al cuvintelor obișnuite cu care se cerșește. În veci nu-și vor povesti istoria lor sau altceva: vorbăria le e străină. Sînt aproape afoni. Folosesc interjecții. Au în ei, cred, un pic de lene și un pic de orgoliu, un pic de plictiseală, un pic de fatalism. Precis că nu cerșesc, fiindcă cel care cerșește nu poate – doar dacă cerșitul e fals, un prim și ascuns pas pentru a săvîrși un atac în toată regula – să aibă în același timp un aer înfumurat, plictisit, blazat, arțăgos și morocănos care lor le este propriu. Nu sînt umili, le lipsește viclenia. Nu-i interesează. Fără un minim sau un simulacru de curățenie, cu privirea pierdută în adîncul cearcănelor negre, cu bărbi lungi și late preistorice, haine găurite sau descusute sau rupte (dar cu sacou sau pardesiu toți, aproape nici unul cu hanorac sau trening sau altă îmbrăcăminte sportivă), sînt de

toate vîrstele și cu toții sînt neobosiți. Nici unul nu e sedentar. Învîrtind în timp ce hoinăresc sticle de bere, gin sau whisky în mîinile lor pe care apa le-a uitat, nu rămîn în același loc mai mult decît e necesar pentru a mîntui, stînd jos, o sticlă, sau cînd cad frînți după plimbările lor interminabile. Cerșetorii din Oxford par posedați de o furie sau febră de a umbla întruna, care îi determină să străbată întregul oraș de mai multe ori pe zi cu pașii lor mari, răsîndu-se la trecători, făcînd gesturi provocatoare sau obscene, mormăind înjurături, ocări și blesteme pe care nu le deslușești cînd dai față în față cu ei. Cerșetorii din Oxford hoinăresc. Sînt singurii, din toată populația, care nu știu unde se duc și bat mereu străzile cenușii și roșietice, pe ploaie sau pe sub norii coboriți. La răstimpuri vreunul dintre ei se oprește să vomite în riul Isis, de pe un pod, sau se foiește o vreme prin fața unui *pub* în eventualitatea că un client grăbit (din cei care ies să bea în aer liber) lasă generos orice fel de băutură pe fundul unei sticle, ca el s-o poată înhăța cu mîna-i înnegrită. Dar în rest nu se opresc niciodată, sînt rătăcitori. Sînt cîțiva care, ca să spunem așa, se străduiesc și în altă privință în afară de a-și cultiva aspectul sărăcăcios și au tendința de a sta nemișcați în același loc, sau poartă măcar cu ei cîte ceva în hoinăreală (unealta lor de lucru): sînt cei care cîntă la vreun instrument sau au un animal dresat sau fac jonglerii nereușite sau îngîină balade sau ghicesc norocul (extrem de puțini aceștia din urmă, acolo aproape că nu există clientelă, nici curiozitate pentru viitor). Cerșetorii aceștia activi sînt cei mai bogați și, prin urmare, cei mai detestați de colegii lor mai puțin înzestrați. Eu am văzut odată cum doi dintre cei mai fioroși și vagabonzi (veșnic bărboși) s-au năpustit într-o seară asupra unui omuleț în vîrstă căruia obișnuiam să-i dau cîteva monede datorită înfățișării lui îngrijite și pacifice și, deoarece cînta la o flașnetă – o scăpase, spunea, de la un rug aprins în portul Liverpool – niște polci madrilene. Să merg prin Commarket și să ascult în depărtare sunetele vibrante ale unei flașnete cîntînd polci îmi stîrnea o ilaritate ce nu se putea compara decît cu cea pe care mi-o provocau vioaiile grupuri de turiști spanioli care îmi ieșeau în cale în unele sîmbete și care băteau veșnic din palme, cum le este obiceiul în străinătate (bătăi de palme ritmice). Așa că nu puteam să nu mă apropii de locul unde stătea flașnetarul, ori de cîte ori îl auzeam, chiar dacă nu-mi prea era în drum, și să nu-i dau niște bănuți, tot ce aveam mărunt. În seara aceea,

cum spuneam, am văzut cum cei doi bărboși, adevărate bestii, călcau în picioare pe bătrîn și instrumentul lui madrilen. Am dat fuga spre ei cuprins de indignare și panică, strigîndu-le niște chestii cumplite în spaniolă, și probabil sonoritatea unei limbi străine și adecvate insultei (cred că i-a impresionat cuvîntul nostru *cur*) i-a făcut s-o ia la goană înainte de a avea timp să mă apropii destul de mult ca să mă lovească și pe mine cu picioarele (fără milă), ceea ce ar fi fost soarta mea firească: nu sînt prea robust și nici prea curajos. Nici flașneta și nici bătrînul n-au suferit, din fericire, stricăciuni ireparabile. După cîteva minute i-am văzut dispărînd pe St. Aldate's, cam împleticindu-se, pe cînd se lăsase de tot seara. Era roșie iar eu respiram agitat.

Dar aveam poate cu adevărat curaj și putere pentru a recunoaște și a-mi da seama că începeam să semăn puțin cu ei, cu cerșetorii, chiar dacă cel mai aprig dușman al celor din Oxford este tocmai profesorul, adică acel *don* care, spre deosebire de studenți, are inima bătrînă și învățată cu multe și-i alungă pe cei care cer de pomană cu mișcări necontrolate și cu rotirea primejdioasă a biciuitoarei lor togi. Eu eram în momentele acelea un *don* de la Oxford, și înfățișarea mea, presupun, era mai curînd cea a unui *don* de la Oxford decît a vreunui alt tip de personaj, drept care privirile pe care mi le aruncau vagabonzii erau – cu precizie – feroce. Însă eu eram un *don* provizoriu, și, prin urmare, nu prea conștient de condiția mea și n-aveam prea adînc înrădăcinate obiceiurile proprii acestora, printre care și pe acela de a speria vagabonzii cu mare dexteritate și strigăte învățate în acest scop. În ce privește educația și gradul meu de cunoaștere, acestea nu erau o piedică pentru a percepe asemănarea, căci există în Anglia cerșetori foarte cuți. Aici condiția de cerșetor poate să nu țină de obîrșia foarte mizeră sau de falimentul cumplit al unei afaceri sau de ignoranța paralizantă, ci de darul beției, de pierderea locului de muncă, de dezamăgire, de patima jocului sau de dereglările psihice – în principiu neînsemnate – ale celor de care statul face de obicei abstracție. John Mollineux, violonistul care a cîntat atît de mult într-o vreme cu Academia St. Martin-in-the-Fields, celebra orchestră de cameră, e azi un anonim cerșetor alcoolic de pe malurile Tamisei, după ce a făcut o carieră fulgurantă ca solist mai bine de cinci ani și a călătorit (cu multe onoruri și o anumită pompă) prin lumea întreagă. Acum doar bea, nu mai cîntă, destestă portativul. Profesorul Mew (catolic), un caz

irecuperabil de alienare mintală, a bătut ani de zile străzile Oxfordului cu sticle în mână blestemînd, vorbind aiurea, înnebunindu-i pe foștii lui colegi și subordonați – cînd îi ieșeau în cale – (care nu știau dacă să-l gonească furioși sau să continue să i se adreseze cu domnule profesor), după ce a scris lucruri extrem de importante de teologie și a atins treapta cea mai de sus în ierarhia sau promovarea universitară, ajungînd chiar să facă parte cîtiva ani din Consiliul Pontifical pentru Cultură, prezidat de însuși Papa. Amîndoi (violonistul și teologul, nu Papa) erau alcoolici și cu mintea rătăcită și la un moment dat au fost dați afară din posturile respective. Ei bine, și eu, în săptămînile acelea din Trinity, în cel de al doilea an pe care-l petreceam la Oxford, hoinăream bătînd orașul de la un capăt la celălalt, sau, mai bine zis, de la un anticariat la celălalt o bună parte a zilei, și, desigur, întîlneam mereu în hoinăreala mea aceleași figuri morocănoase, cu aceleași haine uzate și urît mirositoare, cu aceeași răsufare duhnind a băutură și aceleași rîgîieli zgomotoase provenind din guri care abia puteau articula. Singurii care cutreierau orașul, ca mine, erau cerșetorii cei mai violenți și mai disperați și mai inactivi și mai bețivani, dintre care unii erau poate talente irosite din domeniul artelor și al științelor, ca violonistul Mollineux și teologul Mew. Orașul Oxford, sau centrul lui, nu este mare, și prin urmare te poți întîlni relativ ușor cu aceeași persoană de două sau de trei ori în aceeași zi. Cu atît mai lesne se întîmplă așa ceva, cu cît tu însuți precum și pesoana respectivă vă petreceți ziua pe stradă, hoinărind, rătăcind, mergînd aiurea, fără țintă, motiv, țel, și cu siguranță fără a fi măcar conștienți de atîta umblet. Cîteva chipuri și cîteva feluri de îmbrăcăminte începură să-mi devină excesiv de familiare. „Iată-l din nou pe tipul cu dinții înnegriți, nasul palid și barba roșie“, îmi ziceam dînd față în față cu el pentru a mia oară. „Iată-l pe cerșetorul cu mitene de culoare verde-frunză.“ „Iat-o pe femeia cu zîmbetul acela fără dinți și pierdut care a fost poate frumoasă, căci încă merge așa cum mergeau în anii șaiszeci femeile frumoase care se știau frumoase.“ „Iată-l pe scoțianul acela atît de chel în ciuda șepcii de jocheu, care exagerează teribil rostirea sunetului «r» cînd blestemă pe Domnul din Cer și pe Fecioara Preacurată.“ „Iată-l pe negrul acela tînăr și tatuat cu cracul drept de la pantalon tăiat de sus de tot.“ „Iată-l pe moșul pasional și năvalnic, leit Filosofului pictat de Fragonard.“ Mă temeam ca nu cumva să

înceapă și ei să mă cerceteze și să mă recunoască și să mă asimileze, dîndu-și seama că, deși nu eram cerșetor și nici nu vorbeam ca ei și nici nu eram îmbrăcat ca ei, ci aveam inechivoca înfățișare a unui profesor cu togă chiar și atunci cînd nu o purtam, și eu, totuși, le apăream în față în cursul peregrinărilor lor inconștiente și debusolate de mai multe ori în aceeași zi, și asta zile în șir, vreme de o săptămînă și de două săptămîni și de trei săptămîni și de patru săptămîni, ca un animal de casă rătăcit, alungat în stradă de copilul Eric care era bolnav.

Într-un anume sens am început să mă simt unul dintre ei și să mă tem că pot deveni într-o zi unul dintre ei, în Spania sau în Anglia, în orice loc de pe lume unde mi-ar purta pașii soarta sau interesul. Dar, chiar dacă aceasta ar putea să pară doar efectul unui capriciu, oricît de trecător, trebuie să mărturisesc că tulburarea mea nu era atît de mare încît să stîrnească ea singură această teamă, această plăsmuire, această fantezie sau identificare fără alt îndemn sau temeî decît hoinăreala comună lor și mie prin Oxford, și comuna noastră lipsă de activitate. Exista ceva mai mult – deși abia o părere – care stîrnea această teamă funestă, această iluzie întunecată, această sumbră fantezie sau nebulosă identificare.

De la prima vizită a lui Alan Marriott, cu un an înainte sau chiar mai demult, îl inclusesem, printre autorii ciudați ale căror cărți le tot căutam, pe acel John Gawsworth necunoscut mie pînă atunci, al cărui nume fusese pomenit și însemnat de el înainte de a-și lua rămas bun și pentru care Machen scrisese o prefață. Lucrările lui se găseau extrem de greu, cum spusese însuși Alan Marriott. Din opera lui restrînsă nu s-a editat nimic în Anglia în zilele noastre, dar încetul cu încetul, cu răbdare și noroc și ascuțirea treptată a simțului meu de vînător, am început să găsesc cîte o broșură de-a lui prin anticariatele mele de la Oxford și Londra, pînă am dat, după cîteva luni, de un exemplar din cartea sa *Backwaters*, din 1932, și, pe deasupra, chiar cu semnătura autorului: *John Gawsworth, written aged 19 1/2*, stătea scris cu stiloul îndată ce îl deschideai; adică „John Gawsworth, scris la vîrsta de 19 ani și jumătate“. Mai era și o corectură făcută de mîna lui pe prima pagină a textului (adăugase, după numele *Frankenstein*, cuvîntul *monster*, spre a

lăumuri că se referea la personajul creat și nu la creatorul lui). Tocmai senzația de ameteală vremelnică sau de timp anulat pe care o încerci cînd ții în mînă obiecte care nu-și îngroapă cu desăvîrșire trecutul a fost cea care mi-a trezit curiozitatea, și din acel moment am început o muncă de cercetare ce s-a dovedit mai curînd zadarnică luni de zile, într-atît de fugace și necunoscută era pe atunci și este și astăzi figura lui Terence Ian Fytton Armstrong, adevăratul nume al celui care obișnuia să semneze Gawsworth.

Cu toate acestea, și în pofida faptului că scrierile lui nu reușeau să fie altcum decît cuviincioase ori ciudate și explicau îndeajuns uitarea lor absolută și lipsa receditărilor, pe măsură ce adunam date răzlețe (nu exista nici o carte și, pesemne, nici un articol despre Gawsworth, și abia dacă era menționat în cele mai voluminoase și exhaustive dicționare și enciclopedii de literatură), interesul meu sporea, nu atît pentru opera mediocră, cît pentru autorul ei cu totul ieșit din comun. Am descoperit mai întîi data nașterii și morții, 1912 și 1970, iar apoi, într-o pagină de bibliografie needificatoare, că multe din textele sale fuseseră publicate (uneori cu alte pseudonime, care de care mai absurd) în locuri atît de extravagante și improbabile pentru un autor londonez cum sînt Tunis, Cairo, Setif (Algeria), Calcuta și Vasto (India). Opera lui poetică, reunită între 1943 și 1945 în șase volume – majoritatea tipărite în India –, prezintă particularitatea că volumul al patrulea, se pare, nu s-a publicat niciodată deși avea pînă și titlu (*Farewell to Youth* sau *Adio tinereții*). Pur și simplu nu există. Opera lui în proză – mai cu seamă scurte eseuri literare și povești de groază – se găsește împrăștiată prin antologii stranii și obscure din anii treizeci, sau a văzut lumina tiparului – vorba vine – în ediții particulare sau limitate.

Și totuși Gawsworth fusese o adevărată personalitate și o mare promisiune literară a acelor ani treizeci. Animator neobosit al unor mișcări poetice neo-isabeline potrivnice lui Eliot, Auden și celorlalți renovatori, a cunoscut și s-a împrietenit, pe vremea cînd abia ieșise din adolescență, cu mulți dintre scriitorii cei mai relevanți ai deceniului; s-a ocupat de opera celebrului avangardist și pictor Wyndham Lewis și de cea a extrem de faimosului T. E. Lawrence sau Lawrence al Arabiei; a primit distincții literare și în epoca respectivă a fost cel mai tînăr membru ales la Royal Society of Literature; l-a cunoscut pe Yeats bătrîn și pe Hardy muribund; a fost protejat și apoi pro-

tector al lui Machen, al renumitului psiholog sexolog Havelock Ellis, al celor trei frați Powys, al cunoscutului (pe atunci, și în prezent din nou, oarecum) romancier și nuvelist M. P. Shiel. Prea puțin am mai putut afla, pînă cînd, în sfîrșit, într-un dicționar specializat în literatură de groază și fantastică, am mai găsit ceva. În 1947, la moartea maestrului său Shiel, Gawsworth a fost numit nu numai executorul său testamentar în domeniul literar ci și moștenitorul regatului Redonda, o minusculă insulă antiliană, unde Shiel în persoană (originar din insula vecină și mult mai mare Mîntserrat) fusese încoronat rege la vîrsta de cincisprezece ani, în 1880 și în cadrul unei sărbătorești ceremonii navale, în urma dorinței exprese a monarhului anterior, părintele lui, un predicator local metodist care mai era și armator și cumpărase insula cu mulți ani în urmă: deși nu se prea știe exact de la cine, dat fiind că singurii locuitori erau, pe vremea aceea, pelicanii care o populau și o duzină de oameni care se ocupau cu strîngerea de excremente de păsări pentru a face guano. Gawsworth n-a putut să-și ia vreodată în stăpînire regatul, deoarece guvernul britanic – cu al cărui Oficiu Colonial s-au judecat la nesfîrșit atît cei doi Shiel, cît și el însuși –, atras de fosfatul de alumină produs în insulă, hotărîse să-și anexeze teritoriului ei prevăzînd că Statele Unite aveau de gînd să facă același lucru. Cu toate acestea, Gawsworth și-a semnat cîteva scrieri drept Juan I, King of Redonda (rege în exil, se presupune), și a acordat titluri de duce sau i-a numit amirali pe mai mulți scriitori pe care-i admira sau cu care era prieten, printre aceștia maestrul Machen (cărui mai curînd i l-a confirmat), Dylan Thomas, Henry Miller și Lawrence Durrell. Nota din dicționar, după ce *nu* explica nimic din tot ce am relatat mai sus și pe care am descoperit-o puțin mai tîrziu, se termina astfel: „În ciuda cercului său larg de prieteni, Gawsworth a devenit un fel de anacronism. Și-a petrecut ultimii ani în Italia, întorcîndu-se la Londra pentru a trăi din cerșit, dormind pe bănci prin parcuri și murind, uitat de toți și fără un sfânt, într-un spital.”

Faptul că omul laureat care a reușit să ajungă rege și care, cu neîndoios entuziasm și orgoliu tineresc, a iscălit într-una din zilele anului 1932 exemplarul din *Backwaters* aflat în posesia mea, a sfîrșit în acest fel, n-a putut să nu mă impresioneze – mai mult decît povestea violonistului Mollineux și a teologului papal Mew –, chiar dacă atîți alți scriitori și oameni mai buni

ca el au avut o soartă asemănătoare. Nu puteam să nu mă întreb ce i s-o fi întâmplat *pe parcurs*, între precocă și frenetica lui inițiere literară și socială și acel sfârșit anacronic și mizer; ce i s-o fi întâmplat – poate – *în timpul* acelor șederi sau călătorii pe mai bine de o jumătate de glob, veșnic publicînd, veșnic scriind, oriunde se afla. De ce Tunis, Cairo, Algeria, Calcuta, Italia? Numai din pricina războiului? Numai datorită vreunei obscure și nicicînd consemnate activități diplomatice? Și de ce nu mai publicase după 1954 – șaisprezece ani înainte de patetica-i moarte – el, care reușise s-o facă în locuri și în epoci cînd a procura o tiparniță trebuie să fi fost ceva eroic sau de-a dreptul sinucigaș? Ce se alesese de cele – cel puțin – două femei cu care fusese căsătorit? De ce, la cincizeci și opt de ani, a survenit acel sfârșit de bătrîn ramolit, moartea aceea de cerșetor de la Oxford?

Soții Alabaster, cu știința lor nemăsurată dar circumspectă, nu mă putuseră ajuta mai deloc să găsesc scrieri de-ale sale și nici nu știau mai multe despre el, știau însă că exista un individ în Nashville (Tennessee) care, la o distanță de mii de kilometri, avea aproape toate informațiile de pe lume cu privire la Gawsworth. Tipul acesta, căruia am întîrziat să-i scriu dintr-o teamă nejustificată, mi-a trimis (cînd în cele din urmă am făcut-o) un scurt text de Lawrence Durrell despre cel care i-a fost inițiator în literatură și bun prieten în tinerețe, și mi-a mai dat cîteva date complementare: nevestele lui Gawsworth au fost trei la număr, dintre care cel puțin două muriseră; problema lui a fost băutura; patima lui – am citit cu teamă și o licărire de groază – căutarea și colecționarea nesănătoasă de cărți. *Nesănătoasă*, așa o califica fără șovăire tipul din Nashville.

Textul lui Durrell îl prezenta pe Gawsworth sau Armstrong ca pe un expert și foarte înzestrat vîntor de comori de negăsit, cu magnifică vedere de bibliofil și încă și mai bună memorie bibliografică, și care în anii lui de începător obișnuia să-și înceapă ziua cumpărînd de trei bănuți cîte o ediție rară și scumpă, pe care privirea lui sigură știa să o discearnă și să o recunoască în grămada din sertarele cu solduri expuse în plină Charing Cross Road, pentru a o vinde imediat cu mai multe lire, la doar cîteva metri de locul unde o descoperise, lui Rota de la Covent Garden sau vreunui alt anticar cu pretenții de la Cecil Court. Pe lîngă volumele sale excepționale (păstra multe, ca pe niște comori) mai avea și manuscrise și scrisori autografe de autori

admirați sau renumiți, și tot felul de obiecte ce aparținuseră unor personaje ilustre, achiziționate cu nu se știe câți bani pe la licitațiile pe care le frecventa; o scufie a lui Dickens, o pană a lui Thackeray, un inel al lui Lady Hamilton, apoi chiar cenușa lui Shiel însuși. Își cheltuia în mare parte energia, încercând să obțină de la Royal Society of Literature și de la alte instituții, pe ai căror membri mai importanți îi tortura cu insistențele și stînjenitoarele lui comparații literare și monetare, pensii și ajutoare pentru scriitori bătrîni care nu prea aveau bani sau erau pur și simplu ruinați după ce perioada lor de succes s-a sfîrșit: maestrii Machen și Shiel au fost doi dintre cei care au beneficiat de aceste intervenții ale lui. Însă Durrell mai povestește că ultima oară cînd l-a văzut, cam cu șase ani înainte (textul e din 1962, cînd Gawsworth trăia încă și avea cam cincizeci de ani; prin urmare trebuie să fi avut patruzeci și patru; însă în mod curios Durrell, de aceeași vîrstă, vorbește despre el cum se vorbește despre cei care s-au dus pe lumea cealaltă, sau sînt pe cale s-o facă), îl văzuse pe Shaftesbury Avenue împingînd un cărucior de copil. Un cărucior victorian uriaș, precizează Durrell. A crezut atunci că boemul acela excentric, *Scriitorul Adevărat* care, el fiind de curînd sosit de la Bournemouth, îl uimise prin cunoștințele sale și îi arătase Londra literară și nocturnă, fusese în sfîrșit așezat și cumîntit de viață (că viața își făcuse socotelile și cu el, spune textual Durrell) și avea copii, poate trei perechi de gemeni dacă ar fi să judece după vehiculul acela ieșit din comun. Dar cînd s-a apropiat să se uite la micuțul Gawsworth, sau la micuțul Armstrong, sau la prințul Redondei pe care se aștepta să-l vadă înăuntru, descoperi ușurat că tot ce conținea căruciorul era un morman de sticle goale de bere pe care Gawsworth se ducea să le dea înapoi, să ia banii și să le înlocuiască pe loc cu altele intacte. Ducele de Cervantes Pequeña (acesta îi era titlul) își însoți regele exilat care nu și-a cunoscut niciodată regatul, îl văzu umplînd căruciorul cu sticle noi și, după ce băură împreună una în memoria lui Browne sau Marlowe, sau a vreunui alt clasic a cărui aniversare era tocmai atunci, îl văzu cum dispare împingîndu-și căruciorul alcoolic cu pași liniștiți spre beznă, poate în același fel cum uneori eu îl împing acum pe al meu cînd înserarea se lasă peste parcul Retiro, numai că eu îl duc înăuntru pe fiul meu – copilul acesta nou-venit – pe care nu-l cunosc încă bine și care ne va supraviețui.

Mai târziu am văzut o fotografie a lui Gawsorth care coincide mai mult sau mai puțin – atît cît se poate aprecia – cu descrierea fizică pe care i-o face chiar Durrell în textul citat: „...de statură mijlocie și cam palid și slab; avea nasul despicat, ceea ce îi dădea întregului chip un aer de viclenie gen Villon. Avea ochii de culoarea castanei și lucitori, iar simțul umorului nu îi era afectat de privațiunile sale literare.” În această unică fotografie pe care am văzut-o, poartă uniforma de la RAF și are în gură o țigară neaprinsă. Gulerul cămășii îi este cam larg, iar nodul de la cravată pare prea strîmt, deși în epoca aceea nodurile strînse la cravată erau la modă. Are și decorații. Fruntea îi e brăzdată, adînc și pe orizontală, și are nu numai simple cearcăne, ci și pliuri mici sub ochii ce privesc cu un amestec de ștregărie sau amuzament și de visare sau nostalgie. E un chip generos. Privirea e limpede. Urechea atrage atenția. Ar putea sta și asculta. În mod sigur se află la Cairo, de bună seamă în Orientul Mijlociu, sau poate că nu, ci în Nordul Africii, în Berberia franceză, și e anul 1941 sau 42 sau 43, nu cu mult înainte de a fi transferat de la Escadronul Spitfire la Desert Air Force al Armatei a VIII-a. Țigara aceea n-avea să dureze. Să fi avut cam treizeci de ani, deși părea că are mai mulți, ceva mai mulți. Fiindcă *știi* că a murit, văd în fotografie fața unui om mort. Mi-l amintește puțin pe Cromer-Blake, cu toate că părul acestuia încărunțise prematur, iar mustața pe care și-o lăsa să crească doar cîteva săptămîni pentru a și-o rade apoi și a sta așa tot cam atîta era de asemenea cărunță sau măcar cu fire argintii, pe cînd cele ale lui Gawsorth (mustața și părul) sînt închise la culoare. Ironia din privire este foarte asemănătoare, dar cea a lui Gawsorth pare mai afabilă, nu se vede în ea nici urmă de sarcasm sau minie, și nici nu le prevestește, nici măcar pe departe. Uniforma nu e bine călcată.

Am mai văzut și o fotografie a măștii sale mortuare. Tocmai renunțase la vîrstă sau la trecerea prin viață cînd i-a fost făcută, dar chiar înainte fusese un bărbat de cincizeci și opt de ani. Maska i-a fost făcută de Hugh Olaff de Wet la 23 septembrie 1970, în aceeași zi sau a doua după ce murise la Londra, în cartierul Kensington, unde se născuse. Vechiul lui prieten din Cairo Sir John Waller a donat-o la Poetry Society, dar aceste onoruri se pare că au fost postume sau au sosit prea târziu. Cel care a fost John Gawsorth și Terence Ian Fytton Armstrong și Orpheus Scrannel și Juan I, King of Redonda, și

uneori doar Fytton Armstrong pur și simplu, sau J.G. sau chiar numai G., are acum ochii închiși și fără nici un fel de privire. Pliurile au devenit evident cearcăne, ridurile de pe frunte sînt confuze (craniul e boltit) și dă impresia că are mai multe gene, poate numai ca efect al pleoapelor pecetluite. Părul îi apare alb – dar se prea poate să fie așa fiindcă totul e ipsos – și rădăcina i s-a mai tras puțin înapoi de prin anii patruzeci, adică de cînd a trecut granița tinereții, de la războiul împotriva celui Afrika Korps. Mustata pare mai deasă dar mai pleoștită, e o mustață care înțeapă și totodată e flască, de militar în rezervă obosit să și-o tot netezească. Nasul a crescut și s-a lățit, obrații sînt extrem de moi și întregul chip e umflat, parcă de o grăsime falsă și de descurajare. Are gușă. Nu încapă nici o îndoială că e mort.

Dar cu chipul acesta de pe urmă trebuic să fi cutreierat străzile Londrei, cu un pardesiu ori o haină din cele de care cerșetorii se pricep totdeauna să-și facă rost. Probabil că avea la el sticle și că le arăta semenilor cărțile sale expuse în lăzile cu solduri pe Charing Cross Road, pe care nu putea să și le cumpere, fără a fi crezut de vreunul dintre ei. Le povestea despre Tunis și Algeria, despre Italia și Egipt, și despre India. S-o fi proclamat rege al Redondei, stîrnindu-le rîsul. Cu chipul acesta o fi dormit pe băncile de prin parcuri și o fi intrat în spital, cum spunea dicționarul acela specializat în literatura de groază și fantastică, și cu un astfel de chip n-ar fi fost poate în stare să întindă mîna care a folosit condeiu și a pilotat avioane. Poate că era, cum sînt de obicei cerșetorii britanici, orgolios și sălbatic, brutal și ursuz, amenințător și trufaș, și nu știa să ceară pentru el însuși. Era fără îndoială alcoolic, și spre sfîrșitul vieții n-a mai stat ani de zile în Italia, ci doar cîteva săptămîni în Abruzzi, în Vasto, pentru o ultimă petrecere despre care nu știu nimic. *O ultimă petrecere*, așa glăsuia în scrisoare tipul din Nashville cu care am pierdut legătura. N-a existat nici un Gawsworth care să-l salveze pe Gawsworth, nici un scriitor entuziast și care promite să încerce să-l facă să-i vină mintea la cap și să-l oblige să se apuce din nou de scris (poate pentru că opera lui nu excelează și nimeni nu voia ca ea să se continue), să se ducă să solicite și să obțină pentru el o pensie de la Royal Society of Literature, al cărei membru ales a fost odinioară, membrul cel mai tînăr. Și nici n-a existat vreo femeie, din nenumăratele pe care le-a avut, care să pună capăt rătăcirii lui sau să-i țină tovărășie. Așa cred. Unde se află sau se odihnesc în

veci aceste femei, din insulă sau din colonii? Unde se vor fi aflînd astăzi cărțile lui, pe care știa să le deosebească de la prima vedere în mijlocul labirinturilor de rafturi haotice și prăfuite, cum știam eu s-o fac cu cele ale soților Alabaster și ale atîtor altor anticari din Oxford și Londra? (Și eu, cu degetele agile în mănuși care abia atingeau cotorul cărților peste care treceau cu o iuteală mai mare chiar decît ochii – aidoma unui pianist executînd un *glissando* – știam să găsesc mereu ce căutam, pînă într-atît încît aveam adesea senzația că de fapt cărțile mă căutau pe mine, și mă găseau). S-au întors probabil în lumea aceea unde se întorc toate sau cele mai multe, în lumea răbdătoare și tăcută a cărților de anticariat, de unde pleacă numai vremelnice. Poate că vreuna dintre cele pe care le am, în afară de *Backwaters*, a trecut și prin mîinile lui Gawsworth, fiind cumpărată și vîndută imediat pentru a plăti un mic dejun sau o sticlă, sau a rămas poate – ca un privilegiu – ani de zile în biblioteca lui, sau l-a însoțit în Algeria și în Egipt, în Tunis și în Italia și chiar în India; și a luat parte la lupte. Poate că oricare dintre cerșetorii îngrozitori care-mi ieșeau în față zilnic la Oxford, pe care îi recunoșteam, și de care îmi era teamă, și în care ușoara mea nebulie trecătoare mă făcea să mă văd ca într-o oglindire ce anticipează (sau nu chiar), avusese cărți. Poate *scrisesse* cărți, sau ținuse cursuri la Oxford, sau avusese o amantă-mamă, lipicioasă la început, evazivă și fără scrupule mai tîrziu (cînd a fost mai mult mamă); sau venise dintr-o țară meridională – cu o flașnetă ce s-a pierdut la sosire, cînd a debarcat poate la Liverpool, și i-a marcat destinul – la care încă nu uitase că nu se mai poate întoarce în veci.

Nu mi-am pus și nu-mi pun toate aceste întrebări din milă pentru Gawsworth, la urma urmelor doar un nume fals, un om pe care nu l-am cunoscut și ale cărui texte – singurul lucru al său pe care îl mai pot încă vedea, în afară de fotografiile din timpul vieții și de cînd murise – nu-mi spun prea mult, ci din curiozitate amestecată cu superstiție, convins cum ajunseseam să fiu, în vreuna din nesfîrșitele seri de primăvară sau din Trinity, că și eu o să sfîrșesc avînd o soartă identică.

Primăvara engleză e deosebit de deprimantă pentru cine e deja deprimat, fiindcă, după cum se știe, zilele se lungesc

nefiresc, adică nu așa cum se poate întâmpla și se și întâmplă la Madrid sau Barcelona, cînd se apropie și vine vara. Aici, la Madrid, zilele devin infinite, dar lumina se tot schimbă și se nuantează întruna și astfel dovedește că timpul înaintează, în vreme ce în Anglia – ca și mai spre nord – nimic nu se schimbă ceasuri întregi. La Oxford, lumina e aceeași de la cinci și jumătate, cînd te vezi obligat să o iei în seamă o dată cu încetarea oricărei activități vizibile – cînd se închid magazinele iar profesorii și studenții se întorc acasă –, pînă după nouă, cînd în sfîrșit soarele apune brusc – de parcă ar exista un întrerupător care îl stinge, cu toate că dăinuie o strălucire fantomatică și îndepărtată și cei care ies noaptea în oraș îi străbat străzile nerăbdători. Această lumină neclintită, această accentuare a nemișcării sau stabilității locului, te fac să te simți încremenit și încă și mai în afara lumii și a tot ceea ce se întâmplă acolo în mod curent, cum am explicat. În cursul acelor ceasuri imobile nu ai nimic de făcut dacă îți e imposibil să cinezi la lumina zilei, cum era cazul meu, bineînțeles. Și stai și aștepti. Aștepti să se facă noapte, mult dorita noapte, să dispară lumina aceea suspendată și caldă, să se pună iar în mișcare nevolnica roată a lumii și liniștea să ia sfîrșit, închis în casă, uitîndu-te la televizor sau ascultînd radioul, fără să ai nici măcar niște librării deschise de vizitat și în care să te simți activ, folositor și la adăpost. Așa-numiții *dons* stau și se odihnesc, pe cînd soarele rămîne mai departe nemișcat, în încăperile lor din *college*, sau iau cina la mesele lor înalte, iar studenții se închid în casă spre a învăța pentru examene sau se pregătesc să se ducă la vreo petrecere îndată ce e limpede că s-a înnoptat. În ceasurile acelea de zăbavă și încremenite ale serii de primăvară la Oxford orașul este, mai mult ca oricînd, al unor Gawsorth ai timpului nostru. Pun stăpînire pe el cît durează și se eternizează acel lung și fals crepuscul în care îndrăznesc să se amestece numai nenumăratele clopote din oraș – trecutul lui religios –, bătînd fără măsură spre a chema la slujba de seară. Cerșetorii nu se duc acasă, nici nu se întorc la *college*, nici nu sînt invitați la vreo *high table*. Și nici nu cred că se duc pe la vreo biserică, atunci cînd clopotele îi cheamă. Merg mai departe descumpăniți, deși văzînd străzile golite de trecători în plină zi se simt tulburați și încetinesc pasul, ba chiar se opresc din cînd în cînd pentru a da cu piciorul într-o cutie de conserve, sau a călca poate un ziar

dus de vînt și a omori și mai mult timpul pe care îl tot omoară de cînd s-au sculat.

Obişnuiam să aştept seara refugiat în casă, miercurea căutînd la radio vreun post spaniol care să transmită un meci internațional al echipei Real Madrid, ispitit mereu să iau telefonul și să formez numărul de acasă de la Clare Bayes, unde se afla ea pesemne, așezată la picioarele patului copilului Eric, pentru a-i da să mănînce de seară, uitîndu-se împreună cu Eric la programele pentru copii de la televizor sau distrîndu-l cu vreun joc nou. Tentația era mare în fiecare seară, dar ca să nu-i cedez imediat și să suport ceasurile egale și inerte – ceasurile toate la fel și zilele toate la fel –, uneori mă bărbieream pentru a doua oară în ziua aceea și mă pregăteam să ies în oraș și eu, cum făceau studenții și profesorii mai vioi și mai destrăbălați. Pentru a mă amesteca, îndată ce se înnopta, cu lumea. În unele seri cinam în restaurantul atît de plăcut Brown's, foarte aproape de casa mea în formă de piramidă, unde chelnerițele erau mai mult decît atrăgătoare, cu fustele lor extrem de scurte, și alteori în vreun bistrou franțuzesc din cele care se găsesc la tot pasul în oraș, pentru a încerca să mă simt pe continent și nu în insule, sau chiar mă forțam să iau parte adesea la niște *high tables* insuportabile, la care nu mai fusesem din primele luni ale șederii mele la Oxford, acum mai bine de un an și jumătate. Le-am încercat pe cele ale mai multor *colleges* cunoscute, sau pe care încă nu le vizitasem, cu speranța minimă de a o întîlni iar pe Clare Bayes printre amfitrioni (All Souls, sau Toate Suflitele; Exeter, din pricina bărbatului ei) sau invitați (Keble, Oriel, Balliol, Pembroke, Christ Church, o cină mai plicticoasă ca alta: cea de la Christ Church a fost cea mai copioasă și la care s-a căscat cel mai mult). Însă efortul era prea mare și nu era de-ajuns pentru a mă feri de senzația de amorțeală, nici pentru a înfrunta lumina ce se tot cernea la nesfîrșit, și nici pentru a fugi de obsesia lui Gawswordh și a destinului său.

În cursul acelor săptămîni mi-am făcut obiceiul să mă duc, de pe la opt și jumătate sau nouă, la o discotecă vecină cu Apollo Theatre, în principiu mai frecventată de locuitorii din Oxford care lucrează prin fabrici și magazine (căci Oxford, spre deosebire de Cambridge, are într-adevăr industrie și oameni care muncesc și clase sociale diferite de cea universitară) decît de profesorii cu togă printre care mă număram și eu. Spun bine *în principiu*, fiindcă m-am trezit și cu surprize. Dădeam

acolo în fiecare noapte peste un mediu de prin anii șaptezeci, dar de prin anii șaptezeci din Anglia, care n-au avut în lume nici cea mai mică influență. Totul era provincial și casnic, de la muzica ce răsună strident (era o discotecă în toată regula) pînă la decorația cu motive ușor arabe, de la jocul de lumini de pe ringul de dans (verzi și roșii) pînă la îmbrăcămintea celor care dansau, excesiv de la modă. Discoteca aceea se bucura totuși de un succes uriaș judecînd după cît era de plină veșnic, cine știe de la ce oră de scară scăldată în lumină. Mi-aduc aminte că, mai mult decît era logic, se aflau acolo o groază de grășane cu fuste mini și cîrlionți artificiali: erau mese întregi ocupate numai și numai de grupuri imense de grășane (ceea ce se numește *grășană îngrozitoare*) care, în număr de șase sau șapte, își dădeau încontinuu coate și mestecau gumă, prăvălite pe canapele sub propria lor greutate și moliciune, arătîndu-și în șir – cu nerușinare – coapsele obeze (în permanentă frecare) și chiar triumghiul de la chiloti. Mai erau și mulți *dandies* tineri din Oxfordshire (de la Banbury și Charlbury, Witney și Eynsham, foarte provinciali) care etalau un gust îndoielnic și tipător cum nu poate exista decît în sudul Angliei. Era limpede că tinerii aceia neciopliți și efeminați detestau grășanele, iar grășanele îngrozitoare îi detestau pe bădăranii, aceia afectați: nu aveau niciodată a face unii cu alții, dar cînd se întîlneau, pe la cozile de la toaletă, sau se ciocneau dansînd în toiul larmei pe ring, își aruncau priviri disprețuitoare (ei) sau batjocoritoare (ele) și, întorcîndu-și cu complicitate ochii spre vecinii de la masă sau de la bar, îl arătau fățiș – agitîndu-și în chip vizibil degetul mare, slab sau gros – pe rivalul lor vrednic de luat în rîs. Dacă speciile acestea două erau grosso modo principalii invadatori ai discotecii arabe, nu rareori puteai vedea acolo și studenți (îndeosebi cei mai rafinați, care sînt și dominați de slăbiciune și înclinație față de ceea ce este plebeu), și chiar și anumiți *dons* – burlaci – travestiți în tineri. Pe cei mai mulți îi cunoșteam numai din vedere, de la o depărtare destul de mare ca să nu fim nevoiți să ne salutăm într-un astfel de loc, dar în cea de a patra noapte cînd m-am dus acolo l-am văzut chiar pe șeful meu, Aidan Kavanagh, cel care scria romane de groază și care aveau succes, dansînd pe ring cu flexibilitate extraordinară și ritm neobișnuit. La început m-am gîndit alarmat – nu vedeam prea bine printre atîtea trupuri în culori pestrițe – că își înlocuise obișnuita îmbrăcămintă anodină

sau sobră cu o vestă de nuanță verde-Nil pusă direct pe piele, dar am constatat imediat – ceea ce m-a uşurat doar pe jumătate – că numai brațele îi erau goale, însă pînă la umeri: adică nu avea, pe sub vesta verde-Nil, nici cravată și nici cămașă, ca de obicei (de culoarea caisei și *vert-bouteille* respectiv), dar era vorba, desigur, de o cămașă ciudată care nu consta decît din partea din față. M-am întrebat dacă nu cumva purta modelul acesta și la facultate, și mi-am zis să mă uit cu luare aminte dacă i se văd sau nu manșetele din haină cînd am să-l întîlnesc la Tayloriana. (La urma urmelor, în afară de autor de romane de groază cu pseudonim, era o autoritate internațională în Secolul nostru de Aur). Ținuta lui de discotecă mi-a permis, în orice caz, să descopăr că avea păr mult pe extremități (cele superioare), încununate pe dinăuntru cu două smocuri nemaipomenit de stufoase la subsuori pe care – dat fiind că își ridica neîncetat brațele din pricina freneziei dansului și a lipsei de spațiu – am fost nevoit să le privesc. M-a văzut de la distanță, și departe de a roși sau a încerca să se ascundă, se apropie fără a renunța să danseze pînă ajunse la barul unde mă aflam și mă salută cu jovialitate și foarte ospitalier. Trăgea de mîna (ridicată) o grăsană care se tot clătina, împingînd-o în timp ce făcea pași mici și zîmbea cu gura pînă la urechi. Kavanagh a fost obligat să strige ca să se facă auzit, și de aceea n-a reușit să rostească decît fraze foarte scurte, ca și Alan Marriott.

– Ce surpriză să dau de tine aici! Credeam că nu-ți plac locurile astea! Ai zăbovit aproape *două* cursuri pînă să-ți faci apariția! – Și mi-a fluturat *două* degete în dreptul ochilor –. Spelunca asta-i cea mai grozavă! Singura unde te poți distra din tot orașul! – Își luă privirea de la mine ca să se uite spre ringul de dans cu adevărată stimă și satisfacție: ringul părea o răscoală de operetă. – Eu vin aici mai în fiecare seară! În toate seriile în care pot! Cunosc pe toată lumea! – Și cu brațul lui vînjos, gol pînă la umăr, făcu un gest ce cuprindea întregul local. Bău o înghițitură zdravănă. – Vrei să cunoști pe careva? Îți prezint pe cine poștești! Uită-te bine! De jur-împrejur! Iar dacă vezi pe careva cu care ai chef să faci cunoștință, spune-mi și ți-o prezint, nu-i nici o problemă! Zeci de fete, cobori vocea. Zeci. Ah, să ți-o prezint pe Jesssie! Jessie! Șovăi o clipă. Țsta e prietenul meu Emilio! E spaniol și el!

– Ce?

— Emilio! Și Kavanagh mă arată cu degetul. Aproape că mi-l băgă în ochi. — Alt prieten spaniol!

— Buona sera! strigă Jessie peste hărmălaia din jur.

— Ciao! i-am răspuns ca să n-o dezamăgesc. Era grozav de veselă.

— E mai bine ca ele să nu știe adevăratele noastre nume, îmi spuse la ureche Kavanagh în spaniolă. Nu-i nici un pericol, toate vin doar seara la Oxford. Ea crede că lucrez în industria de automobile. I-am promis un Aston Martin.

— Se mai fac?

— Nu știu, dar ea îl acceptă. — Și adăugă în engleză: Vino cu noi! Sîntem cu toții la o masă! Zeci de fete, șopti. Zeci. E și tipul de la Diestro. A sosit azi!

Și Kavanagh mă apucă de braț și mă tîrî țopăind pînă la una din mesele cu grășane îngrozitoare pe care eu le cercetasem insistenț ținîndu-le sub control și pe care în cele trei seri anterioare le disprețuisem aproape la fel de hotărît ca un tînăr necioplit și efeminat de la Oxfordshire (Jessie ne urma, călcîndu-se pe picioare și îmbrîncind în dreapta și în stînga). Era cu ele, într-adevăr, faimosul profesor de la Diestro, cel mai mare și mai tînăr expert pe plan mondial în Cervantes, după propria-i părere, și cunoscut bineînțeles la Madrid (după părerea celor care îl antipatizau) ca iscusitul de la Diestro sau sinistrul de la Diestro și care, invitat de departamentul nostru, avea să ne țină o conferință magistrală și iscusită în dimineța următoare. Eu îl știam din fotografii. Profesorul, om distins, infatuat, de patruzeci și ceva de ani, cămașă Ferré și o chelie afișată cu dezinvoltură („Un profesor spaniol distins“, mi-am zis uimit cînd l-am văzut, și mi-am explicat succesul de care se bucura), începuse deja să pupe și se lăsa pupat de una dintre fetele cele mai grase. Trebuie spus că toate grășanele de acolo, ca și acei *dandies* de țară și ca profesorii burlaci și studenții cei mai rafinați (și ca mine însumi, cu siguranță, însă atunci nu-mi dădeam prea bine seama și, prin urmare, nici n-o prea recunoșteam), nu tînjeau după altceva decît să facă mai iute cunoștință cu necunoscuți — ceea ce nu era atît de ușor, avînd în vedere că clientela era stabilă și revenea întruna — cu principalul scop de a le pune cîteva întrebări sumare, a le răspunde amăgitor la tot atîtea, a oferi chewing-gum (nu era neapărat necesar să și danseze), a se săruta după scurtă vreme și poate — depinzînd de cum mergea treaba cu sărutările și de calitatea

acestora – a face dragoste la repezeală prin toalete sau la balcon, dacă aveau la îndemână un prezervativ, sau poate mai târziu acasă, pe îndelete.

Profesorul de la Diestro înaintase foarte temeinic în cunoștința făcută cu necunoscuta lui, din care pricină și-a putut îngădui o întrerupere momentană spre a schimba cu mine câteva cuvinte cordiale, iar Kavanagh, după ce m-a prezentat la cinci sau șase fete, m-a obligat să mă așez pe o canapea între două din ele. Am rămas înțepenit între cele patru coapse zdravene (două de fiecare fată) și, cu grabnică înțelegere sau încuviințare a faptului că în seara aceea n-aveam să plec singur din discotecă, am privit imediat în dreapta și-n stînga pentru a le cîntări, cu gîndul să-mi aleg compania cea mai ușoară. Fata din dreapta mea – mi-am dat seama pe moment – nu era chiar grăsană, ci doar aproape, așa încît – am calculat – după un timp ar fi posibil să se trezească un oarecare interes sexual din partea mea. Trăsăturile ei, îndată ce îmi imaginasem intimitatea la care aveam să ajung, mi-au părut foarte plăcute, și coama ei de cîrlionți era grozavă, deși avea cu totul și cu totul aspectul că exista numai de cîteva ceasuri (era o zi de joi). M-am întors cu spatele la cealaltă – o grăsană de netăgăduit și de neascuns – și am început cu cea care n-ajungea la acest stadiu, pe nume Muriel, o conversație intermitentă și cam interesată, în gura mare, de care nu-mi amintesc mai nimic (era o formalitate): decît că spusese că locuia într-un sat foarte mic – sau era poate o fermă – de pe lîngă Wychwood Forest, între rîul Windrush și rîul Evenlode. Dar treaba asta putea foarte bine să nu fie adevărată, la fel de neadevărată ca și numele Emilio și Muriel. Ca și colegile ei mesteca întruna chewing-gum, și cu toate că nu era așa de zîmbitoare ca tînăra Jessie, care revenise pe ring să danseze mai departe cu Kavanagh și să se asigure de un Aston Martin, părea dornică de petrecere și bucuroasă că mă cunoscuse și nu se ferea de atingerea picioarelor mele, în pantaloni de stofă destul de groasă, peste ale ei, atît de vizibile și robuste însă acoperite numai de niște ciorapi fini; mai mult, avea tendința de a preface contactul inevitabil (dată fiind strîmtoarea) în apăsare deliberată. Nici eu nu mă feream, așa încît sosi o clipă cînd își puse mîna pe genunchiul meu cu familiaritate și mă întrebă, strigînd la rîndul ei:

— Vrei chewing-gum?

— Nu, mulțumesc! am zis, și numai după ce am zis-o mi-am dat seama că răspunsul nu era poate cel mai indicat în locul acela din anii șaptezeci.

Ea nu mai vorbea imediat. Rămase puțin gînditoare, cu guma de mestecat lipită de cerul gurii sau de vreo gingie. Apoi spuse firesc:

— Eu am unul în gură, m-am gîndit că o să ne sărutăm. Dar dacă vrei pot să-l arunc.

(Am avut încă răgazul să simt gustul intens de mentă în gura aceea rotundă și care suga.) (A mea precis că păstra gust de tutun blond.)

Ieșind din local împreună cu ea după un ceas, am întîlnit două priviri, una colectivă și alta individuală, deși de aceasta din urmă nu sînt prea sigur: mai mulți *dandies* găligani pe care începeam să-i cunosc din vedere mă măsurau cu ochi critic – catalogîndu-mă în cele din urmă: meritam un dispreț suveran pentru compania aleasă; și cîțiva metri mai încolo, aflîndu-ne acum la ușă, cred că m-am pomenit față în față (ea intra, și dacă era într-adevăr ea, cred că am fost privit într-o străfulgerare) cu fata din gara Didcot care apoi a devenit, deși pentru scurt timp, și fata de pe Broad Street – în dreptul lui Trinity College, aproape de Black-well's – care, într-o după-amiază cu vînt, mergea cu o prietenă care nu a lăsat-o să se oprească. Fiindcă în acea a doua împrejurare (dacă e vorba de ea și acum e a treia: trecuse mai bine de un an de cînd nu o văzusem, și înainte a fost atît de puțin), mi-am dat seama că era ea – sau așa am crezut – îndată ce am ajuns spate în spate. Eu m-am întors, ca și rîndul trecut, însă ea nu, de data asta cînd nu mai sînt sigur că era ea. I-am văzut ceafa pierzîndu-se în discotecă, și ceafa bărbatului care o însoțea, a cărui prezență nici n-o observasem cînd îl avusesem în față – a fost doar o clipă și amîndoi bărbatii mergeam, poate ferindu-ne să nu ne ciocnim –. Din spate semăna cu Edward Bayes. Dar era imposibil: Edward Bayes trebuia să fi stat și el așezat la picioarele patului copilului Eric, citindu-i o poveste pe care Clare Bayes a rămas probabil s-o asculte. Era prea tîrziu să mai verific ceva sau să mă întorc; și acum, ca și atunci pe Broad Street, a fost tras cineva de mîneacă, dar de data asta mîneca era a mea. Cu toate că afară nu bătea vîntul, Muriel, deja în stradă, nu mai avea răbdare.

Acasă, la etajul doi, începui iar să mestec chewing-gum o vreme, combinându-l cu ginul (mult, după măsura spaniolă) pe care i l-am servit într-un pahar. Eu nu eram amețit absolut deloc; ea era destul de tare, așa mi-a făcut impresia (nu știam cât băuse înainte de a fi fost prezentați unul altuia). Dar abia mai târziu, sus, la etajul trei, când ne aflam goi la mine în pat, am început să mă gândesc la Clare Bayes cu adevărat și să-mi fie din nou dor de ea, sau, mai bine zis (căci nu era chiar așa, că mi-ar fi fost dor), să constat cu uimire și un dram de perplexitate că fata aceea aproape grasă și cu trăsăturile și bucelele atât de atrăgătoare nu era ea. Fidelitatea (ceea ce se numește așa pentru a desemna constanța și exclusivitatea cu care un sex determinat pătrunde sau e pătruns de altul de asemenea determinat, sau se abține să fie pătruns sau să pătrundă în altele) este în principal rodul obiceiului, după cum este și așa-numita – dimpotrivă – infidelitate (nestatornicia și schimbarea și cuprinderea mai multor sexe: promiscuitatea propriu-zisă, în care din câte știam se complăcea Cromer-Blake și în care trăia Muriel și poate Kavanagh și profesorul de la Diestro). Când ești obișnuit cu o unică gură de multă vreme, celelalte guri îți par fără nici o legătură și cu tot felul de inconveniente: dinții sînt prea mari sau prea mici, buzele sînt zgîrcite sau excesiv de pline, limba se mișcă dezordonat sau rămîne înțepenită, de parcă n-ar fi mușchi ci carne și os: mirosul zonelor mai mirositoare (cea inghinală, sexul, subsuorile) te descumpănește, și tot așa dezechilibrata intensitate a îmbrățișării, pipăitul anesteziant al pielii, sudoarea aspră a coapselor (datorată poate scrupulelor), volumele prost îmbinate, culorile necunoscute ce schimbă lumina camerei, mărimea și umezeala deschizăturii. Mîinile nu înțeleg măsura diferită a unor sîni care se revarsă poate peste aceste mîini sau par a se feri de ele, sau care se întăresc cu niște sfîrcuri nu tocmai netede, care aproape te zgîrie cînd le săruți. Trupul nou nu poate fi minuit (nici un trup nou nu poate fi minuit), și există întotdeauna o rezervă sau o nedumerire cu privire la ordinea și stăruința cu care trebuie să-i săruți diferitele părți, sau să le strîngi, sau să le muști ușurel, sau să le cercetezi folosind degetele, ori cu privire la efectul pe care-l va avea asupra celui alt faptul de a te opri să te uiți la ele, să întrerupi contactul și să te apuci să le observi cu luare aminte. „Sexul meu e în gura ei”, m-am gândit, și am gândit cu aceste cuvinte, căci numai cuvintele acestea îți vin în minte

cînd exprimi în vorbe sau gînduri ceea ce tocmai faci prin ceea ce numești (cînd ceea ce numești intră în joc), cu atît mai mult dacă aproape că nu cunoști celălalt trup  i, mai ales, atunci când cuvintele se referă la părți ale propriului trup  i nu la ale celui lalt, cu care e ti întotdeauna mai respectuos  i pentru care cauți  i folosești eufemisme  i metafore  i termeni neutri. „Sexul meu e în gura ei sau ea are gura pe sexul meu, fiindcă gura ei i-a venit în  nt mpinare. Sexul meu e în gura ei, m-am g ndit,  i nu e ca în alte rînduri, ca în at lca rînduri de foarte multă vreme. Gura lui Muriel aspiră, a a cum am remarcat din prima clipă, de când am sărutat-o, dar nu-i la fel de amplă  i lichidă ca cea a lui Clare Bayes. E lipsită de salivă  i e lipsită de spațiu. Buzele ei s nt frumoase, dar puțin prea subțiri,  i încremenite; sau, mai curînd (căci nu sînt a a, le văd bine cum se mișcă), sînt lipsite de suplete, sînt rigide. (Par niște benzi întinse). Pe c nd sexul meu e în gura ei  i văd s inii, mari  i albi  i cu sf rcul foarte închis la culoare, spre deosebire de cei ai lui Clare Bayes, care  i armonizează cele două nuanțe fără nimic strident, ca trecerea de la culoarea caisei la cea a alunșei. Simt pe coapse (pe care le str ng puțin, fără să-i fac vreun rău) alcătuirea acestor s ini albi,  i cu toate că fata e foarte t n r , consistența acestor s ini e moale, ca de plastilină neîncepută ce nu a fost fr m ntat   i  nt rit  de folosire  i de degetele copilului care se joacă model nd-o. E de ne nteles că am sexul în gura lui Muriel (cine ar fi crezut a a ceva acum trei ceasuri, pe c nd eu mă pregăteam să plec de aici  i mă bărbieream urmărind lumina serii  i poate ea se ruș  uit ndu-se în oglinda din baie, în casa ori ferma ei din Wychwood Forest, cu g ndul la un necunoscut: buzele at t de decolorate acum). Mult mai de ne nteles dec t să-l am, cum voi face foarte curînd, în sexul ei, căci în sexul ei – e de așteptat – n-a avut probabil nimic înăuntru în cursul ultimelor ceasuri, pe c nd în gura ei au fost guma de mestecat  i gin  i apă tonică  i cuburi de gh e t   i fum de țigară,  i alune americane,  i limba mea,  i hohote de r s, precum  i cuvinte pe care nu le-am ascultat. (Gura e mereu pl n   i asta înseamnă belșug.) Acum nu bea, nici nu fumează, nici nu mestecă, nici nu r de, nici nu spune nimic, fiindcă înăuntru e sexul meu  i nu mai încapă nimic altceva. Nici eu nu vorbesc, dar atenția nu mi-e abătută, ci mă g ndesc.”

 i apoi, puțin mai t rziu, încă sus, la etajul trei, în casa mea în formă de piramidă, stînd mai departe gol în patul meu, m-am

gîndit iar și mi-am zis: „Cu ea nu simt nevoia pe care o simt ori de cîte ori mă culc cu Clare, și anume: ca sexul meu să aibă ochi să poată vedea și privi, să poată vedea *în același timp* cum se apropie sau intră sau a și intrat în sexul ei. Deși Muriel îmi place și mă ajută să petrec seara sau noaptea asta în chipul cel mai agreabil cu putință, nu o cunosc. Știu că nu este Clare Bayes, ci o ne-grăsană de la discoteca de lîngă Apollo Theatre. O știu din diferite motive: după mărimea și statura ei (e puțin mai scundă); deoarece coapsele nu i se deschid suficient (poate să fie un impediment datorat carnozității, oare se deschid pe deplin cele ale fetei mai grase care îl săruta pe profesorul de la Diestro? Probabil că și profesorul are acum aceeași problemă); de asemenea, după oasele ei, care abia se simt fiind atît de bine învelite (îi simt numai pubisul, nu și șoldurile); și după gîfiiile ei, sfioase și rușinate (sînt un necunoscut și nu la mine se uită cînd întredeschide ochii, ci la peretele gol de deasupra pernei pe care îmi țin capul). Dar o știu mai cu seamă după mirosul pe care îl simt. Nu e al lui Clare Bayes și poate că nici măcar al orașului Oxford și nici al Londrei și nici al gării Didcot, ci pesemne al pădurii de la Wychwood, și al rîului Windrush, și al rîului Evenlode, unde Muriel trăiește și o fi copilărit, așa cum Clare Bayes a trăit și a copilărit pe malurile fluviului Yamuna sau Jumna, cu pietrele lui mărunte, cu șlepurile rudimentare și podul de fier de pe care se aruncau amantii nefericiți. Ea gîfiiie, dar se și gîndește. Se gîndește poate la mirosul meu, și își zice că e un miros de bărbat străin, de pe continent, un meridional, un pasional, sînge fierbinte după faimă. Sîngele meu e fierbinte, sau e călduț sau rece. Cum o fi oare mirosul meu pentru ea? Englezii folosesc puțină colonie, iar eu mă dau cu Trussardi, poate că asta e diferența cea mai mare, o noutate absolută, poate că apa de colonie italiană pe care mi-o aduc de la Madrid ori de cîte ori vin e tot ce izbuteste să simtă, în privința mirosurilor. Se prea poate să nu-i placă, ori s-o încînte, nu pot să știu decît dacă o întreb, mai tîrziu, fiindcă acum e foarte concentrată asupra propriei sale ființe (se gîndește numai la ea). Poate nici n-a luat seama la miros, poate nu simte nimic, deși nu pare deloc răcită, se răcește ușor pe vremea asta de primăvară englezească sau iarnă ascunsă, și mai e alergia la polen, febra finului i se zice, mai ales tinerii o au, cu toate că Clare Bayes – nu mai e de fapt atît de tînără – o are și ea. Primăvara trecută a strănutat de mai multe ori stînd pe

locul pe care îl ocupă acum fata asta de la Wychwood Forest, o pădure care nu mai există, doar ce-a mai rămas din ea, a fost tăiată în secolul trecut, însă e tare greu să se renunțe la un nume, numele spune multe. Muriel nu pare că o să strănute, dacă ar face-o aş simți-o foarte puternic așa cum stăm, și m-aş scutura înfiorat, aş simți o împingere violentă care acum nu există. Poate oboseşte, a băut mult. Încăperea era rece când am plecat de acasă, dar acum e cald aici fiindcă trupul lui Muriel e fierbinte, în vreme ce al lui Clare Bayes e călduț, iar cel al fetei din trenul de Londra s-ar putea să fie rece, după cum arată. Am văzut-o, cred, dar nu mă mai interesează și de mai bine de un an sînt cu gîndul la Clare Bayes aproape tot timpul, deși nu ne-am văzut niciodată cu exigența celor care au în față un plan de viitor. Dar dacă astă-seară aş fi stat în așteptare – dacă n-aş fi dat de Kavanagh și de zîmbitoarea Jessie și de profesorul de la Diestro –, poate că pînă la urmă m-aş fi dus la discotecă chiar cu fata din trenul de Londra, și – încă nu, pentru că asta ar fi trebuit să se întîmple mai tîrziu, dar nu după mult timp – ea ar fi fost aici (dacă era ea, și dacă nu era), în locul lui Clare Bayes și în locul lui Muriel, fata aceasta ne-grăsă – nu e grasă, nu e grasă și nici îngrozitoare – care spune că locuiește pe meleagurile dintre rîul Windrush și rîul Evenlode, unde a fost odinioară Wychwood Forest. Ea e cea care stă aici, în patul meu, peste mine – ascunzîndu-mi sau reținîndu-mi sexul –, deoarece Clare Bayes nu vrea să mă vadă săptămîinile astea care sînt dedicate copilului Eric bolnav și pentru că ea era aceea și nimeni alta – era ea și nu fata din gara Didcot – cea care mesteca chewing-gum pentru cazul că ne vom săruta. Avea dreptate, căci acum tocmai ne sărutam.

— Spune-mi că mă dorești, zise Muriel luîndu-și o clipă de pe a mea gura-i rotundă și care știa să aspire.

Am auzit clopotele încă treze sau care nu dorm niciodată de la biserica de alături St. Aloysius, sau poate de la St. Giles. Nu era nevoie să mă uit la ceasul de pe noptieră și nici să mă grăbesc și nici să încep să mă gîndesc pe unde vor fi rămas ascunși pantofii cu toc înalt și îmbrăcămintea împrăștiată prin încăpere. Se întunecase de tot.

— Te doresc, am spus. „Te doresc“, mi-am zis, și nu m-am mai gîndit la nimic după asta.

Cred că m-am împrietenit de adevărat cu Cromer-Blake în cursul șederii mele de doi ani la Oxford. Însă, întrucît mulți *dons* mi s-au părut niște nesuferiți (economistul Halliwell e un palid exemplu) și mi-amintesc cu mare neplăcere de doctorul Leigh-Peele, expertul în domeniul Indiilor din departamentul nostru, un tip susceptibil și cu aspect de călugăr, cu abdomenul considerabil mai voluminos decît torsul, veșnic cu niște pantaloni care îi erau strîmți și scurți – pulpele (scîrboase) îi rămîneau la vedere ori de cîte ori se așeza – și împreună cu care am fost nevoit să țin cursurile cele mai metodice și pompoase; am ajuns să mă pun adesea în locul lui Edward Bayes, cum am mai spus, și am ajuns să apreciez buna dispoziție și nepăsarea ușuraticului Kavanagh, luat peste picior adesea (luat peste picior fiindcă era irlandez și seria romane și era nepăsător), și am ajuns să răspund afecțiunii – în egalitate de condiții, cu siguranță, deși el nici nu-și putea imagina așa ceva, căci eu eram încă și mai rezervat și n-o arătam – pe care, poate fără voia lui sau fără să-și dea seama, o avea pentru mine Alec Dewar, Inchizitorul sau Măcelarul sau Spintecătorul. Și, mai cu seamă, am ajuns să-l admir pe cel care era eminența literară sau aproape emeritul (în primul meu an) și apoi emerit de-a binelea (în cel de al doilea) profesor Toby Rylands, cu care mă sfătuisese să mă împrietenesc Cromer-Blake puțin cam superficial. Căci cu Toby Rylands nu puteai fi chiar prieten, nu pentru că n-ar fi fost ospitalier și gentil sau nu i-ar fi plăcut să primească pe oricine dorea să-l viziteze, ci fiindcă era un bărbat prea înțelept și prea înzestrat cu simțul adevărului (vreau să spun că ceea ce spunea suna întotdeauna a adevăr), și față de el nu era ușor să simți altceva decît admirație sinceră și poate și puțină teamă (ceea ce în engleză este *awe*, mă vor înțelege precis unii).

Mă duceam să-l vizitez acasă, în afara ariei universitare, spre est, într-o zonă cu parcuri: o casă luxoasă (era un om cu avere personală, nu academică sau prin uzufruct), cu o grădină întinsă ce dădea spre unul dintre cele mai sălbatice și feerice peisaje ale rîului Cherwell în trecerea lui prin Oxford sau prin împrejurimi. Mă duceam de obicei duminca, ziua săptămîinii în care și lui, mai ales după ce s-a pensionat, în al doilea an al șederii mele, trebuie să-i fi fost mai greu să-și treacă vremea și să ajungă la ziua următoare (își omora timpul precum cerșetorii). Era un bărbat foarte mare, de proporții cu adevărat uria-

șe, cu părul bogat, ondulat și alb – o *bavaroise* – pe capul său statuar, veșnic bine îmbrăcat, mai degrabă cu afectare decât cu eleganță (papioane și pulovere galbene, puțin după moda americană, sau ca un student de odinioară), și la Oxford era considerat drept o viitoare – aproape prezentă de acum – glorie de neuitat, căci acolo, ca în toate locurile ce se perpetuează printr-un fel de endogenează, oamenii devin de neuitat când ajung la sfârșitul carierei și încep să fie pasivi și să facă loc legatarilor. El și Ellmann, Wind și Gombrich, Berlin și Haskell, erau ori sînt sortiți să sfîrșească ajungînd toți la fel: cei după care se tînjește retrospectiv. Toby Rylands avea toate onorurile și trăia singuratic. Primea zilnic prin poștă alte onoruri, tot mai nesincere: își vedea de grădina sa; dădea de mîncare unor lebede care își petreceau o vreme pe porțiunea râului Cherwell de pe domeniul lui; mai scria cîte un eseu despre *Sentimental Journey*. Nu-i prea plăcea să vorbească despre viața lui din trecut, despre obîrșia lui prost cunoscută (se spunea că nu fusese totdeauna englez, ci sud-african, dar dacă era într-adevăr așa n-avea nici o urmă de accent), despre tinerețe, și cu atît mai puțin despre presupusele lui activități, de demult – așa se zvonea prin Oxford –, la MI 5, faimosul serviciu secret britanic. Trebuie să fi fost adevărat, dar asta nu era prea interesant, atît de obișnuită și curentă e legătura între acest serviciu de prin romane și filme și cele două principale universități engleze. Poveștile cele mai grozave care circulau printre acoliții, discipolii și foștii lui subordonați erau, de fapt, cele referitoare la activitatea lui din timpul războiului: se pare că nu fusese pe front (pe nici unul), ci îndeplinise misiuni ciudate și neclare (cu mulți bani la mijloc întotdeauna), vag legate de spionaj sau de urmărirea unor personalități neutre în locuri atît de îndepărtate de conflict ca Martinica, Haiti, Brazilia și insulele Tristan da Cunha. Niciodată n-am aflat prea multe despre trecutul lui, cei la curent erau desigur foarte puțini. Ce impresiona cel mai mult la el erau ochii migdalați de culoare diferită, ca untdelemnul dreptul și ca cenușa palidă stîngul, astfel încît dacă era privit din partea dreaptă i se vedea o expresie pătrunzătoare nu lipsită de cruzime – un ochi de vultur, sau poate de pisică –, iar dacă era privit din partea stîngă ceea ce se vedea era o expresie îngîndurată și gravă, cinstită, cum pot fi cinstiți numai oamenii din nord – un ochi de cîine, sau poate de cal, care par a fi animalele cele mai cinstite –; iar dacă îl

priveai din față, atunci te pomeneai cu două priviri sau, mai bine zis, nu, cu cele două culori într-o singură privire, care era crudă și cinstită, îngîndurată și pătrunzătoare. De la o anume distanță predomina (asimilînd-o pe cealaltă) culoarea untdelemnului, și cînd în vreo dimineată de duminică soarele îi dădea în ochi și îi lumina, densitatea irisului se topea, și nuanța se limepezea, semănînd cu cea a vinului de Xeres în paharul pe care-l ținea uneori cu amîndouă mîinile. Cît despre rîsul lui, era tot ce avea Toby Rylands mai diabolic: gura aproape că nu i se mișca, dar totuși destul – numai orizontal – pentru ca sub buza de sus, vînată și plină, să-i apară niște dinți mărunți și ușor ascuțiți, dar foarte egali, poate erau falși, opera unui dentist pe bani buni, care îi imita perfect pe cei pierduți probabil o dată cu vîrsta. Dar ce era mai diabolic în rîsul acela scurt și sec nu era să-l vezi, ci să-l auzi, căci nu semăna cu onomatopeele scrise cele mai obișnuite, toate redînd aspirația consoanei (adică *ha, ha, ha*, sau *he, he, he*, sau *hi, hi, hi*, sau în alte limbi *ja, ja* ori chiar *ah, ah*), ci la el era neîndoios un sunet explosiv, un foarte limpede „t” alveolar, cum e cel englezesc. *Ta, ta, ta*, așa suna rîsul dătător de fiori al profesorului Toby Rylands. *Ta, ta, ta. Ta, ta, ta.*

În ziua pe care mi-o amintesc cel mai bine și în care a părut că spune mai multe lucruri adevărate, la început doar a rîs, în vreme ce făceam comentarii despre colegii care nu mai erau acum și ai lui, și-mi povestea cu jumătăți de cuvinte vreo anecdotă amuzantă despre viața diplomatică sau universitară, niciodată despre război și nici despre spionaj. Pe atunci (în Hilary din cel de al doilea an al meu, deci era cam între ianuarie și martie: sfîrșitul lui martie, chiar înainte ca Clare Bayes să se hotărască să-mi întoarcă spatele timp de patru săptămîni) știam cu toții că Cromer-Blake era bolnav și bănuiam că avea ceva grav. El continua să nu ne spună nimic (sau doar lucruri vagi, dacă nu chiar evazive), nici mie, nici lui Clare, nici lui Ted, nici fratelui său Roger care locuia la Londra, și nici măcar veneratului său Rylands, poate însă i-o fi spus lui Bruce, ființa cea mai apropiată lui de ani de zile, cu care întreținea ceea ce se numea odinioară (mai ales în franceză) o prietenie amoroasă, fără nici un fel de înaintare sau de regres, de exclusivitate sau constanță. (Bruce era mecanicul mașinii sale Vauxhall și nu avea de obicei relații cu noi: Bruce era lumea lui aparte.) Dar mersul lui la spital la Londra –

internările sporadice, însă de fiecare dată mai puțin scurte – și aspectul lui prea schimbător – îl vedeai cu greutatea lui normală și cu tenul strălucitor, și imediat tras la față și cenușiu – ne făceau să ne îngrijorăm, simțind îngrijorarea aceea tăcută, foarte frecventă în Anglia sau cel puțin mai mult ca în alte părți, ce se întemeiază pe puțin stoicism și de asemenea – totuși – pe credința optimistă că lucrurile există numai când vorbești de ele, sau, ceea ce e totuna, că nu progresașă și pînă la urmă dispar dacă existența verbală nu le adevărește sau le îngăduie. Nici unul dintre apropiații lui nu vorbeam de Cromer-Blake (de boala sa deja vizibilă) cînd nu era de față, și cu el ne mărgineam să uităm imediat aspectul anterior cînd arăta bine – ca pe ceva pe care-l obligăm bucuroși *să aparțină trecutului* –, și să ni-l aducem aminte în schimb cînd arăta prost – dorind din tot sufletul, în liniște, să revină la acest aspect.

Pentru Toby Rylands, Cromer-Blake era unul dintre prietenii cei mai dragi și la care n-ar fi renunțat în ruptul capului – vlăstarul solidar, discipolul care nu se retrage cînd a ajuns la maturitate –, și din pricina asta Rylands era ultimul om de la care te puteai aștepta să menționeze boala fără nume, indiferent care ar fi aceasta. M-a surprins de aceea cînd, într-o duminică, stînd amîndoi în picioare în grădină, la tărîmul apei, uitîndu-ne cum curge rîul fără rezistența iluzorie a vegetației care în alte anotimpuri părea că îl împinge în trecerea lui dinspre maluri, și care făcea ca locul să pară atît de sălbatic, a vorbit de Cromer-Blake și de sănătatea lui. Stătea și arunca bucăți de pîine uscată în rîu, să vadă dacă nu se iveau lebedele care petreceau răstimpuri în cotul acela.

— Nu vin astăzi, zise. Cine știe dacă nu și-or fi schimbat locul, se duc pe rîu în sus și în jos în timpul anului. Uneori dispar săptămîni de zile și stau doar la cîțiva yarzi. Deși e tare ciudat, fiindcă le-am văzut ieri. Acesta e unul din locurile lor predilecte, aici sînt primite bine. Dar, mă rog, totdeauna trebuie să existe o primă zi în privința disparițiilor. Dacă nu, n-ar fi așa, nu? – Și aruncă mai departe bucățele, acum mai mărunte, în apa de culoarea scorțișoarei. – Dar n-are a face, vin rațe, uite, una se apropie în căutare de hrană. Și încă una, și încă una. Ce flămînde sînt, mănîncă orice. – Și, aproape fără nici o trecere, adăugă: L-ai văzut pe Cromer-Blake în ultima vreme?

— Da, am răspuns, acum două sau trei zile. Am băut împreună o cafea la el acasă.

Eminența literară stătea în stînga mea, și, prin urmare, îi vedeam expresia pătrunzătoare în ochiul lui de culoarea untdelemnului, care din profil părea mai prelung decît cel ca cenușa. Au trecut cîteva secunde pînă a vorbit iar.

— Cum arată?

— Bine. Arată mult mai bine de cînd s-a întors din Italia. Și-a luat niște săptămîni de concediu, cred că știți. Eu o să-i țin cîteva ore. Avea nevoie să se odihnească și să plece de aici. I-a prins bine, se pare.

— I-a prins bine, nu? — Și ochiul i se deplasă spre dreapta cu o mișcare fugace (se deplasă spre mine), pentru ca imediat să se ațintească iar asupra rațelor. — Știu că și-a luat un concediu și a fost în Toscana, dar știu de la alții. De cînd s-a întors, două săptămîni, trei? n-a venit să mă vadă. Nici n-a telefonat. — Tăcu, iar apoi se întoarse să mă privească în față, ca și cum ar fi simțit nevoia să mă privească în față pentru a spune ceva ce regretă sau a-și recunoaște o slăbiciune. — Asta mă miră și mă și doare, nu văd de ce nu trebuie s-o spun. M-am gîndit că poate datorită aspectului său, dacă arăta prost. Dar spui că arăta bine, e adevărat? Așa ai spus, nu?

— Da, s-a simțit foarte prost în februarie, și acum, în comparație, mi s-a părut că e mult mai bine.

Toby Rylands, cu greutatea-i uriașă care nu se datora deloc grăsimii ci staturii și corpolenței, se aplecă anevoie ca să mai ia pîine dintr-un coș de răchită pe care-l avea jos. Mai apăruseră încă patru rațe.

— Mă întreb cînd va înceta de tot să mai vină. Cînd va fi deci ultima oară cînd o să-l mai văd, dacă nu cumva ziua asta a și sosit, în februarie, și eu n-am știut. Atunci a fost ultima oară cînd a venit, la jumătatea lui februarie. Poate că n-are de gînd să mai vină. Uită-te la rațe.

M-am uitat la rațe. Dar am răspuns imediat:

— Nu știu de ce spuneți așa ceva, Toby. Nimeni nu apreciază atît de mult compania dumneavoastră ca Cromer-Blake, o știți doar prea bine. Nu cred că o să renunțe vreodată să mai vină să vă vadă, cel puțin nu din proprie voință.

Profesorul Rylands deșertă brusc în apă restul de pîine din coș, fără s-o mai fărîme — colțuri și felii plutind o clipă pe apa de culoarea lutului a rîului Cherwell — și-l aruncă — iar coșul rămase răsturnat în iarbă, ca o pălărie țărănească de femeie cu mînerul în chip de panglică —, se întoarse pînă lingă măsuta

unde doamna Berry, menajera lui, ne servise Xeres și niște măsline. Deși era sfârșit de martie, afară nu era frig dacă stăteai bine îmbrăcat. Era o duminică și cu soare și cu cîte o geană de nori, iar soarele nu era deloc de disprețuit, fiindcă ajuta să ne putem petrece ziua și să ajungem la următoarea. Rylands purta unul din papioanele lui și unul din puloverele galbene groase și pe deasupra o scurtă îmblănită: pulovărul era mai lung și se iveau de sub blana castanie. Se așeză pe un scaun cu pernă și sorbi din pahar. Îl bău încet, dar dintr-o singură înghițitură, și se mai servi o dată.

— Nu din proprie voință! Cui îi aparține voința unui bolnav? Bolnavului sau bolii? Cînd sîntem bolnavi, ca și atunci cînd sîntem bătrîni sau cu mintea dusă, facem totul și din voință proprie și din voința altcuiva. Ce nu se știe întotdeauna e cui îi aparține partea de voință care nu ne mai e proprie. Bolii, doctorilor, medicamentelor, tulburării, anilor, timpurilor trecute? Celui care nu mai sîntem... care a luat-o cu el? Cromer-Blake nu mai e cel care credem că e, sau cel care era de obicei, nu mai e același. Și fie că mă înșel din cale-afară, fie va fi tot mai puțin el însuși pînă cînd pur și simplu va înceta să mai fie. Pînă cînd nu va mai fi nici unul, nici altul, nici un al treilea ori un al patrulea sau nimeni. Pînă cînd nu va mai fi nimeni.

— Nu vă înțeleg, Toby, am zis, cu speranța că vorbele mele îl vor descuraja de la sine și se va opri. Cu speranța că va răspunde ceva în genul „S-o lăsăm baltă” sau „Uită asta” sau „Nu mă lua în serios” sau „N-are nici o importanță”. Însă n-a răspuns nimic în genul ăsta.

— Nu, deh? — și Toby Rylands își trecu o mîină peste părul spumos, bine pieptănat și strălucitor de alb, cum făcea Cromer-Blake (care copiasse poate gestul de la el), numai că al lui Rylands era mult mai alb. „Toby Rylands trebuie să fi fost foarte blînd”, mi-am zis chiar în clipa în care el dădea să spună ceea ce eu (madrilen și superstițios sau deja englezit și plin de stoicism) preferam să nu spună: Ascultă, zise, ascultă-mă bine. Cromer-Blake o să moară. Nu știu ce are, iar el n-o să spună nimic, dacă o fi știind și el cu toată siguranța, sau dacă n-a reușit să uite, cel puțin din cînd în cînd, din iresponsabilitate și cu un imens efort. Nu știu ce are, dar nu cred că o mai duce mult și sînt convins că e foarte grav. Cînd a venit aici ultima oară, în februarie, arăta îngrozitor și l-am văzut parcă mort. Are

față de mort. Spui că acum e mai bine, nu știi cît mă bucur, deie Domnul s-o țină tot așa. Dar și în alte rînduri a fost mai bine și apoi mai rău ca niciodată, iar în acea ultimă zi l-am văzut condamnat. Mi s-a frînt inima și o să mi se frîngă și mai tare atunci cînd se va întîmpla, dar e mai bine să mă obișnuiesc cu ideea. Însă mă doare și că din cauza asta nu vine să mă vadă, cît mai e încă posibil. Nu din pricina aspectului, prost sau așa și așa, nu vine el; nici pentru că nu vrea să mă întristeze, sau pentru că nu dorește să-l vad cînd îi e mai rău. Știu eu de ce nu vine să mă vadă. Înainte eu eram un bătrîn (aspectul meu e de bătrîn de multă vreme; totdeauna am părut mai în vîrstă, iar tu m-ai cunoscut abia acum un an), și eram inofensiv, sau chiar folositor, eram instructiv cu digresiunile mele și amuzant cu maliția și glumele pe care le tot spuneam, și mai puteam încă să-l învăț cîte ceva, deși nu știu prea multe despre materia voastră, literatura spaniolă, nu știu de ce nu s-o fi apucat de a noastră, care e mai variată. Dar acum nu mai sînt așa, ci oglinda în care nu vrea să se vadă. Sfîrșitul lui e aproape, și al meu la fel. Îi aduc aminte de moarte, fiindcă dintre prietenii lui sînt cu siguranță cel care mă aflu cel mai aproape de ea. Eu sînt boala de care suferă el, eu sînt bătrînețea, eu sînt decăderea, voința mea e rătăcitoare, ca și a lui, numai că eu am avut vreme să mă obișnuiesc cu pierderea ei, și a te obișnui cu pierderea ei înseamnă s-o înveți s-o ții cît mai mult vie, să-i amîni dispariția, și să nu-ți faci rău. El n-a dispus de atîta timp, nu poate fi învinuit. Nu trebuie să-l învinuiesc că fuge de mine. Bietul băiat. Deși nu lasă să se vadă, o fi pesemne descumpănit. O fi îngrozit. Și n-o putea crede ce i se întîmplă.

Toby Rylands mai bău un strop de Xeres și-și miji ochii diferiți dar acum asemănători, fiindcă privea spre soarele care-i dădea în față. Luă o măslină.

— Nu știu, am spus. Nu știu dacă aveți dreptate, Toby. Eu nu v-am văzut absolut deloc aproape de moarte, cum spuneți, sau amintind de ea, sau un înaintaș. Nici măcar nu sînteți foarte în vîrstă, și o duceți bine cu sănătatea, nu-i așa? Arătați minunat. Anul trecut la cursurile dumneavoastră aveți sălile arhitecturii, și puteați să le aveți mai departe dacă nu v-ar fi venit rîndul să vă pensionați anul acesta. Nimeni nu umple aule la Oxford dacă e terminat. Poate că Cromer-Blake n-a avut timp să vină să vă vadă.

— Ta,ta,ta — Toby Rylands rîse, în sfîrșit, exploziv, dar cu amăraciune. Apoi zise: Știu la ce te gîndești, că spun toate astea tocmai pentru că a trebuit să mă pensioneze. Că dintr-o dată mă văd aproape de moarte și prostii de genul ăsta, pentru că nu mai sînt activ și mă gîndesc prea mult aici, în grădina asta la malul riului, care în toate vremurile e imaginea trecerii. Sau în casă... Doamna Berry e atît de tăcută. Asta-i o prostie, și nu sînt inactiv. Stau și scriu cea mai bună carte care s-a scris vreodată despre Laurence Sterne și al său *Sentimental Journey*. Îmi vei spune că asta nu prea interesează, sau doar pe cîtiva, și că nu ajută din cale-afară să te simți... așteptat. Dar mă interesează pe mine. Eu ador cartea asta, și mă interesează să fie bine înțeleasă, și s-o înțeleg eu, care o mai studiez încă o dată și v-o explic: eu mă aștept pe mine însumi. Nu, nu-i pensionarea, în nici un caz. De ani buni văd cum trec zilele cu senzația de declin pe care toți oamenii o încearcă, mai curînd sau mai tîrziu. Nu depinde exact de ani, sînt unii care o au de copii, sînt copii care o au deja. Eu am avut-o devreme, cam acum patruzeci de ani, și în toți acești ani am lăsat moartea să se apropie, și mi-e groază. Grav e cînd moartea se apropie, nu moartea în sine cu ceea ce aduce sau nu aduce, ci faptul că nu-ți vei mai făuri vise legate de ceea ce trebuie să vină. Eu am avut o viață plină, cum se zice de obicei, sau așa o consider eu. N-am avut nevastă și nici copii, dar cred că am avut o viață de cunoaștere și asta era ceea ce mă interesa. Niciodată n-am încercat să aflu mai mult decît știam înainte, și n-are vreo importanță unde vrei să pui acest înainte, de o fi să fie azi, de o fi să fie mîine. Însă am avut o viață plină și pentru că viața mea a cunoscut acțiune, și neprevăzut. Am fost spion, cum ai auzit cu siguranță și cum au fost atîția dintre noi fiindcă asta poate face parte din misiunea noastră; dar nu de birou, ca tipul ăla, Dewer, din departamentul tău, și ca majoritatea, ci de teren. Eu am fost în India, în Caraibi și în Rusia, și am făcut lucruri pe care nu le pot povesti nimănui pentru că ar părea ridicele și de necrezut, știu eu bine ce se poate povesti și ce nu în raport cu timpurile, căci mi-am dedicat viața s-o aflu din literatură, și pot să fac distincția. Nimic din toate acestea nu mai trebuie să fie povestit, dar eu m-am expus unor riscuri de moarte și am denunțat oameni împotriva cărora n-aveam nimic personal. Am salvat vieți, iar pe alții i-am trimis la locul de execuție sau la spînzurătoare. Am trăit în Africa, în locuri neverosimile și în altă epocă, și am

văzut cum s-a omorât ființa pe care o iubeam – Toby Rylands se opri brusc de parcă numai memoria, nu și voința (voința lui reținută din răsuputeri, dar care nu mai era totuși a lui), l-ar fi îndemnat să spună cuvintele astea din urmă; își reveni într-o secundă, fără îndoială pentru că a vorbi mai departe era modul cel mai bun să risipească aceste cuvinte –; și am luat parte la lupte. Capul mi-e plin de amintiri limpezi și fulgerătoare, cumplite și înălțătoare, și cine le-ar putea vedea în ansamblul lor, așa cum le văd eu, ar crede că mi-era deajuns ca să nu mai vreau nimic, ca simpla amintire a atîtor ființe emoționante să-mi umple zilele bătrîneții într-un fel mai intens decît prezentul multora. Dar nu e așa, și chiar acum, cînd nu pare că o să mi se mai întîmple nimic neprevăzut, adică *nimic*; cînd viața pe care o duc aici în grădină sau în casă împreună cu prea previzibila domnă Berry pare a fi făcută dinadins ca să nu se întîmple nimic, și tot ce e surprinzător și stimulant pare cu desăvîrșire sfîrșit și îndepărtat, te asigur că chiar și acum tot mai doresc, ba chiar mai mult: *doresc totul*; și ceea ce mă face să mă scol dimineata este tot așteptarea a ceea ce urmează să se întîmple fără nici un semn prevestitor, e așteptarea imprevizibilului, și nu conțenește să fabulez cu gîndul la ce urmează să vină, exact ca atunci cînd aveam șaptesprezece ani și am plecat în Africa pentru prima oară, și totul se schimbă, fiindcă totul încapă în necunoaștere, și, cum ți-am spus, veșnic am aflat mai multe decît știam. Dar și așa necunoașterea continuă să fie atît de mare încît pînă și astăzi, la șaptezeci de ani împliniți și ducînd viața asta atît de liniștită, sper mai departe să cuprind cu mintea totul și să experimentez totul, insolitul și ceea ce este deja încercat. Există dorința fierbinte de necunoscut și, de asemenea, dorința fierbinte de cunoscut, nu poți accepta ca anumite lucruri să nu se mai repete. De asta uneori îl invidiez pe Will, bătrînul portar de la Tayloriana, care este probabil cu vreo douăzeci de ani mai în vîrstă ca mine și totuși, grație faptului că și-a lăsat voința să-l părăsească de tot, trăiește într-o veșnică bucurie sau neliniște, întruna, de-a lungul întregii sale vieți, pomenindu-se cu surprize mari și repetînd ceea ce cunoaște. E un mod de a nu renunța la nimic, chiar dacă el n-o știe și chiar dacă viața lui de gheretă a putut fi orice în afară de o viață plină, din punctul meu de vedere. Dar punctul meu de vedere nu contează în privința asta, nici unul nu contează. A ști că la un moment dat va trebui să renunți la tot ce e nesuportat, pentru toată lumea,

indiferent ce alcătuiește acest *tot*, singurul pe care-l cunoaștem, singurul cu care sîntem obișnuți. Eu îl înțeleg foarte bine pe cel căruia îi pare rău să moară numai fiindcă nu va mai putea citi cartea următoare a autorului său preferat, ori să mai vadă următorul film cu actrița pe care o admiră, ori să mai bea bere, ori să mai rezolve cuvinte încrucișate a doua zi, ori să se mai uite la televizor la serialul care se continuă, ori pentru că nu va ști ce echipă a cîștigat campionatul de fotbal din anul în curs. Îl înțeleg perfect. Nu doar fiindcă totul mai poate încă surveni, vestea de neînchipuit, întorsătura tuturor întîmplărilor, evenimentele cele mai extraordinare, descoperirile, răsturnarea lumii. Reversul timpului, neagra sa spinare... Ci și pentru că sînt atîtea lucruri care ne rețin. Sînt lucruri care îl rețin pesemne pe Cromer-Blake. La fel de multe ca în cazul tău. Sau al meu. Sau al doamnei Berry. – Și Toby Rylands arată spre casă. – Închipuiește-ți, bietul băiat. Presupun că în ceasul despărțirii eu nu mai sînt printre acestea.

Profesorul Rylands tăcu. Își mai trase puțin fermoarul de la scurtă, acoperindu-și de tot pulovărul în partea de sus – dar niciodată în cea de jos, fișia galbenă rămînea mereu la vedere –, și luă pe neașteptate două măsline.

— Nu vrei probabil să vorbească cu el, nu?

— Nici prin cap să nu-ți treacă – și amîndoi ochii, cel ca untdelemnul și cel ca cenușa palidă, cel de vultur și cel de cal, mă priviră cu autoritate. Eminența literară își mînuie al doilea pahar de Xeres și, lovind cu palma în pieptul său uriaș și bombat, se ridică și făcu doi-trei pași spre rîu. Luă coșul de răchită aruncat în iarbă și, cu el atînat de braț, ca un vînzător ambulant de pe timpuri care și-a terminat marfa, se întoarse cu fața spre casă și strigă: Mrs. Berry! Mrs. Berry! – Și cînd doamna Berry se arătă la fereastra bucătărici, unde îi pregătea probabil un prînz frugal la care eu n-aveam să rămîn, îi spuse cu voce ridicată cum aveam să fac eu mai tîrziu în discotecă, pentru a vorbi cu Muriel cea din Wychwood Forest: Mrs. Berry, vă rog aduceți niște biscuiți, cei care sînt mai vechi! apoi se uită iar la mine (acum fără autoritate) și agită coșul în aer. Rise: Ta, ta, ta. Să vedem dacă ies odată lebedele alea leneșe.

Tot ce ni se întâmplă, tot ce vorbim sau ni se povestește, tot ce vedem cu ochii noștri sau ne iese din gură sau ne intră pe urechi, toate la câte luăm parte (și de care, de aceea, sîntem oarecum responsabili) trebuie să aibă un destinatar în afara noastră, și selectăm acest destinatar în funcție de ceea ce se întâmplă sau ni se spune sau spunem noi. Fiecare lucru va trebui să fie povestit cuiva – nu totdeauna aceleiași ființe, nu în mod necesar –, și fiecare lucru se pune deoparte ca atunci cînd te uiți și alegi și îți pui deoparte viitoare cadouri într-o după-amiază de cumpărături. Totul trebuie să fie povestit cel puțin o dată, chiar dacă, așa cum decretase Rylands cu autoritatea sa literară, trebuie să fie povestit în raport cu vremurile. Sau, ceea ce este același lucru, la momentul potrivit și uneori niciodată, dacă n-ai știut să recunoști acest moment potrivit sau dacă l-ai lăsat să treacă în mod deliberat. Acest moment se prezintă uneori (de cele mai multe ori) doar vag și după ani sau decenii, cum se întâmplă în secretele cele mai mari. Dar nici un secret nu poate și nu trebuie să fie păstrat veșnic pentru toată lumea, ci este obligat să găsească măcar un destinatar o dată în viață, o dată în viața acelui secret.

Din pricina asta unele ființe apar din nou.

Din pricina asta ne condamnăm veșnic prin ce spunem. Sau prin ce ni se spune.

Știam că, dacă timpul limitat al lui Cromer-Blake mi-ar fi îngăduit s-o fac, pînă la urmă i-aș fi povestit ceea ce Toby Rylands cu privirea sa imperioasă îmi interzisese să-i spun, deși în sens strict povestea aceea nu putea fi considerată chiar un secret. Dar cum atunci (imediat) era într-adevăr sigur că trebuia s-o trec sub tăcere și că vorbele acelea aveau să ajungă tîrziu la destinatarul lor deja selectat și neapărat necesar, am uitat pe loc, cu toate că numai vremelnice (vreau să spun că n-am continuat să-mi mai pun întrebări și nici să-mi bat capul cu asta), tot ce-l auzisem pe Rylands că spune despre Cromer-Blake și despre îndelungata sa distanțare de casa de pe malul rîului Cherwell. N-am putut uita, în schimb, insinuările – sau afirmațiile: cele mai explicite pe care le-am auzit – cu privire la propriul său trecut. Dar în legătură cu acestea tot ce puteam face era *numai* să le comunic, lui Cromer-Blake, lui Clare Bayes, celor două personaje principale ale mele din orașul Oxford (patern și matern, fratern și respectiv imaginat) în afară de Rylands însuși

(care era un al treilea, cel al maestrului, și cel mai potrivit). Acest *numai* dinainte înseamnă că, tot așa precum ei puteau să le împărtășească și să fie destinatarii lor în afara mea, nici ei și nimeni, cu siguranță (cîți morți n-or fi existînd în evocarea fulgerătoare și limpede a lui Toby Rylands), nu le-ar putea lămuri și nici n-ar putea completa istoria acelor acțiuni de delațiune și spionaj, a acelor origini obscure și a luptelor acclora, a oamenilor pe care Rylands îi condamnase ori salvase și nici – desigur, cu atît mai puțin – a acelei ființe pe care o iubise și care, pe cînd el o iubea – deși am început imediat să mă îndoiesc c-ar fi spus așa ceva, și am început să mă îndoiesc de capacitatea mea de a înțelege engleza, și de a fi auzit și priceput exact –, se omorîse chiar sub ochii lui.

I-am comentat toate acestea lui Cromer-Blake cu prima ocazie pe care am avut-o, dar păru că îi dă dreptate lui Rylands în privința neluării în seamă și uitării la care îl supunea, căci aproape că nu-mi dădu atenție. Nu se arătă interesat. (Poate că nu era, într-adevăr, cel care credeam noi că este, sau cel care fusese de obicei, fiindcă Cromer-Blake putea reacționa față de orice, cum am mai spus sau cum spunea el însuși, cu ironie sau cu furie, dar niciodată fără curiozitate, niciodată cu indiferență.)

„Ești sigur că a spus așa ceva?“, se mărgini să întrebe distant și sceptic (și nu există interes mai redus decît cel al scepticismului). „Cred că da“, am spus, „deși n-aș băga mîna în foc. Dar nici n-aș fi putut s-o inventez eu, nu mi-ar fi trecut prin minte o astfel de poveste.“ Iar el a răspuns: „Cine știe, o fi fost în război, poate unui soldat prieten de-al lui i s-o fi făcut frică atît de tare înainte de o luptă că a preferat să termine o dată pentru totdeauna cu suferința și să-și tragă un glonț. Se întîmpla destul de des, ca să nu mai vorbim de tranșeele din primul război, pline de adolescenți, de copii.“ „Dar Rylands e homosexual?“ am întrebat eu. „Ah, nu știu de fapt, de cînd îl cunosc a fost veșnic singur, și el nu vorbește de treburile astea deloc cavalierești. Dacă ne gîndim bine, pare asexuat“, și cuvintele astea mi s-au părut că sînt în contradicție cu ceea ce îmi expusese într-o seară cu porto din belșug, după o cină înaltă. „De altfel, știi bine că ori de cîte ori mi se vorbește de ființe iubite sau dorite nu reușesc să văd decît hărbați atîta vreme cît nu mi se spune că nu trebuie să-i văd. Poate a spus-o ca să te impresioneze. Povestește prea puțin despre trecutul lui,

dar îi place să lase să se înțeleagă că a fost foarte intens. Eu n-aș da importanță acestui comentariu, dacă l-a făcut cu adevărat.“ Și se apucă să mă întrebe de legătura mea cu Clare Bayes, căreia pe vremea aceea – la sfârșit de Hilary din cel de-al doilea și ultimul an al meu – îi mai rămînea în principiu un trimestru de viață și cu care el ajunsese să se obișnuiască atît de mult încît acum făcea – cînd era bine dispus – pe confidentul amîndurora. În acele zile – întocmai ca o matroană – părea că vrea să știe numai de relațiile sexuale sau sentimentale ale altora, ca și cum el ar fi renunțat la ale sale, și de prezent, de problemele cele mai obișnuite, de parcă pentru el, într-adevăr, n-ar mai conta viitorul (dar nici trecutul). „Ce importanță are, oricum, ce s-a întîmplat acum patruzeci de ani?“ Și, desfăcîndu-și mîinile elocvent, își așează unul peste altul picioarele-i lungi și adoptă postura (toga ca o cascadă nocturnă) care contibuie cel mai mult la travestirea estetică a întregii sale înfățișări. A fost singurul lucru pe care l-a spus despre cuvintele acelea auzite și al căror destinatar îl făcusem.

Cît despre Clare Bayes, i-am povestit și ei (ei i-am povestit pe larg) discuția mea cu Rylands. Însă ea a părut a fi interesată în principal sau exclusiv de amărăciunea acestuia datorată dezertării lui Cromer-Blake, și numai după adevărate rugămînti am reușit s-o fac să se răzgîndească și să nu se amestece, cum avea intenția, și s-o conving să treacă sub tăcere, în fața discipolului urîcios, nemulțumirea maestrului său. Fiul ei Eric era încă sănătos la Bristol, și prin urmare Clare Bayes dădea încă atenție la toate, expansivă cum era, mereu perseverentă. Totuși, cînd comentariile mele au insistat asupra trecutului lui Rylands și asupra episodului aceluia atît de melodramatic referitor la o moarte concretă care avusese un martor, Clare Bayes își schimbă expresia (strîmbă din nas) și-și pierdu răbdarea, ca și cum n-ar mai fi fost dispusă nu să vorbească, dar nici măcar să mai audă vorbindu-se despre povestea aceea. Cu toate că cel mai neașteptat a fost poate faptul că nici ea nu părea impresionată și nici surprinsă din cale-afară de revelația pe care Rylands mi-o facuse doar pe jumătate cu voia lui. Păru mai curînd necăjită. „Cine știe“, zise cum zisese Cromer-Blake chiar în dimineata aceea, „poate fi adevărat“. Ne aflam la mine acasă, la etajul de sus, adică în patul meu, cînd încă fusese numai locul meu și al ei. Eram însă îmbrăcați, cum stăteam acolo

adesea datorită încălzirii defectuoase și grabei, vorbind repede înainte ca ea să plece și să se întoarcă pe jos la ea acasă – sub luna plină și mișcătoare și cu vîntul în față –, cu chipul încă prea îmbujorat pentru siguranța noastră și după gustul meu. Vorbeam repede fiindcă așa aveam impresia că timpul trecea mai încet, că ne încăpeau mai multe în scurtul răgaz pe care îl aveam întotdeauna la dispoziție: și altceva pe lângă efuziuni, care de multă vreme nu ne mai ajungeau, vreau să spun că nu mai era singurul lucru care ne interesa la celălalt. Așa încît a spus: „Cine știe, poate fi adevărat“, și a încercat să treacă la alt subiect. Însă eu am continuat: „Și cine ar putea ști despre povestea asta a lui Toby? Aș vrea s-o cunosc, dar pe el nu îndrăznesc să-l întreb.“ „Ce te interesează?“ întrebă ea, „poate că a fost îndrăgostit de o femeie bolnavă care avea dureri atît de mari că și-a luat viața. Lucrurile astea se întîmplă nu numai prin filme“. „Toby Rylands e heterosexual, nu?“ am întrebat-o. „Ah, nu știu, cred că da“, răspunse ea, „pentru mine e de la sine înțeles că toți bărbați sînt, cel puțin dacă nu mi se spune pe față că nu e așa, cum se întîmplă cu Cromer-Blake. De ce să nu fie? Pentru că nu s-a căsătorit niciodată? Niciodată n-am auzit că n-ar fi“. „Nici eu, bineînțeles“, am răspuns, și am adăugat: „Dar dacă povestea e adevărată, nu ți se pare îngrozitoare și că merită a fi cunoscută, oricare ar fi adevărul?“ Atunci Clare Bayes își pierdu răbdarea, strîmbă din nas și păru supărată: aprinse o țigară, enervată și distrată, și o scînteie îi căzu pe ciorapi – mereu cu fusta descoperindu-i ciorapii, întotdeauna se întîmpla așa cînd stătea în patul meu, cu fusta ridicată cînd nu și-o scotea, lăsîndu-i la vedere picioarele svelte și drepte – și cînd văzu cum arde înjură, se sculă din pat, își frecă ciorapul, făcu trei pași prin încăpere pînă la fereastră, privi afară automat – privi poate la biserica St. Aloysius și vîntul –, apoi mai făcu încă vreo cinci pînă la peretele opus și se sprijini de el cu mîna, sunîndu-și multele brățări, scutură ușor țigara din care nu căzu încă scrum – o fi căzut înainte pe mochetă – și spuse: „Da, bineînțeles că mi se pare îngrozitoare, și tocmai de asta nu vreau s-o cunosc, nici să vorbesc despre ea, și cu atît mai puțin să mă apuc să-mi imaginez ce spaimă l-a putut cuprinde pe Toby într-o țară străină, acum treizeci de ani. Cui îi pasă de cele întîmplate atît de departe și atît de demult?“ „Patruzeci de ani“, am spus, „mi-a făcut impresia că se referea la ceva

petrecut acum patruzeci de ani. Și n-a spus că ar fi fost într-o țară străină, deși se prea poate să fi fost într-adevăr așa.” „S-au întâmplat multe lucruri și acum treizeci de ani”, zise Clare Bayes, și trase primul fum și îl expiră, căci pînă atunci ținuse țigara aprinsă în mină, gesticulînd cu ea dar fără să fumeze, „și acum douăzeci, și acum zece, și chiar ieri, aici și în atîtea alte țări, veșnic s-au întâmplat prea multe lucruri îngrozitoare, nu vād de ce trebuie să vorbim iar despre ele, și nici de ce trebuie să încercăm să le aflăm pe cele pe care am avut norocul să nu le știm, pe cele care s-au întâmplat fără să fim de față și fără să ne afecteze. Ne ajunge doar tot ce ne-a fost dat să vedem cu ochii noștri, nu crezi?” Și începu să-și strîngă servieta și pungile și să-și pună haina ca să plece, deși clopotele din Oxford se făcuseră auzite pentru ultima oară cu puțin înainte, vestindu-ne că mai aveam un sfert de oră, iar deșteptătorul de pe noptieră nu sunase. De data asta n-a zăbovit cînd și-a luat rămas-bun (n-a simțit amărăciunea timpului ce se sfîrșește), cu toate că imediat avea să înceapă vacanța din Săptămîna Mare și nu ne mai puteam vedea pînă la Trinity cînd se reluau cursurile. Atunci a fost ziua cînd și-a uitat cerceii pe care îi mai am și astăzi.

Dar în discuția aceea cu eminența literară apăruse un al treilea element – tot în treacăt – care îmi atrăsese atenția sau mă intrigase, și în legătură cu care, în schimb, existau într-adevăr posibilități să se mai facă cercetări, deși cu greu s-ar fi putut cerceta chiar tot. În elementul acela am văzut un fel de antiRylands, ba chiar mai mult, un fel de antiGawsworth, opusul a ceea ce mă temeam să nu ajung, și acest opus m-a speriat de asemenea, fiindcă l-am văzut în el pe uzufructuarul perfect, pe cel care n-ar avea cu adevărat nici un beneficiu personal din viața lui și nici n-avea să lase vreo urmă, pe cel de care niciodată n-ar depinde ceva sau cineva (soarta cuiva), decît el însuși, fără prelungire sau umbră, și activitățile sale. Ori, mai curînd, rutina și viața lui numai imaginată (cum e viața celor care scriu). Am văzut sufletul mort al orașului Oxford, de care nici măcar Will n-avea să-și mai amintească să-l reînvie – o clipă, din ghereta lui, ridicînd mîna – cînd avea să dispară. Și, cu toate că eu n-aveam să rămîn în Oxford și n-aveam să ajung vreodată unul din adevăratele lui suflete, mi-a trecut prin cap că acel antiRylands, acel antiGawsworth, putea avea o soartă mai vitregă decît Rylands și Gawsworth, căci nu va avea niciodată

destinatar și nici depozitor al secretelor lui (unicul secret autentic fiind al celui în viață mort, nu cel al mortului).

Nu m-am gândit la acest element nici în cursul zilei de luni și nici în marțea și miercurea ce urmară după duminica aceea când am fost în vizită la Rylands (și marțea de atunci a fost ziua în care mi i-am ales ca destinatari pe Cromer-Blake și pe Clare Bayes, cu un ecou redus); însă joi, care era penultima zi de cursuri înainte de vacanța din Săptămîna Mare, am dat o raită rapidă pe la biblioteca Blackwell's avînd o fereastră de un ceas, și, spre deosebire de cele mai multe ori, când urcam imediat pînă la etajul trei, ca să cercetez și să scociorăsc în uriașa secție de cărți de anticariat sau de mina a doua, am urcat doar la al doilea, ca să arunc o privire la secția de cărți străine sau de pe continent, în care traducerile conviețuiau cu textele importante în diferite limbi de origine. Și acolo l-am văzut de departe, în dreptul compartimentului cu cărți rusești, pe Alec Dewar Spintecătorul. Stătea și consulta – mai curînd citea, într-atît era de adîncit – un volum gros pe coperta căruia am văzut imediat portretul lui Pușkin făcut de pictorul Kiprenski și care a fost reproduș atît de mult. În primul moment nu i-am dat importanță, căci Dewar era specializat în secolul al XIX-lea portughez și spaniol (era un admirator exagerat al lui Zorrilla și al lui Castelo Branco, și veșnic îmi recomanda cu nețărmurită ardoare să citesc un poem lung al compatriotului meu, intitulat *Ornicul* sau *Ornicele*, nu-mi amintesc prea bine pentru că nu i-am urmat niciodată sfatul), și m-am gândit că era însuflețit probabil de vreun fel de manevră sau cabală comparativă. El nu m-a văzut, într-atît era de cufundat în lectura lui *Oneghin* sau *Oaspetele de piatră* (trebuia să fi fost vorba de opera aceasta, mi-am zis, ca s-o compare cu *Tenorio*), și n-am avut chef să-l salut în afara Taylorianeii și într-o oră care pentru mine era liberă. Dar, întorcîndu-mă să caut compartimentul de italiană, încă la oarecare distanță, și trecînd prin spatele lui fără să-și dea seama, timp de cîteva secunde am văzut textul pe care-l avea sub ochi, și textul era în caractere cirilice. M-am îndepărtat puțin mai mult și apoi m-am apucat să-l urmăresc de-a binelea cu privirea. Continuă să citească o bună bucată de vreme din volumul acela în rusă, dînd foile la timpul cuvenit, și, mai mult: cînd, după minute în șir și împins de curiozitate, m-am apropiat pe ascuns gata să-i ating spatele, și – el fiind mai departe adîn-

cit în abisurile unuia sau celuilalt dintre libertini, captivat cu desăvîrşire – m-am uitat în voie peste umărul lui şi am văzut că nici măcar nu era vorba de o ediţie în rusă tipărită în Anglia, care ar fi putut avea note în subsolul paginii, sau de o introducere în engleză ce ar fi explicat interminabila-i consultare, ci de o ediţie autentică şi anume sovietică de care nu ducea lipsă secţiunea aceea cu cărţi de pe continent de la Blackwell's, am auzit – un murmur slab de tot, perceptibil numai de foarte aproape şi dacă nu funcţiona casa de înregistrat de alături – cum Măcelarul recita ceea ce citea printre dinţi, cu un zîmbet anemic pe gura-i uriaşă, şi marca delicat şi ritmic (vrăjit, ce mai!) cadenţa perfectă a stanţelor iambice. Nu încăpea nici o înnoială: Inchizitorul, pe lângă citit, se şi delecta în limba rusă.

Dacă l-aş fi descoperit pe Rook în această atitudine extaziată (Rook, bătrînul prieten proclamat astfel al lui Vladimir Vladimirovici din colonii, ilustrul şi veşnicul viitor traducător al lui *Karenin* tot aşa precum Vladimir era pe veci ilustrul şi trecutul traducător al lui *Oneghin*), n-ar fi fost nimic ciudat. Însă Spintecătorul stăpînea cele două limbi de care se ocupa ca profesor, şi părea excesiv ca pe lângă acestea să mai cunoască şi rusa, şi cu o asemenea virtuozitate încît putea să-şi permită să îngîne fără poticnire într-un loc public versurile cele mai bune în această limbă. Atunci mi-am amintit că Rylands, în ceea ce mai tîrziu avea să considere drept indiscreţiile din duminica aceea, vorbise de Dewar ca de un spion. „De birou”, spusese, şi prin urmare vrednic de dispreţ în ochii lui; dar nu avusese cea mai mică ezitare cînd i-a atribuit faţeta în cauză şi l-a amestecat în activitatea respectivă, de altfel foarte specifică pentru Oxford. În legătură cu toate acestea puteam într-adevăr să-l întreb pe el, pe Rylands însuşi, dar abia după Paşti, cînd începuse Trinity şi copilul Eric era bolnav şi Clare Bayes nu voia să mă vadă, iar eu băteam oraşul ceasuri întregi, dînd nas în nas cu cerşetorii care ajunseseră să mă obsedeze şi fiind pe punctul să încep să frecventez discoteca arabă de peste drum de Apollo Theatre, abia atunci m-am dus iar în vizită la casa de pe malul rîului Cherwell şi m-am încumetat să-l întreb. Şi, cu toate că la început a încercat să se prefacă puţin („Ah, da, Dewar, din departamentul tău, eşti absolut sigur că am spus aşa ceva?”), dîndu-mi o dovadă de ce m-ar fi aşteptat dacă mi-aş fi învins discreţia şi respectul şi l-aş fi întrebat mai multe despre trecutul

lui zbuciumat, după un pic de stăruință a acceptat să-mi povestească, desigur cu obișnuitele divagații și amănunte răuvoitoare: „Ah, da. Dewar”, spuse încă o dată, „de la Brasenose College, nu? Sau este de la Magdalen? În fine, de fapt trebuie să se fi retras dacă nu mă înșel, câți ani o avea oare acum, cincizeci și ceva? E un bărbat de o vîrstă imposibilă, de cînd îl cunosc a fost totdeauna ceea ce se cheamă între două vîrste; dar oricum serviciul își retrace devreme oamenii, numai dacă nu sînt de neînlocuit, chiar și pe cei de prin birouri. Pe Dewar presupun că sînt pe punctul să-l retragă, dacă n-au făcut-o deja: e foarte nervos, veșnic cu insomnii, și treaba asta l-a uzat pesemne. Știai că poate adormi numai cu zgomotul alb? Zgomotul alb, așa i se spune. E un aparat, un mecanism acustic ce emite un ciudat sunet uniform care în realitate nu-i așa, ceva aproape imperceptibil dar existent, atît de existent că anihilează de fapt toate celelalte sunete și te obligă să adormi, se zice că nu dă greș. Îl folosesc intens în cadrul serviciului, e multă lume acolo care nu are somn. Dewar s-a pricopsit probabil cu unul în schimbul vreunor sarcini suplimentare. Mi l-a arătat odată, la el la *college*... nu reușesc să-mi amintesc dacă era sau nu Magdalen sau Brasenose... părea un radio mic, dar eu n-am izbutit să aud nimic. Dewar. Da. N-a făcut niciodată mare lucru, și, din cîte știu, nici n-a plecat vreodată din Anglia cu o misiune. Sarcini de birou, asta-i tot, grație excelentei cunoașteri a limbii ruse, unicul său merit. E un om înzestrat pentru limbi, a învățat rusa fiind student, așa cum a învățat spaniola și mai tîrziu portugheza pentru a-și completa specializarea pe care și-o alesese... Cred că mai vorbește și alte limbi... Ar fi putut alege și pe cele slave, deși în acest caz serviciul n-ar fi apelat niciodată la el. Oricine e într-un departament de limbi slave e din start un om inutil pentru orice activitate legată de sovietici. Ta, ta, ta, n-o să facă în veci nimic. Dewar a fost chemat uneori la Londra ca să asculte convorbiri telefonice, să traducă înregistrări și să interpreteze tonuri, sau să nuanțeze cîteva texte deosebit de complicate sau dense, dar nimic mai mult. Ah, da, și ultima lui funcție, însă atît de sporadică... poate o fi continuînd s-o îndeplinească încă... Atunci cînd se întîmplă ca vreun balerin din ansamblul de balet, sau vreun atlet sau un șahist, sau un cîntăreț de operă (genul de cetățeni care ieșeau de obicei dincolo de granițele sovietice) fuge și rămîne în vest profitînd

de o *tournée*, adică un turneu în țara noastră... dar cazurile sînt tot mai rare, și nu numai din pricina schimbărilor de acum, ci fiindcă toți preferau să ajungă în America înainte de a lua o hotărîre... atunci, și înainte ca atletului sau cîntărețului respectiv (cu toții persoane neinteresante, niște automate) să i se dea orice tip de ajutor sau să i se acorde azil, e chemat Dewar ca să-l interogheze în rusă, ori, mai bine zis, să traducă întrebările inspectorului însărcinat și să-și dea părerea cu privire la sinceritatea, bunele intenții și indiferența față de Uniunea Sovietică a transfugului. Nici unul dintre acești transfugi... niciodată n-au fost prea mulți, parcă îmi amintesc că ultimul care i-a trecut prin mîini, să tot fie cam doi ani de atunci, a fost un balerin care a făcut apoi o carieră strălucită în America, așa cum fac toți... Nici unul dintre acești transfugi, spuneam, nu făcea un pas în libertate pe străzile noastre fără ca mai înainte Dewar să nu-și fi dat acordul. Asta nu înseamnă că acest consimțămînt al lui ar fi fost singurul sau cel hotărîtor, n-a fost niciodată atît de important: trebuia mai curînd să-și exprime părerea personală întemeindu-se pe ton, pe inflexiunile vocii, pe modul în care cei interogați răspundeau în propria lor limbă, ceva care inspectorul ce conducea interogatoriul nu putea aprecia în nici un fel. Se spune că lui Dewar îi plăcea sau îi place atît de mult să facă pe anchetatorul mijlocitor că nu doar o dată a fost bănuît de unele licențe, adică s-a lungit atît de neverosimil în traducerea întrebărilor în rusă că a ajuns să lase impresia că se depărta de ele sau adăuga altele de la sine, fără a traduce în engleză, bineînțeles, răspunsurile la acestea din urmă. Cu toate că anchetatorii n-au putut avea vreodată certitudinea existenței acestor dialoguri particulare și paralele între Dewar și transfugi, și (dacă ar fi fost într-adevăr vorba de așa ceva) cu atît mai puțin n-au putut afla ce naiba ar fi discutat Dewar cu supușii foști sovietici. Pentru aceasta ar fi avut nevoie de concursul unui al doilea interpret care să supravegheze traducerile lui Dewar în ambele sensuri, controlînd și traducînd tot ce acesta ar auzi și ar spune în rusă. Prea complicat, și cu riscul de a începe astfel un lanț interminabil de traducători, ta, ta, ta... Cu adevărat sigur e că Dewar își lua foarte în serios sarcina, și că participarea lui la un interogatoriu presupunea întotdeauna faptul de a-i ține pe transfugi așezați pe un scaun ceasuri întregi, bombardati poate cu întrebări personale sau chiar intime

și cine știe dacă nu nelalocul lor. Cred că profita la maximum de puținele ocazii care i se prezentau de a exercita această a doua profesie. Avînd în vedere viața pe care o duce, el o considera cu siguranță drept o mare aventură.”

Cred că afecțiunea mea pentru Măcelar a sporit din acel moment. Nu-i vorba de faptul că activitatea lui în calitate de spion ar fi foarte strălucită și nici măcar deosebită, dar ori de cît ori l-am mai văzut după ce Rylands mi-a dezvăluit facultățile sale poliglote și de anchetator (acum înțelegeam mai bine una dintre poreclele lui), nu puteam să nu mi-l imaginez în cămăruța unui comisariat londonez, închis ore în șir cu un balerin fricos fugit de curînd și care în cursul acelor ore – fața microasă și îngrozitoare a lui Dewar fiind prima lui viziune, deloc măgulitoare, asupra lumii numite libere – ar avea îndoieli foarte serioase dacă advăratul jug îl lăsase în urmă sau îl avea înaintea. Poate că Inchizitorul își îndoaia și legăna piciorul cum obișnuia să facă la ore în fața studenților, pantofii lui uriași – în lipsa unor pupitre pe care să-și le sprijine – punîndu-se alternativ pe brațele scaunului pe care stătea balerinul; sau poate, mai sus, pe spătar; sau chiar direct pe scaun, vîrînd vîrfurile (foarte lat și pătrat) ca un fel de pană între coapsele trans-fugului, într-un chip amenințător pentru pantalonii sau colanții lui foarte ajustați (căci nu puteam să nu mă gîndesc că balerinii fugiseră probabil după spectacolul de la Londra și după ovațiile și buchetele de flori, nu înainte, și prin urmare erau încă îmbrăcați cu costumul de balet – cu aerul acela de Robin Hood pe care-l au toți – și poate și cu o pelerină *fin de siècle* de culoare liliachie pentru a se feri de frig). „Deci te-ai hotărît s-o întinzi, nu?” i-ar spune poate Spintecătorul în rusă, cu dispreț și neîncredere încă de la început, tutuindu-l pentru a-l umili; și, cu o mișcare rapidă, s-ar face că îi dă o palmă, cu toate că probabil n-ar ajunge niciodată să-l atingă (decît cu vîrfurile pantofilor uriași – cu șirete – o atingere ușoară). „Și cum știm noi că nu ne tragi pe sfoară și că n-ai de gînd să faci un atentat împotriva coroanei?” (Măcelarul e pompos) „Oh, da”, ar adăuga de la el, „știu eu povestea: că sînteți lipsiți de orizonturi, că vă plictisiți, că vă simțiți prizonieri, încătușați” (cuvîntul acesta era introdus pentru a impresiona cu vocabularul lui), „și doriți să progresați, voi artiștii vreți mereu mai multă strălucire, mai mult fast, mai multă adulare și mai mulți bani, nu-i așa?” „Nu-i doar asta”,

s-ar încumeta să răspundă balerinul care nu și-a pierdut încă de tot avîntul sau acel *élan* al dansului. Dar Inchizitorul n-ar fi dispus să se lase înșelat de un tip travestit în Peter Pan (în mîinile lui e securitatea statului, cel puțin pe unul din multiplele sale fronturi, preț de cîteva ceasuri el este responsabilul și totul depinde de viclenia lui pentru a demasca un posibil balerin-agent). Dewar ridică pentru prima oară piciorul încălțat, cu un gest care poate prevesti fie o îndoială, fie o lovitură; însă în această primă ocazie îl lasă să cadă iar pe dușumea, mîrginindu-se la un zgomot cu rezonanțe marțiale. Cineva depinde de el, chiar dacă numai în cursul acelei zile. „Bine, bine, bine“, spune cu zîmbetu-i bombastic pe care i-l știu perfect fiindcă l-am văzut dăruit, la orele noastre comune, studenților celor mai detestați de el. Și Spintecătorul își îndoiaie piciorul și începe să și-l apese în toate părțile pe scaunul celui anchetat (ciupindu-l puțin din nebagare de seamă), pe cînd traduce una după alta întrebările inspectorului și le intercalează pe ale sale: „De ce ai hotărît să ceri azil în Regatul Unit? (Și ia spune-mi, tovarășe, îți plăcea să dansezi de mic?)“ Sau: „Ai plănuit tu singur să dezertezi, ori mai e la curent vreun membru al trupei tale de balet? (Și ia spune-mi, tovarășe, în Uniunea Sovietică e greu să faci parte dintr-o trupă stabilă? Trebuie să te supui unor prestații sexuale?)“ sau poate: „Cunoști personal vreun conducător al partidului comunist sau vreun membru al guvernului țării tale? (Și ia spune-mi, tovarășe, cum ți s-a părut publicul din Anglia? Cunoscător, nu-i așa? Aici avem o tradiție bogată. Cum a primit spectacolul de azi? Și cîte ore pe zi exersezi? Trebuie să urmezi vreun fel de regim? Ce e mai valoros, baletul clasic sau cel modern? Nijinski sau Nureev? Foarte frumoasă pelerina ta liliachie. Și cum te înțelegeai cu partenera? Gelozie?)“ Inchizitorului nu-i lipsesc niciodată întrebările, totul îl interesează din perspectiva vieții lui monotone de la Oxford, ceea ce aude acum din gura rusului o să-i furnizeze subiecte de conversație pentru mai multe *high tables*, se va putea arăta familiarizat extraordinar cu viața și obiceiurile balerinilor din Uniunea Sovietică, uluindu-și colegii de masă. Și astfel, Măcelarul ajunge să-și dea mereu aprobarea transfugului, chiar dacă o face numai fiindcă după atîtea întrebări și răspunsuri îl vede aproape ca pe un prieten, sau măcar ca pe un cunoscut, atît de cunoscut de-al lui cum sînt o grămadă de *dons*

înfumurați sau rigizi pe care-i vede de decenii în orașul unde predă fără să înțeleagă prea mare lucru. Iar Spintecătorul, după ceasuri lungi, se întoarce spre inspector și îi face un semn afirmativ cu capul. „Aduceți-mi vodcă, ordonă polițistului care i-a însoțit stînd în umbră, lipit de perete și în tăcere în tot cursul interogatoriului. Acestui om îi va face plăcere să închine pentru noua lui viață. *Za zdorovie!*”

Se prea poate ca bietul Dewar, cum sugera Rylands, să se simtă important și întreprinzător în astfel de situații; se prea poate de asemenea, judecînd după episodul cu Pușkin, să ducă lipsă de ocazii pentru a-și pune în practică extraordinarele cunoștințe de rusă; și, în sfîrșit, se prea poate să profite de împrejurare ca să petreacă niște ceasuri plăcute de stat la taifas cu cineva care nu putea să fugă de el și nici să facă altceva decît să-i răspundă, cineva pe care-l putea întreba deschis despre obiceiurile și peisajul de pe meleagurile lui, despre familie și prieteni, despre copilărie, despre opiniile politice și credințele religioase, despre iubirile și preferințele sexuale, despre cariera și servituțile la care l-a obligat aceasta, sau despre metroul din Moscova, și bucătăria rusească, și prețurile din piață, și starea actuală a literaturii sovietice (de cele mai multe ori fără răspuns la această ultimă întrebare, spre enervarea și jignirea lui – șahiști, balerini, gimnaști: erau cu toții atît de pe dinafară –: „Toate întrebările mele trebuie să primească răspuns! Mă auzi? Nici una nu trebuie să rămînă fără răspuns!”)

Bărbatul acela întunecat și costeliv și protocolar, cu gură imensă și craniu tuguat și pomeți ieșiți în afară, desprins parcă dintr-un tablou al pictorului Otto Dix (și de o ferocitate infantilă, adică nu putea speria decît pe cei care aproape că mai erau copii, elevii lui care-și transmiteau de la un an la altul cele trei porecle sîngeroase), avea cu siguranță tot atîta predilecție pentru limba rusă ca și pentru cuvintele spaniole de patru sau cinci silabe („În-stră-i-na-re, în-ghi-ți-tor de săbii, i-ti-ne-rar, va-sa-li-ta-te”). Nu i se cunoștea altă viață decît cea universitară. Era un burlac în plus la Oxford, alt continuator al vechii tradiții clericale a aceluia loc încremenit și neprimitor și conservat parcă în sirop, cum am mai spus că a afirmat unul dintre predecesorii mei. (Ca și mine, alt nebun.) Era un suflet mort. Avea totuși altă viață ascunsă și ciudată, și în ziua – în puținele zile – cînd a fost chemat la Londra în mare grabă fiindcă un

înotător sau un săritor cu prăjina sau un violoncelist sau un balerin (de bună seamă aceștia din urmă sînt favoriții lui) ceruse azil politic, părăsindu-și trupa sau orchestra sau echipa, atunci cînd a plecat în fugă din apartamentul lui de la Brasenose College unde domnea zgomotul alb (plecînd cu o tresărire a sufletului său mort), și a trecut cu trenul pe la Didcot și Reading și Slough și Southall, și a ajuns la gara Paddington, și a luat un metrou înțesat de lume pînă în centru, se simțea pesemne omul cel mai important și înțelept din universitatea aceea: mai important decît prorectorul și decît rectorul, decît vicecancelarul și mai de nepătruns și înțelept decît însuși ministrul de Externe. Din pricina asta, ori de cîte ori îl întâlneam pe cînd citea un ziar cu ochelarii lui groși în Senior Common Room, adică sala profesorilor, sau în biblioteca de la Tayloriana, sau în restaurantul hotelului Randolph de peste drum, îmi închipuiam că cerceta probabil cu aviditate și cu inima bătîndu-i nebunește paginile de spectacole și sport ca să vadă dacă vreo trupă de balet sau vreo orchestră de stat, sau vreo echipă de atleți, sau de șahiști sovietici venea să dea reprezentații sau să ia parte la competiții în vreun oraș din Marea Britanie, și, cînd le vedea anunțată participarea sau o cronică despre performanța lor, se ruga probabil la Hermes, zeul călătorilor și al întrecerilor, al hoților și al elocinței, al neliniștii și al viselor, să-i insufle curaj vreunuia dintre membri în timpul nopții și să-l convingă să înșele orice vigilență și să fugă.

Acum lui Dewar trebuie să-i vină tot mai greu, și vor trece zile întregi și toate la fel fără să se întîmple nimic și fără să sosească în veci telefonul de la Londra. Și din pricina asta – desprins tot mai mult de telefon – aproape că nu se va mai abține să nu alunge și neutralizeze toate celelalte sunete însoțind permanent sunetul alb. Eu nu mai sînt un solitar ca el, și nici un mort în viață, dar așa am crezut o vreme.

O singură dată l-am văzut pe copilul sau băiatul Eric, și anume cînd erau pe sfîrșite zilele șederii sale neprevăzute la Oxford, iar spiritul meu era mai dezechilibrat ca oricînd (căci apropierea momentului cînd încetează o privațiune nu anihilează privațiunea încă prezentă dacă aceasta durează de mult,

sau – prea puțin contează durata ei reală – s-a ajuns să fie simțită ca îndelungată ori poate chiar nesfârșită; vreau să spun că nici măcar nu se împotrivesc cu suficientă forță pentru a pune capăt la ceea ce e pe punctul să se sfârșească dar încă nu s-a sfârșit, și tot ce precumpănește e teama că, prin vreun capriciu al sortii – un ghinion, reversul a ceea ce se anticipa –, acest prezent acumulat și trăit s-ar putea eterniza: nu începi să simți ușurare, ci mai curînd neliniște, iar viitorul nu-ți inspiră nici o încredere). Și atunci cînd l-am văzut pe copilul Eric l-am văzut – tot o singură dată – și pe bunicul său, adică pe tatăl lui Clare Bayes, bătrînul diplomat acum pensionat care locuia la Londra și care, cu treizeci de ani în urmă, obișnuia să se uite de la marginea grădinii la fiica lui, copila Clare, pe cînd ea stătea și aștepta și la rîndul ei privea trenurile trecînd pe podul de fier de peste fluviul Jumna. (Pe atunci tăcutul părinte mirosea a tabac, a lichior și a mentă.)

S-a întîmplat la muzeu, la principalul muzeu al orașului, Ashmolean, de artă și arheologie, edificiul acela care a fost prima expoziție publică de curiozități organizată în Regat, la sfîrșitul veacului al XVII-lea (sau mai curînd a fost muzeul, nu edificiul, întrucît actuala clădire n-a adăpostit curiozitățile decît peste două secole). Nu-i vorba că eu l-aș fi vizitat adesea, fiindcă aceste curiozități fac parte din categoria celor pe care e de-ajuns să le vezi o singură dată, dar în ziua aceea din a cincea săptămîină a celui de al doilea și acum solitar Trinity petrecut de mine făcusem vreo douăzeci de pași de la Tayloriana (facultatea și muzeul sînt învecinate, alcătuiind un unghi drept și pîrînd aproape corpurile unei singure clădiri) pentru a mă uita în biblioteca Muzeului Ashmolean la niște desene cu orașe spaniole, care nu fuseseră expuse pentru public, făcute la jumătatea secolului al XVI-lea de flamandul Anton Van den Wyngaerde sau Antonio de las Viñas, topograf și pictor al curții lui Filip al II-lea, la rugămîntea unuia dintre frații mei, specialist în istoria arhitecturii Madridului (ca să dau curs rugămînții lui am făcut cei douăzeci de pași și m-am dus să văd peisajele, Van den Wyngaerde își executase desenele la comanda celui care pe atunci trebuie să fi fost cunoscut la Oxford ca Demonul de la Miază-zi). Un bibliotecar cu părul roșcat îmi dăduse voie să contemplu și să măsoar și să iau niște date despre peisajele urbane (în peniță, sepie, laviu) și, sub impresia ciudată de a fi

văzut cu exactitate extraordinară aspectul pe care în Secolul de Aur îl aveau din profil – sau oblic de sus în jos – Sanlúcar de Barrameda, Málaga, Tarragona, Gibraltar, Segovia sau Albufera și Grao din Valencia, adică aspectul pierdut al orașelor noastre din sud, al orașelor mele aproape uitate acum și unde puteam totuși să mă întorc foarte curînd dacă doream: îndată ce se sfîrșea Trinity și, o dată cu Trinity, anul, și nu mai lipseau decît trei săptămîni lungi; tocmai ieșeam din muzeu, cum spuneam, cu senzația aceea stranie și brusca înțelegere că nu-mi mai rămînea mult – obiectiv vorbind – pînă să plec din Oxford și să mă întorc la Madrid (chiar dacă nu mă întorceam la Madrid definitiv), cînd m-am pomenit în prag față în față cu trei siluete care intrau: tatăl, fiica și fiul acesteia, adică amanta mea cu băiatul și părintele ei. Așa cum mi se întîmplase încă de două ori cu altă femeie la Oxford – a doua oară era foarte recentă, dar îndoielnică –, nu mi-am dat seama că era Clare Bayes pînă cînd nu am ieșit afară din muzeu iar ei au intrat înăuntru, despărțiți printr-o ușă. Însă a fost atît de instantaneu (vreau să spun faptul de a-mi da seama, poate că m-au împiedicat s-o fac cei doi care o însoțeau pe Clare Bayes, care pentru mine era singură sau eventual cu bărbatul ei, sau o fi fost ușa turmantă, ori amintirea vie a desenului cu Sanlúcar de Van den Wyngaerde), încît am avut timp să intru iar imediat și să-i văd în hol, unde stăteau și se uitau la ilustratele și diapozitivele ce se vindeau acolo.

Eu n-aveam cum să știu că domnul în vîrstă care o lua de braț era tatăl ei, domnul diplomat Newton (Clare Newton – Clare Newton! –, așa se numise Clare Bayes înainte de căsătorie), căci nu-l văzusem niciodată, nici măcar în fotografie. Dar mi-am dat seama la moment că era tatăl ei grație asemănării uluitoare. (Grație asemănării poate înspăimîntătoare.) Bărbatul acela cu pielea ofilită și pungi mari sub ochi, cu desăvîrșire chel și puțin adus de spate și care-și sprijinea într-un baston aerul ce doar cu greu putea fi considerat distins, avea aceeași față – aidoma – pe care eu o cunoșteam la perfecție. Acel bătrîn cu înfățișare cadaverică *era* Clare Bayes, așa cum ar fi putut fi într-un vis urît în care ea ar fi apărut sub chipul unui bărbat decrepit, fără a înceta însă a fi ea. I-am cercetat de la distanță, pe jumătate ascuns de o coloană – amîndoi cu fața și copilul întors cu spatele –, și dacă se putea ca nici ea să nu mă fi văzut cînd ne-am încrucișat în prag, în schimb acum m-a

văzut precis – capul și torsul meu se iveau de după coloana aceea care de fapt nu încerca să mă ascundă, poate doar să mă ocrotească –, și cu mîna dreaptă îmi făcu un semn să mă îndepărtez, să plec, să dispar, într-un moment cînd însoțitorii ei nu se uitau unde arăta ea, în direcția mea (priveau niște diapozitive). Atunci însă copilul sau băiatul Eric, de parcă ceafa lui ar fi avut ochi sau ar fi știut că trebuia să privească chiar atunci – sau o fi auzit zornăitul numeroaselor brățări cînd a făcut cu mîna gestul rapid și clandestin de alungare –, se întoarse pe jumătate o secundă și m-a văzut și s-a uitat la mine, asociindu-mă de bună seamă cu mama lui. Și cînd copilul s-a întors renunțînd să mai dea atenție diapozitivelor și ilustratelor și celor spuse de hunic (a fost doar o clipă): cînd privirile noastre s-au întîlnit, iar eu i-am văzut în sfîrșit fața, m-am pomenit cu același chip pentru a treia oară, leit chipul lui Clare Bayes pe care îl cunoșteam la perfecție și pe care-l sărutasem și care mă sărutase atît de mult. Mă sărutase, m-am gîndit, fața aceea care de foarte multă vreme era și fața diplomatului Newton și apoi, de puțină, și cea a copilului Eric, Eric Bayes îi era numele. O față mică ce mă sărutase în vreuna din încarnările sau reprezentările sau închipuirile sau manifestările sale, căci n-am văzut niciodată o asemănare atît de totală și exactă, atît de exclusivă. Ființele acelea trei și-au transmis treptat trăsăturile, înlăturîndu-le pe toate celelalte posibile (cele ale unei mame și ale unui tată, cele ale primei Clare Newton și cele ale lui Edward Bayes), și le-au cedat integral, fără cel mai mic semn de avariție, vreau să spun fără să piardă nici un detaliu; și, spre deosebire de cum se întîmplă de obicei cu asemănările hazardate sau imprevizibile, la care se reproduc una sau mai multe trăsături dar niciodată toate, sau încep să se schimbe trăsăturile moștenite (se schimbă pe măsură ce trece timpul atît de capricios și o dată cu vîrsta care nu iartă), aici transmiterea fusese completă și stabilă, și fusese aidoma în cele trei cazuri: aceiași ochi întunecați și albaștri, aceleași sprîncene dese și arcuite, același nas drept și scurt, aceeași bărbie cu gropiță la mijloc și hotărîtă, obrajii palizi și fruntea severă, pleoapele grele și buzele mari și șterse. N-am putut privi mai mult de o clipă, căci copilul Eric s-a întors iar cu spatele și, după ce domnul diplomat Newton a achiziționat o reproducere de dimensiunea colii de hîrtie – o reducere sau o mărire după original:

ceva asemănător – a unui tablou sau obiect pe care n-am apucat să-l deslușesc, cei trei se îndreptară spre interiorul sălilor, acum fără ca Clare Bayes să se mai întoarcă să mă privească, ci – dimpotrivă – încercînd să disimuleze și să mă ignore (înțelese probabil că eu n-aveam de gînd să ascult și nici să țin în vreun fel seama de ceea ce mîinile ei îmi porunceau pe furiș). Și am lăsat să se scurgă cîteva clipe; am început să merg pe urmele lor, gata să parcurg sălile pe care le-ar parcurge ei. „Deci îl aduc pe copilul Eric să vadă muzeul“, mă tot gîndeam fără să vreau (voiam să mă gîndesc la asemănare; sau poate era tocmai dimpotrivă: fiindcă preferam să nu mă gîndesc la asemănare, mă sileam să mă gîndesc la altceva). „Cîți ani mi-a zis de atîtea ori Clare Bayes că are? Opt, nouă? Pare, după statură, un copil de vreo nouă ani, dar poate că e înalt pentru vîrsta lui, și părinții lui sînt înalți și de asemenea bunicul, e posibil să aibă numai opt, sau șapte, sau mai puțin. Nu-i o vîrstă să mergi la un muzeu, eu nu l-aș duce pe băiatul meu de șapte ani la Muzeul Ashmolean, chiar dacă ar fi sătul și plictisit de stat în casă, bolnav.“ Așa mă tot gîndeam, și mi-am zis: „Nu mai pare bolnav. O să plece foarte curînd. Dar și eu voi pleca foarte curînd, și acum nu mai sînt atît de sigur că vreau să mai plec.“

Cele trei siluete se opreau la răstimpuri, în fața unei statui grecești, în fața unui portret de Reynolds, a unei piese chinezești de ceramică sau a unor monede romane. Priveau absolut totul. Eu mă apropiam sau mă depărtam după dimensiunea sălilor, după capacitatea mea de falsă concentrare asupra fiecărei opere în dreptul căreia mă opream, mereu la cîteva metri respectuoși de ei; și de asta – și pentru că vorbeau în șoaptă, cum se vorbește în muzeele englezești și niciodată în cele spaniole – nu puteam auzi nimic din ce își spuneau. Mergînd neîncetat după ei, urmîndu-le cu scrupulozitate itinerarul, îi vedeam din spate pe cînd se deplasau și aproape din profil – mai curînd pe sfert – cînd se uitau la ceva. Nu-i vedeam bine niciodată, și cred că preferam să fie așa, decît să mă întîlnesc iar față în față cu chipurile toate la fel. Pe copilul Eric îl ducea de mîină Clare Bayes, iar tatăl înainta cu bastonul puțin mai în urmă, de parcă Clare Bayes n-ar prea avea chef să-l aștepte, să-și potrivească pasul și pe al fiului ei cu acela mai lent și anevoios al domnului diplomat Newton (ca și cum vizita la muzeu ar fi ceva al ei și al copilului, pe cînd bunicul, care poate se

încăpătînase să-i însoțească fără să fi fost invitat, ar fi doar un apendice, poate un intrus: mergea mai în spate, cum făceau dădacele cînd mamele erau de față și se ocupau de copii, și cînd existau dădace). Bunicul nici nu ridica tonul, ci Clare Bayes era cea care vorbea mai mult, adresîndu-se veșnic copilului, și eu auzeam la răstimpuri crîmpeie din comentariile ei.

În dreptul giuvaierului Alfred (email din secolul al IX-lea, mindria muzeului) am auzit cum citea cu glas tare (ca orice părinte, ca orice mamă) inscripția în engleza veche de pe rama de aur dantelat care străjuiește presupusul portret al lui Alfred cel Mare: „Uite, Eric, spune aici *Alfred mec heht gewyrca*, care înseamnă *Alfred a poruncit să fiu făcut*. Vezi? Giuvaierul o spune; giuvaierul vorbește și-și dezvăluie originea spunînd același lucru de unsprezece secole, și o va face în veci.“ Iar copilul Eric nu răspunse nimic.

Mai tîrziu, la etajul de sus, în fața unui desen sumar sau neterminat de Rembrandt în care se vede nevasta pictorului, Saskia, dormind în pat (dar nu-i chiar băgată în pat, ci pare înveșmîntată sau în rochie de casă și acoperită cu o pătură, cum stau convalescenții), am auzit cum Clare Bayes îi spunea copilului: „Cam așa ai stat tu toate săptămîinile astea, nu? Dar cu televizor“, și-i mîngîie ceafa zornăindu-și din nou brățările. Și apoi adăugă, privind-o încă pe Saskia și neștiind de bună seamă că Saskia a murit mai tînăra decît era ea și că n-a fost niciodată bătrînă (confundînd cu bătrînețea posibilă boală): „Așa voi fi eu la bătrînețe“. Iar Eric nu răspunse nimic, sau poate că eu n-am reușit să-l aud (copilul Eric părea educat și domol, dacă vorbea nu se prea auzea).

Mai tîrziu, în dreptul unei statui din Canton de lemn aurit (în realitate o copie din secolul trecut) care-l reprezenta pe Marco Polo ca pe un chinez gras cu ochii deschiși la culoare, pe cap cu o extravagantă pălărie neagră, cu boruri strîmte și calota scundă, încălțat cu galenți de aceeași culoare și împodobit cu mustăți de asemenea negre în părți (întinse pînă peste obraji), am auzit cum Clare Bayes spunea: „Uite, Eric, acesta e Marco Polo. Era un călător italian, și a ajuns pînă în China în secolul al XIII-lea, cînd era tare greu de ajuns; și fiindcă de întors era și mai greu, a rămas acolo atît de mult că a căpătat față de chinez, vezi? Însă era italian, din Venetia. Uite ce ochi albaștri are. Nici un chinez adevărat n-are ochi albaștri.“ Iar copilul

Eric continuă să tacă, sau pe el nu-l auzeam și pe Clare Bayes greu de tot: precis că ea, supărată de neascultarea mea și de faptul că mă țineam după ei, încerca să coboare tonul la maximum, determinându-l și pe copil să facă la fel, ca și cum n-ar fi vrut – conform hotărîrii ei din ultimele patru săptămîni – ca să particip la lumea ei de familie nici măcar prin auz, mai ales la lumea ei filială și la lumea paternă – a relațiilor de sînge –, căci pe bărbatul ei îl cunoșteam și, cu vreun prilej, așa cum am povestit, chiar mîncaserăm de prînz sau de seară toți trei în compania lui Cromer-Blake. Nu voia ca eu să fiu de față, și m-am gîndit că atunci cînd o auzeam era așa fiindcă voia ea, că frazele care răzbăteau pînă la mine nu erau împlătoare, și că Clare Bayes ridică tonul dinadins – spre a mă face să înțeleg (cînd îl ridică). Și mi-am zis: „Se referea la mine cînd a spus povestea asta cu Marco Polo, îmi dedica mie comentariile, căci unui copil de șapte sau opt ani nu i se vorbește astfel, la vîrsta asta copiii sînt niște imitații destul de serioase ale adulților. Numai dacă nu cumva copilul Eric suferă de infantilism și trebuie să te porți cu el de parcă ar fi mai mic – sau poate că l-a făcut mai copil de-a lungul celor patru săptămîni –, deși se prea poate și să fie mai mic decît socotesc eu, îmi dau seama că nu știu să apreciez vîrsta copiilor și aproape că nici pe cea a adulților, tot așa cum mi-am dat seama și că, exceptîndu-le pe cele deja cunoscute, cum e Clare Bayes însăși, doresc tot mai mult femeile și sînt tot mai puțin dispus să le cunosc, le doresc fără să-mi pun întrebări despre ele, așa cum am făcut-o cu Muriel cînd am dorit-o și nici nu-mi pun întrebări despre chelnerițele atrăgătoare de la Brown's cînd le doresc, și nu știu dacă asta înseamnă ceva – e foarte nou –, în afară de dezechilibrul meu. În legătură cu Clare Bayes îmi pun însă cu adevărat întrebări, cu cît o văd mai puțin cu atît mă întreb mai mult și încerc s-o ghicesc, altfel n-aș sta aici, dînd raite prin Muzeul Ashmolean și uitînd de Van de Wyngaerde, care m-a adus aici (am în buzunar datele despre el); și ea a ridicat vocea vorbind de statuie pentru ca eu să înțeleg că cine petrece prea multă vreme într-un loc care nu-i cel de baștină pînă la urmă ajunge să nu fie de nicăieri, sfîrșește cu față de chinez și ochi albaștri, ca Marco Polo în statuia aceea. Dar eu nu stau aici de prea multă vreme, nu sînt un exilat și nici un emigrant, și în plus o să și plec curînd, poate vara asta mă duc la Sanlúcar de

Barrameda, mi-a plăcut nespus peisajul de acolo cu golful, Castelul, biserica cea mare, palatul Ducelui, Vama, peisajul acela de acum patru veacuri care nu mai există și nici n-a existat vreodată, căci punctul de vedere adoptat e imaginar, cum e poate imaginar și punctul meu de vedere despre orașul Oxford.” Și am adăugat în gând: „Și ea știe că o să plec foarte curînd, și-o fi făcut socotelile, încă puțin mai mult de trei săptămîni pînă se termină Trinity, dar cu toate astea continuă să-mi spună – acum nu cu mîna ori cu vreun gest, și nici nu mi-o spune atît de imperios cum o făcuse în hol, ci cu cuvinte inspirate și precise – să mă îndepărtez, să plec, să dispar odată, fără să mai aștept, din Oxford și din viața ei, în care n-am stat prea mult. Aproape că aș putea pleca, aproape că nu mai am ore, poate că a sosit deja clipa, înainte de ceea ce prevăzusem, trebuie să vorbesc cu ea și nu prin telefon și nici în grabă, cum vorbim întotdeauna, din primul moment și pînă cînd sîntem pe punctul de a ne despărți, trebuie s-o văd, ar trebui să avem timp, să ne vedem fără grabă, fără clopote, fără rețineri, măcar o dată.”

În muzeu nu mai era aproape nimeni, cîte un vizitator nerăbdător sau rătăcit care intra în vreo sală și pleca iar fără să se uite la nimic, iar paznicii amortiți, căzuți în letargie, stăteau pe scaunele lor ca niște cumetri andaluzieni cufundați în curțile lor interioare la sfîrșitul siestei, numai ei și grupul de familie de trei generații, și un tip singur, un străin care aproape că nu mai părea așa după o ședere la Oxford nu prea îndelungată – dar cine știe dacă nu cumva mersul de englez și ochii din sud nu-l trădau – și care în urmă, la cîțiva pași, privea automat ceea ce ei tocmai văzuseră și uitaseră poate pe dată. Tipul ăsta străin cu aspect de *don* de la Oxford (dar imperfect) i-a urmărit și în afara muzeului, meșgînd în spatele lor pe străzile roșietice și cenușii, a intrat în același restaurant în care au intrat ei – era devreme, dar copiilor li se face foame pe nepusă-masă și mînîncă de prînz devreme –, și s-a așezat solitar la o masă din față, în linie dreaptă cu cea a tatălui, a fiicei și a băiatului acesteia, ținînd degetele încrucișate cum faci cînd te rogi pentru ca nimeni să nu o ocupe pe cea liberă dintre ei și ei și să-i ascundă vederea chipurilor identice – dornic acum să îi vadă și să-i observe.

Copilul Eric a luat loc întorcîndu-i încă spatele, în fața mamei, iar bunicul la stînga ei, cu siguranță așezați așa pentru că Clare Bayes avea de gînd să i se adreseze mai departe

fiului ei (făcea abstracție de diplomatul Newton, n-avea nici o stimă pentru el, sau îl chinuia neadresându-i-se). Acum le auzeam mai bine conversația, deși în realitate nu era chiar o conversație, ci niște comentarii izolate și fără continuitate, în vreme ce se uitau la meniu și mai târziu, pe când mâncau. „O să iau crenvurști“, și am auzit pentru prima oară vocea copilului. „Nu cred că e bine să măninci crenvuști aici, Eric“, îi spuse Clare Bayes, „nu sînt mai buni decît cei de acasă, iar alte lucruri sînt cu siguranță. De ce nu ceri sparanghel ca felul întii? Ți-au plăcut odată acasă la mătușa. La noi nu mîncăm aproape niciodată, și nici la Bristol nu cred că-ți dau foarte des așa ceva.“ „N-am poftă de sparanghel. Pot să-i măninc cu mîna?“ Am văzut cum Clare Bayes îl privea cu falsă dezaprobare, și am auzit-o spunîndu-i cu șovăire jucată: „Da, cred că poți.“ „Eu am să iau, dar cu jumări de ouă“, interveni diplomatul domn Newton, „nu-ți plac mai mult așa, Eric? Au și somon, îți place somonul?“ „Nu știu“, zise copilul Eric, și se apucă să consulte iar meniul. Diplomatul ieșit la pensie ceru vin alb, și Clare Bayes apă. Mai târziu, cînd erau la felul întii, și eu stăteam încă și așteptam să mi-l aducă pe al meu (jumări cu somon și sparanghel), Clare Bayes își întrebă fiul: „Ce ți-a plăcut cel mai mult de la muzeu, Eric? Ce-ai lua cu tine acasă, dacă ai putea?“ „Monedele“, spuse copilul Eric, „și statuile. Statuile chinezești, cele pictate. E un băiat la colegiu care colecționează monede, dar nu se poate să colecționezi statui, nu-i așa?“ „Ar fi cam scump“, zise diplomatul domn Newton, rîzînd senil și dezvelind aceeași dinți ca Clare Bayes (dar mai transparenti și poate îmbrăcați ca cei ai doamnei Alabaster, sau falși ca cei ai lui Toby Rylands), „și sînt mult mai puține“. „Atunci o să colecționez și eu monede, de ce nu-mi dați una ca să-mi încep colecția chiar acum?“ spuse copilul Eric, și Clare Bayes și tatăl ei scoaseră fiecare cîte o monedă, el din buzunarul hainei și ea după ce a căutat în geanta pe care obișnuia s-o arunce aiurea (uneori răsturnînd-o) la mine în dormitor sau prin camerele de hotel la Londra sau Reading, iar eu mi-am amintit de moneda pe care o aruncasem unor copii care nu erau Eric (pe atunci nu era bolnav, și era absent) de ziua lui Guy Fawkes din acel an universitar, la 5 noiembrie, din biroul pe care Clare Bayes îl avea la All Souls, pe Catte Street, peste drum de Radcliffe Camera, la nouă luni după ce ne cunoscuserăm. Se împlineau

acum șapte luni de la momentul acela, și nimic nu se schimbase absolut deloc, toate fiind la fel după cele șapte luni: trecuse destul de când o cunoșteam pe Clare Bayes și nimic nu se schimbase niciodată, deși acum n-o mai vedeam și curînd va trebui să ne despărțim. Nu mi-ar fi displicut să-i dau și eu o monedă copilului. „Dar să nu le cheltuiești“, îl sfătui bunicul; „dacă ești în stare să le păstrezi și începi cu adevărat să faci colecție, o să-ți aduc de la Londra cîteva din Italia și din Egipt și din India.“ Și întorcînd-se spre fata lui adăugă: „Mi se pare c-au mai rămas cîteva prin casă. Călătoream mult, nu-i așa? Acum, eu nu mai călătoresc.“ Însă Clare Bayes nu-i răspunse, continuă să-și mănînce jumările cu somon și sparanghel. Tocmai își terminau felul al doilea, iar eu îl începeam, cînd Clare Bayes spuse: „Și duminică, gata, înapoi la Bristol. Ia spune, a fost tare plictisitor să stai aici atîta vreme, cu mine?“ „Nu“, răspunse copilul (care de bună seamă încă nu recunoștea cochetația); și cum n-a mai adăugat nimic altceva, continuînd să-și mănînce crenvurștii, m-am gîndit că din nou întrebarea lui Clare Bayes îmi era adresată de data aceasta, și am răspuns în gînd: „Da, a fost tare plictisitor să stau aici atîta vreme fără ea.“

Tot timpul cît a durat prînzul la restaurantul care se umplea încetul cu încetul de lume, și fiindcă Eric era copil și deci mai scund, statura lui mă lăsa să-i văd chipul maică-sii în întregime peste capul lui, el fiind întors cu spatele la mine – chipul lui Clare Bayes chiar în dreptul meu și cu fața, dar nu mă privea niciodată –, și îmi era la vedere foarte limpede și cel al bunicului așezat la stînga ei; și stînd ei jos și eu de asemenea – dar ea nu mă privea niciodată –, îi vedeam mai bine decît îi văzusem stînd în picioare în holul muzeului sau în vreuna din săli, nemișcați ori umblînd. Începusem să mă obișnuiesc cu asemănarea uluitoare spre sfîrșitul prînzului – asemănarea teribilă între tată și fiică – și cu ceafa nepotului care și-o ascundea astfel, cînd, fără să-și termine desertul și după ce a cerut voie (copilul Eric era educat), copilul Eric se ridică și se întoarse spre mine și trecu pe aproape, în drum către toaletă. Puțini au fost pașii – patru sau cinci – pe care i-a făcut pînă să ajungă la mine, dar în răstimpul cît au durat acești patru sau cinci pași – unu, doi, trei și patru; sau cinci – am putut vedea clar și de aproape și în același timp cele trei chipuri la fel, al bunicului și al mamei stînd jos și al fiului care mergea. Copilul se uită la

mine pe cînd făcea acești pași, tot așa se uitase cînd s-a întors spre mine în holul muzeului și neîndoios m-a asociat din nou cu cine trebuia să mă asocieze (dar n-avea să spună nimic, deoarece era educat și timid); și cum mama și bunicul însoțeau cu privirea traiectoria urmată de fiul și nepotul lor, amîndoi își ațintiră ochii asupra-mi fără să se ferească (ea pentru prima oară de cînd eram în restaurant, el pentru prima oară în viața lui), și preț de cîteva secunde toți trei mă priveră fătîș și în același timp (am știut-o, dar fără s-o văd, cred, fiindcă mă uitam numai la copilul Eric care venea spre mine, făcînd cei patru sau cinci pași). Au fost doar cîteva secunde (cît durează acești pași cînd îi face un copil, copiii nu știu să meargă încet), însă au fost de ajuns pentru ca atunci (și nu în holul muzeului) să văd ceva la copil ce a căpătat atunci un nume: în ochii întunecați și albaștri ai copilului Eric am văzut *senzația de declin pe care toți oamenii o au mai devreme sau mai tîrziu*. „Nu depinde exact de ani“, spusese Toby Rylands (și o spusese înainte de a se termina Hilary și înainte de Săptămîna Mare, înainte de a începe Trinity și de a se îmbolnăvi copilul Eric și a veni la Oxford cînd nu era în vacanță), „sînt unii care o au de copii, sînt copii care o au deja“. Așa spusese, întocmai așa, și exact asta am văzut eu atunci, cît au ținut pașii aceia – un copil care o are deja –; dar în plus am văzut-o nu numai pe fața copilului, ci și – prin asimilare, prin comunicare, prin înrudire, prin asemănarea uluitoare care îți dădea fiori – pe fața bătrînului și pe fața femeii cunoscute mie la perfecție (asemănare pe care n-o recunoscusem sau văzusem niciodată) și pe care o sărutasem și care mă sărutase atît de mult. Ființele acelea trei, cum am mai spus, își transmiseseră expresia și trăsăturile fără să scape nici un amănunt, și își transmiseseră și senzația de declin, „senzația de declin pe care toți oamenii o au mai devreme sau mai tîrziu“, m-am gîndit și mi-am amintit și m-am gîndit iar. „Să săruți copilul și să săruți bătrînul“, mi-am zis. „Am sărutat și am fost sărutat și de copil și de bătrîn, și asta-i una din ideile care, după Alan Mariott, pot sau nu să se asocieze, dar dacă se asociază inspiră oroare și stîrnesc groază: ideea de copil și ideea de sărut, ideea de sărut și ideea de bătrîn, ideea de copil și ideea de bătrîn. Perechea îngrozitoare a bătrînului e copilul, perechea îngrozitoare a copilului e bătrînul, cea a sărutului e copilul și cea a copilului sărutul, cea a sărutului bătrînul și cea

a bătrînului sărutul, sărutul *meu* (sînt trei idei, plus cea de Clare Bayes, care rămîne la mijloc), sărutul dat de persoane interpuse dar nu de un chip interpus, căci chipul e același chiar dacă vîrstele diferă și diferă și sexul, întruchipări sau reprezentări sau închipuiri sau manifestări. Sărutul celor trei e sărutul dat de cine și-a însușit deja senzația de declin pe care o cunosc Rylands demonic – *awesome* – și Cromer-Blake bolnav și pe care eu nu o cunosc (pe care Rylands o cunoaște de patruzeci de ani și Cromer-Blake de nu știu cînd, și cerșetorii de asemenea, și Saskia sub pătura ei, însă eu n-o cunosc). E sărutul celui care de ani de zile îngăduie morții să se apropie, cum a spus Rylands, sau al celui care știe că într-o zi n-o să mai poată da friu liber fanteziei legate de ceea ce va să vină, cum a spus de asemenea Rylands. Era firesc ca bătrînul domn diplomat Newton s-o știe și chiar se poate înțelege c-ar ști-o și Clare Bayes care înainte a fost Clare Newton, dar iată c-o știe și copilul Eric, la cei nouă sau opt sau șapte ani ai lui, Eric Bayes pe numele întreg. În ochii aceia întunecați și albaștri pe care îi au toți trei am văzut, prima oară cînd i-am întîlnit, apele albastre ale fluviului strălucitor și limpede în noapte, fluviul Yamuna sau Jumna, și lungul pod de fier cu drugii încrucișați în diagonală, și trenul poștal care vine de la Moradabad cu vagoanele-i instabile în mii de culori, și pe părintele diplomat și tăcut (și melancolic, iar pe atunci nu încă bătrîn), privind cum privește fata lui, îmbrăcat de gală pentru cină și cu un pahar în mînă, și o dădacă șoptind la urechea copilei Clare (Clare Newton pe nume) sau îngînînd vreun cîntec oarecare; și poate reflexul acestor ape albastre (sau negre, fiind noapte) aduce cu sine impresia de declin, senzația de apăsare, senzația de ameteală, de cădere și greutate și povară, de grăsime falsă și de descurajare. Această impresie se cuibărise deja în privirea văzută, în privirea urmărită preț de un minut la o altă masă, la o cină înaltă, de acum nouă plus șapte luni, și în schimb nu și în a mea, de asemenea văzută și urmărită de-a lungul aceluiași minut de acum șaisprezece luni și care oglindea imaginea a patru copii mergînd cu o servitoare bătrînă pe strada Genova, sau Covarrubias, sau Miguel Ángel. Sînt foarte tulburat deși tulburarea mea n-a încetat niciodată să aibă temei și logică, tulburarea mea e ușoară și e logică și întemeiată, și e trecătoare, dar acum e mai intensă ca oricînd fiindcă mă gîndesc la toate acestea, la copil și

la bătrîn și la sărut și la fluviu, la fluviul lat Yamuna sau Jumna care străbate Delhi și la riul Cherwell pe malul căruia locuiește Rylands și în care vede trecerea, și la riul Evenlode și la riul Windrush între care se află Wychwood Forest sau ceea ce *a fost* odată o pădure, și la fluviul Guadalquivir care se varsă în dreptul portului Sanlúcar, și la riul Isis, cel mai apropiat, peste care poate o să vomit. Cît de tare te obosește tulburarea, cît de tare te obosește și plictisește să gîndești tulburare și din pricina asta să gîndești atîta, a bate cîmpii e tipic gîndirii care scornește rime și șovăie și punctează arbitrar, trebuie să încetez să mă mai gîndesc și în schimb să vorbesc ca să-mi odihnesc gîndirea care unifică asociază și stabilește prea multe legături, să vorbesc cu Rylands sau cu Cromer-Blake sau cu Kavanagh sau cu Măcelarul, sau cu Muriel (dar nu i-am cerut telefonul). Să vorbesc cu Clare Bayes, și să-i propun ceva, să nu ne despărțim, să nu ne luăm adio, să-mi îngăduie să-mi însușesc senzația de declin pe care o simt cu toții și pe care eu n-o cunosc încă, sau poate, mai simplu, la care n-am asistat."

Cînd copilul Eric s-a întors de la toaletă i-am auzit numai pașii iuți și am simțit curentul ușor stîrnit în preajma mea, căci acum nu mă mai uitam la nimeni și îmi plăteam tocmai nota, avînd încă pe masă farfuria cu crenvurști pe care nu îi terminasem: renunțasem la desert și știam că nu era departe riul Isis, dacă n-aveam timp să ajung acasă și la coșul de gunoi.

Chiar a doua zi am hotărît ca, în legătură cu ce aveam să-i propun lui Clare Bayes, să-l consult mai întîi pe Cromer-Blake, cel mai bun sau singurul meu prieten, căci prietenii sînt cei față de care îți pui la încercare capacitatea de elocință înainte de adevăratele încercări, și cei pe care îi faci să fie martorii cei dinții ai planurilor ce nu-ți inspiră încredere (pentru ca ei să amortizeze eșecul), și de la care așteptăm îndemnul și răspunsul pe care dorim să le auzim mai tîrziu, cînd se întîmplă cu adevărat, și pe care poate nici nu le auzim.

M-am dus să-l văd fără să-l anunț; cînd mi-am terminat azi dimineață orele am trecut pe la al său *college*, cum făceam de atîtea ori, presupunînd că se afla probabil la el în apartament, în cel mai rău caz ocupat cu o lecție predată unui student, iar eu

aş putea să-l aştept în spatele uşii, pînă termină. Urcînd la etajul lui, încă de pe scări – e vorba tot de un etaj trei –, i-am auzit vocea, şi m-am gîndit că într-adevăr era cursul pe care i-l ţinea unui student care, aşezat în faţa lui, dormea pesemne pe canapea, prefăcîndu-se că este de acord cu dizertaţiile lui despre *Tirano Banderas* sau *Automoribundia*. Din pricina asta nu am bătut imediat în uşă, nu fiindcă aş fi dorit să spionez ceea ce spunea sau făcea. Am ascultat numai pentru a-mi confirma că era ocupat şi a cumpăni, într-o clipă, dacă se cuvenea să aştept acolo pînă îşi termina lecţia – cum am mai spus, în spatele uşii –, sau s-o deschid un moment, să-i spun că aveam nevoie să vorbesc urgent cu el şi că mă voi întoarce puţin mai tîrziu, ducîndu-mă apoi să dau o raită. Dar primele cuvinte pe care le-am auzit limpede, cînd mă aflam deja în faţa uşii (care n-au fost în şoaptă), m-au lăsat descumpănit suficiente secunde pentru ca apoi (la sfîrşitul acelor secunde: una, două, trei şi patru; sau cinci) să fie prea tîrziu pentru a mai hotărî ceva şi a mai face vreun pas, nici intrînd în apartament, nici pe scări în jos.

În engleză există un verb care în spaniolă se poate traduce numai explicîndu-l, şi *to eavesdrop* (acesta e verbul) înseamnă (aceasta e explicaţia) a asculta în chip indiscret, în taină, pe furiş, o ascultare deliberată şi nu întîmplătoare sau nedorită (pentru aceasta, în schimb, se foloseşte *to overhear*), cuvînt alcătuit la rîndul lui din două şi anume *eaves*, care înseamnă *streaşină*, şi *drop*, care poate însemna mai multe lucruri, dar are legătură mai cu seamă cu *picătură* şi *picurare* (cel care ascultă se aşază la o anumită distanţă, minimă, de casă: se aşază acolo unde streaşina picură după ploaie, şi de acolo ascultă ce se vorbeşte înăuntru). Asupra folosirii acestui *eavesdropping* în romanul secolului al XIX-lea, mai exact în *Un erou al timpului nostru*, a meditat odată Vladimir Vladimirovici din colonii şi, cu toate că Nabokov n-a fost student la Oxford, ci la Cambridge, n-am nici o îndoială că acolo ar fi avut, prin anii douăzeci, ocazia să descopere acelaşi lucru ca şi mine, în vremea mea şi la Oxford, şi anume: că *eavesdropping* nu numai că era şi continuă să fie o practică în vigoare în ambele oraşe, ci şi întotdeauna cel mai bun mijloc (deşi primitiv) de a obţine informaţia precisă pentru a nu fi un marginalizat din aceia care nu au şi nu transmit nici un fel de informaţie. La Oxford (şi la Cambridge, bănuiesc) *eavesdropping*, cum a spus Nabokov că

se întâmpla în romanul lui Lermontov menționat mai sus, se prefăcea în „abia perceptibilă rutină a destinului“. Eu văzusem cîteva *dons* circumspecți și gravi în plină genuflexiune (prăfuindu-și pantalonii) pentru a spiona pe gaura cheii pe un culoar din Tayloriana, sau trîntiți pe mochetă într-un *college* (făcînd literamente o prostie, cu toga împrăștiată, ca o pată de cerneală ce se lățește), cu urechea lipită de crăpătura unei uși, sau uitîndu-se fără să le scape nimic cu telescopul (japonez, de marcă) de la o fereastră gotică; și să nu mai vorbim de cei care nu mai dădeau atenție propriei lor conversații în restaurantul de la hotelul Randolph, pentru a prinde în zbor cîteva cuvinte lansate la o altă masă, ori lungindu-și imprudent gîtul la o *high table* (mai ales la desert, cu șervețelul pierdut) (murdărit în ultimul hal). Însă eu nu făcusem niciodată așa ceva, să mă așez sub streșină. Atunci am făcut-o pentru prima dată, și m-am simțit (aproape la sfîrșit, și momentan) mai integrat; deși, ca să fim exacti, cred că cel dintîi cuvînt limpede care a răzbătut la urechile mele din gura lui Cromer-Blake ce părea palidă a fost *overheard*, și nu altceva. Și atunci recunosc că mi-a venit în minte *eavesdropping*.

„Haide, te rog, fii drăguț, culcă-te cu mine“, acestea au fost primele cuvinte deslușite ale lui Cromer-Blake; și în secunde următoare, în cursul cărora am rămas încremenit, prietenul meu adăugă: „Numai de data asta, o singură dată, te rog, te conjur pe ce ai mai scump, o să fie ultima.“ Vocea care răspunsese era tînără, mai tînără, cam neplăcută, puțin spartă, ca și cum, nefiresc, nu și-ar fi schimbat-o complet acel cineva, tînăr, dar nu chiar atît încît să nu și-o fi stabilizat. Și vocea asta de contratenor răspunsese fără iritare, cu răbdare, cu încredere, ca un cunoscut de demult: „Nu mai stăruie, ți-am spus că nu, s-a terminat. Pe deasupra, Dayanand spune că ești bolnav și că nu trebuie să faci eforturi, spune că e periculos, și pentru mine de asemenea. Așa spune.“ Felul de a rosti era neîngrijit, nu foarte diferit de cel al lui Muriel, asemănător cu cel al mecanicului Bruce (dar nu era Bruce, care avea vocea gravă). M-am gîndit iute că nu putea fi vorba de un student (tînărul Bottomley, mi-am zis într-un prim moment) din pricina asta, a felului plebeu de a rosti, și fiindcă Cromer-Blake nu era în stare de o asemenea tîmpenie, chiar dacă ar fi îndrăgostit sau disperat: nimic mai grav la Oxford decît o acuzație de *sexual harassment* sau

hărțuire sexuală a unui student, sau, încă și mai rău (dacă e cu putință), de *moral turpitude* sau josnicie morală, altă expresie latinească stîlcită (deși englezită), frumoasă metaforă a pătrunderii fără ocolișuri. „Ah, spune Dayanand, doctorul nostru care le știe pe toate”, comentă Cromer-Blake (poate pentru el însuși), recăpătîndu-și tonul ironic care îi era cu mult mai caracteristic decît cel implorator: îmi făcea rău să i-l aud pe acesta din urmă. „Dayanand nu știe nimic despre sănătatea mea, o spune ca să te îndepărteze de mine, ca să mă elimine, de o groază de vreme nu m-a văzut în calitate de doctor, e ca și cum ți-aș spune eu acum că el e cel bolnav. A spune despre cineva că e bolnav înseamnă întotdeauna a-l discredita. E un mod de a termina pe cineva. M-am simțit cam prost, dar acum sînt bine, mi-a trecut, am eu poate înfățișare de om bolnav?” Îl văzusem pe Cromer-Blake cu două sau trei zile în urmă, și arăta bine, probabil că se menține, mi-am închipuit, chiar în clipa aceea, de partea cealaltă a ușii. M-am întrebat dacă tînărul care vorbea o fi acel „Jack” al cărui nume îi scăpase lui Cromer-Blake într-o seară acum cîteva luni, tocmai după ce o văzusem pe Clare Bayes pentru prima oară (chipul ei și decolteul ei de un gust excelent); și am așteptat să aud un vocativ în gura lui – a lui Cromer-Blake – care să mă lămurească, dar pot spune că n-am auzit nici unul, cît a durat acel *eavesdropping* al meu.

„Nu, arăți foarte bine”, spuse vocea tînărului „dar e totuna, s-a terminat, nu se mai poate. Dayanand, oricum, s-ar supăra.” „Că mă supăr eu n-are nici o importanță, în schimb.” Vocea spartă se îndulci o secundă: „Ba pentru mine are, dar nu-i atît de grav. Așa cum stau lucrurile.” S-a lăsat atunci o tăcere care a durat destule secunde (poate pauza pentru un sărut, săruturile impun tăcere), și apoi vocea a început iar să vorbească, acum protestînd vehement (încă și mai tînără și mai neplăcută): „Lasă-mă! Oprește-te, oprește-te! Mă doare.” „Îmi pare rău”, spuse Cromer-Blake și tonul i-a redevenit implorator: „Dar te rog, te rog din suflet, îți jur că nu-i nici un pericol, și Dayanand n-are cum să afle. Nu vreau decît să ne lungim și să te strîng puțin în brațe, de multă vreme nu mă mai îmbrățișează nimeni.” „Păi du-te în altă parte să cauți așa ceva”, zise cu asprime vocea (ca vocea unui *don* refuzînd să-i dea unui cerșetor ceva de pomană și alungîndu-l). În momentul acela am simțit că fața îmi arde, un amestec de roșeață și senzație de umilință, mă umilea faptul că

tînărul acela, oricine ar fi el, se purta urît și-l respingea pe prietenul meu Cromer-Blake, care îl ruga fierbinte. Dar am rămas acolo, nemișcat, în fața ușii. Ușa avea o clantă aurită, era închisă dar precis că nu și încuiată cu zăvor sau cu cheie, ar fi fost cu siguranță de-ajuns să apăs pe clantă și să împing ca s-o deschid, așa o ținea de obicei Cromer-Blake cînd era acasă, neîncuiată cu zăvor sau cheie, ușa aceea cu o plăcută pe care o aveam acum sub ochi și unde stătea scris: „Dr. P. E. Cromer-Blake”, numele lui Cromer-Blake. S-a făcut iar o pauză, ca și cum Cromer-Blake ar fi rămas pentru moment fără capacitatea de a răspunde, fără capacitățile lui obișnuite de ironie și furie. Am auzit scîrțitul celeilalte uși, de la dormitor. Cromer-Blake a intrat probabil în dormitor, nu se putea ști dacă singur sau însoțit; însă imediat scîrțitul se repetă. Cromer-Blake s-o fi dus să ia ceva și s-a întors în salon. Spuse: „Bine. Dar fă-mi măcar fotografiile, nu-i nici o primejdie sau supărare în treaba asta, nu?” Își recăpătase acum tonul puțin ironic, deși continua să *se roage* (dar nu ca să fie îmbrățișat). M-am întrebat ce-o fi cu prietenul său Bruce, și cu ofertele acelea și mai ispititoare și procesele acelea înnebunitoare de seducție pe care le menționase atunci seara, cu fetele frumoase și trupurile atletice care, cum spusese, se aflau în alcovul și la dispoziția lui uneori. Cromer-Blake era un bărbat chipeș, dar, după cîte ascultasem de sub streșină, începea să aibă dificultăți pentru a profita de înfățișarea lui, cu mult înainte de a fi bătrîn, cu mult înainte de a-i fi venit timpul să trăiască doar din amintiri, plătuite și adunate cu gîndul să-i asigure un strop de varietate la bătrînețe, cînd în mod firesc ceea ce ar fi trebuit să facă acum era să se ocupe încă din plin cu plătuirea și adunarea lor pentru viitor. Mi-am zis că nu putea fi din cauza bolii, oricare ar fi fost și chiar dacă nu s-ar fi făcut bine: sînt unele lucruri în fața cărora nu contează nici o primejdie. Cromer-Blake însuși cerea îmbrățișări, deși poate că într-adevăr nu-i prindea bine să facă nici cel mai mic efort. Dayanand, mi-am adus aminte, era un tip de temut după cît putusem să văd în privirea-i înflăcărată în cursul acelei *high table*. Dayanand avea pesemne mai multă voință și putere pentru a obține ceea ce urmărește, mai multă putere decît Cromer-Blake, ochii lui n-aveau nici un vâl, proveneau de la Miază-zi, ca și ai mei, medicul indian nu avea aștîmpăr ca Toby Rylands, care fusese poate sud-african, ca și Clare Bayes, care-și petrecuse copilăria în țări îndepărtate și

meridionale, și poate ca răposatul Ganwsworth, care trăise în Tunisia și Algeria, în Italia și Egipt, și de asemenea în India (deși nu în Redonda); și, neîndoios, ca mine, care am fost și sînt și voi fi din Madrid (o știi bine acum). Sîngele meu e fierbinte, sau cald, sau rece. Dar și eu mă voi ruga stăruitor pentru ceva cînd voi avea ocazia, îndată ce voi fi pus în situația aceasta. De fapt o și făceam de săptămîni întregi de la distanță, cu Clare Bayes, pe care o *rugam*.

„Bine“, răspunse vocea celui tînăr care nu se schimba defel; „dar să ne grăbim“. „Ai să mi le faci?“ întrebă Cromer-Blake cu grațitudine neschimbată și subită și cu ușurare. „Ce bine, în relațiile astca prin intermediul agențiilor veșnic îți cer pînă la urmă fotografii. Nu știi ce recunoscător îți sînt, fără ele nu mă pot descurca deloc, și dacă nu mi le faci tu, atunci cine? Lui Bruce nu-i pot cere așa ceva.“ „Hai, pregătește-te, cu cît începem și terminăm mai iute, cu atît mai bine“, zise cu condescendență vocea spartă. Cromer-Blake, m-am gîndit, își face fotografii intime ca să le trimită pe la vreo agenție, sau cuiva cu care a stabilit se pare o legătură prin intermediul acesteia. Am început să mă întreb, nemaiauzind acum nici un dialog, ci numai fraze răzlețe și acel clic de neconfundat al unui Polaroid („E bine așa?“, spunea Cromer-Blake. „Încadrează-o bine pe asta“, spunea Cromer-Blake. „Așa iese în întregime, nu?“ spunea Cromer-Blake. „Clic“, făcea Polaroidul), cum și în ce poziții se făceau fotografiile acelea pe care nici mecanicul Bruce, nici Clare Bayes, bunăoară, și nici eu, n-am fi putut să i le facem. Și începînd să mă gîndesc la asta am simțit o fierbințeală și mai intensă pe față (acolo, în spatele ușii), însă știu că de data asta a fost doar roșeața fără nimic altceva. Și, cu toate că nu era nimeni care să mă vadă aprins la față (nu se uita la mine decît plăcuța strălucitoare, cu numele lui Cromer-Blake incomplet), cred că nu supozițiile mele mi-au provocat starea aceea, ci reacția mea, sau cea a conștiinței mele (o rămășiță). Căci atunci mi s-a făcut rușine de acel *eavesdropping* al meu.

În mare taină, în acea taină pe care nu mă străduisem s-o păstrez cînd urcasem și ajunseseam în capul scărilor, fiindcă atunci nu era încă o indiscreție, ceva secret, furișat, m-am întors și am început să cobor în vîrfurile picioarelor, pe cînd la urechi îmi mai răzbătea încă (acum *overhearing*, căci nu mai voiam să audă nimic) o ultimă frază („E important să se vadă de sus“, spunea

Cromer-Blake. „Clic“, lăcea Polaroidul). Și în același timp nu m-am putut abține, când coborîsem deja cîteva trepte, să nu zîmbesc și eu puțin ironic (de parcă aș fi fost Cromer-Blake), cu gîndul la posibila scenă pe care n-o văzusem. Totuși, zîmbetul mi s-a șters imediat, când mi-am amintit brusc de ce venisem, și mi-am dat seama că n-aș mai putea să-l consult pe Cromer-Blake în legătură cu intențiile mele și nici să-i pretind să-mi amortizeze anticipat eșecul probabil, nici să aud din gura lui îndemnul și răspunsul pe care doream să le ascult mai tîrziu, când se va întîmpla cu adevărat, căci auzisem deja cuvintele de respingere și răspunsul nedorit rostite de o altă gură necunoscută și cu o voce spartă.

Clare Bayes și cu mine ne-am dus la Brighton în chip de rămas-bun, când copilul Eric plecase deja și ea se învoi să mă mai vadă o dată (numai noi singuri) și să-mi asculte propunerile, să vorbească pe îndelete cu mine, fără grabă și fără ceas deșteptător și fără clopote care marchează orele și jumătățile și sferturile și, de asemenea, răsună fără nici o reținere la asfințit (și vor continua s-o facă în vecii vecilor, chiar dacă eu n-o să le mai aud). Ne-am dus la Brighton la un sfîrșit de săptămînă, într-o sîmbătă, să stăm acolo o singură noapte, prima și ultima petrecută împreună, fiindcă nu dormisem niciodată cu ea așa cum dormisem o noapte cu Muriel (copilul Eric se întorsese la Bristol iar Edward Bayes era în călătorie pe continent). Dar la Brighton abia dacă am ieșit din hotel, un hotel deosebit și mai puțin convențional ca cele de la Londra și Reading, și de la ferestrele căruia vedeam minaretele și cupolele în formă de ceapă ale celebrului Royal Pavilion, cu stilul său pseudo-indian sau grotesc indian, și în plus și plaja, de partea cealaltă (a fost singura dată cînd statul împreună a fost scump: adulterul are tendința să fie ieftin). Nu-i adevărat că n-am ieșit, dar așa îmi face impresia, veșnic între patru pereți cu Clare Bayes, la Oxford și la Londra și la Reading și la Brighton. Nu ne-am dus cu trenul la Brighton, ci cu mașina ei, și faptul acesta a avut de asemenea ceva de noutate și inaugurare (deși era un sfîrșit): să stăm amîndoi în mașina ei îndreptîndu-ne spre sud, în călătorie, lăsînd în urmă Londra și Reading pentru prima dată, eu cu falsa

impresie că stau la volan, în stînga, ca cu aceeași impresie (adevărată). Dar totul a fost fals, cred (tot ce ne privea, și în schimb nu și tot ce-i privea pe alții, pe cine murise cu treizeci de ani în urmă într-o țară străină și pe cine n-a murit, însă a trebuit să moară, acolo și atunci). Plutea în jurul nostru un aer de despărțire, un aer intens și întotdeauna ușor de recunoscut, dar chiar și așa ne prefăceam că despărțirea și plecarea nu erau cu desăvîrșire iminente, cum fuseseră de la început (să ai ceea ce se numește o iubire pe meleagurile unde ești în trecere, la *cine* să te gîndești, asta a fost hotărîrea și intenția), ci că puteau depinde de întîlnirea aceea sau de sfîrșitul de săptămînă, că puteau fi hotărîte sau nu în oraș sau într-o cameră dintr-un hotel din Brighton. Iar eu am simțit marea consolare (sau poate plăcerea imensă) de a propune imposibilul, știind că nu va fi acceptat: căci tocmai imposibilitatea cunoscută și refuzul cert – respingerea care nu-l face decît să spere pe cel care propune și apucă să vorbească primul – îl determină să nu aibă rezerve, să fie vehement și să se arate mai sigur cînd își exprimă dorințele decît dacă ar exista cel mai mic risc ca acestea să fie îndeplinite. Și Clare Bayes s-a prefăcut că mă crede – cred eu –, că mă ia în serios, și mi-a dat explicații ca și cum într-adevăr ar fi fost nevoie de ele și n-ar fi fost de-ajuns un simplu *nu*, ca și cum ar fi trebuit să încerce să nu mă jignească și ar fi fost important ca eu să înțeleg (s-a comportat cu delicatețe). Este formalitatea ce se cuvine a fi îndeplinită pentru a se înnobila legăturile care nu sînt de sînge, care niciodată nu sînt folositoare și nici prea interesante, și totuși par a fi necesare pentru gîndire, pentru ca gîndirea să-și făurească iluzii despre ce trebuie să se întîmple și să nu lîncezească. Sau să nu decadă. Pentru ca să nu sufere de descurajare.

Însă n-am vorbit de nimic din toate acestea – eu m-am abținut să-mi rostesc micul discurs, iar ea s-a abținut să-și dea marele răspuns – pînă după cină și după plimbarea pe plaja nesfîrșită, cînd ne întorseserăm în camera de la hotel, știind că efortul cel mai important – reprezentăția, născocirea – avea să aibă loc atunci. De asta ne cruțaserăm energiile (verbală și de convingere) în timpul cît a durat drumul cu mașina și vizita la palatul contrafăcut, adică Royal Pavilion, cu crenelurile și turnele și ferestrele sale meridionale, cu zăbrele; în timpul cumpărăturilor prin oraș (veșnic un anticariat așteptîndu-mă, unicul

din toată Anglia, veşnic tot felul de poşete pentru Clare Bayes şi un cadou pentru copilul Eric), în timpul cinei privind plaja şi valurile care se spărgeau; şi în timpul plimbării cu picioarele goale, de data asta şi eu cu picioarele goale şi cu pantofii spînzurîndu-mi de două degete, mijlociul şi arătătorul (fără mînuşi). Şi cînd ne-am dus sus după atîtea fraze rîzlete şi atîtea pauze (dar nu era tîrziu, fiindcă ştiam că mai lipseau cîteva ceasuri spre a socoti că ziua aceea se sfîrşise şi a încerca să dormim, şi poate nu vroiam să facem ca totul să devină prea obositor sau prea veridic), ea se descălţă din nou cum îi era obiceiul şi eu n-am mai făcut-o, deşi aveam nisip în ciorapi, şi se trînti pe pat, iar fusta i se ridică după cum era de presupus că trebuia să i se întîmple mereu ca să-şi arate bine picioarele, nu musculoase şi drepte, cum erau probabil pentru mulţi alţii, ci zvelte şi aproape copilăreşti în mişcarea lor. În noaptea aceea puteam eterniza conţinutul timpului nostru, sau puteam avea senzaţia că o facem, şi de asta nu era nici o grabă, nici măcar ca să începem să vorbim, nici măcar ca să ne sărutăm, nici măcar ca sexul meu să se îndrepte spre gura ei sau gura ei spre el, sau ca ea să nu se îndrepte niciunde. Noaptea de primăvară era cu adevărat de primăvară, şi una dintre ferestrele camerei – cea care ne lăsa să distingem cîte un minaret nepotrivit sau vreo cupolă în formă de ceapă luminate în fundal – era deschisă. M-am întors cu spatele. M-am sprijinit de pervaz. De acolo vedeam plaja şi apa prin fereastra din faţă. Am aprins o ţigară. Am spus:

— Clare, nu vreau să plec. Nu pot să plec acum – şi am crezut că propoziţiile acestea două atît de asemănătoare puteau fi de-ajuns pentru ca ea să vorbească şi să fie nevoită să-mi răspundă ceva (şi imediat mi-am mai zis şi că, deşi începusem să vorbesc, continuam încă să mă gîndesc fără răgaz). Începu să vorbească, dar nu răspunse (nu tocmai, n-a fost un răspuns).

— Vrei să spui din Oxford.

Am spus:

— Da, cu toate că nu-i vorba de Oxford, cred că din Oxford aş vrea cu adevărat să plec, şi pe deasupra nici n-am încotro, mi se termină contractul. Dar nu vreau să mă despart de tine. Am tînjit prea mult de dorul tău săptămîinile astea nesfîrşite, şi nu vreau să mă despart de tine din raţiuni pur geografice, ar fi ridicol – şi mi-am zis că fusesem şi mai explicit cu asta, cum se

cer a fi întotdeauna conversațiile serioase între amănți, ce trebuie să decurgă obligatoriu pe o suprafață plană, și în stil diafan, și să se refere la viitor.

— Cele geografice sînt rațiuni destul de puternice ca să despartă lumea. Uneori sînt fără drept de apel. Tu nu vrei să pleci, dar de fapt ai vrea să pleci, deci nu știi prea bine ce vrei. Eu știu că nu pot și nu vreau să plec de nicăieri. Dar e totuna că tu n-o știi, fiindcă oricum trebuie să pleci, și vei pleca. N-are rost să vorbim despre ceva care nu lasă nici o îndoială.

Am spus:

— Dar tu ai putea veni cu mine – și m-am gîndit că acum, spre surpriza mea, spuseseam aproape tot ce părea esențial de spus (și trebuia să fie explicit) în noaptea aceea de iunie și de sîmbătă în orașul Brighton (și m-am mai gîndit și că Clare Bayes avea să spună că așa ceva era imposibil).

— Unde? La Madrid? Nu fi absurd. Așa ceva e imposibil.

Am spus:

— Dar ai veni cu mine dacă ar fi posibil? – și m-am gîndit că îi dau și ei ocazia să spună că ar face ceea ce amîndoi știam că n-o să facă. Dar n-a profitat de ea, căci acesta nu era rolul ei, ci al meu.

— Mi-ar plăcea să știu cum, din curiozitate.

Am spus:

— Nu știu cum, ar trebui să găsim o cale, totdeauna există soluții, dacă vrei să le găsești. Dar înainte trebuie să vrei să le găsești, am nevoie să știu că tu o dorești, sau că ești dispusă să te gîndești la asta; și că n-o să mai accepți să mai treacă iar patru săptămîni ca acestea din urmă. Și nici nu vreau ca atunci cînd îl văd pe băiatul tău să se uite la mine cu o privire stranie, ci să mă cunoască și să locuiască și el cu noi dacă sîntem împreună, să fie fiul meu, sau fiul meu adoptiv. Nu pot trăi fără tine, deși mi-am dat poate seama prea tîrziu, cînd sînt pe punctul să fiu obligat să trăiesc fără tine. Dar așa se întîmplă întotdeauna – și mi-am zis că mă încumetam să spun, și prea curînd, ceea ce nici măcar nu prevăzusem și nu eram sigur că voiam să spun la început și poate nici la sfîrșit (cuvîntul *împreună*, cuvîntul *fiu*, cuvintele *fiu adoptiv*); și m-am mai gîndit că ultimele fraze, chiar și cea de pe urmă, fuseseră acceptabile în cadrul minimei varietăți posibile a comportamentului în legăturile care nu sînt de sînge. Îi venise rîndul lui

Clare Bayes să fie surprinsă, măcar puțin, deși surprinderea ei era probabil prefăcută. Însă prefăcătoria ei a constat tocmai în a nu se arăta surprinsă, ceea ce este o formă de a ceda surpriza (prefăcătoria) partenerului.

— Nu-i vorba că e prea târziu, spuse, și își aprinse prima țigară în pat, prima amenințare pentru ciorapii ei: aproape că nu fumase în timpul cinei și nici la plimbare, de parcă s-ar fi rezervat pentru noapte și pentru cameră. Nu-i vorba de timp, fiindcă pentru asta n-a existat niciodată un timp determinat. Asta e în afara oricărui timp, totdeauna a fost așa, și continuă să fie, acum și mai mult. Tu te vei întoarce la Madrid peste puțin, și e mai bine că nu ne-am văzut în ultimele săptămîni, așa ne-am putut obișnui încet-încet, eu m-am obișnuit, destul de mult. La Madrid n-ai să-mi mai duci dorul așa de tare ca aici, aici ești singur. Cu fiecare zi petrecută acolo mă vei vedea mai depărtată și mai ștearsă. N-are sens să vorbim de asta. Să ne petrecem sfîrșitul acesta de săptămîină cît mai plăcut cu putință și să ne luăm rămas-bun mîine. A durat destul.

Am spus:

— Ce ușor e – și m-am gîndit că în sfîrșit ea a preluat firul conversației și că eu aș putea de-acum să nu mai vorbesc, ci doar să ascult și să tac.

— Nu, nu-i deloc ușor, să nu crezi că-i ușor. M-am gîndit adesea la tine cînd Eric era acasă, și voi continua să mă gîndesc adesea cînd vei fi plecat.

Am spus:

— Dar eu o să mă gîndesc la tine neîncetat, cum m-am gîndit neîncetat în aceste săptămîni. Dacă nu vrei să vii cu mine atunci trebuie să găsesc eu un mod de a rămîne aici, chiar dacă ar fi să-mi caut altceva de lucru – și m-am gîndit că n-aș vrea să rămîn la Oxford dînd ore de spaniolă la vreun institut, nici la Londra lucrînd la radio (a fost tot ce mi-a trecut prin cap, în clipa aceea), nici să ajung cu față de chinez și ochi albaștri, cum poate ajunsese ea, care-și petrecuse copilăria departe, la Delhi și Cairo.

— N-ai mai rezista aici multă vreme, nu ești chiar așa de desprins de țara ta pe cît crezi. Și dacă ai rămîne eu n-aș fi cu tine, sau nu într-o altă formă decît cea de pînă acum. Am continua să ne vedem așa, prin hoteluri, sau un scurt răstimp acasă cînd am o fereastră. N-am vorbit niciodată de asta,

presupun că din politețe reciprocă și pentru că era de la sine înțeles. Nu era necesar; și apoi și din lipsă de timp, ca să nu ne stricăm scurtele noastre sărbători. Niciodată n-am vorbit mult despre nimic. Eu nu mă voi despărți niciodată de Ted.

În cadrul pașilor pe care trebuie să-i faci în conversațiile diafane despre viitor (pașii care sînt doar formalități) eu aveam atunci două opțiuni: puteam întreba (m-am uitat spre plajă) dacă această renunțare avea să se producă vreodată, căci cu toate acestea ea își iubea bărbatul (însă în noaptea aceea de iunie și de sîmbătă în orașul Brighton nu voiam să risc să aud că așa și era, și nici să fiu nevoit să încerc să neg acest lucru făcînd inevitabil uz de lăudăroșenie); sau – simulînd că această posibilitate nu exista – puteam să-i reproșez lipsa de îndrăzneală și resemnarea față de starea de fapte (m-am întors și am privit spre cupole: am aruncat țigara pe fereastră – ca o monedă –, și i-am vorbit stînd cu spatele), de faptele la care eu nu fusesem de față și pentru care nu simțeam nici responsabilitate și nici respect. N-a avut vreo importanță că am ales a doua opțiune, deoarece Clare Bayes a răspuns ca și cum m-aș fi decis pentru prima.

— N-am să-ți spun acum că sînt îndrăgostită de Ted, fiindcă nu știu prea bine dacă sînt și nici în ce fel, dar în schimb știu precis că nu mai sînt cum eram cu ani în urmă, cînd ne-am căsătorit, și înainte, și apoi după. Adevărul e că nu-mi pun prea multe întrebări, nu-mi pun de obicei întrebări cu privire la asta. Dar, chiar dacă ar fi un lucru sigur că mai sînt și acum, și aș avea convingerea asta, tot nu ți-aș spune-o. E caraghios ca o femeie să-i spună așa ceva amantului, sau un bărbat amantei, și pe deasupra unui amant care nu e ocazional, ci pe care îl cunoaște și îndrăgește de multă vreme. N-aș putea susține așa ceva față de tine, chiar dacă aș fi sigură. Dar nu-i nevoie. E de ajuns să-ți spun că îmi place să trăiesc cu el, asta o știu doar. Nu numai că-i plăcut, dar m-am și obișnuit. E viața pe care am ales-o, și o aleg mai departe dintre toate viețile care mi-ar fi posibile, să nu ținem cont de cele imposibile. A avea un amant nu-i în contradicție cu asta, și n-ar fi nici măcar dacă ți-aș spune, ca o femeie puțin caraghioasă ce sînt, că îl iubesc pe Ted mai mult ca orice.

Am spus:

— Amanții sînt stăruitori și îndărătnici și pun mult suflet, nu-i așa? — și m-am gîndit că și eu fusesem stăruitor și îndărătnic cu Muriel, falsa grăsană din Wychwood Forest; însă nu pusesem suflet absolut deloc.

— Ești un prost, mi-a spus Clare Bayes cum îmi mai spusese și în acea zi de 5 noiembrie, în biroul ei la All Souls, pe Catte Street, vizavi de Radcliffe Camera, și prin urmare a fost a doua oară că m-a făcut prost (fără ca eu să mă simt ofensat în nici una din ele): se enervase datorită comentariului și cu siguranță și fiindcă o întrerupsesem cînd era absolut hotărîtă să ia cuvîntul și să poarte o conversație infantilă cu mine: să parcurgă în întregime procesul de apropiere, împlinire și distanțare; de plenitudine, de luptă și îndoială; de certitudini, gelozie și părăsire; și de rîs (să termine odată cu plictiseala aceea). Ești un prost, mi-a spus. Da, voi amanții sînteți stăruitori și îndărătnici și puneți mult suflet, dar nu pentru mult timp, și așa și trebuie să fie. Acesta vă este rolul și de asemenea farmecul. Și al meu în calitate de amantă a ta, să nu uiți; și al meu, chiar dacă tu nu ești căsătorit. Menirea noastră e să nu dăinuim îndelung, să nu persistăm, să nu ne eternizăm, căci dacă dăinuim puțin mai mult decît se cuvine atunci s-a zis cu farmecul și încep suferințele și se întîmplă tragedii. Tragedii timpite, tragedii ce pot fi evitate, tragedii căutate.

Am spus:

— N-am văzut să se întîmple multe tragedii în vremea noastră — și m-am gîndit că între Clare Bayes și mine era cu neputință să se întîmple, nici la Oxford, nici la Londra, nici la Reading și nici la Brighton. Și nici măcar în gara Didcot.

— N-are a face dacă se întîmplă în vremea noastră ori s-au întîmplat odinioară, timpurile nu sînt niciodată prea diferite, chiar dacă așa par. Cine cunoaște alt timp decît al său? Acum treizeci de ani, adică pe vremea mea, am văzut cu adevărat o tragedie care a fost probabil o tîmpenie, și de atunci, sau poate de cînd am fost conștientă că o văzusem, îmi tot petrec viața încercînd să fiu invulnerabilă, suficient de pesimistă și rece pentru a fi invulnerabilă la tragediile timpite; pentru a fi imună față de ele și a nu le căuta. Tu n-ai văzut nimic și-ți poți încă permite multe, însă eu nu pot. Și nici nu vreau.

Atunci a fost momentul cînd Clare Bayes, trîntită pe pat, și văzînd într-o parte plaja și apa și în cealaltă imitația bizară a

unui palat indian în fundal, și în prim plan pe cel care îi fusese amant timp de șaisprezece luni și acum se afla pe punctul să înceteze a mai fi, atunci a fost momentul când Clare Bayes (ca și cum ar fi un bărbat) s-a arătat dispusă să evoce cu glas tare lucruri trecute. Atunci a fost momentul când conversația între amanți a încetat să se desfășoare pe o suprafață plană, și în stil diafan, și să se refere la viitor, pentru a o face pe o suprafață aspră și brăzdată, și în stil neguros, și să se refere la trecut. „Ascultă“, zise și aprinse încă o țigară, sprijinindu-și apoi capul pe o mână și cotul pe perna în formă de sul din patul dublu (astfel se așază ca să-mi povestească episodul acela atât de melodramatic legat de o moarte concretă care avusese mai mulți martori, deși acum mai trăia numai cel care nu putea să și-o amintească). „Ascultă“, zise, și eu m-am întors iar când a spus-o, stînd din nou cu spatele la fereastră ce da spre uscat; n-am putut să nu observ, întorcîndu-mă, cum cu mișcarea aceea pe laterală și înspre mine fusta i se ridicase și mai tare: parcă nici nu o mai avea pe ea. „Ascultă“, zise, „mama a avut un amant care a dăinuit prea mult. Se numea Terry Armstrong și nu știu cine era și nici cu ce se ocupa, fiindcă am aflat toată povestea mult mai târziu după ce s-a întîmplat, s-a întîmplat cînd eu aveam doar trei ani. El n-a lăsat nici o urmă. Numai cînd am avut vîrsta să întreb despre mama i-am putut întreba pe alții, deși niciodată n-am căpătat mai mult decît o versiune și un răspuns, pe care am fost nevoită să le iau drept bune pentru că sînt singurele. Tata a păstrat întotdeauna o tăcere îndurerată, și poate nu numai fiindcă nu voia să vorbească, ci și, cred uneori, fiindcă n-a aflat probabil totul; nu poate povesti întreaga istorie. Unica ființă care a vrut să mi-o povestească, după ce trecuse o vreme, a fost doamna Munshi, Hilla, dădaca mea, femeia care vedea de mine la Delhi. În schimb, tata a refuzat să-mi răspundă ori de cîte ori l-am întrebat sau l-am învinuit de ceva, ceea ce nu înseamnă însă că ar fi negat întotdeauna, niciodată n-a negat nimic din ce i-am povestit în ziua în care îmi povestise dădaca. De fiecare dată cînd deschideam subiectul, se ridica și pleca din cameră cu o expresie întunecată, eu mă țineam după el, stăruind, pînă la ușa dormitorului lui, unde se înclua și de unde nu ieșea decît după cîteva ceasuri, pentru cină, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Însă și de la aceste momente zbuciumate s-a scurs multă vreme, acum nu-mi mai

trece prin cap să insist și nici să-i cer socoteală, niciodată nu vorbesc și nici n-am intenția să vorbesc despre asta, cu el ori cu altcineva, iar Hilla a murit demult, aici, în Anglia, unde locuiau copiii ei și avea nepoți. Nici măcar nu știu dacă trebuie să-ți vorbesc ție de toate astea, dar e totuna, și pe deasupra ai să pleci foarte curînd", și eu m-am gîndit că, deși nu erau necesare, era plăcut și onorant ca Clare Bayes să-mi dea explicații ca și cum în noaptea aceea la Brighton ar fi necesar; și mi-am zis: „E adevărat. Din moment ce voi fi plecat, ce importanță ar avea ceea ce se întîmplă acum? N-o să las nici o urmă. Ca Terry Armstrong.” Și am mai apucat să-mi repet: „Terry Armstrong.” Dar în timp ce făceam asta Clare Bayes continuase să vorbească întruna cu privirea tot mai pierdută sau fixă, căci aceasta e privirea cînd îți amintești și cînd povestești ceva. „După spusele dădacei, acel Terry Armstrong, de care ea n-a știut niciodată mai mult decît că se numea așa, era plin de însuflețire și îndărătnic, ca un bun amant ce era. Unul dintre bărbații aceia care compun scrisori și versuri cu destulă seriozitate și destulă ironie, și care respiră energie și răspîndesc o vitalitate contagioasă, și fac ca ființa iubită de ei să ridă și să-și făurească prea multe iluzii. Apărea și dispărea, niciodată nu se știa prea bine cînd avea să se ivească iar, el locuia la Calcuta, nu se știe dacă în cadrul corpului diplomatic sau pe socoteala lui, probabil aceasta din urmă, căci nu îi este menționat numele în arhivele corpului diplomatic, unde am scris întrebînd pe vremea cînd curiozitatea foarte mare mă îmboldea. Poate nu era adevăratul său nume, nu știu; poate nu l-a știut decît mama, sau nici măcar ea. În orice caz, era probabil de multă vreme în India, sau fusese acolo și înainte, deoarece cu dădaca vorbea puțin în hindi, după părerea ei ca s-o măgulească. O măgulea pe dădacă și o măgulea pe mama, pesemne că mai ales pe mama. Pentru dădacă n-a avut și n-a fost altceva decît prezența aceea atrăgătoare și numele lui, niciodată nu s-a apucat ea să facă vreo cercetare, nu era de căderea ei, trebuia să se mulțumească doar cu atît: era Mr. Terry Armstrong sau Armstrong Sahib, după cum tata era Mr. Newton sau Newton Sahib, iar eu eram Miss Clare, fetița casei, fără să conteze ce mai eram sau dacă mai eram ceva. Legătura clandestină a mamei cu Terry Armstrong a durat cam tot atît ca și a noastră, un an și jumătate, și cu toate că tata precis a descoperit-o tîrziu,

se pare că totuși a ajuns să afle de ea cu destulă vreme înainte de a se sfîrși, și a tolerat-o, sau a suportat-o, ori s-a prefăcut că o suportă, poate cu speranța că o să fie mutat în alt loc, sau că Armstrong o să fie transferat dacă făcea într-adevăr parte din personalul unei instituții sau ținea de vreuna, diplomații nu rămîn niciodată prea mult timp nicăieri, și nici străinii care nu se căsătoresc, așa cum nici tu n-ai să mai stai aici multă vreme. Intermitența ajută grozav să suporti greutățile, și cine știe, dacă Terry Armstrong pleca și se întorcea, dacă se afla la sute de mile și le străbătea numai cînd îi era cu puțință, atunci situația poate că nu era absolut imposibilă pentru tata și ar fi fost dispus să aștepte, după cum e posibil ca Ted, dacă în răstimpul acesta a bănuț ceva, să stea acum și să aștepte plecarea ta. Poate că și eu o aștept. Nu știu. De mult am renunțat să mai aflu ceva de la tata, la vremea convenită l-am chinuit destul, și a trăit pesemne destul de îndurerat, dacă-i adevărat ce povestea dădaca. Și trebuie să fie.“ „Ce ți-a mai povestit dădaca?“ am întrebat de pe pervazul ferestrei (al ferestrei mele ce dădea spre uscat); dar ce mă preocupa acum era numele lui Terry Armstrong care nu-mi ieșea din cap, cu toate că nu mă încumentam încă să mă gîndesc decît la nume și nimic mai mult. „Terry Armstrong“, mi-am zis iar. Numele spun multe. „Dădaca mi-a povestit că mama a rămas însărcinată“, răspunse Clare Bayes, „și credea că acel copil trebuie să fi fost al lui Terry Armstrong, deși n-avea nici o certitudine, sau poate că avea, dar fără voia ei. Oricum ar fi stat lucrurile, îndoiala aceasta prefăcută sau autentică a fost de ajuns pentru ca tata să nu mai suporte și nici să nu mai tolereze mai departe. Știu într-adevăr că tata a aflat de îndoiala aceea, pentru că dădaca Hilla a auzit crîmpeie din ceea ce trebuie că a fost ultima lor discuție. Ultima lor ceartă.“ Clare Bayes se întoarse și-și schimbă poziția: picioarele îi rămăseseră acum pe pernă, bărbia și-o sprijinea în mîini, amîndouă coatele pe tăblia patului. Îi vedeam acum partea posterioară a coapselor și începutul feselor acoperite de dres. Și mi-am zis: „Lași să se vadă atît de mult fără intenție numai cînd ai mare încredere în cel care privește, cînd este vorba de un frate, sau un soț, cînd ești în familie. Eu nu sînt bărbatul ei și nici fratele ei, ci amantul străin care e pe cale să nu mai fie amantul ei. Însă ea îmi mărturisește în noaptea asta un secret de familie.“ „Într-o noapte cînd aveam doar trei ani, pe cînd dormeam de cîteva

ccasuri bune în cameră cu Hilla care se culcase de câteva minute, dacă m-a auzit plîngînd. S-a sculat și a venit, ca în alte nopți, să mă liniștească și să mă mîngîie și să-mi cînte vreun cîntec care să mă adoarmă, și în momentul acela a auzit și ea pricina certă care mă trezise și pentru care plîngeam: părinții mei tocmai se întorseseră, și din camera lor, vecină cu a mea, ieșeau strigăte și din cînd în cînd zgomotul unei lovituri, o lovitură dată în podea sau pe o masă. Dacă, speriată, a început să-mi cînte imediat, ca să acopere zgomotele și să-și învingă teama, și cîntecul ei amestecat cu hohotele mele o împiedica să asculte discuția, deși în unele momente vocile căpătau un ton atît de ridicat că o speriau din nou, obligînd-o să se oprească și să audă fraze răzlețe împotriva voinței sale. Cîteva fraze, exact opt la număr, opt fraze răzlețe auzite din două în două și pe care, la cererea mea, mi le-a repetat de atîtea ori încît acum aproape că mi se pare că mi le amintesc de parcă le-aș fi auzit eu. Căci și eu trebuie să le fi auzit atunci, dar nu e posibil să le fi ținut minte, după cum îmi e aproape cu neputință să mi-o amintesc pe mama. Totuși îmi aduc aminte de aceste fraze pe care la început le-am notat și apoi mi-au rămas în minte fără să fac nici un efort, și știu că una dintre ele, spusă de mama, a fost aceasta, după cum mi-a povestit dacă: „Dar nu sînt sigură, Tom, și poate fi și al tău.“ Și știu că tata i-a răspuns: „E de-ajuns să existe îndoiala asta pentru a nu putea crede.“ Și mai știu că în alt moment mama a spus: „Nu știu ce vreau, ce bine ar fi s-o știu, m-am săturat să nu știu“. Iar tata a răspuns: „În schimb eu m-am săturat s-o știu și să nu pot face nimic.“ Cea de a treia frază rostită de mama a fost aceasta: „Dacă asta-i ceea ce vrei, o să plec mîine, dar iau fetița cu mine.“ Și tata a răspuns: „Nu ești în situația de a lua altceva decît ce ai pe tine și ce porți în tine, iar pe Clare e posibil să n-o mai vezi niciodată“. Și mai tîrziu dacă a auzit ultimele cuvinte ale mamei: „Nu mai pot suporta, Tom“, zise mama. Și tata a răspuns: „Nici eu nu mai pot.“ Și dacă Hilla mi-a cîntat pînă am adormit din nou, tot mai încetișor, pe măsură ce vocile se linișteau, și cînd tocmai am adormit și vocile tăcuseră, povestește dacă, s-a deschis ușa camerei mele și s-a văzut silueta tatei în contralumină. N-a trecut pragul. „A adormit iar fetița?“, întrebă. Dacă l-a privit și și-a dus la buze degetul arătător, iar tata, coborînd tonul, adăugă: „Mrs. Newton pleacă

într-o călătorie mîine foarte devreme. E mai bine ca fetița să n-o vadă plecînd. Luați-o să doarmă cu dumneavoastră noaptea asta". Ușa s-a închis la loc, și atunci dădaca, pe întuneric, cu mare grijă, fără să mă trezească, ascultă de ordinul tatei, luîndu-mă în brațe și ducîndu-mă în camera ei ca să dorm acolo restul nopții. Mi-a lăsat patul și ea a dormit pe un scaun, în alertă." Clare Bayes a tăcut, a făcut o pauză. Se ridică de pe patul dublu pe care stătuse numai ea și se duse la baie, și, cu toate că eram apropiați, nu eram chiar atît cît să nu închidă ușa. Chiar și astfel n-am putut să nu aud cum curgea lichidul peste celălalt lichid, și pe cînd îl auzeam (fără să vreau să aud) m-am gîndit iar la numele acela: „Terry Armstrong", mi-am zis, și de data asta am mai adăugat: „Armstrong e foarte frecvent, și Terry de asemenea, ca nume de femeie e diminutiv de la Theresa, iar ca nume de bărbat de la Terence. Armstrong e foarte frecvent, sînt cu miile în Anglia și au fost întotdeauna, tot cam atîtia sau și mai mulți ca Newton și aproape tot atîtia ca Blake, în schimb e rară combinația Cromer-Blake. Și Terence sau Terry e foarte frecvent, deși nu ca John, și nici ca Tom, sau Ted, care vine de la Edward și de la Theodore. Armstrong", mi-am zis iar. „Armstrong însemna Brățputernic." Și cînd Clare Bayes se întoarse se așeză din nou pe pat și-și sprijini șalele pe perna îndoită și umerii pe perete. Mai aprinse o țigară și-și strînse picioarele, iar fusta i se ridică din nou. Își umezise fața și privirea nu-i mai era atît de fixă, dar nu-și pierduse șirul: „A doua zi de dimineată mama nu mai era acasă, mi-au spus că plecase în călătorie pentru cîteva zile. Eu o aveam pe dădaca Hilla, și din ziua aceea am avut-o și mai mult, veșnic lîngă mine de-a lungul celor cîteva ani cît am mai stat la Delhi, fără să fim transferați, în ciuda celor întîmplate acolo. Ea n-a mai putut lua legătura cu mama și bineînțeleș nici cu Terry Armstrong, pe care nu știa nici măcar unde să-l caute. Tata, pe deasupra, a supus-o unci supravegheri discrete în zilele acelea, obligînd-o să stea cu mine în casă tot timpul, să nu mă lase nici o clipă, și așa a și făcut începînd de atunci, a stat cu mine tot timpul și nu m-a lăsat nici o clipă, pînă cînd, după cîteva ani, am plecat în sfîrșit din Delhi și ea a preferat să nu vină cu noi. Dădaca Hilla n-a știut niciodată ce s-a ales de mama în zilele acelea, dar e de presupus că a apelat la Armstrong și s-a refugiat cu el în vreun hotel sau acasă la vreo cunoștință de-a

lui din Delhi, un indian, de bună seamă, nu cineva din colonia britanică, deoarece cu greu ar fi putut da explicații membrilor acesteia despre cele întâmplate. Mamei începuse să i se observe sarcina pe atunci, se vedea că are ceva, după spusele dădacei, chipul îi era palid iar silueta începuse să i se îngroașe, poate de asta a fost nevoită să stea de vorbă cu tata, să-i povestească, în noaptea aceea care i-a hotărît plecarea. Dădaca n-a aflat nici dacă Terry Armstrong era în oraș când mama a plecat de acasă, dacă era deja în noaptea aceea și avea s-o aștepte a doua zi în vreun loc sau dacă a venit cum a putut mai repede chemat de ea, mai târziu, și dacă prin urmare mama a trebuit să stea singură. Spunea dădaca și că Armstrong nu-i păruse niciodată un om practic, și nici cu posibilități, ci un visător, așa îl definea dădaca, acesta e cuvântul. Își amintea în legătură cu el mai ales dispoziția excelentă și glumele sale neîncetate. Povestea că adesea scotea din buzunar o sticlută de metal pe care rîzînd o apropia de buzele mamei și chiar și de ale dădacei, care se fereau mereu amuzate, și atunci el rostea un discurs ridicînd sticluta, închina în cinstea unor nume englezești care pentru dădacă nu aveau sens și o dădea pe gît plin de veselie, deși ea nu l-a văzut niciodată ametit. Mama rîdea întotdeauna, rîdea la tot ce spunea și făcea el, rîdea de orice cum fac tinerii, cum făcea Armstrong însuși: veșnic pus pe glume, spunea dădaca: niște hohote nesfîrșite." Și, pe cînd Clare Bayes vorbea de bărbatul despre care ignora totul în afară de o trăsătură de caracter și de nume, eu mi-am părăsit în sfîrșit locul și m-am apropiat de pat, m-am așezat la picioarele lui, pe jos, ca să ascult mai bine și să gîndesc mai puțin. Dar chiar și atunci eram atent la gîndurile mele, care totuși erau rapide și scurte, pentru că tot ce am apucat să gîndesc (pe cînd mă apropiam și observam nisipul de pe ciorapi, și de la picioarele patului) a fost doar un nume: „Terence Ian Fytton Armstrong.” „După patru zile de la noaptea cu cearta l-am văzut pe el, pe Terry Armstrong. L-am văzut, dădaca și cu mine, și poate și tata, deși el n-a admis-o niciodată și eu nu mai pot să-mi aduc aminte, după cum nu-mi amintesc nici de frazele care în noaptea cu pricina mă treziseră și mă făcuseră să plîng. Sau poate vreme îndelungată am uitat ceea ce am văzut, și doar mult mai târziu, cînd am aflat că văzusem, am început să simt ca o părere amintirea acelor lucruri pe care, după cum spunea dădaca, le-am

văzut și eu cu ochii mei. E foarte posibil ca, dacă acum povestesc de parcă mi-aș aminti, s-o fac numai pentru că acum știu ce s-a întâmplat și de ani de zile îmi tot imaginez, de când am aflat. Dar nu mă pot abține, înțelegi?, să nu-mi dau seama că am văzut, și chiar dacă n-am înțeles atunci și nici nu mi s-a păstrat în memorie, cred că îmi amintesc acum ca și cum aș fi fost de față“. Și pe când Clare Bayes care odinioară a fost Clare Newton îmi vorbea de cunoașterea sau amintirea pe care o avea Clare Newton despre cea dintîi, care înainte a avut probabil alt nume de familie pe care nu-l știu (adică: pe când fetița Clare îmi vorbea de mama ei moartă), eu mă tot gîndeam la numele de Armstrong și de data asta mi-am zis (în vreme ce auzeam povestea aceluia episod atît de melodramatic spusă de unul dintre martori): „Nu-i cu puțință și nu va fi și nu se poate, Armstrong e foarte frecvent și Terry de asemenea, există bărbați numiți Terry cu miile și mii de Armstrong și sute de Terry Armstrong, și în afară de asta nu-i chip să verific fiindcă nimeni nu știe nimic despre Terry Armonstrong, care n-a lăsat nici o urmă după ce s-a întors la Calcuta prin anii cincizeci și apoi la Vasto cînd i-a venit vremea, poate a mai revenit la Calcuta pentru o *ultimă petrecere* care s-a tot prelungit, ținîndu-l pe loc un an și jumătate (a fost mai mult decît o petrecere), și care l-a purtat pînă la Delhi; o *ultimă petrecere*, cu toate că a dat-o cu cincisprezece ani înainte de moartea sa adevărată.“ „Trecuseră numai patru zile, și eu mă aflu în grădină cu dădaca, privind fluviul și așteptînd trenurile de la sfîrșitul serii, cum ți-am povestit că făceam mereu de mică și am continuat s-o fac pînă am plecat din Delhi. Tata stătea puțin mai departe, la marginea grădinii, lîngă casă, și de asta e posibil să fi văzut totul și la fel de bine să nu fi văzut nimic. Eu însă am văzut ce știu că am văzut și nu-mi amintesc, și nu mi-am amintit nici mai tîrziu, nici măcar imediat după ce s-a întâmplat, fiindcă în seara aceea, după patru nopți de cînd mama plecase și în vreme ce așteptam trecerea trenului poștal care venea de la Moradabad și ajungea mereu cu mare întîrziere, s-au ivit două siluete, o femeie și un bărbat, mergînd pe podul de fier care traversează fluviul.“ „Podul peste fluviul Yamuna sau Jumna pe care mi l-a descris Clare Bayes“, mi-am zis. „Podul acela lung cu drugi de fier încrucișați în diagonală mai tot timpul pustiu, în negură, liniștit și estompat, exact ca una dintre figurile acelea credin-

cioase și secundare din copilărie care mai târziu dispar pentru a se ivi din nou luminându-se după o vreme și numai o clipă, când sînt chemate, și imediat se pierd iar în întunericul existențelor lor ignorate și care se pot confunda, după ce și-au dus la bun sfîrșit vremelnica menire sau au dezvăluit secretul care, pe neașteptate, li se cere insistent. Întocmai ca dădaca Hilla, sau ca bătrîna servitoare care mă însoțea cu cei trei frați ai mei pe strada Génova, sau pe Covarrubias, sau pe Miguel Ángel: dădaca indiană Hilla și bătrîna servitoare madrilenă ale căror existențe se pot confunda și ființează numai pentru ca prin ele să treacă, ori de cîte ori are nevoie, copilul.” Și în vreme ce Clare Bayes îmi povestea mai departe ce văzuse și ce își amintea numai teoretic, m-am tot gîndit, stînd jos lingă pat, privindu-i picioarele svelte și drepte, picioarele văzute din față împreună cu triumghiul chiloților: „Fetița englezoaică privește acum podul negru de fier așteptînd să-l străbată un tren, pentru a-l vedea luminîndu-se și reflectîndu-se în apă, unul din trenurile acelea în culori vii, pline de lumină și de zgomot neauzit, care trec peste fluviul Yamuna la răstimpuri, fluviul Jumna la care ea se uită răbdătoare de acasă, ridicînd capul cînd s-a lăsat întunericul. Însă trenul nu apare încă, și pe podul în negură trec acum, în schimb, șovăinde și temătoare, poticnindu-se poate de șine, călcînd pe pietriș, două siluete care sînt John Gawsworth și mama fetei care privește, Clare Newton, o femeie tînă, mai tînă decît este acum fata ei în noaptea asta la Brighton. Merg ținîndu-se de mîna, și Armstrong o călăuzește pe mamă, merg sprijinindu-se de drugii încrucișați în diagonală, se prind de ei, ca și cum s-ar teme să nu cadă și să se prăbușească în apă, deși se prea poate ca tocmai pentru asta să se fi dus pe pod, pentru a cădea și a se îneca, sau poate că nu, ci doar îl trec pe jos, anevoie, poate că fug, sau sînt descumpăniți, sau tulburați, sau beți, sau bolnavi, poate că nici nu știu ce anume fac. Fetița deslușește îndată cele două siluete în beznă, fiindcă amîndouă sînt îmbrăcate în alb și fiindcă una din ele e mama ei (și fiindcă cea care avea să fie Clare Bays are acum ochi numai pentru structura de fier care vestește vagoane în mii de culori). „Uite, mama”, spune fetița arătînd spre pod, și dădaca n-o ia în seamă la început, nu ridică privirea și continuă să îngîne un cîntec oarecare în timp ce coase sau nu face nimic și se mărginește să-și țină mîinile

împreunate în poală, supraveghind-o pe fetița care i-a fost încredințată. Fetița vede cum bărbatul care e poate Gawsworth înaintea pînă la jumătatea podului, ducînd-o mereu de mînă pe mama, și cu toate că fetița încă n-o știe – o să i-o tot șoptească dădaca de-a lungul viitoarei sale copilării, fără să-i povestească totul decît mult mai tîrziu: fără să-i povestească pînă avea să i se ceară insistent –, se află pe podul de pe care s-au aruncat multe perechi de amanți nefericiți. Însă poate că ei nu se vor arunca, deși e foarte posibil ca în noaptea aceea să fie chiar așa, o pereche de amanți nefericiți care se află totuși pe pod din alte motive, cine știe, poate că Gawsworth însuși, care o călăuzește pe mama, nu știe prea bine care e motivul. Armstrong își scoate sticluta de metal din buzunarul hainei albe, dar nu mai închină și nici nu rostește vreun discurs și nici n-o duce la buzele celei dintîi Clare Newton, care rîdeau atît de mult (la buzele sărutate atît de mult), ci bea cîteva picături în mare grabă, aproape ascunzîndu-se de femeia care îl iubește și îl urmează: ea privește în pămînt, pe cînd el se uită în sus, e posibil ca ea să aibă o ameteală, să nu poată să nu se uite în jos, spre fluviul larg cu apa albastră (sau neagră, căci e noapte), și ca acesta să fie singurul mod de a începe să se obișnuiască încet-încet cu apa, fiindcă poate mama se va arunca într-adevăr, poate că ea e mai hotărîtă și se întreabă dacă Gawsworth, sau Terry Armstrong, o să sară și el, așa cum și-au făgăduit și au plănuit. Lui Clare Newton cea dintîi nu-i scapă faptul că el bea cîte o înghițitură din sticla de metal, poate pentru a se obișnui încet-încet – el – cu lichidul care îi așteaptă; și nici dădacei nu-i scapă, acum cînd în sfîrșit privește spre pod deoarece fetița a stăruit atît („Uite, acolo e mămica, acolo, cu un bărbat”), cu toate că privește năucă, fără să priceapă încă ceea ce vede. Poate că și-au făgăduit, și au plănuit și au hotărît totul cu o noapte în urmă, mama și bărbatul, sau în timpul zilei, într-o cameră de hotel, și au hotărît astfel (Clare Bayes nu știe, nimeni n-o să știe) pentru că nu pot găsi altă soluție decît cea de a se opri brusc, Gawsworth e nenorocit și descumpănit și totuși nu e serios, ci pus pe glume și pe joacă (gîndirea-i e schimbătoare, iar caracterul slab), și nu poate accepta ca viața să-și intre în drepturi și în privința lui, să-l fixeze într-un loc și să-l împovăreze cu responsabilități, regele Redondei nu poate avea moștenitori și nici nu poate să-și asume sarcina unui copil,

și nici măcar a femeii pe care o iubește și care-l poartă în pîntece pe al lui, poate că n-ar fi în stare chiar dacă n-ar fi în situația asta. Și Clare Newton a luat hotărîrea împreună cu el (Clare Bayes nu o știe, nimeni nu o știe), fiindcă e speriată și disperată, de trei nopți și patru zile e singură și pe drumuri și poate fără bani, prin hoteluri ieftine sau rătăcind prin orașul devenit neprimitor, pe cînd Armstrong întîrzie să apară și nu-i nimeni care să se ocupe de ea, trei nopți și patru zile descumpănită, îngrozită, fără să poată crede ce i se întîmplă: voința i-a luat-o razna și nu știe cum s-o rețină, să-i întîrzie dispariția, iată că nici nu-i mai aparține de tot, ca voința unui bolnav, sau a unui bătrîn, sau a unui nebun. El bea, ea privește apa. Amîndoi se opresc la jumătatea podului, se clatină. Gawsworth își trece brațul – brațul lui puternic – peste umerii ei, așa cum faci cu ființele pe care le protejezi și iubești, și cu cealaltă mînă se apucă de un drug diagonal care se încrucișează cu altul, în prima mînă ținînd sticluta care precis că e goală, chiar dacă el nu și-a dat seama. Acum Armstrong privește în jos, iar mama, în schimb, se uită în sus, încercînd să zărească grădina casei sale unde n-avea să se mai întoarcă, și pe fetița ei, întrebîndu-se dacă o mai fi stînd să se uite, sperînd să nu se uite, sperînd ca dădaca Hilla să o fi culcat și să îi cînte ca s-o adoarmă, căci a trecut deja trenul poștal care vine de la Moradabad și marchează sfîrșitul zilei pentru fetiță (dar Clare Newton n-are habar că și astăzi trenul acesta vine cu mare întîrziere). Perechea de amanți care doar de puțină vreme sînt amanți nefericiți rămîne încremenită, nu-și continuă drumul, perechea nu reușește să treacă podul. Și în momentul acela apare de după o cotitură trenul poștal de la Moradabad, trenul pe care fetița englezoaică îl așteaptă ca în toate serile copilăriei ei străine, prezente și viitoare și de la Miază-zi, trenul care ajunge veșnic cu o întîrziere incalculabilă (nimeni n-o poate calcula, și în seara asta n-a calculat-o nimeni), și care din pricina asta, deși se apropie de destinație, nu pare niciodată că și-ar încetini mersul. Gawsworth întoarce privirea spre trenul care țîșnește, pe cînd mama îl aude venind (aude năvălind zgomotul de fier care nu poate fi auzit de fetiță) fără să aibă nevoie să-l privească, acum privește din nou doar apa. Luna e plină și mișcătoare ca o așchie. Și atunci Armstrong ridică brațul cu care înconjoară umerii celei dintîi Clare Newton, se eliberează dîndu-i drumul,

și acum cu amîndouă mîinile – cu aceste mîini care au pilotat avioane și vor cere de pomană – se agată și se lipește cu trupul de drugii diagonali încrucișați, trezit brusc din beție, lăsînd să-i cadă sticluta, cu ochii ieșiți din orbite și plini de groază ca cei ai cîinelui lui Alan Marriott chiar înainte de a i se tăia laba stîngă din spate în gara Didcot. „Atîtea lucruri ne rețin pe lumea asta”, se gîndește poate Gawsworth agățat de bare, „și totul se poate încă schimba”. Sau poate că nu gîndește așa, ci o știe. Și mama trebuie s-o știe, dar suportă totuși pînă în ultima clipă cu trupul atît de aproape de șine – trupul ei care începe să se îngroașe, din pricina aceluia care nu este încă și nici nu va ajunge să fie frățiorul lui Clare Bayes – și nu urmează exemplul lui Armstrong, cei doi amănți nu fac același lucru, și în loc să se prindă și ea de drugii, mama cade sau sare printre ei, se aruncă în apă cu rochia-i albă (albă ca părul lui Cromer-Blake, și ca al lui Rylands, și ca sînii lui Muriel, falsa grăsană de la Wychwood Forest), Clare Newton pe nume. Și pe cînd Clare Newton sare și Terry Armstrong nu sare, trenul trece ocupînd în întregime podul de fier, dintr-un capăt în celălalt, și luminînd fluviul cu ferestrele lui (bărbații de pe șlepuri se clatină pe picioare, uitîndu-se în sus), și aceasta e imaginea care o ajută pe fetiță să-i vină somnul și să se împace cu ideea zilei de mîine într-un oraș căruia nu îi aparține și pe care-l va vedea ca al său numai cînd îl va fi părăsit și nu va mai avea prilejul să îl evoce cu glas tare decît cu fiul ei sau cu un amant, căci amănții slujesc la ceea ce slujesc și copiii, în esență pentru a ne asculta povestea vieții. Mama se prăbușește cu senzația-i de cădere, cu senzația-i de povară, cu senzația-i de ameteală, de cădere și graviditate și greutate, cu trupul îngroșat și chipul palid, cu falsa-i grăsimă și cu amărăciunea ei. Iar ochii lui Gawsworth – pe care îi ține închiși parcă de ani de zile și fără nici un fel de privire – văd cum cade și se scufundă trupul celei pe care o iubise; și fetița Clare vede de sus cum dispare în apele albastre ale fluviului strălucitor și limpede în noapte trupul celei pe care o iubea – mama care nu-și poate aminti de noaptea aceasta la Brighton –; și poate tatăl, de la marginea grădinii, lîngă casă, vede și el cum întîrzie să iasă la suprafață și nu iese trupul celei pe care încă o iubea. (Toți trei văd ființa iubită omorîndu-se.) Și dacă Hilla, care vede cum bărbații de pe șlepuri nu reușesc să găsească trupul iubit dus de curent, va dezvălui secretul, căci

n-o vor face nici Terry Armstrong și nici tatăl, și nici podul de fier peste fluviul Jumna. Și când trenul a trecut și Clare Bayes care pe atunci era Clare Newton pierde din ochi lumina oscilantă a ultimului vagon, căruia i-a făcut cu mîna un semn de adio ce n-a fost niciodată schițat pentru a primi vreun răspuns, fiindcă acolo nu se mai afla ființa care i-ar fi putut răspunde, podul rămîne iar pustiu, în negură, liniștit și estompat. A mai rămas pe el doar pentru cîteva secunde cealaltă siluetă albă, care poate vomită în fluviul Yamuna ca un cerșetor de la Oxford în rîul Isis, înainte de a o lua la fugă, îngrozit, cel de pe urmă rege al Redondei, scriitorul John Gawsworth, *Scriitorul Adevărat*, care nu va mai scrie și nici nu va mai lăsa nici o urmă. Sau poate doar o sticlută de metal ce o fi rămas acolo din noaptea aceea, strivită, ruginită și goală printre șine."

Și când Clare Bayes și-a terminat povestea, m-am ridicat de pe jos și m-am întors la fereastra mea și m-am apucat să mă uit prin ea, gîndindu-mă: „Dar nu-i cu putință și nu poate fi și nu este“.

Ea se sculă din pat și se apropie de locul unde stăteam eu, și atunci amîndoi privirăm în tăcere prin fereastra aceea care lăsa să se zărească în depărtare imitația fantastică a palatelor din țara copilăriei sale: era lună și se vedeau nori; pieptul ei îmi atingea spinarea. Clare Bayes îmi mîngîie ceafa cu o mînă, iar eu m-am întors și ne-am privit ca și cum am fi ochii vigilenți și îndurători unul pentru celălalt, ochii ce vin din trecut și care nu mai contează fiindcă știu cum sînt siliți să ne vadă, de multă vreme: poate ne-am privit de parcă am fi amîndoi frați mai mari și am regreta că nu putem să ne iubim mai mult. Sau mai mult decît așa. Și atunci n-am putut să nu-mi amintesc niște versuri ca un citat, versurile altui autor englez despre care (exact invers decît despre Gawsworth) se știu multe, în afară de moartea-i neclară, care a fost violentă și a ajuns legendară fiind nevoie să fie imaginată, ca cea a lui Clare Newton: a sfîrșit înjunghiat înainte de a împlini treizeci de ani într-o zi din Trinity, într-un 30 mai cu patru sute de ani în urmă, la Deptford, care înseamnă Vad Adînc, aproape de Tamisa, numele cu care e cunoscut rîul Isis pretutindeni și întotdeauna în afară de trecerea lui prin Oxford. Și mi-am zis: „*Thou hast committed fornication: but that was in another country, and besides, the wench is dead.*“ Cu alte cuvinte: „Ai căzut în

preacurvie: dar asta s-a întâmplat în altă țară, și pe deasupra, fata a murit."

A doua zi, cînd Clare Bayes m-a lăsat cu mașina în fața casei mele din Oxford (și cu toate că nu era întineric acum nu ne mai ascundeam), am văzut în clipa aceea cum florăreasa țigancă, cea care se așeza peste drum în zilele de sărbătoare, era luată de bărbatul ei invizibil cu furgoneta curată și modernă. Asta însemna că ziua era aproape de asfințit, în ciuda luminii primăvăratice neschimbate, suspendate și căldute, și că în curînd slaba roată a lumii avea să se pună iar în mișcare și liniștea avea să se sfîrșească. Mi-am dat seama cu bucurie că scăpasem de o duminică desprinsă din infinit.

Doi din cei trei au murit de cînd am plecat de la Oxford, dar nici una din cele două ființe nu e Clare Bayes, ci sînt Toby Rylands și Cromer-Blake, ei sînt cei care au murit, și așa era prevăzut, să fie ei. Cel care a fost personajul meu patern și matern și călăuza în orașul acesta a murit la patru luni de la plecarea mea și n-a mai apucat să cunoască alt Michaelmas și nici alt an universitar, și astfel ultimul și cel de al doilea al meu a fost și ultimul pentru doctorul Cromer-Blake, care de mult era pe ducă. Toby Rylands, care avea să moară doi ani mai tîrziu (deci acum numai două luni) a fost cel care mi-a dat vestea printr-o scrisoare urgentă și cel care i-a păstrat jurnalul; iar mai apoi, cînd a murit și el, conform ultimei sale dorințe exprimate în testament, acesta a călătorit spre Miază-zi ca să fiu eu acela care să îl păstreze. Scrisoarea lui Rylands era foarte laconică, de parcă n-ar fi vrut să vorbească prea mult de cele întîmplate și demult așteptate, și nici de cel care prin moartea sa devenea oglinda în care el nu dorea acum să se vadă: de parcă Rylands ar fi fost acum cel care nu era dispus să-l viziteze pe Cromer-Blake, la mormîntul lui, și nici să-i evoce memoria.

Cromer-Blake a fost înmormîntat la Londra, unde se născuse (în nord), și cu toate că n-a fost nevoie să se facă vreo colectă pentru a plăti înmormîntarea celui care n-a ajuns un *bursar*, n-au asistat mulți la înmormîntare, aproape numai colegii (atît de solidari, atît de plini de umor) de la Tayloriana. Preotul care a ținut slujba și discursul funerar a avut nedelica-

tețea să ceară copiilor prezenți în biserica catolică Marble Arch să plece, copiii a doi colegi care veniseră cu părinții, profitând că era sîmbătă și pentru a petrece restul zilei la grădina zoologică din Londra. Din familia lui Cromer-Blake (avea părinți, un frate burlac și o soră căsătorită) a fost de față numai fratele Roger, care se pare că a plecat în mare grabă cu automobilul său sport (poate un Aston Martin) îndată ce s-a terminat ceremonia, fără să salute pe nimeni. N-a venit prietenul său Bruce, și nici Dayanand, de care, conform jurnalului pe care l-am citit în întregime fără să înțeleg decît cîteva părți, Cromer-Blake se distanțase definitiv în ultimele lui luni. De la al său *college* au asistat cîțiva membri, dar nu și *warden*-ul lord Rymer, căruia îi făcuse servicii – și cu care se înțelegea de minune –, dar a venit în schimb economistul Halliwell, de care aveau să fugă toți cînd s-a terminat înmormîntarea, ca să nu se vadă asaltați de subiectul lui unic. Știrea cu moartea lui Cromer-Blake a apărut „în două ziare naționale, amîndouă puțin binevoitoare“, după cum spunea Rylands enigmatic. Profesorul emerit era succint în scrisoare, se putea vedea că a scris-o în grabă, pentru a termina cît mai curînd cu obligațiile, dar copleșit de emoție. „Cromer-Blake știa ce anume are de aproape un an, a aflat în decembrie trecut. Ce curajos a fost! În fața lumii și-a purtat îngrozitoarea condamnare cu dezinvoltură, așa spun toți cei care s-au mai dus să-l vadă. E surprinzător cum uneori persoane pe care le-am considera «nesigure» se dovedesc pline de curaj. Ce tristețe îngrozitoare! Nu reușesc să nu mă mai gîndesc la el“. Cam asta și încă foarte puține altele cuprindea scrisoarea urgentă, la sfîrșitul căreia îmi dădea o adresă la Londra pentru cazul în care, dacă doream, aş trimite în memoria lui Cromer-Blake o donație unei instituții de binefacere.

N-am trimis nimic, deși m-am tot gîndit s-o fac. Adevărul e că am încercat să uit de moartea lui îndată ce am aflat de ea, și am reușit în parte, căci nu-i chiar imposibil să uiți așa ceva cînd mortul e departe și cel viu începe să aparțină trecutului. Ultima oară cînd îl văzusem era din nou așa și așa, adică rău. Amabil, ca întotdeauna, se oferise să mă ducă el cu mașina cu geamantancele mele uriașe și pline de cărți la gară, de unde plecam la Londra pentru a continua apoi pînă la Paris cu trenul și în *hovercraft* și cu alt tren, și de acolo la Madrid, spre Miază-zi. Dar în seara dinaintea plecării mele s-a simțit rău și mi-a

telefonat să-mi spună că ar fi mai bine ca a doua zi să nu se miște de acasă. Așa încît mi-am întrerupt preparativele luînd o pauză și m-am dus la el la *college* să-mi iau rămas bun. Cu toate că iunie era pe sfîrșite și era o temperatură foarte plăcută, m-a primit culcat pe canapea și acoperit cu o pătură, de parcă ar fi fost Saskia: cascada ce-i învăluia picioarele era acum în carouri, toga atîrna în spatele ușii, neagră, foarte lungă, așa cum atîrnă acum a mea la Madrid, acasă. Își pierduse în parte deghizarea-i estetică. Televizorul era aprins, o operă fără sonor. Mi-a spus că îi era frig, că avea puțină febră, nu-mi mai amintesc despre ce anume am vorbit, am uitat, cum se uită lucrurile cărora nu li se dă importanță la momentul potrivit, lucrurile care nu emoționează fiindcă nu se fac știindu-se că ceea ce se spune sau se face – ori ceea ce se vede – are semnificație și greutate. Și acel rămas-bun nu avea pe atunci așa ceva, sau nu prea mult, poate că eu voiam să cred că Rylands exagera cu prezicerile (Cromer-Blake se arăta, într-adevăr, atît de nepăsător), iar capul îmi era mai mult la plecare, la ce mă aștepta (la viitor, la diafan și la suprafața plană), decît la ce lăsam (la ceea ce era deja trecut, cețos și aspru și brăzdat). Îmi amintesc doar că paliditatea-i obișnuită era exagerată, pe cînd arunca priviri involuntare unui Falstaff care vocifera mut, dar asta nu era ceva foarte deosebit: în perioada examenelor fața oricărui *don* devine mereu palidă. A lui avea în seara aceea aproape culoarea părului său prematur încărunțit, tot mai puțin cenușiu și tot mai alb. N-am stat mult, era tîrziu. Trebuia să-mi termin bagajele și el poate că dorea să asculte Falstaff.

Ultimele însemnări din jurnalul lui, pe care îl păstrez acum eu, sînt foarte scurte și fără nici un chef, două sau trei rînduri în fiecare din zilele cînd scrie ceva, și nu scrie în toate, în nici un caz. Astfel, pe 3 septembrie spune: „Azi e ziua mea de naștere. Am reușit să ajung la treizeci și opt. Nu mai sînt tînăr. Clare mi-a făcut cadou un pulover de lînă împletit chiar de ea. B nimic, uitase.” Și după trei zile, pe 6, se mulțumește cu și mai puțin: „B vrea să se ducă să locuiască la Londra. Orașul meu, absurd. Azi mi se pare foarte departe, chiar dacă e doar la o oră.” Nu mai e nici o însemnare pînă pe 12, cînd scrie: „Azi am început să recitesc *Don Quijote*, sper să-mi ajungă timpul să-l termin, săptămîna asta și următoarea. Poate ar trebui să încep cu partea a doua.” Și apoi, pe 14: „Mai sînt șapte zile pînă la

sfârșitul verii. M-am săturat. De faptul că mă simt prost și de vară." Iar pe 20 vorbește de mine: „Azi e ziua de naștere a dragului nostru spaniol. Împlinește treizeci și patru, nici el nu mai e tânăr. I-am telefonat la Madrid, dar era plecat." (Într-adevăr nu eram atunci acasă, și nici măcar în Madrid, ci la Sanlúcar de Barrameda cu Luisa, care azi e nevasta mea, și pe care o cunoscusem la Madrid cu o lună înainte.) Următoarea însemnare e de pe 29 și pare a fi copiată de pe o agendă sau un calendar, fiindcă spune doar atât: „Sfântul Mihail și toți Îngerii. Cea de a șaptesprezecea duminică după Sfânta Treime (a optsprezecea după Rusalii). Prima zi a trimestrului. Soarele răsare la 7,02, apune la 18,47. Lună plină la 00,08." Apoi nu mai e iar nimic pînă pe 7 octombrie, cînd scrie: „Luna în al patrulea pătrar la 5,04. Toby m-a sunat, i-am cerut scuze rugîndu-l să nu vină să mă vadă. Bietul bătrîn, nu înțelege nimic." Și pe 14: „Lună nouă la 4,33. Azi încep Michaelmas și cursurile și nu mă pot duce la ore. Dewar și Kavanaghe au fost foarte amabili oferindu-se să-mi țină locul pînă mă fac bine." Ultima însemnare e de pe 17, și spune: „Sfînta Etheldreda, regină peste Northumbria fără voia ei, proasta. Peste cîtiva ani, boala asta se va putea vindeca, precis, un fleac. Cum m-am mai săturat!" A murit pe 19, cea de a douăzecea duminică după Sfînta Treime (a douăzeci și una după Rusalii) și de ziua Sfîntei Frideswide (cel puțin la Oxford). Soarele a răsărit la 7,38 și a apus la 18,01 și luna era în al doilea pătrar la 20,13. Cromer-Blake, l-a văzut pe primul, și pe al doilea, dar nu luna aceea.

Despre moartea bietului bătrîn știu și mai puțin sau aproape nimic, căci nu mai exista un Cromer-Blake să mi-o povestească, nu mai era nimeni să spună măcar „Ce tristete îngrozitoare!" Kavanagh, mai dinamic și mai modern decît Rylands, a fost cel care și-a asumat sarcina de a-mi telefona la Madrid acum două luni ca să mi-o aducă la cunoștință, renunțînd la scrisori urgente și la donații. Și el mi-a trimis jurnalul primului care murise. Dar știu că Rylands, spre deosebire de Cromer-Blake, n-a știut-o dinainte, dacă aceste cuvinte au vreun sens pentru cineva. Vreau să spun că nu fusese bolnav înainte. Nu era într-un spital, ci la el acasă, i s-a oprit brusc inima, pur și simplu așa, dintr-o dată, și gata. Nu știu la ce oră nici unde se afla și nici ce făcea. Poate că doamna Berry l-a chemat la masă și el n-a apărut în bucătărie, și atunci doamna Berry, avînd pesemne o presimțire, s-a dus

îngrijorată la malul râului Cherwell, unde probabil că Rylands o fi stat în fotoliul lui cu pernă ca să nu scape soarele de toamnă. Sau poate nici n-a ajuns pînă acolo prea previzibila doamnă Berry, și i-a fost de-ajuns să vadă de la fereastră torsul uriaș și bombat prăbușit pe fotoliu. Paharul cu xeres căzut în iarbă. Privirea fără autoritate și fără culori. Puloverul galben răsucit. Nu știu, n-are a face, nu-i nici o tristețe îngrozitoare.

A trecut puțină vreme de cînd am plecat de la Oxford, dar totul e foarte departe. Prea multe s-au schimbat sau au început sau au încetat să mai fie de atunci (acum mă preocupă și mă încîntă marile proiecte ale întreprinzătorului Estévez, și nevasta mea Luisa, și fiul meu nou-născut). Rylands n-a publicat nici o carte despre *A Sentimental Journey*, și se pare că nici printre hîrțile lui nu s-a găsit vreun manuscris care să poată corespunde aceluia text pe care mi l-a anunțat într-o duminică la sfîrșit de Hilary. De fapt nu s-a găsit nici o lucrare de a lui din ultimii ani, nimic inedit. Le-a distrus, sau poate n-au existat niciodată și și-o fi petrecut acești ani de cînd s-a pensionat fără să scrie un rînd, inactiv, privind cum curge riul, care în toate timpurile este imaginea trecerii, și vreun program de televiziune, chemînd lebedele rebele și aruncînd firimituri ratelor care îi erau recunoscătoare, primind prin poștă onoruri, tot mai nesincere. Pesemne a mințit cu privire la cartea lui în duminica aceea cînd a părut că spune atîtea adevăruri. Se prea poate să fi mințit în legătură cu toate, nu știu, nu contează, viața mea înaintează acum pe alt făgaș, nu mai sînt același cu cel care a stat doi ani în orașul Oxford, cred. Nu mai sînt tulburat, deși tulburarea mea de atunci n-a fost mare lucru, ci ușoară și trecătoare și coerentă și logică, așa cum am mai spus, una dintre acele tulburări care nu ne împiedică să ne vedem mai departe de treburi, nici să ne comportăm cu chibzuință, să fim politicoși și să ne manifestăm față de ceilalți ca și cum nu ni s-ar fi întîmplat nimic; una dintre acele tulburări care de bună seamă trec neobservate pentru toată lumea în afară de cel care o simte, una dintre acelea care ne cuprind pe fiecare din cînd în cînd. Totul e foarte departe, și legătura mea cea mai trainică, acum că după Cromer-Blake a murit și Rylands, și dat fiind că nu-i chip să fiu în corespondență cu Kavanagh și Dewar, e faptul că n-am încetat să-mi plătesc din orașul meu natal cotizațiile la Machen Company, și în schimbul acesteia și al unui supliment primesc

în continuare tot la cîteva luni o publicație minuțioasă și ciudată privitoare la el sau la cercul lui de prieteni, printre care uneori e menționat Gawswordh fără a se aduce nici o informație despre viața lui: cu toate că nici n-aș vrea să aflu dacă ar fi să existe vreuna, și din pricina asta n-am cumpărat în veci nici unul din extrem de rarele titluri ale regelui fără regat pe care le-am văzut oferite, la un preț foarte mare, în extravagantele cataloage pe care mi le trimit încă puținii mei anticari de la Oxford și Londra (niciodată însă titlul *Above the River*, pe care l-a publicat la nouăsprezece ani și care îl interesa pe Alan Marriott). Presupun că broșurile astea de la Machen Company sînt puse în plic și expediate de Marriott însuși, dar nu reiese de nicăieri, căci nimeni nu adaugă vreodată cîteva rînduri la aceste trimiteri cu ștampila poștei din diferite orașe (Chippenham, Lymington, Scarborough, o fi călătorind mult). Pe el, pe Marriott, l-am mai văzut doar de departe, trăgîndu-și după el cîinele șchiop, în vreo două rînduri în ultimul meu an la Oxford, însă nu m-am apropiat să-l salut și nici el pe mine. Nu m-a mai căutat, e cert, de atunci de cînd mă urmărea și dădeam de el pretutindeni, și de cînd m-a vizitat. Poate că tot ce dorea cu adevărat pe vremea aceea era să cîștige un nou membru pentru societatea lui, chiar dacă nu era o somitate, și să-și încaseze cotizația.

Am plecat singur din Oxford doar datorită hazardului, n-am de ce să mă plîng: Cromer-Blake nu m-a putut conduce cu mașina, și era prea tîrziu să rog alt coleg. Mă despărțisem de ei dînd o mică petrecere cu trei zile înainte și pe deasupra plecam foarte devreme a doua zi. Am chemat un taxi, m-am uitat în coșul de gunoi, am scos de acolo ultima pungă, și am înnodat-o, ultima mea *operă*; am plecat și mi-am încuiat casa în formă de piramidă cu trei etaje, am aruncat cheile înăuntru prin deschizătura cutiei poștale de la ușă (au căzut pe mocheta și au zăngănit); m-am urcat în tren fără a face nimănui cu mîna semnul de adio. Și cînd am trecut prin Didcot, trenul oprindu-se aici un minut, m-am uitat pe fereastră, încă adormit, în tot acel minut, și pe peronul din față, cel al trenurilor care mergeau spre Oxford, l-am văzut pe Edward Bayes rîzînd, îmbrățișînd o femeie care îi răspundea îmbrățișării stînd cu spatele la mine. Era blondă, cu părul scurt; avea în mînă o țigară; gleznele păreau fragilizate (poate desăvîrșite) de postura-i de amantă. Nu era Clare Bayes, bineînțeles, dar nici nu m-aș încumeta să

îngrijorată la malul râului Cherwell, unde probabil că Rylands o fi stat în fotoliul lui cu pernă ca să nu scape soarele de toamnă. Sau poate nici n-a ajuns pînă acolo prea previzibila doamnă Berry, și i-a fost de-ajuns să vadă de la fereastră torsul uriaș și bombat prăbușit pe fotoliu. Paharul cu xeres căzut în iarbă. Privirea fără autoritate și fără culori. Puloverul galben răsucit. Nu știu, n-are a face, nu-i nici o tristețe îngrozitoare.

A trecut puțină vreme de cînd am plecat de la Oxford, dar totul e foarte departe. Prea multe s-au schimbat sau au început sau au încetat să mai fie de atunci (acum mă preocupă și mă încîntă marile proiecte ale întreprinzătorului Estévez, și nevasta mea Luisa, și fiul meu nou-născut). Rylands n-a publicat nici o carte despre *A Sentimental Journey*, și se pare că nici printre hîrțile lui nu s-a găsit vreun manuscris care să poată corespunde aceluia text pe care mi l-a anunțat într-o duminică la sfîrșit de Hilary. De fapt nu s-a găsit nici o lucrare de a lui din ultimii ani, nimic inedit. Le-a distrus, sau poate n-au existat niciodată și și-o fi petrecut acești ani de cînd s-a pensionat fără să scrie un rînd, inactiv, privind cum curge râul, care în toate timpurile este imaginea trecerii, și vreun program de televiziune, chemînd lebedele rebele și aruncînd firimituri rațelor care îi erau recunoscătoare, primind prin poștă onoruri, tot mai nesincere. Pesemne a mințit cu privire la cartea lui în duminica aceea cînd a părut că spune atîtea adevăruri. Se prea poate să fi mințit în legătură cu toate, nu știu, nu contează, viața mea înaintează acum pe alt făgaș, nu mai sînt același cu cel care a stat doi ani în orașul Oxford, cred. Nu mai sînt tulburat, deși tulburarea mea de atunci n-a fost mare lucru, ci ușoară și trecătoare și coerentă și logică, așa cum am mai spus, una dintre acele tulburări care nu ne împiedică să ne vedem mai departe de treburi, nici să ne comportăm cu chibzuință, să fim politicoși și să ne manifestăm față de ceilalți ca și cum nu ni s-ar fi întîmplat nimic; una dintre acele tulburări care de bună seamă trec neobservate pentru toată lumea în afară de cel care o simte, una dintre acelea care ne cuprind pe fiecare din cînd în cînd. Totul e foarte departe, și legătura mea cea mai trainică, acum că după Cromer-Blake a murit și Rylands, și dat fiind că nu-i chip să fiu în corespondență cu Kavanagh și Dewar, e faptul că n-am încetat să-mi plătesc din orașul meu natal cotizațiile la Machen Company, și în schimbul acesteia și al unui supliment primesc

în continuare tot la câteva luni o publicație minuțioasă și ciudată privitoare la el sau la cercul lui de prieteni, printre care uneori e menționat Gawsorth fără a se aduce nici o informație despre viața lui: cu toate că nici n-aș vrea să aflu dacă ar fi să existe vreuna, și din pricina asta n-am cumpărat în veci nici unul din extrem de rarele titluri ale regelui fără regat pe care le-am văzut oferite, la un preț foarte mare, în extravagantele cataloage pe care mi le trimit încă puținii mei anticari de la Oxford și Londra (niciodată însă titlul *Above the River*, pe care l-a publicat la nouăsprezece ani și care îl interesa pe Alan Marriott). Presupun că broșurile astea de la Machen Company sînt puse în plic și expediate de Marriott însuși, dar nu reiese de nicăieri, căci nimeni nu adaugă vreodată câteva rînduri la aceste trimiteri cu ștampila poștei din diferite orașe (Chippenham, Lymington, Scarborough, o fi călătorind mult). Pe el, pe Marriott, l-am mai văzut doar de departe, trăgîndu-și după el cîinele schiop, în vreo două rînduri în ultimul meu an la Oxford, însă nu m-am apropiat să-l salut și nici el pe mine. Nu m-a mai căutat, e cert, de atunci de cînd mă urmărea și dădeam de el pretutindeni, și de cînd m-a vizitat. Poate că tot ce dorea cu adevărat pe vremea aceea era să cîștige un nou membru pentru societatea lui, chiar dacă nu era o somitate, și să-și încaseze cotizația.

Am plecat singur din Oxford doar datorită hazardului, n-am de ce să mă plîng: Cromer-Blake nu m-a putut conduce cu mașina, și era prea tîrziu să rog alt coleg. Mă despărțisem de ei dînd o mică petrecere cu trei zile înainte și pe deasupra plecam foarte devreme a doua zi. Am chemat un taxi, m-am uitat în coșul de gunoi, am scos de acolo ultima pungă, și am înnodat-o, ultima mea *operă*; am plecat și mi-am încuiat casa în formă de piramidă cu trei etaje, am aruncat cheile înăuntru prin deschizătura cutiei poștale de la ușă (au căzut pe mochetă și au zăngănit); m-am urcat în tren fără a face nimănui cu mîna semnul de adio. Și cînd am trecut prin Didcot, trenul oprindu-se aici un minut, m-am uitat pe fereastră, încă adormit, în tot acel minut, și pe peronul din față, cel al trenurilor care mergeau spre Oxford, l-am văzut pe Edward Bayes rîzînd, îmbrățișînd o femeie care îi răspundea îmbrățișării stînd cu spatele la mine. Era blondă, cu părul scurt; avea în mînă o țigară; gleznele păreau fragilizate (poate desăvîrșite) de postura-i de amantă. Nu era Clare Bayes, bineînțeles, dar nici nu m-aș încumeta să

spun că era fata din gara Didcot, deși era în gara Didcot. Nu cred că aş spune-o chiar dacă i-aş fi văzut chipul – dacă s-ar fi întors –, fiindcă pe atunci era în mintea mea la fel de şters şi confundat cu altele cum este acum. Nu m-am tulburat, am avut senzaţia că povestea nu mă privea (nu asistam la ea, am privit pe furis), şi mi-a trecut doar prin cap că poate şi Terry Armstrong o fi fost căsătorit prin anii cincizeci. Cred că din pricina asta nu mi-am făcut griji pentru Clare Bayes, sigur cum eram şi sînt şi acumă că bărbatul ei şi cu ea vor continua să rămînă împreună întotdeauna. Şi punîndu-mă ca în alte rînduri în locul său (în locul bărbatului), m-am mărginit să-mi zic, mort de somn : „Sper să nu se întîlnească urcînd în tren cu Rook. Le-ar fi tare neplăcut şi s-ar sfîrşi cu rîsul, fiindcă nu-i o oră potrivită de întors la Oxford.” Soarele răsărise la 4,46 şi nu va apune pînă la 21,26, şi nu ştiu dacă o să fie lună. Oricum, eu n-o să mai văd lumina călduţă plutind şi nici n-o să mai aud clopotele bătînd necumpătate la asfinţit.

Acum lumina se schimbă treptat, aici la Madrid, şi eu am de asemenea ceva de împins sau de tras după mine, căruciorul copilului meu nou-născut, uneori prin parcul Retiro, către seară. Din pricina asta acum semăn mai mult cu Clare Bayes, care îl ducea de mîna pe fiul ei Eric, şi cu Marriott, care îşi trăgea după el cîinele schiop, şi cu florăreasa țigancă, Jane, care îşi tîra marfa pe trotuar fără ca bărbatul ei să se dea jos şi s-o ajute vreodată, şi cu cerşetorul acela bătrîn care cînta la flaşneta pe care o scăpase de la rugul aprins în port la Liverpool. Şi cu Gawsworth, care împingea căruciorul acela victorian de copil pe Shaftesbury Avenue, plin cu sticle de bere, cu pas liniştit, mergînd în beznă; dar cu el totuşi semăn mai puţin fiindcă viaţa şi-a făcut în sfîrşit socotelile cu mine, m-a fixat locului şi m-a încărcat cu responsabilitatea acestui copil de care uneori uit şi despre care încă nu ştiu nimic, nici măcar dacă o să semene mai mult cu mine sau cu maică-sa, pe care o sărut atîta. Nu mai semăn cu Dewar şi nici cu Rylands şi nici cu Cromer-Blake, care nu împing şi nu trag după ei nimic. Pe deasupra Cromer-Blake şi Rylands au murit, fapt pentru care asemănarea mea cu ei s-a redus şi ea: ei nu dau frîu liber fanteziei, şi eu în schimb continuu s-o fac în ce priveşte viitorul: ce o să se întîmple cu întreprinzătorul Estévez, şi cu nevasta mea Luisa, şi cu copilul nou-născut care în mod firesc ne va supravieţui tuturor, chiar şi

copilului Eric. Ceilalți încă sînt în viață. Trăiește Clare Bayes, care o fi avînd alt amant și cu care nu îmi scriu. Trăiește Dayanand, doctorul indian, deși se pare că nu pentru multă vreme. Trăiește Kavanagh, care din cînd în cînd vine la Madrid și el e cel care îmi povestește despre orașul încremenit și conservat parcă în sirop, îmi povestește despre rîu. Trăiește mortul Dewar, care o fi declamînd în trei limbi în camera lui, singur, pe cînd răsună zgomotul alb, și care probabil m-a uitat. Trăiește Will, portarul bătrîn, care cu privirea-i limpede (nu există așa ceva la Madrid) o fi continuînd să salute ridicînd mîna și confundînd timpul lui și timpul meu, și poate chemînd cu numele meu pe altcineva (căci pentru el n-am plecat, și pentru el toate sufletele sînt vii); cu toate că deocamdată știu că n-a apărut încă nici un Mr. Branshaw la Tayloriana. O fi trăind Muriel, presupun, în ceea ce a fost odinioară Wychwood Forest, între cele două rîuri, acolo unde *a existat* o pădure. Am încă, în fața mea (le fac să sune într-o cutie de metal alături de o pereche de cercei), niște monede de atunci pe care nu le-am cheltuit. Aș fi putut să i le las copilului Eric, care în perioada asta se întoarce pesemne de la Bristol pentru vacanță. Poate însă ca acest copil nou-născut să vrea și el să le colecționeze într-o zi. Copilul Eric e în viață, și crește.

Decembrie 1988